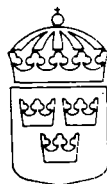

Riksdagens protokoll

1988/89:60

2 februari 1989

Protokoll
1988/89:60

Debatter m. m.

Torsdagen den 2 februari

Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 59)	3
Utbildning	3
Kultur	16
Arbetsmarknad	29
Näringspolitik	41
Regionalpolitik	51
Trafik	68
Rättstrygghet m.m.	74
Information om regeringsbeslut om katastrofbistånd till Moçambique	84
Svar på fråga	
1988/89:392 av Kristina Svensson (s) om u-landsbiståndet till kvinnor i utvecklingsprojekt	85
Meddelande om svar på interpellation 1988/89:105	86
Svar på fråga	
1988/89:405 av Lars Leijonborg (fp) om försöksverksamheten med treåriga yrkeslinjer i gymnasieskolan	87
Meddelande om svar på interpellation 1988/89:97	90
Svar på frågor	
1988/89:395 av My Gillberg (mp) om Sydkrafts planer på ett kol-gaskraftverk i Barsebäck	90
1988/89:366 av Larz Johansson (c) om sponsring av närradio-program	91
1988/89:385 av Görel Thurdin (c) om det kustnära fisket i Ångermanland	93
1988/89:402 av Lennart Brunander (c) om användningen av genmanipulerade växter	95
1988/89:403 av Ingvar Eriksson (m) om vissa upphandlingar för domänverket och skogsstyrelsen	99
1988/89:409 av Lennart Brunander (c) om statligt stöd till alternativ odling	101
1988/89:393 av Maria Leissner (fp) om asylrätten för homosexuella	102

Prot.		
1988/89:60	1988/89:407 av Ingela Mårtensson (fp) om uppehållstillståndet för vissa flyktingar	104
	1988/89:397 av Filip Fridolfsson (m) om statligt bidrag för biblar till Sovjet, m.m.	106
	1988/89:398 av Filip Fridolfsson (m) om anledningen till viss utebliven uppvaktning för statsrådet Margot Wallström	106
	1988/89:399 av Per Gahrton (mp) om åtgärder mot ungdomsvåldet	108
	1988/89:406 av Bengt Harding Olson (fp) om ungdomsprostitutionen	111
	1988/89:401 av Bengt Silfverstrand (s) om vissa stridshandlingar i Afghanistan	113
	1988/89:404 av Hadar Cars (fp) om vissa stridshandlingar i Afghanistan	113
	1988/89:408 av Ingbritt Irhammar (c) om vissa stridshandlingar i Afghanistan	113
	1988/89:400 av Per Gahrton (mp) om försvarsministerns förtroende för marinchefen	115
	1988/89:410 av Per Gahrton (mp) om överlämnande av ubåtskränkningarna till internationell skiljedom	116
	1988/89:396 av Martin Olsson (c) om åtgärder för att motverka befolkningsminskningen i Västernorrlands län	117
	Allmänpolitisk debatt (forts. från s 84)	119
	Flyktingpolitiken	119
	Skatter	130
	Sjuk- och hälsovård	136
	Riksdagens arbetsformer m.m.	143
	Vissa övriga frågor	149

Torsdagen den 2 februari

Kl. 09.00

*Allmänpolitisk debatt**Utbildning***1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 59)**

Kammaren debatterade först utbildning.

Anf. 1 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! De minst sagt kraftiga reaktionerna på regeringens skolbudget visar att något är djupt fel i den svenska skolan.

Regeringens förslag blev droppen som till sist urholkade stenen. Tusentals lärare och elever som trott på de socialdemokratiska löftena blev besvikna.

Protesterna mot indragningen av 167 milj. kr. var egentligen en protest mot att skolan, undervisning, kunskaper och färdigheter inte tillmäts den betydelse och den status som de borde ha. Alla lärare och elever som arbetar i skolan vill ha sitt arbete erkänt. När undervisning, kunskaper och färdigheter får sitt rätta värde säkerställs medlen, dvs. lärarna, böckerna, lektionstiden, lokalerna.

Dagens skola förfogar förvisso över stora resurser. Samtidigt kan vi konstatera att resultaten inte motsvarar de förväntningar som finns på grund av resurserna. Skollokalerna är svårt slitna på många håll. Eleverna har inte egna läroböcker. Lärarna flyr yrket. Lärarutbildningen lockar inte sökande.

Skolans kris beror inte på brist på pengar utan på att pengarna används fel – på kringaktiviteter, administration och byråkrati. Skolans kris beror på att kunskaper, färdigheter och undervisning inte tillerkänns sitt rätta värde.

Mycket mer av skolans resurser skall gå till undervisning, lärare, böcker och lokaler. Vi moderater har i våra motioner visat hur detta kan gå till.

Dagens situation är resultatet av en socialdemokratisk skolpolitik som inte sätter varje elevs behov, förutsättningar och intressen i centrum, som inte betonar skolans huvuduppgift att ge kunskaper och färdigheter, men som centralstyr och genomreglerar skolans vardag.

Skoldebatten borde röra sig om det centrala: Hur skall skolan bli så bra att *alla* barn och ungdomar får en bra start i livet och de kunskaper och färdigheter de behöver för att utvecklas så bra som möjligt? Hur skall vi stärka lärarna och hjälpa dem att klart se och genomföra skolans huvuduppgift? Vilken hjälp behöver lärarna för att stärkas i sin roll som undervisare och vägledare av barn och ungdom.

I våra motioner har vi moderater angivit vägen till en bättre skola:

1. Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum. Målen skall formuleras så att skolans huvuduppgift blir tydlig och möjlig att genomföra. Vi måste rensa på schemat och få bort stoffträngseln.

2. Betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav.
3. Ett statsbidrag som följer elevens val av skola. Skolan skall få ett visst anslag per elev, och det skall vara kommunen och skolan som beslutar om hur detta skall användas. Detta öppnar för elever och föräldrar att välja skola och skolform.
4. Mindre krångel och färre regler. Man måste lokalt kunna bestämma hur man vill arbeta, vilka gruppindelningar och klasstorlekar som är bäst.
5. Ökade möjligheter att välja inriktning och studiekurs efter intresse. Detta är särskilt viktigt på högstadiet.
6. En fristående organisation för utvärdering av skolresultaten.
7. En tidigare skolstart.

Att få en tidigare skolstart är den mest överhängande åtgärden och förmodligen den åtgärd som skulle betyda mest för kvaliteten för varje barn men också för skolan som helhet och för vårt land.

Det är utomordentligt viktigt att ta till vara den tid i barnens liv då de är särskilt receptiva och särskilt motiverade för att lära. Barnen behöver en individuellt avpassad studietakt, så att var och en får en tillräckligt god grund för vidare skolgång. Var och en skall få tillräckligt med tid. Det ger en bättre inläring, men också trygghet och självkänsla och motverkar senare skolproblem. Det måste självfallet finnas flexibilitet i skolstarten, och lågstadiet bör vara årskurslöst. Pedagogik och metodik måste anpassas till detta. Mycket står dock att vinna för varje barns utveckling. Erfarenheterna från andra länder visar detta. Vi föreslår även att en skolförberedande förskola skall inrättas och erbjudas alla femåringar.

Herr talman! Vi har i en partimotion lagt fram en konkret aktionsplan för att fr.o.m. läsåret 1992/93 få en sänkt skolstartsålder och en skolförberedande förskola. Besluten bör fattas snabbt av två skäl. För det första har frågan om skolstarten utretts och diskuterats länge nog. Det är dags att gå från ord till handling. För det andra är tidpunkten gynnsam. De närmaste åren kommer årskullarna att vara förhållandevis små. Dröjer besluten blir det svårare, eftersom barnkullarna kommer att bli större.

Vår aktionsplan anger vilka beslut som bör fattas för att en sänkt skolstartsålder till sex år, en skolförberedande förskola och ett statsbidragssystem som följer eleven och som innebär att allmänna och enskilda skolor och förskolor får ett likvärdigt statsbidrag skall kunna genomföras. Det ger också möjligheter för olika personalkategorier att vidareutbilda sig och att öppna egna skolor och förskolor.

Socialdemokraterna verkar ha lagt locket på i denna viktiga kvalitetsfråga, precis som i andra kvalitetsfrågor. Vill inte socialdemokraterna ha en debatt om kvaliteten i skolan? Det hade varit bra om skolministern hade funnits i kammaren för att svara på den frågan. Vad väntar ni på när det gäller skolstarten? Det tillfälle vi nu har kommer inte igen. Vad vill socialdemokraterna när det gäller skolstarten?

Anf. 2 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Den viktiga reformeringen av yrkesutbildningen i Sverige äventyras på grund av en avtalstvist mellan Verkstadsföreningen och Metall. Regeringen sitter bara och tittar på. Likt en vacker sufflé som tas ut för tidigt, sjunker utbildningsreformen ihop till platt intet!

När riksdagen i juni förra året fattade beslut om en försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer på gymnasieskolan så poängterade man noga att de arbetsplatsförlagda inslagen i utbildningen inte skulle få betraktas vare sig som praktik eller arbete, utan som utbildning i linjens karaktärsämne. Det betonades också att eleverna i de olika delarna av gymnasieskolan måste behandlas lika. Eleverna skall behandlas lika oberoende av vilken slags lokal deras utbildning är förlagd till. Riksdagen beslutade t.o.m. att tillkännage regeringen att det ankom på den att vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa elevstatusen vid den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Regeringen har visat en anmärkningsvärd passivitet i den här frågan. Det saknas bl.a. fortfarande avtal mellan arbetsmarknadens parter. Detta har fått till följd att elever i de pågående försöksverksamheterna inte har tagits emot på någon arbetsplats utan skickats hem.

Inom en snar framtid står tusentals elever i det stora ÖGY-försöket inför sin första arbetsplatsperiod, och många av dem kommer inte att ha någon arbetsplats att gå till. Metall vill inte acceptera de av regering och riksdag givna förutsättningarna för reformen. Man kräver, helt i strid med riksdagsbeslutet, lön till eleverna vid arbetsplatsförlagd utbildning. Dessa krav avvisas av Verkstadsföreningen.

Det direkta ansvaret för den uppkomna förhandlingssituationen ligger på Metall, som inte respekterar ett tydligt riksdagsuttalande om att eleverna under sin arbetsplatsförlagda utbildning skall betraktas just som elever och således inte ha rätt till lön. SÖ har nu meddelat att man tänker dra in 2 500 platser till hösten om parterna inte har kunnat enas före den 1 februari. I dag är det den 2 februari, och såvitt jag vet har inte parterna enats om något avtal.

Herr talman! I Värmland har man haft ett fullskaleförsök med treårig yrkesinriktad gymnasieutbildning sedan i höstas.

Skolledning och lärare har lagt ned ett stort och engagerat arbete på att utveckla den nya utbildningen och för att få till stånd den önskade förnyelsen. Försöksverksamheten har lett till avsevärd upprustning av institutioner och utrustning vid skolorna. Yrkesråden har aktiverats och fått känna av den viktiga roll som man spelar inom verksamheten. Samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet har intensifierats, bl.a. genom den rekrytering och utbildning av handledare för den arbetsplatsförlagda undervisningen som skett under hösten. Över huvud taget har det varit en total uppslutning från kommunerna, landstinget, regionala myndigheter, personal- och branchorganisationer och av både offentliga och privata arbetsgivare. Nu hotas alltså platserna på industriell teknisk linje och fordonsteknisk linje.

Drar SÖ in utbildningen går det inte att behålla eleverna det tredje året på dessa linjer. Men dessutom är risken uppenbar att indragningen av treårig industriell teknisk linje och fordonsteknisk linje också betyder slutet för övriga yrkesinriktade linjer som utökats till tre år. Till de elever som tagits in

Utbildning

på treåriga utbildningar får man säga: Sorry, det blev bara två år. Och till det utbildningssamhälle, som jobbat hårt för detta får man säga: Tyvärr, vi får nu backa ett år. Vi har nämligen en regering som inte förmår rucka på det mäktiga Metall.

Så ser den bittra verkligheten ut. Och de största förlorarna är eleverna. De kan inte hänga med i den stora västeuropeiska satsningen på gediget utbildad arbetskraft.

Riksdagen slog fast tre punkter i somras.

Vi behöver välutbildade ungdomar, inte minst inom verkstadsindustrin.

Vi behöver en väsentligt förbättrad och förlängd yrkesutbildning.

Under denna yrkesutbildning skall elevstatus råda och eleverna skall ha studiebidrag.

Efter åtta månader har regeringen inte klarat av det uppdrag som man fick av riksdagen. Är socialdemokraterna i riksdagen nöjda med en sådan regering? Vi är det inte!

Anf. 3 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Trots den hittills korta debattiden vill jag ge ett par kommentarer till det vi har hört.

Jag kan till fullo instämma i den kritik som Isa Halvarsson har riktat när det gäller ÖGY-försöken. Jag behöver alltså inte uppehålla mig vid det. Men det är klart att det hade varit intressant om folkpartiet också hade gett besked om vad folkpartiet vill. Att socialdemokraterna är vankelmodiga känner vi till. Nu finns det ett konkret förslag som centern har lagt fram i riksdagen för att sätta kraft bakom regeringens ord. Kommer folkpartiet att stödja det förslaget?

Moderater och folkpartister talar gärna om ett elevrelaterat statsbidrag. De säger att det är ett bidrag som skall följa eleven och som skall ta hänsyn till de skilda kostnaderna i glesbygden osv. Jag förutsätter att både folkpartiet och moderaterna känner till att statsbidragssystemet är elevrelaterat i så måtto att det tar hänsyn till kommunernas skilda kostnader, skillnader mellan kommuner och skillnader inom kommuner.

För att reda ut vad ni egentligen menar när ni talar om ett statsbidrag som dessutom skall följa eleven, vill jag fråga: Om en elev som flyttar från Pajala, där statsbidraget per elev är 27 000 kr., till t.ex. Svedala, där motsvarande statsbidrag är 13 000 kr., tar eleven med sig 27 000 kr. till Svedala eller 13 000 kr.? Tar eleven möjligen med sig 27 000 kr. från Pajala och lämnar 13 000 kr. i Svedala – varvid staten gör en besparing på vägen? Om det flyttar tio elever från Pajala – kanske inte till Svedala men till Stockholm, vilket inte är särskilt otroligt med den befolkningsomflyttning som vi har i dag –, mister då Pajala tio gånger 27 000 kr.? Hur bedriver i så fall Pajala sin skolundervisning i fortsättningen? Jag kan ställa frågan specifikt till Isa Halvarsson, eftersom folkpartiet säger att en skola som inte är så attraktiv utan mister elever också skall räkna med att mista statsbidrag. Det vore bra om vi kunde få ett klarläggande på de punkterna.

Jag går vidare till regeringspartiet. Det har varit många diskussioner om de 167 milj. kr. Men jag hör få, om ens några, som också påminner om att

regeringen redan har sparat 40 milj. kr. på gymnasieskolan. Ewa Hedkvist Petersen, kommer de pengarna att återföras när lönetaket avskaffas? Centern föreslår detta i en motion, så det är ganska lätt att ordna.

De pengar som kommunal vuxenutbildning har förlorat på grund av den s.k. cash limit-principen motsvarar 40 000 undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning. Kommer de timmarna att återföras? Centern har också förslag om detta. Det vore bra om Ewa Hedkvist Petersen, som är med på en socialdemokratisk motion om att återföra de 167 milj. kr., nu också ger ett besked om vad som gäller för gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

När man följer denna debatt – man kunde göra det i går när statsministern också var inblandad – inser vederbörande att man i regeringskansliet inte kan se sambandet mellan statliga besparingar och kommunala. Statsministern sade t.ex. i går att han höll talet på kongressen, eftersom där fanns en mängd kommunalmän som borde begripa att de skulle satsa på skolan. Kommunalmännen har gjort det. T.ex. kunde Bengt Göransson i den för någon vecka sedan sända TV-utfrågningen säga att han visste att kommunerna hade ökat sina läromedelsanslag med 80 milj. kr. Det är förmodligen sant. Men vi vet att samme Bengt Göransson i förra årets budget när man slopade det s.k. kopieringsavtalet tog från kommunerna 60 milj. kr. just på läromedelsanslaget. Nettoökningen motsvarar inte på långa vägar den kostnadsökning som har inträffat under tiden.

Att vi har fått denna debatt om skolan är i och för sig bra. Det är nyttigt att vi talar om skolan och skolans problem. Men samtidigt är debatten olycklig ur en annan synpunkt, åtminstone med den vinkling som debatten har fått. Det är sannerligen inte lättare att i framtiden rekrytera duktiga ungdomar till lärarutbildningen. Vi har bekymmer nu med det. Det är för få som har sökt, och vi har inte kunnat fylla platserna.

Vi vet att vi skulle behöva utbilda ännu fler lärare. Vi skulle behöva öka dimensioneringen på lärarutbildningen för att klara lärarförsörjningen i framtiden. Men vad gör regeringen? Jo, man skär ner på antalet platser i stället. Man följer inte de riksdagsbeslut som fattades under förra året om att lägga ut lärarutbildning även i Kalmar, Gävle/Sandviken och Uppsala. Jag frågar Ewa Hedkvist Petersen om det kan vara rimligt i den situation vi nu befinner oss i att göra så? Är det inte rimligare att försöka att stimulera, aktivera och med olika rekryteringsåtgärder få fler ungdomar att söka till lärarutbildningen? Om vi arrangerar lärarutbildning på fler ställen ökar möjligheten att rekrytera ungdomar från den högskolans närområde. Det vet vi av många andra exempel. Kommer socialdemokraterna nu, när de har klart för sig att det finns en majoritet från de övriga partierna, att fullfölja riksdagsbeslutet om att dra tillbaka förslaget om att inte starta lärarutbildning i Kalmar, Gävle/Sandviken och Uppsala?

Herr talman! Det finns många saker som skulle behöva sägas om skolan. Vi får tillfälle att återkomma till detta om ungefär en vecka. Jag tycker att det är beklagligt att skoldebatten numera mest handlar om snävt budgettekniska argument, om ökad effektivitet, om rationaliseringsvinster etc. Dessa ord har blivit honnörsord i skoldebatten. Det är sällan man hör sådana ord som

bildning, kulturarv och humanism. Centern menar att en satsning på skolan och på utbildningen är en lönsam framtidssatsning, väl värd pengarna.

Anf. 4 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Larz Johansson rabblar siffror. Det finns förvisso många siffror att ta upp. Det väsentliga är att man skapar en reell möjlighet för elever och föräldrar att välja den skola som de tycker är bäst. Men självfallet måste ett statsbidragssystem innebära ett stöd så att man även kan behålla skolor i glesbygden. Ett exempel, också det med siffror: Statsbidraget per elev i en fristående skola var under 1987/88 på lågstadiet 5 824 kr., på mellanstadiet 6 916 kr. och på högstadiet 9 100 kr. Den statliga kostnaden för en elev i grundskolan är ungefär 16 000 kr. Det är en jämförelse man kan göra. Om det elevrelaterade statsbidraget följer eleven, blir det valfrihet också när det gäller att välja en fristående skola. Men valfriheten måste också gälla en skola inom det offentliga skolväsendet. Vi har inte diskuterat siffror i fråga om detta. Vi säger att bidraget skall följa eleven, att det skall vara enkelt och att det skall vara lätt att överblicka. Gränserna mellan vad som är kommunens och statens ansvar skall tydligt anges, administration och byråkrati skall minimeras, och resurserna skall i första hand användas till den direkta undervisningen.

Det finns så oerhört mycket att vinna på att elever och föräldrar kan välja skola. Det innebär också en stimulans för skolan som sådan, både stimulans mellan det allmänna skolväsendet och fristående skolor. Inom det allmänna skolväsendet innebär detta att man får en pedagogisk debatt och att föräldrarna får en insikt som är oerhört väsentlig för skolan och för elevernas utveckling i skolan.

Anf. 5 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Ann-Cathrine Haglund tyckte att det var för mycket siffror. Jag trodde att hon förstod att det här handlade om principer. Jag skall göra det tydligare än så. Om den avlämnande skolan har ett högre statsbidrag, vilket den uppenbarligen skall ha även med ert synsätt, och den mottagande skolan har ett lägre statsbidrag, vilket statsbidrag är det då som följer eleven? Det är detta som är principfrågan.

Frågan om de fristående skolorna har vi från centern löst på det enkla och, som vi tycker, förnuftiga sättet att fristående skolor skall ha exakt samma statsbidrag som skolor inom det offentliga skolväsendet. Då blir det ingen diskriminering, utan skolorna får leva under exakt samma förutsättningar och förhållanden. Skolorna får alltså statsbidrag, inte per elev utan per undervisningsgrupp. Även Ann-Cathrine Haglund känner ju till att elever inte undervisas en och en utan i klasser, och en klass kostar ungefär lika mycket att undervisa oavsett om det är 15, 25 eller 30 elever i klassen. Det är därför ert resonemang om ett elevbaserat statsbidrag som följer eleven inte är bärande. Jag ville därför att ni skulle få tillfälle att förklara hur ni tänker att det skall gå till när det är så stora skillnader i de faktiska kostnaderna. Är det den kostnad som eleven betingar i den avlämnande skolan som gäller eller är det kostnaden i den mottagande skolan som gäller? Om det är en skillnad däremellan, vart tar pengarna då vägen?

Anf. 6 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Det är bra att Larz Johansson vill diskutera principer. Och den viktiga principen är att vi får en bra skola. Den viktiga principen är att barn och föräldrar kan välja skola – välja fristående skola eller allmän skola eller välja mellan skolor i det allmänna skolsystemet. Det viktiga är att statsbidraget följer eleven och att ett bidrag motsvarande den rörliga kommunala kostnaden också följer eleven till den skola eleven väljer.

Statsbidraget skall betalas ut per elev. Kommun och skola bestämmer hur de vill ordna undervisningen efter de klara och tydliga mål som vi här lägger fast. Kommun, skola och lärare bestämmer över klasstorlekar, gruppernas storlek, så att undervisningen blir så bra som möjligt. Vi kan här inte centralstyra och centraldirigera. Vi vill lämna öppet för kommuner och skolor att avgöra hur undervisningen skall anordnas, så att de klara och tydliga mål om kunskaper och färdigheter som vi lägger fast för undervisningen nås.

Anf. 7 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig börja i slutet av Ann-Cathrine Haglunds anförande där hon sade att kommunen måste få besluta om klasser och undervisningsgrupper. Låt mig då erinra henne om att det är exakt vad som står i skolförordningen i dag. Staten mäter ut resurser efter ett visst bestämt system, det statsbidragssystem som vi har i dag. Det står klart och tydligt att det är kommunens skolstyrelse som beslutar om elevernas fördelning på klasser och undervisningsgrupper. Den möjligheten har man alltså i dag.

Sedan är det faktiskt viktigt, Ann-Cathrine Haglund, även om man talar om principer, att man har klart för sig hur dessa principer fungerar i verkligheten. Om man upprepade gånger väcker ett förslag i Sveriges riksdag där det föreslås en övergång från ett statsbidragssystem till ett annat är det en rimlig begäran att de som väcker dessa förslag kan förklara vilka effekter man då får och att detta inte bara sker i svepande ordalag om att det skall bli en bra undervisning och stor frihet, osv. Vi vill faktiskt veta hur denna princip skall tillämpas i den praktiska skolverkligheten. Frågetecken kvarstår. Varken folkpartiet eller moderaterna kan redovisa hur deras förslag till statsbidragssystem fungerar och vilka effekter det får för den ena och den andra kommunen. Det är inte särskilt svårt att räkna ut att det med den här sortens principer och med den typ av befolkningsomflyttningar som vi har i Sverige i dag är det de fattigare glesbygdskommunerna som kommer att få avstå stora delar av det nuvarande statsbidraget till storstadsområdena och till södra Sverige. Om det är detta som avses med detta statsbidragssystem, tycker jag att man skall säga det, men man skall inte linda in det i några svepande ordalag om stor kommunal frihet och bra kunskaper i skolan. Det har i och för sig också betydelse när vi talar om resurser, men då är det i ett annat sammanhang.

Talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 8 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna allmänpolitiska debatt för att tala om utbildningsfrågor ur ett norrbottniskt perspektiv, sett med glesbygdsogon.

Norrbotten genomgår som bekant en omvandling från ett traditionellt skogslän med tunga basnäringar till ett län med en mer varierad arbetsmarknad. Det ställer krav på utbildningen. Till detta kommer norrbottningarnas rätt till utbildning på alla nivåer.

Utbildningsväsendet i länet blir i denna process en nyckel. Det är, från grund- till högskola, en kedja där varje länk är lika viktig.

Jag tänkte börja med att tala om grundskolan. Grundskolan i ett glesbygdsperspektiv har till viss del berörts av Larz Johansson. Vi vet att grundskolan i Norrbotten av nödvändighet är mycket spridd. Till hjälp för sprida den har vi statsbidragssystemet. Jag hade tänkt ta upp det exempel som Larz Johansson gav, om hur mycket en grundskoleelev i Pajala kostar, nämligen ca 27 000 kr. I en kustkommun i Norrbotten kostar en grundskoleelev ca 17 000–20 000 kr. Denna spännvidd är nödvändig för att garantera att alla elever, oavsett var de bor i länet, får lika grundutbildning.

Det är alltså mycket viktigt att man inför ett framtida statsbidragssystem för grundskolan, som ju regeringen håller på att bereda, tar hänsyn till de olika förhållanden som råder ute i kommunerna, att det styrs av behovet. Det är dyrare att bedriva undervisning för alla grundskoleelever i en glesbygdskommun än i en tätort. Samtidigt är det viktigt att statsbidragssystemet ger kommunerna frihet att planera sin egen skolorganisation.

Herr talman! När det gäller gymnasieskolan i Norrbotten är det värt att märka att också den är mycket spridd. Vi har gymnasieenheter i tio av våra fjorton kommuner. Storleken på dessa enheter varierar från ca 100 intagningsplatser till ca 1 400.

Vi är mycket måna om att stärka våra gymnasieskolor. De betyder nämligen väldigt mycket för de orter där de finns. I Jokkmokk, som har den minsta gymnasieskolan, betyder 150 skolungdomar i de övre tonåren mycket för vardagslivet på orten. Det är därför med stor tillfredsställelse jag läser i budgetpropositionen att utbildningsministern betonar att det är viktigt att man mår om de gymnasieskolor som finns.

Vuxenutbildningen i Norrbotten har naturligtvis också en mycket central roll. Liksom i övriga landet blir arbetskraften som helhet äldre. Det måste då finnas möjligheter till återkommande utbildning.

På grund av det prekära arbetsmarknadsläge som fortfarande råder i vissa inlandskommuner är möjligheten till arbetsmarknadsutbildning viktig. Det gäller t.ex. alla dem som måste skaffa sig grundskolekompetens i komvux för att över huvud taget komma vidare. För att underlätta dessa studier finns särskilda utbildningsbidrag avsatta. Dessa har emellertid i år begränsats mycket kraftigt av arbetsmarknadsstyrelsen, och det har fått mindre bra konsekvenser, då ju möjligheten att finansiera studier är avgörande för den enskilde, särskilt för vuxna. I Kiruna är exempelvis arbetslösheten i dag fortfarande 6 %, 1 100 personer. Under 1988 beviljade arbetsförmedlingen utbildningsbidrag till 350 personer, och av dessa skulle de flesta skaffa sig grundskolekompetens. Under första halvåret 1989 får man enligt direktiv

bara bevilja 25 personer dessa utbildningsbidrag. Det är en mycket kraftig inbromsning som sker.

Vi socialdemokrater på Norrbottensbanken har uppmärksammat detta under motionstiden och föreslagit att antalet utbildningsbidrag i det reguljära utbildningsväsendet, som budgetposten heter, skall ökas på eller att man kvoterar en större del till Norrbottens inlandskommuner, vilka har stora arbetsmarknadsproblem.

Jag har nu kommit till den sista länken i utbildningskedjan. I samband med Norrbottenspropositionen förra året gjorde regeringen en mycket medveten satsning på högskoleutbildningen i länet. Vi fick flera nya professurer och forskningsresurser. När dessa resurser fullt ut är omsatta i verksamhet kommer slagkraften i högskolan att vara betydligt stärkt.

Inför framtiden är det helt avgörande att vi får en utökning av anslaget till lokala och individuella linjer och fristående kurser. Vi är i Norrbotten måna om att kunna sprida högskoleutbildning ut i länet, och då krävs ett rejält tilltaget anslag. Inför nästa budgetproposition är det helt nödvändigt att det sker en ytterligare och kraftig ökning av anslaget till högskolan i Luleå.

Vi har under motionstiden väckt motioner om en utökning med 30 platser av systemvetarutbildningen i Luleå. Bakgrunden är de lokaliseringar av bl. a. enheter inom Vattenfall, televerket och posten som skall ske. För att dessa lokaliseringar skall kunna få slagkraft behövs systemvetare, och då behövs en utökning av utbildningen. I linje med högskolans nuvarande verksamhet skulle det också vara mycket bra med en arkitektlinje.

Jag vill slutligen tillägga att vi i Norrbotten har sagt att vi har ett behov av en teaterskola. Det pågår förberedelser i länet, och vi vet att det finns behov av en teaterutbildning med inriktning på regionteatrarnas behov.

Anf. 9 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag uppfattar Ewa Hedkvist Petersen som talesman också för utskottsmajoriteten. Eftersom Ewa Hedkvist Petersen också står som undertecknare av den motion där man föreslår att 167 milj. kr. skall återföras till grundskolan, vill jag fortsätta det resonemang som Ewa Hedkvist Petersen nyss förde när det gällde den kommunala vuxenutbildningen och dess betydelse för framför allt s.k. lågutbildade människor. Kommunal vuxenutbildning har blivit av med resurser som motsvarar 40 000 undervisningstimmar i och med det beslut som fattats. Vi har från centerns sida föreslagit att man återför de här resurserna till komvux.

Mot bakgrund av de argument som Hedkvist Petersen har redovisat om betydelsen, nyttan och nödvändigheten av vuxenutbildningen inte minst i Norrbottens inland skulle det vara intressant att höra om Ewa Hedkvist Petersen är beredd att stödja en sådan motion.

Samma förhållande gäller gymnasieutbildningen. Gymnasieskolan har genom ett regeringsbeslut, grundat på den s.k. cashlimit-princip som regeringen nu har övergett, blivit av med 40 milj. kr. Är Ewa Hedkvist Petersen beredd att stödja motionen om att återföra också dessa 40 milj. kr? Det skulle vara konsekvent med resonemanget om de 167 milj. kr., och i det fallet finns tydligen en enhällig riksdag bakom förslaget att pengarna skall

läggas tillbaka. Det vore mycket bra om Ewa Hedkvist Petersen gav ett klart och tydligt besked på de här punkterna.

Gymnasieskolan behöver sina pengar av många skäl, bl.a. för att kunna uppfylla de löften som har utställts inte minst i den senaste och de föregående regeringsdeklarationerna. Ewa Hedkvist Petersen ingår i det regeringsunderlag som står bakom den regeringsdeklaration där det klart sägs att alla ungdomar under 20 år skall ha en plats i gymnasieskolan. Vi vet att under innevarande budgetår har 1 250 ungdomar ställts utanför gymnasieskolan. Departementschefen skriver nu i budgetpropositionen att han tycker att det är rimligt att de årskullar som under de kommande åren söker till gymnasieskolan får samma tillgång på platser som de närmast föregående årskullarna.

Det innebär i klartext att regeringen inte har för avsikt att höja ambitionsnivån. Regeringen har inte för avsikt att leva upp till den regeringsdeklaration där man har redovisat att alla ungdomar under 20 år skall få en plats i gymnasieskolan. På vilket sätt tänker Ewa Hedkvist Petersen agera för att uppfylla både regeringsdeklarationens löften och intentionerna i det enhälliga riksdagsbeslut som vi tidigare har fattat om att alla ungdomar under 20 år, som så önskar, skall få en plats i gymnasieskolan?

Anf. 10 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Det har avlämnats en motion från den socialdemokratiska gruppen, precis som Larz Johansson säger. Han har nu upprepat två gånger att jag står som undertecknare av den. Det gör jag faktiskt inte, men det må vara en detalj i sammanhanget. Men som Larz Johansson sade så får vi tillfälle att återkomma till denna fråga under våren.

Det har väckts en mängd motioner från de borgerliga partierna, från alla oppositionspartier och också från socialdemokrater från länsbankarna i olika mindre frågor inom utbildningspolitiken och när det gäller utbildningspolitiken i stort. Vi kommer att få tillfälle att återkomma till detta under våren. I nästa vecka kommer bl.a. en debatt kring propositionen om skolans styrning.

Jag anser, precis som Larz Johansson sade i ett av sina tidigare anföranden, att det är mycket viktigt att skoldebatten kan handla om bildning, kulturarv och humanism och inte enbart om pengar, budgetposter och anslag. Jag hoppas att resultatet av den skoldebatt som har förts under de senaste veckorna bli att vi börjar diskutera skolan ur ett längre tidsperspektiv och att vi frågar oss vad vi vill att barnen skall lära sig och vad vi vill med grundskolan. Vi borde kanske också ge en litet ljusare bild än den som tidigare har tecknats här i debatten.

Jag tycker också att det är mycket viktigt att vi kan föra en skoldebatt i ett regionalt perspektiv, och det är därför som jag i dag har begärt ordet. Det är viktigt att vi speglar hur skolan ser ut i det län som jag kommer från där det råder mycket speciella förutsättningar och där det krävs speciella ansträngningar för att våra barn får den undervisning de skall ha.

Anf. 11 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det kanske vore överdrivet vänligt att säga att svaret är ett under av klarhet, men jag har ändå av erfarenhet lärt mig att man skall vara ganska nöjd när man från regeringsidan får ett svävande svar, för då är det i alla fall inte fråga om ett kategoriskt nej. Jag tolkar Ewa Hedkvist Petersens resonemang på det sättet att man ändå var beredd att diskutera också frågan om den enprocentiga besparingen för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

Det handlar även här om principer. Överger regeringen principen om lönetak och den socialdemokratiska riksdagsgruppen i konsekvens därmed skriver en motion med ett förslag om att ändra beslutet om de 127 miljonerna och alla vi andra gör på samma sätt, måste i konsekvens med detta motsvarande besparing för gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning också tas tillbaka. De är fråga om samma typ av lärare, och det kan i vissa fall vara fråga om samma lärare som undervisar i flera av de här skolformerna. Den läraren kan ju inte drabbas av lönetaksprincipen om han undervisar några timmar i gymnasieskolan men undgå den om han under resten av sin arbetstid undervisar i grundskolan.

Nu vet ju Ewa Hedkvist Petersen lika väl som jag att det inte är läraren som direkt drabbas utan det är eleverna och undervisningen. Tanken med lönetaksprincipen var ändå att den skulle verka återhållande i lönebildningshänseende. Kvar står frågan, Ewa Hedkvist Petersen: Måste inte samma princip gälla för gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning som nu uppenbarligen skall gälla för grundskolan?

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! För ungefär tio år sedan genomfördes en av de största förändringar som har skett i det här landet när det gäller den högre utbildningen, den s.k. högskolereformen. Med tanke på den betydelse för hela landets framtid som högre utbildning och forskning har anser jag det vara något förvånande att inte just den högre utbildningen och forskningen har fått en särskild rubrik i dagens allmänpolitiska debatt. Tillmåter man inte inom de andra partierna, inom regeringen det här området någon större vikt? På annat sätt kan jag inte förklara att jag är den ende av dem som normalt sysslar med högskole- och forskningsfrågor i riksdagen som är anmäld till denna debatt.

Till min glädje ser jag vår nye utbildningsminister, statsrådet Bengt Göransson, i sin bänk här i kammaren. Jag vill gratulera honom till utnämningen. Samtidigt konstaterar jag att han har ett fält framför sig som i mycket stor utsträckning är obearbetat.

Trots allt kan vi konstatera att effekterna av den högskolereform som genomfördes för tio år sen har varit mer negativa än positiva. Det finns åtskilligt med problem som man har att komma till rätta med under den närmaste framtiden. Budgetpropositionen är inte någon särskilt positiv läsning när det gäller detta område. Det sker diverse omfördelningar. Det är riktigt att forskning och humaniora får litet mer pengar, men det åstadkomes i stort sett genom att man skär ned på de tekniska utbildningarna, vårdyrkesutbildningarna och lärarutbildningarna.

Vi har svåra kvalitetsproblem när det gäller den högre utbildningen. Vi har kvantitativa problem. Dimensioneringen fungerar inte som den skall göra. Om man i det ena ögonblicket satsar på forskning, i nästa ögonblick satsar på grundläggande utbildning och därefter satsar på forskning igen osv., är det klart att man får en ryckighet som gör det svårt att kunna planera och utveckla verksamheten vid våra högskolor och universitet.

Tyvärr måste jag konstatera att regeringens politik på det här området har varit famlande och präglats av stor okunnighet. Det kanske värsta exemplet på detta är den proposition om formerna för högskolepolitiken som avgavs på höstriksdagens sista dag. Den har aviserats i fyra år, och när den äntligen kommer på riksdagens bord frågar man sig vad den innehåller. Jo, en del budgettekniska förändringar som sannolikt har föranletts framför allt av budgetpolitiska omläggningar inom statsapparaten. Det är allt som man får ut. Locket slås upp väldeliga. Det talas om decentralisering, men i själva verket är det inte fråga om någon egentlig decentralisering, utan i realiteten en fortsatt kontroll och styrning från statens och statsmakternas sida.

I vissa hänseenden skall det erkännandet göras att regeringen har anammat de förslag som kommit från moderaterna. Regionsstyrelserna är avskaffade, fil. kand.-examen har återinförts, individuella linjer har återinförts och nu har man för avsikt att införa treårsramar, något som vi moderater länge har krävt. Men det går för sakta. Det händer för litet.

När det gäller problemen i övrigt på det här området har vi naturligtvis sambandet mellan utbildning och forskning. Det olyckliga införandet av universitetslektoraten i slutet av 1950-talet har lett till att vi har fått för få professorer i jämförelse med andra länder. Vi har fått en tjänstestruktur som inte följer det internationella måttet. Det är orimligt att den i Sverige som innehar en av de viktigaste tjänsterna inte skulle få bedriva forskning inom ramen för denna tjänst. För att man skall kunna komma till rätta med detta problem föreslår vi moderater att alla kompetenta forskningsbehöriga högskolelektorer skall ges tillfälle att forska i tjänsten till en omfattning motsvarande ungefär en tredjedel av tjänstgöringsskyldigheten. Detta är internationell praxis, och det är vad utredning efter utredning har kommit fram till. Sverige har inte råd att vara utan allt det forskningskunnande som i det här fallet ca 3 000 högskolelektorer besitter. Det måste bli en ändring. Vi kan inte bara fortsätta att prata och prata. Någonting måste inträffa på det här området.

Vi har också internationaliseringsaspekten. De svenska utbildningarna är genomgående mycket korta. Vi vet att man inom EG nu har slagit fast att man vill ha en allmän examensgiltighet för utbildningar över tre år. Som exempel kan nämnas sjukgymnasterna i det här landet. De har två och ett halvt års oerhört komprimerad utbildning, men de når inte upp till den magiska treårsgränsen. Skall svenska ungdomar och svenska sjukgymnaster för all framtid vara utestängda från den europeiska arbetsmarknaden? Vi kan se detta problem på område efter område.

Över huvud taget kan vi nog inte bortse ifrån att hela högskolesektorn måste ses över. Den måste förstärkas, inte minst i kvalitativt hänseende. Det gäller att inför framtiden kunna leva upp till vad som står i högskolelagen, att utbildning skall ges på vetenskaplig grund. Så sker ej i dag på en rad olika

områden inom högskoleväsendet. Men det borde vara regeringens och även oppositionens skyldighet att på olika sätt medverka till att man kan leva upp till den stolta målsättningen: en högre utbildning på verkligt vetenskaplig grund.

Anf. 13 ARNE MELLOQVIST (s):

Herr talman! Ett huvudsyfte med högskolereformen var att bereda nya grupper av människor möjlighet att bedriva högskolestudier. Ett viktigt medel för att öka högskoleutbildningens tillgänglighet var att antalet högskoleenheter ökades och att dessa försökte lokaliseras så att största möjliga geografiska spridning uppnåddes.

Dalarna, eller Kopparbergs län, är ett av de län i landet som fortfarande, drygt tio år efter högskolereformen, har det lägsta antalet högskolenybörjare räknat per invånare. Ser man till hur läget är inom länet och jämför med landets kommuner i övrigt finner man att av landets 20 kommuner med den lägsta rekryteringstätheten återfinns tre i Dalarna. Av dessa tre dalakommuner saknar samtliga gymnasieskola med treåriga utbildningslinjer.

Hur är det då med den regionala högskolan? Hur ser dess rekrytering ut? Den ser mycket bra ut. Högskolan i Falun/Borlänge är faktiskt en av de regionala högskolor som ligger högst när det gäller att rekrytera elever från den egna regionen.

Vilka faktorer kan tänkas ligga bakom den här rekryteringssituationen med ett så lågt antal högskolenybörjare? Dalarna var sent ute när det gällde att införa grundskola. Det finns i länet personer födda i mitten av 1950-talet som inte har grundskolekompetens beroende på att en del kommuner inte införde grundskolan förrän mycket sent.

Den generellt låga utbildningsnivån i länet förklaras med svaga utbildningstraditioner, låg kvinnlig förvärvsgrad och ett näringsliv som åtminstone inte tidigare efterfrågat arbetskraft med högre utbildning. Också avstånden i länet spelar säkerligen in. Förnyelsebehovet är nu stort, och från både kommunalt och statligt håll görs stora ansträngningar för att stimulera nyföretagande och stabilisera befintliga verksamheter, bl.a. genom åtgärder för teknikspridning och marknadsföring.

För att komma till rätta med rekryteringssituationen och för att utjämna skillnaden i utbildning mellan åldersklasserna måste vi förbättra möjligheterna för redan yrkesverksamma att skaffa sig en bättre skolunderbyggnad. En avgörande förutsättning för detta är att kunna erbjuda ett bra studiesocialt stöd under utbildningstiden.

Som jag tidigare nämnt finns det i Dalarna många människor som har en alltför kort tidigare utbildning. Deras möjligheter att genom komvux eller folkhögskolor skaffa sig nödvändiga förkunskaper – och inte minst vuxenutbildningens uppgift att ge möjlighet till kompletteringsutbildning för behörighet till högskolan – är helt avhängiga möjligheterna till studiesocialt stöd, främst då särskilt vuxenstudiestöd. Det särskilda vuxenstudiestödet är ju ett selektivt stöd, som till skillnad från det mer generella studielänet riktar sig främst till personer med just kort tidigare utbildning.

Problemet med det i övrigt utmärkta särskilda vuxenstudiestödet är dock att det inte på långa vägar räcker till för alla som efterfrågar det och som

tillhör stödets egentliga målgrupp. Detta selektiva stöds syfte är just att möjliggöra för grupper med kort tidigare utbildning och/eller besvärliga arbetsförhållanden att studera på grundskole- och på gymnasienivå. För denna grupp är inte studiemedel något bra alternativ, då det – trots den kraftiga förbättringen – fortfarande innebär en skuldsättning som bör undvikas vid utbildningar motsvarande grundnivå.

Förbättringen av studiemedlen har dessutom medfört att de bägge studiestödssystemen tangerar varandra på ett sådant sätt att en översyn av det särskilda vuxenstudiestödet nu är på sin plats. En översyn av hela vuxenstudiestödsområdet har för övrigt också motionsvägen aktualiserats under den allmänna motionstiden.

Herr talman! Med ett brett och väl balanserat utbildningsutbud – motioner om vidgning av kursutbudet finns vad gäller högskolan i Falun/Borlänge från dalabänkens s-ledamöter – och med ett studiesocialt system som medverkar till större rättvisa i fördelningen av utbildning mellan generationer och mellan individer hyser jag ett gott hopp om att högskolan också framdeles skall kunna utveckla sin roll som "motor" i den regionala utvecklingen i Dalarna.

Debatten om utbildning var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera kultur.

Anf. 14 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Under valrörelsen utlovade socialdemokraterna att satsa 300 miljoner på kulturen under den kommande mandatperioden. Förväntningarna från kulturskaparnas sida var stora.

Så kom budgetpropositionen och med den en våg av besvikelse bland kulturlivets institutioner och personer. Det gavs inte någon samlad redovisning av hur de första 100 miljonerna utnyttjats. Man kunde utläsa att 17,5 miljoner anvisats till studieförbunden, så att deras anslag till kulturverksamhet blev totalt 125 miljoner.

Ett stort belopp anvisas till Wasavarvet. Det är bra, men skall pengar till inredning av det nya varvet tas från kultursektorns reformram?

Biblioteksersättningen räknas upp, men det visste vi sedan länge, eftersom i fjol ett tvåårigt avtal tecknades mellan staten och upphovsmannaorganisationerna.

Men i övrigt görs nästan ingenting för konstnärsersättningarna, som är det mest angelägna reformområdet inom hela kultursektorn. Inga andra grupper i samhället redovisar så höga arbetslöshetssiffror som konstnärerna. Inga andra grupper tvingas leva under så torftiga villkor som de fritt arbetande bildkonstnärerna, skådespelarna, dansarna, musikerna och författarna. Varför har inte regeringen föreslagit en kraftig förstärkning av konstnärsstödet? Är verkligen studieförbunden i större behov av en kraftig anslagsförstärkning än kulturskaparna?

Kulturministern föreslår att ett trettiotal bidragsändamål som hittills har utgjort särskilda anslagsposter i budgetpropositionen buntas ihop och får sina anslag genom beslut inte i riksdagen utan av kulturrådet.

För de institutioner som främst arbetar under sommarsäsongen – Drottningholmsteatern och Vadstenaakademien – kommer då beslut om anslag att fattas endast en kort tid innan säsongen börjar. Den nya modellen innebär en stor nackdel för institutionerna, eftersom de hittills redan i budgetpropositionen kunnat utläsa på vilken miniminivå anslaget skulle hamna.

Genom åren har riksdagen ofta gjort förändringar i budgetförslagen på kulturområdet. Vi anser att det varit till gagn för kultursektorn att motioner kunnat väckas i riksdagen om var och en av de ofta särpräglade institutioner och föreningar som bidrar till utvecklingsarbetet inom kulturområdet.

Min fråga blir: Varför anser kulturministern att statens kulturråds inflytande över anslagstilldelningen bör öka på bekostnad av riksdagens?

Besvikelsen inför budgetpropositionen är stor på många håll. De regionala kulturinstitutionerna får nöja sig med besked att kulturministern skall "ta initiativ att få fram ett allsidigt underlag för ställningstaganden till frågan om hur den regionala kulturverksamheten skall kunna utvecklas i framtiden". Ja, detta är vad riksdagens kulturutskott krävt för flera år sedan. Den utredningen borde ha varit färdig vid det här laget. Länsmuscerna och de regionala teater-, dans- och musikinstitutionerna borde ha fått förstärkningar redan i år.

De fria grupperna får en uppräkningsökning från 37,7 miljoner till 40 miljoner. Men dessa dryga 2 miljoner ger bara ett blygsamt påslag till alla de fria teater-, dans- och musikgrupper som svarar för en så stor del av kulturutbudet för barn och ungdom. Om inte riksdagen följer folkpartiets och några andra partiers förslag om förstärkning av anslaget till de fria grupperna, kommer dessa att få stora problem att klara sin verksamhet under det kommande året.

Sveriges två nationalscener, Operan och Dramaten, drabbades i budgetpropositionen av ett dråpslag. Kulturministern skriver: "Budgetförslagen för de tre institutionerna (Dramaten, Riksteatern, Operan) kommer att kräva en anpassning av verksamheten till den nivå som är realistisk med hänsyn till statsbidragets framtida utveckling och de möjligheter till inkomster som kan finnas." Dessa meningar innebär en kulturpolitisk reträtt. Kulturministern talar inte om en oförändrad verksamhet utan om en medveten neddragning av den konstnärligt och publikmässigt framgångsrika verksamhet som våra nationalscener svarar för.

Ledningen för Operan och Dramaten anser att kulturministern inte står fast vid det löftehan gav innan förra årets avtal undertecknades. Vid flera uppvaktningar gavs klara besked om att verksamhetsplaneringen skulle utgå från en oförändrad nivå och att avtalet med de välbehövliga uppräkningsarna av den konstnärliga personalens löner skulle undertecknas med regeringens goda minne. Men nu svänger sig kulturministern i debatten. Någon anonym talesman för departementet försöker undervisa riksbankschefen och chefen för en av våra största industrikoncerner om hur ett bokslut skall läsas och en budget ställas upp. Det hela gör ett närmast patetiskt intryck.

Nu kommer säkert den nödvändiga anslagsförstärkningen till Operan och Dramaten att ske till följd av oppositionspartiernas motioner. Men kvar står frågan: Avser kulturministern att söka genomdriva den neddragning av verksamheten som han förutskickar i budgetpropositionen?

Kultur

Årets kulturbudget blev för de flesta berörda en besvikelse. En del kan rättas till av riksdagen. Men många undrar om kulturministern verkligen vill hävda att han använt kultursektorns ett hundra reformmiljoner på bästa tänkbara sätt.

Anf. 15 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Ett bestående minne från den senaste valrörelsen är den s.k. kulturstrejken. Under några minuter avstannade all kulturverksamhet över hela landet. Aktionerna fick ett brett folkligt stöd. Kort därefter lovade sedan socialdemokraterna, trängda av vpk och en stor opinion och efter en direkt fråga av Lars Werner i den direktsända partiledardebatten, en rejäl satsning på kulturen.

Därför var det många som med spänning och förväntan såg fram mot en rad plustecken framför kulturkontona i årets budgetproposition.

Men förväntningarna förbyttes i besvikelse. För vad hade det blivit av det hela? Jo, utslaget per invånare i landet blev det ungefär 12 kr., 12 kr. mer om året i kultur till var och en! Det räcker faktiskt inte ens till en bok för alla . . .

Nu invänder kanske någon att kultur inte bara handlar om pengar, och det må vara sant. Men att kultur kostar pengar, att kultur kräver resurser i form av löner, lokaler, material osv. är lika sant.

Får inte kulturen de resurser den behöver finns det risk för att den hamnar i samma situation som idrotten som tvingar ledare, tränare och aktiva att sätta av mycken tid för att ragga sponsorer och sälja reklam för att få medel till verksamheten. Inser kulturministern och socialdemokraterna att om vi inte ger kulturen de nödvändiga resurserna dröjer det inte länge förrän musikskolornas elever har tröjor som ser ut som ishockeyspelarnas? Då är snart den dagen här när orkestrarnas medlemmar tvingas engagera sig i bingospel för att ha råd med det egna spelet.

Kulturen är prioriterad i årets budget, skriver kulturministern. Vi i vpk tycker inte att den prioriteringen är något att skryta med. Tvärtom anser vi att kulturen fortfarande är missgynnad och att den statliga kulturpolitiken är otillräcklig. Vi anser att en rejäl satsning på kulturen vore att låta åtminstone en procent av statsbudgeten avsättas för kulturella ändamål. I reda pengar betyder det 1 miljard utöver regeringens förslag. Vi är dessutom övertygade om att det är pengar som betalar tillbaka sig i form av bättre mänskliga och sociala resurser.

Men vi är inte bara kritiska mot uteblivna satsningar. Vi vänder oss också mot den statliga kulturpolitikens ensidiga inriktning på den redan etablerade kulturen. Skall man vara elak kan man påstå att den tycks gå ut på att få fler att konsumera litet mer och att höja den goda smaken. Vi vill nå mycket djupare.

Göran Palm, en inte okänd kulturskribent och författare, gjorde för många år sedan ett försök att ifrågasätta den här, i grunden borgerliga, kultursynen. Den diskussion han då fick i gång kom i mycket att handla om huruvida svampplockning var att betrakta som kultur eller ej. Men trots det satte han fingret på något mycket väsentligt: Kultur hänger samman med och kan inte särskiljas från det som angår människor, det som är deras egna erfarenheter och upplevelser. Kultur är inte någon lyx eller någon extra guldkant på

tillvaron. Det är i stället ett grundläggande behov som alla människor har. Men behoven ser inte riktigt likadana ut för alla, eftersom vår verklighet och våra erfarenheter inte är desamma. Med andra ord: Kulturen måste angå människor, den måste utgå från deras egna erfarenheter och upplevelser.

Om den kultursynen hade genomsyrat regeringens kulturpolitik hade, för att ta några exempel, de fria teatergruppernas existens inte varit hotad. Då hade stödet och uppmuntran till dem som med respekt och inlevelse arbetar med barnens, elevernas och ungdomarnas egna kulturintressen varit betydande. Då hade det funnits författare, konstnärer och skådespelare på daghemmen och i skolorna. Då hade det funnits instrument att låna och lokaler att spela i för musikintresserade ungdomar. Då hade teater på arbetsplatserna spelats tillsammans med dem som jobbar där. Då hade skolan varit en sjudande kulturell verkstad. Och då hade inte lärare i estetiska och praktiska ämnen haft ännu sämre löner än lärare i teoretiska ämnen.

En sådan kulturpolitik och kultursyn står inte i motsättning till den etablerade kulturen. Snarare är den en förutsättning för att den etablerade kulturen skall leva. Det handlar inte om antingen-eller; det har vpk visat genom att gå i bräsch för ett utökat anslag till Dramaten och Operan. Vi behöver både-och; och vi har råd med både-och.

Sammanfattningsvis tycker vpk inte att det finns någon verklig satsning på kulturen i årets budget. Vallöftet är inte infriat. I en rad motioner har vi lagt fram förslag som täcker de största bristerna. Vi ser fram mot en positiv behandling av dem när det är dags för beredning och beslut.

Anf. 16 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! I gårdagens partiledardebatt betonade Birger Schlaug att miljöpartiet de gröna satsar på de mjuka områdena i samhället – barnomsorg, skola, miljö. Han kunde ha lagt till: kulturen. Vi behöver mer av kultur, men vi betraktar inte kultur som ett slags avkoppling eller belöning när arbetsveckan är slut.

Men vad skall vi ha kulturpolitiken till? Kan den användas som instrument i vår kamp för överlevnad? Ja, kulturen behövs mer än någonsin som led i en överlevnadsstrategi.

Kulturen är faktiskt prioriterad i årets budget. Ätminstone skriver kulturministern det. Han föreslår resursökningar med drygt 100 milj. kr. per år tre år i följd i syfte att stärka och förnya kulturlivet. Det är bra. Det är nämligen en myt att samhället inte skulle ha råd med den kultur människorna längtar efter.

Miljöpartiet vill emellertid satsa ytterligare 100 milj. kr. på kulturen. Av dessa har redan 20 miljoner tagits i anspråk för att klara verksamheten vid Dramatiska teatern och Operan vid nuvarande nivå genom den bekanta fempartimotionen, initierad av folkpartiet. Men vi har inte glömt Svenska riksteatern, som är riksorganisation för lokala teaterföreningar. Även länsteaterföreningar är knutna dit.

Vi i miljöpartiet de gröna finner det emellertid viktigast att stödja de fria teater- och dansgrupperna ute i landet. Dessa turnerar landet runt, i glesbygd såväl som i tätort. Hälften av sina föreställningar spelar de i skolorna, för

barn och ungdom. Alla bör som små få uppmuntran och stimulans, så att deras estetiska möjligheter tas till vara och utvecklas. Vi i miljöpartiet anslår åtskilliga miljoner kronor mer än regeringen till de fria teater- och dansgrupperna. Här gör också Teatercentrum fina insatser för att föra ut dessa grupper till den stora allmänheten.

Miljöpartiet de gröna vill ge människor möjligheter till att bejaka och uppmuntras i sin förmåga till inlevelse och konstruktiv fantasi, inte bara via teater, dans och musik. Genom sina bilder kan konstnärerna förmedla sin förståelse för naturen och hur vi skall umgås med den på ett varsamt sätt. Häromkvällen sade målaren Evert Lundquist i TV-programmet *Kulturen* ungefär så här: Naturen är mina vänner, jag är en del av naturen, med kött och blod. Ofta går jag ut och klappar barken på träden och säger till dem: Ja, ni klarar er säkert.

Och visst klarar sig naturen om vi intar en sådan ödmjuk och varsam hållning till allt levande! Vi behöver mer av den sortens vishet och helhetstänkande som motvikt till det logiska rationella tänkandet. Miljöpartiet vill verka för en sådan ekosofisk inställning till människor och natur.

Vi tackar för konstnärernas hjälp genom att ytterligare höja anslagen till visningsersättning åt bild- och formkonstnärer, så att deras verk blir lättare tillgängliga för alla. Konstupplevelsen kan vara lika aktiv och kreativ som konstskapandet.

Vi måste sträva efter att alla varelser inom biosfären har lika rätt till utveckling och blomstring, även om dessa i livsprocessen brukar varandra som föda, till skydd etc.

Men, herr talman, det blir inte lätt! Den västerländska kulturen är sedan århundranden förhäxad av idén om dominans: västerlandets dominans över icke-västerländsk kultur, det maskulina över det feminina, det mänskliga över den icke-mänskliga naturen och de rika och mäktiga över de fattiga. Det pådrivande syndromet heter ohämmad ekonomisk tillväxt. Och den som slår på trumman för denna är reklamen.

"Reklamen är livsfarlig" heter en bok av Sven Lindqvist. Den utkom redan 1957. Han skrev: "Reklamen är landets största undervisningsanstalt, den verkliga folkskolan." Det var då det. Sedan dess har det hänt en hel del. Nu gäller det inte längre enstaka reklambilder utan det totala tryck som vi alla är utsatta för, hur reklamen nästlar sig in i varje vrå av våra liv, hur den skamlöst utnyttjar våra drömmar, behov och sårbarheter. Reklamen går rakt in i solar plexus utan att passera hjärnan.

Miljöpartiet de gröna föreslår en skatt på reklam som skiljer på reklam och reklam – rättare sagt på reklam och på produktinformation. Som reklam vill vi definiera alla budskap som tränger sig på oss utan att vi har bett om det. Produktinformation är något vi själva söker upp, därför att det är något vi vill veta just då.

Syftet med skatten är att få till stånd en kraftig minskning av den kommersiella reklamen i samhället, ja, de kommersiella krafterna som lägger beslag på allt för stor del av människors tid och energi och dessutom förslösar mängder av naturresurser och skapar ett gigantiskt avfallsberg. I ett sådant samhälle kommer kulturen i kläm. Miljöförstörelse och kulturell utarmning är symtom på samma sjukdom.

Vi i miljöpartiet de gröna vill ha ett samhälle där kultur och mänskliga värden får en central ställning, inte ett samhälle som mer och mer präglas av kommersiella värderingar. Valet står mellan kultur och kommers. Att släppa in reklam i svensk television skulle betyda ännu ett avgörande steg i fel riktning. På sikt vill miljöpartiet i stället uppnå köpfrid. Samtidigt vill vi stärka svensk television genom en höjd TV-licensavgift. Det är utomordentligt viktigt att Sveriges television får de resurser som behövs för att fylla sin roll i allmänhetens tjänst, som det heter, som förmedlare av program av hög kvalitet inom samhällsinformation, kultur, underhållning etc. Detta gäller givetvis också radion.

Sist men inte minst vill jag nämna den stora satsning som vi i miljöpartiet de gröna har gjort på kulturmiljövården. Vi stöder riksantikvarieämbetets begäran om anslag för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, för vård av kulturlandskapet och för insatser mot luftförorenings- och försurningsskador, totalt 23 miljoner mer än vad regeringen har föreslagit.

Anf. 17 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Socialdemokratin har under de gångna veckorna även här i kammaren blivit hårt angripen med anledning av budgetpropositionens förslag som innebär faktiska ökningar av resurserna till Dramaten och Operan med totalt 16 % – men det är inte till den nivå som motsvarar resultatet av löneförhandlingarna. Dramaten och Operan fick inte vad de hade önskat. I samma situation befinner sig många av landets myndigheter och institutioner, bl.a. Riksteatern.

Dramaten och Operan får runt 300 milj. kr., vilket är nästan en och en halv gång mer än vad landets övriga statsteatrar, musikteatrar, regionteatrar och regionala dansgrupper tillsammans får. Att märka är att jag då inte har tagit med de fria teatergrupperna. Det är min förhoppning att det inte skall behöva vara så, att man inte ser skogen för träden.

Kulturens andel av statsbudgeten har ökat från år till år – dvs. att socialdemokratin satsar på kulturen. Socialdemokraterna gick ju till val med ett löfte om att satsa nya friska 300 miljoner under valperioden. Det förmådde inte oppositionen prestera, i varje fall inte under valrörelsen. Det finns således, som framgår av årets budget, 100 nya miljoner anslagna för kulturen.

På ledarsidan i Dagens Nyheter kunde man den 14 januari i år läsa om debatten om Dramatens och Operans anslag. Rubriken löd: Prioriterad kultur. I texten kunde man läsa följande om de extra 100 miljonerna: "Exakt vart dessa pengar tagit vägen är inte lätt att överblicka; vi har dess bättre inte för vana att – som t ex fransmännen – lansera stora prestigeprojekt på detta område. Snarare blir det måttfulla förbättringar av biblioteksersättningen – och annat smått och gott som konsoliderar kulturens infrastruktur. Vår kulturpolitik kommer för övrigt att granskas av Europarådet i vår, och ett drag som förmodligen uppmärksammas är den hyggliga geografiska spridningen."

Till detta skulle jag för min del vilja lägga den satsning på en finsk professionell teaterensemble med inriktning på barn och ungdom som man

sedan länge väntar på. Sådant här och mycket annat försvann i och med massmedias turbulens kring Dramatens och Operans anslag.

Herr talman! Ytterligare några tankar om Dramaten och Operan. Jag såg häromdagen en artikel om författaren Per Anders Fogelström. Författaren beskriver gångna tider i sin nya bok. Jag vill återge något av vad han skriver: Varför drevs skådespelarna ut på vägarna? I Stockholm hade Gustav IV Adolf infört teatermonopol. Endast de statliga scenerna Operan och Dramaten fick finnas. Antagligen var syftet att rädda dessa båda institutioners ekonomi.

Sveriges teaterhistoria handlar om elitens och hovets teater. Faktum är att Stockholm som den teatertätaste staden i världen, eller åtminstone i Europa, lockar skådespelare, regissörer och teatergrupper. Som stockholmare har jag under årens lopp fått höra hård kritik och jag har även sett förslag, innebärande att Stockholms teaterliv skulle förlora den andel av statsbidragen som Dramaten och Operan får. Ständigt återkommer den här diskussionen. Men nu, herr talman, är det alldeles tyst. Ja, det är förvånande tyst.

När det gäller teaterdebatten här i kammaren tog jag förra våren huvudstaden i försvar. Jag konstaterade då att de centrala kulturinstitutioner som har statligt stöd i regel är belägna i landets huvudstad, såsom nationalscenerna Dramaten och Operan. Vi kritiserar dessa institutioner. Men vi är stolta när de når framgångar. Bakom dessa ord står jag givetvis även i dag.

I den ledare i Dagens Nyheter som jag tidigare har hänvisat till kunde man också läsa följande:

”Högsta möjliga konstnärliga kvalitet är huvudkravet på så pass unika riksinstitutioner som Dramaten och kanske ännu mer Operan. Därmed följer ändå inte att verksamheten bör få kosta hur mycket som helst.”

Jag måste verkligen fråga: Var finns kritikerna i dag? Centerpartiet är inte med i debatten. Vpk – t.ex. Elisabeth Persson – och miljöpartiet tycks ha pengar som gräs. Moderaterna däremot borde se på problemet ur en helt annan synvinkel, nämligen ur den strängt företagsekonomiska synvinkeln.

Herr talman! Det är ett faktum att oppositionen har enats om att bevilja ytterligare 20 milj. kr. till Dramaten och Operan. Vi socialdemokrater i kulturutskottet kommer inte att motsätta oss de övriga partiernas krav på ökade anslag – detta för att lugna kulturverksamheten ute i landet som kunde gå miste om motsvarande del av anslagen och även för att bespara personalen ytterligare diskussioner om eventuella uppsägningar eller andra inskränkningar. Eftersom det envist påstås i pressen att MBL-förhandlingar om varsel fortsätter trots detta meddelande, vill jag lugna oppositionen här i riksdagen och säga att det inte längre pågår några förhandlingar i detta syfte när det gäller Dramaten.

Allra sist vill jag uttrycka min glädje över att kulturfrågorna har tagits med i debatten. Låt oss hoppas att så blir fallet också i fortsättningen!

Anf. 18 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det bästa i Erkki Tammenoksas anförande var slutmeningarna. Jag är den förste att uttala glädje över att det tycks bli enighet i

kulturutskottet och därmed i riksdagen när det gäller att se till att Operans och Dramatens verksamhet kan förbli på en i stort sett oförändrad nivå.

Det hela blir orimligt om man diskuterar de här anslagen ungefär som om det gällde anslag till patentverket eller statistiska centralbyrån – alltså att en rationalisering är möjlig, att man kan jämföra med vilken annan verksamhet som helst. Men konstnärlig verksamhet kan inte rationaliseras på samma grunder som annan verksamhet – möjligen den administrativa verksamheten, men inte den konstnärliga.

Inte heller kan man acceptera att den konstnärliga personalens löner skall behöva ligga långt under vad som gäller i samhället i övrigt. Den grundläggande frågan blir då: *Vill man att verksamheten vid Sveriges två nationalscener skall förbli på samma nivå som tidigare, alltså på en konstnärligt acceptabel nivå? Jag hoppas att jag kan tolka Erkki Tammenoksas sista meningar så, att han också säger ja på den punkten.*

Anf. 19 ELISABETH PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det verkar som om Erkki Tammenoksa menar att satsningar på kulturen är bortkastade pengar, pengar som försvinner ut i tomma intet. Vi i vpk anser inte det. Vi tror – om jag får uttrycka mig litet krasst – att vi får tillbaka något, kanske i litet andra former. Jag tänker då på både mänskliga och sociala resurser, som kommer samhället till godo och som kan medverka till att vi utvecklas.

Vi i Motala och Mjölby, för att anknyta till Östergötland, har ingenting emot att vara med och värna nationalscenerna. Men vi vill också gärna kunna se en film på någon biograf. Dessutom vill vi väldigt gärna att våra barn och ungdomar skall ha möjlighet att utveckla ett eget kulturengagemang och att detta kulturengagemang skall tas på allvar.

Anf. 20 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Erkki Tammenoksa säger att bl.a. miljöpartiet har pengar som gräs. Det kan man på sätt och vis säga, därför att vi prioriterar på ett annat sätt i vår budget. Vi har från början gett dubbelt så mycket utrymme som regeringen ger till kulturen – det är alltså inräknat i vårt sätt att planera vår budget, den gröna luntan. Vi tycker att det är mycket viktigt att kulturen får sin del. Den har varit en budgetregulator i alla tider, och vi trodde att det denna gång skulle kunna bli ett tredebrott för kulturen, så att den sätts upp på en högre nivå och hålls kvar där – det är den värd.

Utöver det jag har nämnt tidigare vill miljöpartiet också höja ersättningen till författarna för hemlån till 72 öre, för att täcka en eftersläpning. Realvärdet har inte följt med i deras ersättning. Det finns också andra punkter där vi vill höja anslagen i kulturbudgeten.

Vi har stött motionen om nationalscenerna, men självfallet inte tvärs över – vi har många synpunkter. I det nuvarande läget, som har utvecklats av Wikström, är detta nödvändigt i år – vi får se hur det går nästa år.

Anf. 21 ERKKI TAMMENOKSA (s) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater startade 1982 i ett utgångsläge med en dålig ekonomisk situation i Sveriges finanser, och ändå kan det konstateras att kulturanslagen har ökat. Kulturministern får utveckla det bättre än jag, eftersom jag har suttit i kulturutskottet först 1986 och sedan med andra ögon bevakat dessa händelser. Jag respekterar givetvis de andra partiernas budgetering, men det måste tas ett totalansvar. Därför vill jag inte gå in i en diskussion med vpk och miljöpartiet, eftersom de ser på hanteringen av statsbudgeten ur helt andra synvinklar.

Däremot skulle jag vilja säga till Jan-Erik Wikström att det också krävs planering när antalet scener och aktiviteter vid våra nationaltestrar utökas. Dramaten har faktiskt förbättrat sig, och det som vi har förväntat oss av Dramaten på konstnärlig nivå har börjat komma fram. Därmed inte sagt att inte någon annan teater i Sverige skulle vara på samma nivå.

Anf. 22 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Det förhållandet att kulturanslagen och kulturfrågorna får en så stark uppmärksamhet i politisk debatt i dag är naturligtvis en källa till glädje. Det är inte, som jag ser det, primärt ett uttryck för att kulturen skulle lida brist på uppmärksamhet hos allmänheten eller för att kulturinstitutioner och kulturverksamheter generellt skulle leva under sämre villkor och sämre förutsättningar än tidigare. Den ökade uppmärksamheten har naturligtvis att göra med den kulturpolitik som riksdagen under betydande enighet fastlade 1974. Jag har all anledning att uttala ord av uppskattning både till min företrädare Jan-Erik Wikström och till företrädare för andra partier, som ett i fråga om kulturpolitisk syn vid den tidpunkten starkt folkrörelsepräglat centerparti, ett moderata samlingspartiet som var kluvet men där det ändå fanns inslag av en stark kulturkonservatism med respekt för kulturvärden samt ett kulturintresserat och kulturaktivt vänsterpartiet kommunisterna. Under en bred politisk enighet kunde vi fatta ett kulturpolitiskt beslut som har möjliggjort en utbyggnad av en kulturens struktur ute i landet och gett förutsättningar för ett aktivt och levande kulturliv. I det ögonblicket möter vi också mycket starka anspråk.

Låt mig då när det gäller kulturen och pengarna inleda med att säga att den typ av diskussion som förekommer alltför mycket på skolområdet, där man låtsas att medborgaren slipper betala om kostnaden flyttas från kommunen till staten, naturligtvis är alldeles orimlig. När vi tittar på kulturens insatser och kostnader måste vi alltid titta på vad den enskilde medborgaren betalar. Om vi ser tillbaka i ett perspektiv från 1974 och ser hur stor del av våra gemensamma resurser som går till kulturändamål i dag jämfört med då, finner vi att det har varit en närmast explosiv tillväxt i fråga om de resurser som satsas via offentligheten. Det är viktigt att komma ihåg detta.

Av det skälet blir det också ganska meningslöst att, som Elisabeth Persson gör, tala om ett procentkrav för statsbudgetens anslag till kulturen. Det man då talar om är en procentsats i förhållande till det som i budgetpropositionen benämns kultur, men där finns inte något av kulturens utbildningar eller kulturens lokaler, som är ganska betydande och där en rad poster borde kunna tillföras.

Den andel av statsbudgeten som avser kulturområdet i egentlig mening är redan i dag omkring 1,2 %. Skulle man dessutom acceptera Elisabeth Perssons uttalade böjelse för det Göran Palm ska kulturbegreppet och inkludera allt som han vill respektera som kultur och alla anslagsposter som tillkommer, blir andelen antagligen 10 %. Man måste alltså bestämma sig för vad som skall gälla.

Socialdemokratin gick i föl till val med ett valmanifest som hade antagits i juni. Det var alltså inte Lars Werner som provocerade fram något socialdemokratiskt valmanifest i valrörelsens slutskede, vilket Elisabeth Persson trodde. Vi utlovade där 300 nya miljoner till kulturen, och det löftet har vi stått fast vid – det gäller denna valperiod. Folkpartiet hade lovat 100 miljoner redan tidigare under valperioden 100 miljoner och har nu skyndsamt, av olika skäl, glömt det löftet.

Vi ser nu i årets budget till att 140 friska miljoner läggs ut – 40 miljoner i engångssatsningar och 100 miljoner i nivåhöjningar. Där finns insatser för stöd åt konstnärerna och biblioteksersättningen.

Miljöpartiet har väckt en märklig motion. Författarna har under åratals begärt att få möjligheter att förhandla om sin ersättning. Vi har accepterat det, och en förhandlingsöverenskommelse har träffats. Nu kommer en motion med förslag om att denna överenskommelse icke skall respekteras utan att det skall tillföras mer än vad man har kommit överens om i förhandlingarna. Det får konsekvensen att hela förhandlingsöverenskommelsen sätts ur spel. Det är en något märklig övning.

Jag har också sett att miljöpartiet i motioner yrkar avslag på en anslagspost som skulle möjliggöra att en dansteater öppnas i Stockholm. Detta är en av de stora insatserna för danskonsten. Jag förstår inte vad miljöpartiet har mot dansen, men någonting måste det vara.

Det finns alltså anledning, med den budget som nu är framlagd, att peka på att det har gjorts ett stort antal insatser för att förstärka och utveckla kulturlivet. Vi har anvisat att vi under den kommande delen av perioden tillsammans med konstnärorganisationerna skall göra en genomgång för att få fram förslag till rejäla och verkningsfulla förbättringar av konstnärernas arbetsvillkor, ökade insatser för barn- och ungdomskultur, insatser för att ge amatörverksamheten större bredd och bättre kvalitet samt förstärkningar av kulturlivet i hela landet. I den diskussionen är det viktigt att hela riksdagen tar del – aktiv del – och för att möjliggöra det har vi också föreslagit att kulturrådet skall få möjlighet att ägna sig åt en del av den alltmer detaljerade bidragsfördelningen, på det att riksdagen måtte få möjlighet att diskutera de stora, viktiga och vägledande principerna.

Anf. 23 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! I mitt anförande berörde jag huvudfrågan, nämligen hur socialdemokraterna disponerat de s.k. 100 reformmiljonerna. Jag påtalade att det inte gavs någon samlad redovisning på den punkten och fann det underligt att regeringen inte som första prioritering valt att stärka konstnärsstödet. Detsamma gäller de regionala kulturinstitutionerna. Jag hoppas naturligtvis att regeringen återkommer ett senare år, men regeringen har i alla fall missat åtminstone ett år.

Jag tog också upp frågan om anslagstilldelningen till Operan och Dramaten. Vi får väl anledning att återkomma till de frågorna. Min samlade kritik gällde alltså dels överflyttningen av beslutsfunktioner från riksdagen till kulturrådet – jag tycker inte att det är bra –, dels det förhållandet att regeringen under det första året inte prioriterar de mest angelägna behoven.

Vi har ganska bra modeller för konstnärsstöd, som kan användas. Vi har ett bra system för stöd till de regionala kulturinstitutionerna. De hade också behövt förstärkningar.

Självfallet hade jag inte räknat med att våra nationalscener skulle drabbas av en reformbudget.

Anf. 24 ELISABETH PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kulturministern sade att vi måste se till vad den enskilde medborgaren får betala för kulturen, oavsett om detta sker genom kommunerna eller genom riksdagen.

Jag försökte använda samma resonemang fast omvänt genom att visa vad de 100 miljonerna per år blir utslaget på invånarantalet. Denna satsning betyder alltså ungefär 12 kr. per svensk om året. Många med mig tycker att det inte är så förfärligt mycket att skryta med.

När det gäller den Göran Palmska kulturdebatten tror jag att kulturministern förstår att jag inte var ute efter att inordna svampplockning i kulturbudgeten. Jag tror säkert att kulturministern minns den debatt som Palm drog i gång. Jag nämnde den därför att den åskådliggör något som fattas i den statliga kultursynen, nämligen var kulturens kärna finns och varifrån kulturen utgår.

Jag försökte säga att kultur inte är någon lyx eller en guldkant på tillvaron. Den är inte något som kommer ovanifrån och som vi då och då skall konsumera litet mer av. Det är tvärtom! Kultur är ingenting annat än en utgångspunkt för människornas egna erfarenheter och verklighet. En verklig kultur engagerar därför att den utgår från människornas egna behov. Med en sådan kultursyn hade säkert den statliga kulturpolitiken varit litet annorlunda. Då hade exempelvis ungdomars och barns verklighet tagits på allvar. Då hade vi kunnat starta en kulturdebatt utifrån deras egna kulturintressen osv.

Vad de av Ingvar Carlsson i partiledardebatten utlovade satsningarna beträffar vill inte jag heller påstå att de 100 miljonerna var Lars Werners förtjänst. Jag drog mig till minnes vad Ingvar Carlsson sade i sin slutkläm. Han gick nämligen med på en storsatsning på kulturen. Jag trodde att han talade om något mer än dessa 100 milj. kr.

Anf. 25 KAJ NILSSON (mp) replik:

Herr talman! Kulturministern angriper vårt sätt att skriva motioner och att hantera budgeten. Vi är inte på något sätt fulländade – vi är nybörjare. Vi kanske har begått något fel.

När det gäller dansen uttrycker vi särskilt i klämman i motionen att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna vår önskan att Dansens hus skall lokaliseras till Folkets hus i Stockholm. Det är alltså ingen tvekan om vad vi tycker i den frågan.

För övrigt omhuldar vi mest de fria teater- och dansgrupperna. Att vi drar

in anslag är ett uttryck för den attityd som kulturministern visar då han vill samla anslagsposterna i en pott och dra den potten undan riksdagens inflytande. Detta har t.ex. fått konsekvenser för nationalscenerna. Detta vänder vi oss emot.

Vi försökte faktiskt återhämta en realvärdeförsämring som drabbat författarna. Om avtalen är dåliga visar vår inställning att den politiska viljan bör vara att avtalen skall vara bättre.

Anf. 26 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Till Kaj Nilsson vill jag säga att det är möjligt att ni har läst fel när ni har motionerat. Jag pekade på att miljöpartiet med sitt förslag i anslagsfrågan i realiteten har undanröjt *möjligheterna till statligt engagemang* i en dansteater. Detta engagemang var förutsättningen för dess tillkomst. Jag noterar att det uppenbarligen är ett misstag, och det är jag glad över. Det är nämligen viktigt att vi får till stånd en dansteater.

Jag har alltså, när jag lämnat förslag till regeringen i arbetet med budgetpropositionen ansett det viktigt att göra sådana fördelningar på olika områden som jag funnit rimliga.

Resonemanget om Operan och Dramaten är ett resultat av en bedömning av vad jag tyckte kunde vara möjligt att föreslå riksdagen. Dansteaterns tillkomst ansåg jag var angelägen. Jag tycker det har varit viktigt att möjliggöra ett stort antal kulturverksamheter.

Enligt de redovisningar jag fick från ledarna för Operan och Dramaten skulle de nya avtalen redan under detta spelår framtvinga dramatiska förändringar. Jag tyckte att det var orimligt under avtalsåret. Däremot har jag aldrig sagt att man i en första omgång helt skulle kunna täcka den ökade kostnaden i anslaget. Jag tyckte att det i så fall skulle kunna finnas *möjligheter* att göra en uppbyggnad under en något längre period.

Låt mig bara konstatera att när oppositionen med en gemensam motion nu skapat förutsättningar för att Operan och Dramaten skall få ytterligare 20 milj. kr. har socialdemokraterna i kulturutskottet accepterat detta förslag. Frågan är alltså i sak avklarad. Jag kan ändå inte låta bli att påpeka att ett parti som moderata samlingspartiet faktiskt har valt att finansiera de anslagen genom att ta 16 milj. kr. från kulturen i skolan. Det är nämligen det anslaget de yrkar avslag på i sin skolmotion. För klarhetens skull måste man ändå någon gång tala om detta. Moderaterna har gjort en annan värdering än jag på den punkten. Jag tyckte inte att skolans kulturverksamhet skulle betala 16 miljoner för avtalet för Operan och Dramaten.

Jag tvingas naturligtvis att ta skällning för att jag gjorde den bedömningen, men jag gjorde det.

Elisabeth Persson tycker inte att 100 miljoner är mycket pengar. Det är klart – med någon liten vinkling – att inflationen påverkar våra värderingar av hur mycket pengar en miljon och två miljoner kronor är. Faktum är emellertid att 1974 års kulturpolitiska proposition – som ju med rätta har blivit berömd och prisad – innehöll en reformram om 25 milj. kr., vilket även med hänsyn tagen till penningvärdesförsämringen var väsentligt lägre.

Jan-Erik Wikström tog upp frågan om prioriteringar. Anledningen till att konstnärernas arbetsvillkor och regionernas behov ligger i det senare skedet

är att jag har ansett det vara angeläget att mycket noga analysera vad vi har fått ut av det som har gjorts och hur vi vill förnya och utveckla de olika stödformerna.

Redan i morgon kommer jag att ha en överläggning med företrädare för Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd – alltså konstnär-organisationerna – för att vi tillsammans skall diskutera en strategi för att ge åt ett kommande konstnärsstöd rimliga och utvecklingsbara strukturer.

Vi har i årets budget också uppmärksammat filmen mycket starkt. Vi har sett till att filmavtalet – som Jan-Erik Wikström stod som tillskyndare till i dess förnyade form 1982; också ett exempel på ett område där vi under betydande enighet har skapat en struktur – för den senare delen av nioårsperioden utvecklas och förnyas, vilket möjliggör insatser för upprustning av små biografier och att få ut fler kopior för en snabbare distribution.

På område efter område för vi alltså en utvecklande och konkret kulturpolitik till glädje för de många medborgarna i vårt land.

Låt mig till allra sist mycket kort peka på en fråga som i detta sammanhang inte har kommit upp, annat än i Kaj Nilssons inlägg: TV-frågan. Jag känner stark respekt för och uppskattar mycket de mycket klara preciseringar som har gjorts från miljöpartiet av den principiella synen på TV-mediets finansiering. Detta tycker jag länder det partiets företrädare till heder.

Anf. 27 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Syftet med remissdebatten är ju att granska regeringens förslag till riksdagen, och då blir det naturligt att man kritiserar det som man inte är nöjd med. Det skulle väl vara rätt säreget om oppositionen huvudsakligen ägnade sig åt att berömma det som man tycker är bra och det som vi är överens om?

Bengt Göransson vet ju av erfarenhet vilken generös och ekumenisk attityd som utmärker folkpartiets kulturpolitik. Vi visar ofta vägen. Vi tycker naturligtvis det vore bättre om vi hade fått utöva ledningen av kulturpolitiken, men när vi inte kan göra det är vi tacksamma att få visa vägen om socialdemokraterna följer efter.

Min huvudkritik har tagit sikte på två punkter. Den ena är att man inte skall flytta ut beslutsbefogenheter från riksdagen till kulturrådet, för värnandet av de små kulturinstitutionerna bör med förtroende förankras just i riksdagen. Den andra gäller prioriteringarna. Jag tycker att konstnärsstödet och de regionala kulturinstitutionerna borde ha fått komma med redan det här året.

Till frågan om Operan och Dramaten återkommer vi. Det jag kan konstatera nu är att utbildningsministern har en version, medan riksbankschefen, ordföranden i Operans styrelse och de två institutionscheferna har en annan version. Det viktiga är att det nu tycks bli enighet i riksdagen om att Operan och Dramaten skall kunna hålla en oförändrad, konstnärligt acceptabel nivå på sin verksamhet.

Anf. 28 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström säger att folkpartiet visar vägen. Jag skall gärna erkänna att ett frisinnat folkparti i långa stycken har haft en mycket öppen, och ofta mycket klok, syn på kulturen. I det stycket må både Jan-Erik Wikströms partivänner och mina emellanåt beskylla mig för att ha varit alltför ekumenisk.

När Jan-Erik Wikström säger att han därtill, utöver att visa vägen, gärna skulle vilja leda marschen, känner jag mig emellertid något mera oroad, eftersom han ju faktiskt hade tillfälle att leda marschen under ett antal år, men därvid inte upptäckte att marscher också kostar något. Han lämnade efter sig en ekonomi som gjorde att vi inte kunde betala de åtaganden som var gjorda. Vi har gått igenom sex hårda år av ekonomisk upprustning för att komma i det läget att vi numera har pengar i portmonnän när vi går ut på vägen. Då anlitar vi gärna Jan-Erik Wikström som vägvisare, bara han inte kräver att få ställa upp som kassör.

Debatten om kultur var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera arbetsmarknad.

Anf. 29 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Under de allra närmaste åren har vi en engångschans att komma till rätta med många av strukturproblemen på den svenska arbetsmarknaden. Dessa är förvisso avsevärda, vilket dock just nu skymms av de låga arbetslöshetstalen och den höga förvärvsfrekvensen. Samtidigt som vi har en avsevärd brist på arbetskraft inom stora områden, är arbetslösheten fortfarande hög i vissa grupper och regioner.

Det är notabelt att budgeten för arbetsmarknadspolitiken ligger på i runda tal 20 miljarder kronor – kostnaderna för ersättningar ur arbetslöshetsförsäkringen med 8 miljarder kronor oräknade.

Arbetsmarknadspolitiken präglas av den socialistiska övertron på politisk styrning. Den s.k. Rehn–Meidnerska arbetsmarknadspolitiken bygger på principen om den solidariska lönepolitiken. Den förutsätter en aktiv arbetsmarknadspolitik som utvecklas till en aktiv näringspolitik och kollektiv kapitalbildning. Den förutsätter centralt samordnade förhandlingar. Den styr arbetskraften till de löneledande storföretagen. Genom att lönepolitiken hindrar de lönsamma företagen från att betala de löner de skulle kunna bära, anses dessa generera s.k. övervinster som måste "tas om hand" kollektivt. Utslagningen av människor skall motverkas med stöd till arbetslösa, företag och regioner i kris samt en för västvärlden unikt stor offentlig sektor. En mycket omfattande byråkrati som binder stora resurser har byggts upp för att förvalta politiken.

Jag tror att det är angeläget att erinra om den idémässiga bakgrunden till den Rehn–Meidnerska arbetsmarknadspolitiken i dessa dagar, då den har aktualiserats igen som ett sätt att öka tillgången på arbetskraft.

Konsekvensen av denna politik har blivit en allt hårdare styrd arbetsmarknad. De enskilda arbetstagnas och arbetsgivarnas handlingsförmåga har kringskurits i takt med deras ständigt växande beroende av politiska beslut. Lagg därtill ett högt uppdrevet kostnadsläge, låg produktivitet, inlåsningseff-

fekter och en permanent brist på utbildad arbetskraft, regionala obalanser, en delvis föråldrad industristruktur samt en övertung offentlig sektor som numera tycks befinna sig i ett permanent kaos.

Den socialdemokratiska regeringen tvingas gång på gång till brandkårsutryckningar i försök att ställa till rätta missförhållanden som vållats av den egna politiken. Stabiliteten och långsiktigheten offras gång på gång.

Denna politik har inte varit till fördel för de arbetande. Möjligheterna att förkovra sig genom eget arbete eller utbildning är begränsade. Lönepolitiken i kombination med orimliga marginaeffekter i skatte- och transfereringssystemen gör att det inte lönar sig att anstränga sig. Tvärtom tycks det i allt större utsträckning bli så att det inte kostar någonting, eller t.o.m. lönar sig, att inte arbeta.

Utslagningseffekterna är betydande. Allt fler återfinns i statistiken över förtidspensionärer och långtidssjuka. Frånvaron ökar.

Allvaret understryks av den utveckling vi ser framför oss, med färre ungdomar och en ökande medelålder på arbetsmarknaden. Brist på kvalificerad arbetskraft där den behövs kan bli en allvarlig hämsko på den ekonomiska utvecklingen.

Arbetsmarknadspolitiken måste i första hand inriktas på att skapa en kreativ arbetsmarknad, som gör det möjligt för arbetstagare och arbetsgivare att ta vara på den dynamik som ligger i ny teknik och nya organisationsformer.

Utbildning är avgörande för dagens och morgondagens arbetsmarknad. Misslyckandet med den treåriga gymnasiala yrkesutbildningen bör leda till att det moderata förslaget till en lärlingsutbildning tas under förnyat övervägande.

Hinder måste avlägsnas för att underlätta för människorna att utvecklas genom att söka sig till nya arbetsplatser och nya arbetsuppgifter.

Skattepolitiken måste förändras så att det lönar sig att arbeta och växa i arbetslivet.

De stora vård- och omsorgssektorerna måste öppnas för nya impulser och alternativa verksamhetsformer, så att också de anställda där får möjligheter att utvecklas och förkovra sig.

Arbetsförmedlingsmonopolet måste brytas och den bisarra jakten på skrivbyråerna upphöra.

Osäkerheten om den framtida energipolitiken och relationerna till EG måste undanröjas.

Så här kan jag på område efter område ange vad som måste göras för att åstadkomma en stabil och dynamisk utveckling på den svenska arbetsmarknaden.

Till det behövs en väl anpassad arsenal av åtgärder för dem som av olika skäl har svårt att få en fast fot på arbetsmarknaden: ett bättre lönebidragssystem för arbetshandikappade, arbetspraktik för ungdomar och rätt till tillräckligt lång provanställning samt särskilda ansträngningar för att ta till vara kompetensen hos våra invandrare och rätt till arbete för asylsökande.

För dem som ändå drabbas av arbetslöshet skall finnas en allmän, obligatorisk arbetslöshetsförsäkring.

Av strategisk betydelse för framtidens arbetsmarknad och den ekonomis-

ka utvecklingen är arbetstiden. Skall kvinnor och män kunna ta vara på de intressanta möjligheter framtidens arbetsmarknad erbjuder och samtidigt orka med familje- och samhällsliv, måste de kunna anpassa arbetstiden efter de olika krav som ställs i livets olika skiften. Detta är också nödvändigt för att vi skall kunna utnyttja produktionsresurserna fullt ut.

I stället för att tillämpa ett sådant nytt dynamiskt arbetstidstänkande har regeringen i och med beslutet om en sjätte semestervecka slentrianmässigt tillgodosett fackliga krav, som socialdemokratiska regeringar alltid har gjort. Utvecklingen hindras och resurser binds för lång tid framåt.

Herr talman! Det är nu under högkonjunktur som vi har chansen att lägga grunden för framtidens arbetsmarknad. De motioner vi moderater här väckt under de senaste veckorna visar på vägar till framgång.

Anf. 30 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Dagens arbetsmarknad präglas av en viss överhettning i många regioner. Det är positivt, men innebär också vissa bekymmer.

Positivt är att arbetslöshetssiffrorna i dag är låga. Men samtidigt måste man notera att många har skyddade sysselsättningar, många förtidspensioneras, och dessutom är arbetsmarknaden över vårt land ganska ojämn.

Centern har lagt fram ett förslag där vi starkt prioriterar utsatta delar av vårt land. Det kan sammanfattas med att vi lägger ut cirka fem miljarder mer än regeringen till områden där infrastrukturen behöver förbättras och där det finns ledig kapacitet.

Det förslaget finansierar vi delvis genom att vi räknar med att arbetslöhetstalen skall gå ned ytterligare. Vi räknar med att våra åtgärder kommer att leda till stora besparingar när det gäller kontant arbetslöshetsersättning.

Vi satsar alltså hårt på arbetslinjen, och då en arbetslinje över hela vårt land. Samtidigt satsar vi ordentligt på utbildning, både bristutbildning och en ordentlig utbyggnad av den högre utbildningen. Vi räknar därför med att arbetslöhetstalen skall kunna sänkas till ett genomsnitt på mindre än fem dagar per försäkrad. – Det är den ena sidan.

Den andra sidan är att vi anser att arbetsförmedlingar, AMS, skall skärpa sin hållning när det gäller att ta erbjudet arbete, framför allt i de regioner där det i dag är mycket gott om arbete. Det anser vi vara positivt för den som är arbetslös. Att ta ett tillfälligt arbete i avvaktan på att man får det arbete som man vill ha, men som just för tillfället inte finns tillgängligt, är bra mycket bättre både för den arbetslöse och för dem som söker arbetskraft än att arbetslösa skall fortsätta att stå utanför samhället genom att icke delta i arbetslivet.

Sedan till de handikappade. Vi noterar att regeringen är väl försiktig när det gäller lönebidrag och de handikappades arbetsmarknad. Det är ju tyvärr, många handikappade som saknar arbete. Vi menar att arbetslinjen måste gälla också för dem som i dag av olika skäl på grund av handikapp står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Därför föreslår vi ca 2 000 nya jobb, 800 inom Samhall och 1 200 nya lönebidragsplatser och då inom näringslivet, kommuner, landsting och organisationer. Vi föreslår helt enkelt att en ram tilldelas AMS som räcker till ca 1 200 nya lönebidragsanställningar.

Sammantaget är det här en politik för arbete och utveckling över hela vårt land. Det ger mer välfärd åt alla, och det ger utveckling åt alla regioner.

Anf. 31 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Under 1989 ebbat successivt landsbygdskampanjen "Hela Sverige ska leva" ut. Även om inga utvärderingar ännu har gjorts tyder allt på att kampanjen har blivit en oväntat stor framgång, en framgång som talmannen i sitt tidigare arbete som industriminister har haft stor betydelse för. Det finns anledning att till herr talmannen säga ett tack för de insatser ni utförde under tiden som industriminister för att kampanjen "Hela Sverige ska leva" skulle ge ett bra resultat. Jag hoppas att den nye ministern på industridepartementet har samma positiva inställning till att nu följa upp kampanjen.

De snart två årens arbete med kampanjen visar att det finns en inneboende kraft hos landsbygdsbefolkningen som man nu kunnat ta vara på. Den studiecirkelverksamhet som bedrivits lokalt uppvisar en förnämlig aktivitet. Ca 40 000 människor har deltagit i dessa aktiviteter, som syftat till att ta fram handlings- och utvecklingsplaner och stimulera nyföretagande och företagsutveckling för den bygd där verksamheten bedrivits.

Ett stort antal s.k. bygdekommittéer har bildats, kanske närmare ett tusental, för att tillvarata gemensamma intressen i bygden. Det har resulterat i ett intensivt utvecklingsarbete när det gäller såväl sysselsättning som kultur och miljö. Det har på många sätt fått betydelse för bygden; det har skapat sammanhållning och vi-känsla när det gäller att tillvarata både nya och gamla idéer som kan skapa en framtid för bygden. Den gemenskap och aktivitet som skapats har i flera fall resulterat i att man fått en känsla av att "vi gör det" i stället för att vänta på att "de ska göra det".

I samband med kampanjen har pessimismen och ett ensidigt kravformulerande, riktat mot samhället, vänts till egna aktiviteter med lokal självtillit och en nyväckt företagarganda.

Tack vare kampanjens aktiviteter har nya grupper – tidigare passiva människor – blivit engagerade i det praktiska arbetet för landsbygdens utveckling. Det har inneburit en positiv syn på framtiden, men man behöver stöd och viss ekonomisk hjälp i genomförandefaserna.

En viktig del av kampanjens resultat är att kvinnorna och ungdomen engagerat sig som aldrig tidigare för att utveckla sin bygd. Eftersom kvinnorna och ungdomarna har nyckelroller för att skapa en positiv utveckling och framtid på landsbygden är det intresse för landsbygden som vi fått uppleva i samband med "Hela Sverige ska leva"-kampanjen både betydelsefullt och glädjande.

Kampanjen har breddat basen för regionalpolitiken genom samverkan och engagemang hos olika sektorsorgan, men här finns mycket mer att göra. Det krävs mer samverkan mellan statliga sektorsorgan och mellan statliga organ och privata intressen för att skapa underlag för en bra service både för den enskilde och företag.

Nu måste kampanjen avslutas och det pågående arbetet växlas in i ett nytt skede, där man tar vara på de insatser som gjorts och visar förtroende genom att skapa resurser för framtidsinsatser, tar vara på de goda genomförbara

förslag som folk kommit med under kampanjen. Det lokala arbetet som pågår behöver nu ett fortsatt stöd, både personellt och ekonomiskt, för att på bästa sätt kunna utveckla pågående projekt och företagsidéer.

Vi måste alltså från alla håll ge fortsatt stöd för att se till att kampanjen "Hela Sverige ska leva" ger resultat. Det finns förväntningar och det finns uppslag. Låt oss ta vara på dessa.

En viktig del i uppföljningen är också att det skapas förutsättningar för utbildning av småföretagare i glesbygden. Men det krävs också att det i övrigt finns tillgång till en allsidig utbildning, så att den personal som behövs i företagen också får en bra och för ändamålet lämplig utbildning.

För att landsbygden i framtiden skall vara intressant för företagsetablering krävs det en väl fungerande infrastruktur. Ansvaret för detta ligger i stor utsträckning på statliga verk och myndigheter. Därför är det så viktigt att sektorsorgan samverkar för att man skall klara framtidens servicekrav.

Det krävs en välplanerad satsning på utbildning, transportsystem, energiförsörjning, data och telekommunikationer m.fl. åtgärder. Dessa utgör grunden för sysselsättning och erforderliga nyetableringar i våra glesbygdsområden.

De geografiska avståndsackdelarna måste motverkas med goda kommunikationer. Det gäller såväl gods- och persontransporter som data- och telekommunikationer. Väl fungerande kommunikationer är ofta livsviktiga för att skapa sysselsättning på landsbygden.

Fru talman! Nu måste vi ta vara på de goda förutsättningar som finns för att leva upp till målet "Hela Sverige ska leva". Det krävs fortsatt statligt stöd till det lokala arbetet, men jag anser att det är mycket väl använda pengar. Många gånger är det förhållandevis små insatser som ger ett mycket bra resultat. På många håll i landet finns en positiv syn på framtiden, låt oss nu ta vara på den!

Fru talman! Avslutningsvis vill jag framhålla det nödvändiga i att en levande landsbygd har ett livskraftigt jordbruk.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att Ove Karlsson här i dag höll ett bra tal. Men vi måste ju notera att mitt i budgetåret var det slut på alla glesbygdsmedel i flertalet av länen.

Varför var det slut på dessa medel? Jo, dels på grund av att högkonjunkturen antligen hade nått landets glesare delar, dels på grund av att alla de här studiecirkelarna som arbetat med landsbygdsutvecklingsfrågor hade arbetat fram en mängd projekt. De möts nu av beskedet att staten för sin del icke svarar upp.

Ove Karlsson sade så sent som i december nej till ett centerförslag att förstärka de här medlen med 200 milj. kr. Det är nu andra året i rad regeringen ger oförändrat belopp till länsanslagen, där glesbygdsmedlen ingår. Det innebär en kraftig urholkning, när samtidigt samma regering talar positivt om regional utveckling och glesbygdsutveckling.

Det innebär en urholkning på grund av inflationen. Det innebär en urholkning på grund av att man har lagt in flera verksamheter i samma summa pengar. Det innebär ytterligare urholkning genom att man i länen får besluta om högre stödbelopp än tidigare.

Vår nya arbetsmarknadsminister, som har fått det här under sitt ansvar, har hitintills vägrat att positivt diskutera om att ändra tingens ordning.

Det räcker inte, Ove Karlsson, med positiva ord, utan nu gäller det handling. Centern föreslår för sin del att anslaget höjs från 690 miljoner till 1 350 miljoner.

Ove Karlsson talade också om kommunikationernas roll på landsbygden. I dag har vi icke framkomliga grusvägar i stora områden. Det leder inte till utveckling. I vår har Ove Karlsson möjlighet att ta del av och vara positiv till förslag om 500 milj. kr., riktade till just glesbygdsvägarna.

Anf. 33 INES UUSMANN (s):

Fru talman! Arbetsmarknaden i Sverige är unikt bra, aldrig har så många människor kunnat försörja sig själva som i dag. Särskilt i och omkring de större städerna har vi en arbetsmarknad som snarare är för het än för sval. Det märker vi inte minst när vi söker personal till vård och omsorg, till posten eller till polisen.

Men, fru talman, egentligen finns det två arbetsmarknader i Sverige, en för kvinnor och en för män. Männens arbetsmarknad är heterogen vad gäller yrken och inkomster, den finns både i privata och offentliga sektorn. När det gäller inkomsterna kan man säga att männens arbetsmarknad generellt sett ger bättre ekonomiskt utfall än kvinnornas.

Kvinnornas arbetsmarknad har en annan struktur. Den finns företrädesvis inom vård och omsorg, handel och annan service, ofta inom den offentliga sektorn. Kvinnornas arbetsmarknad ger lägre lön, ofta deltidsjobb, och ger mindre chans att nå beslutsnivåer än den manliga.

Den här klyftan mellan männens och kvinnornas arbetsmarknad tenderar, dess värre att öka i stället för att minska. Fattigdomen feminiseras över hela världen, så också i Sverige om vi inte ser till att sätta in motåtgärder.

Kvinnorna är relativt nya på arbetsmarknaden i den meningen att det arbete som man utför genererar ATP-poäng och är semestergrundande. Men fortfarande väljer kvinnor jobb först när alla andra val är gjorda i familjen, efter att mannen valt arbete, familjen valt bostad och barnen fått sin omsorg. Det här får naturligtvis effekt för kvinnornas situation på arbetsmarknaden.

Det är särskilt tydligt om man studerar vad som händer med kvinnor i familjer som i dag lämnar Storstockholm och flyttar till mindre orter. Mannen får bättre eller lika bra jobb, familjen skaffar bättre bostad, oftast en större villa, men kvinnorna får sämre jobb och går ofta ner till kortare arbetstid eller ibland t.o.m. till arbetslöshet.

Fortfarande är det alltför vanligt att kvinnor tvingas välja deltid helt enkelt för att få en fungerande vardag, för att få balans mellan arbete, familj och sociala kontakter och fritid. Kvinnorna har tvingats till de individuella lösningar på sin arbetstid som en del, bl.a. Sonja Rembo, enligt vad vi hörde tidigare, tycker skulle vara så bra för framtiden. Kvinnor har därmed fått sämre möjlighet till egen försörjning, till avancemang i jobbet, till vidareut-

bildning och fortbildning, sämre framtida pensioner, mindre delaktighet i fackligt arbete osv.

Måste det vara så här? Nej, fru talman, naturligtvis inte. Vi måste jämnat arbetstiden mellan kvinnor och män. En lösning som vi i det socialdemokratiska kvinnoförbundet pekat på under en mängd år ligger i en allmän förkortning av arbetstiden, dvs. vi måste minska heltidsmättet. Det betyder att vi måste bestämma oss för att vi skall ha ett lägre tidsmätt för att beräkna en heltidslön, en lön som det skall vara möjligt att försörja sig på.

Det socialdemokratiska kvinnoförbundet myntade i ett ofta citerat, även om det oftast blivit felciterat, program från 1972, "Familjen i framtiden", tre krav eller rättare sagt tre mål för hur vi vill se det jämställda samhället.

1. Allas rätt till egen försörjning
2. Goda möjligheter att vara tillsammans med barnen när de är små och trygg barnomsorg för alla
3. Kortare arbetstid för alla.

De två första målen är vi på mycket god väg att förverkliga, genom den effektiva arbetsmarknadspolitik som den socialdemokratiska regeringen fört och för, genom det förslag till föräldraförsäkring som ligger här i riksdagen, och genom att barnomsorgen nu byggs ut till 1991. Nu är det dags att fortsätta med arbetstiden. Då är det beklämmande, men också avslöjande, att höra Birgit Friggebo under debatten i går så föraktfullt tala om att nu vill socialdemokraterna "satsa på en ytterligare förkortning av arbetstiden". Så var det med den folkpartistiska jämställdhetsivern för vanliga löntagare.

Jämsides med en arbetstidsförkortning måste vi naturligtvis också arbeta för att bryta upp den könsuppdelade arbetsmarknaden. Det kan ske på en mängd olika sätt, genom utbildning, positiva förebilder etc. Men det är ingen lösning att, som m och fp i går så ivrigt pläderade för, "öka valfriheten" genom att låta kvinnorna välja privata arbetsgivare i vård och omsorg. Vad är det som får någon att tro att vårdbiträden eller barnskötare skulle få bättre arbetsmiljö eller andra arbetsvillkor förbättrade om de fick en privat arbetsgivare? Ett är säkert, om borgerligheten finge bestämma skulle de i alla fall få kortare semester än om de vore offentligt anställda.

Anf. 34 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Får jag bara kort, med anledning av Ines Uusmanns påstående att jag skulle tycka det är bra med arbetslöshet, säga att också mitt jungfrutal en gång i tiden handlade om jämställdhet och kvinnors arbetsmarknad. Det var den 13 december 1979.

Sedan dess har jag lärt mig mycket om sakfrågorna. Jag har också lärt mig att respektera mina politiska motståndare. Jag inser att deras politik bygger inte på illvilja, utan på god vilja. Däremot kan deras förslag och deras åtgärder leda i helt tokig riktning. Det kritiserar jag. Men jag angriper inte mina politiska motståndares goda vilja.

Anf. 35 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! I arbetsmarknadspolitiken är enligt min uppfattning en av grunderna trepartsansvaret, just det ansvar som har gjort att vi har kunnat få genomslag på arbetsmarknaden för de olika metoder och mål som har varit förebilder för besökare från så många andra länder när de kommit hit till Sverige för att titta på arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadens funktionssätt.

Rehn-Meidner-modellen har bidragit till att klara enskilda människor vid mycket stora förändringar på arbetsmarknaden. Det är just enskilda människor som arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadsåtgärderna skall stödja när vi behöver gå igenom nödvändiga förändringar i näringslivet och övriga delar av arbetsmarknaden.

Vi vill ha en kreativ arbetsmarknad. Men priset för detta får inte betalas av de svagaste på arbetsmarknaden.

Moderaterna och socialdemokraterna har helt olika principiella synsätt på arbetsmarknadspolitiken, även om vi då och då blir eniga om enskilda åtgärder och metoder.

Under 1980-talet hade vi en mycket stark efterfrågan på välutbildade och högt utbildade tekniker, för att ta ett exempel. Under denna tid var moderaterna delansvariga för arbetsmarknadspolitiken i detta land. Men det behövs fortsatta kraftfulla insatser för utbildning, inte bara på området för högt utbildade tekniker; utan också när det gäller breddutbildningen.

Sedan några år tillbaka går ungefär 2,5 % av arbetskraften igenom någon form av arbetsmarknadsutbildning – och så kommer att vara fallet också under det kommande året – vilket betyder att vi i Sverige har en arbetskraft som är mer välutbildad än kanske i någon annan del av i varje fall övriga Västeuropa. En del av denna utbildning är personalutbildning. För att få bättre underlag för diskussionen skall jag under det kommande året låta göra en kartläggning av personalutbildningen. Jag tror att det kommer att bli ett viktigt inslag i den framtida politiken för utbildning och kompetensutveckling inom arbetsmarknaden.

Sedan vill jag säga, precis som Ove Karlsson sade alldeles nyligen i sitt inlägg, att det är viktigt att ta vara på de idéer och den kraft som finns i hela landet. Det engagemang som glesbygdskampanjen har väckt bör inte gå förlorat. Jag tänker återkomma till denna diskussion när vi senare tar upp regionalpolitiken här i kammaren. Det är alltså inte så att jag har vägrat att diskutera kampanjens fortsättning. Jag är framför allt inte negativ till de idéer och tankar som satts i verket eller som ligger i diskussion för framtida praktiska insatser.

När det gäller kvinnors arbetsmarknad skulle jag vilja peka på det handlingsprogram som riksdagen antog i våras. Det finns oerhört mycket att göra när det gäller den könsuppdelade arbetsmarknaden, t.ex. när det gäller val av utbildning och val av yrke för kvinnor. Handlingsprogrammet redovisar många vägar som vi kan gå. Programmet är uppbyggt kring mål och metoder för att uppnå de målen, och jag vill peka på några av dem: möjligheten att bryta in i grundutbildningen, breddning av yrkesutbildningen och – i förslag till den kommande budgeten – användning av sysselsättnings-

medel för att komma ifrån deltid och gå över till mertid för kvinnor på arbetsmarknaden.

Fru talman! Jag tror att vi också fortsättningsvis kommer att få diskussioner om principerna för arbetsmarknadspolitiken. När jag läst igenom de motioner som väckts har jag dock märkt att det finns en mycket stor samstämmighet om olika förslag till metoder och åtgärder. En kreativ arbetsmarknad är framför allt till för att stödja dem som i dag står utanför en fast förankring på arbetsmarknaden.

Anf. 36 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Jag tyckte att det var angeläget att i mitt huvudanförande tala om att den Rehn-Meidnerska arbetsmarknadspolitiken inte bara var socialt betingad, utan också hade betydligt bredare syfte. En av effekterna av den politiken har blivit att de som agerar på arbetsmarknaden har blivit i ökande grad bidragsberoende. Jag tycker att arbetsmarknadsministern kunde visa något litet stänk av oro för framtiden.

År 1987 uppgick kostnaderna för förtidspensioneringar, arbetsskador och långtidssjukskrivningar till 36,5 miljarder kronor. Samtidigt uppgick kommunernas och statens samlade kostnader för kontantstöd till 10 miljarder kronor. Fortfarande, i den osedvanligt långa och kraftiga högkonjunktur som vi nu upplever, budgeteras alltså utbetalningarna över arbetslöshetsförsäkringen till inte mindre än 8 miljarder kronor. Regeringen har prutat ned antalet ersättningsdagar per medlem till 6,5 per år. Som en jämförelse kan jag nämna att 1982 var motsvarande siffra 4,0 dagar per medlem. Vi skall komma ihåg att vi då levde i en av de kanske värsta lågkonjunkturer vi någonsin har upplevt. Säger inte detta arbetsmarknadsministern att allting kanske inte står väl till med den Rehn-Meidnerska arbetsmarknadspolitiken?

Arbetsmarknadsministern nämnde den könsuppdelade arbetsmarknaden. Det finns sätt att komma till rätta med den. Ett av sätten – och det mest effektiva – är att öppna de stora, monopoliserade vård- och omsorgssektorerna för konkurrens och ge kvinnor möjlighet att utvecklas och att skapa eget och därigenom skapa en arbetsmarknad som är attraktiv inte bara för de kvinnor som redan arbetar där utan också för männen. Det är en mycket fin åtgärd som arbetsmarknadsministern borde ställa upp på.

Anf. 37 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Fru talman! Skall vi tolka statsrådets "landsbygdsinlägg" på det sättet att statsrådet nu är beredd att ompröva den attityd hon hade före nyåret till en mer positiv attityd? Riksdagen beställde ju enhälligt ett förslag från statsrådet. Det skulle vara intressant att redan i denna debatt få veta om riksdagen snabbt kommer att föreläggas förslag om kraftigt utökade medel för att utveckla hela vårt land.

Nu räcker det inte med statsrådets revir. Den tidigare regionalpolitiskt ansvarige ministern talade mycket om statssekreterargruppen. Jag förutsätter att Ingela Thalén har bra grepp om statssekreterargruppen. Vad som skulle behövas, och det snabbt, är ett paket där det ingår satsningar på

vägnätet, distansundervisning, jordbruket, nya grödor osv. Är statsrådet beredd att ta ett sådant grepp?

Vårt lands arbetsmarknad kännetecknas av dels en kraftig överhettning i vissa regioner, vilket inte är bra om man ser på t.ex löneglidning, dels ledig kapacitet i andra områden. Man har icke lyckats med sitt ämbete om man har stark överhettning i vissa områden och ledig kapacitet i andra områden. Detta får icke lösas med fortsatt flyttlasspolitik, utan det skall lösas med positiva, riktiga åtgärder.

Jag måste notera att statsrådet, mitt under det att den regionalpolitiska utredningen arbetar, går ut med en uppfattning om att de fattiga vattenkraftskommunerna icke skall erhålla en återbäring på 1 öre/kWh. Det är anmärkningsvärt. Samtidigt anser statsrådet att det är fullt riktigt att ge 2.2-2,4 miljarder till facken, som är uppbyggda med 95-procentigt statsbidrag. Men när i och för sig fattiga regioner varje år lägger miljarder till vårt gemensamma bästa, skall de inte få en liten återbäring på 1 öre. Låt den regionalpolitiska utredningen arbeta i fred! Detta var inte bra.

Anf. 38 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! De genomsnittssiffror när det gäller arbetslöshetsförsäkringen som Sonja Rembo var inne på är korrekta i den meningen att antalet ersättningsdagar har ökat från fyra till sex dagar. Under det senaste året har emellertid den totala kostnaden för arbetslöshetsförsäkringen sjunkit mycket markant. Långtidsarbetslösheten sjunker. Den dolda arbetslösheten sjunker. Den har också under de senaste fem åren sjunkit mycket tydligt, vilket betyder att såväl en sysselsättningsökning som en arbetslöshetsminskning är säkerställd, trots att man kan diskutera siffrorna gällande den öppna arbetslösheten på 1,1-1,6 % som resultatet av AKU visar. Trots förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen sjunker alltså kostnaderna för själva försäkringen.

Sonja Rembo frågade också om jag inte känner en oro för obalansen på arbetsmarknaden. Självfallet gör jag det. Jag tycker att det är mycket oroande att det finns stark efterfrågan på arbetskraft i vissa områden och brist på arbetstillfällen i andra områden. Jag kommer senare i dag att komma tillbaka till detta. Jag kan dock redan nu säga att jag aldrig underlåter att påpeka för företagare att kapital är rörligt och att man skall nyttja kapacitet i form av arbetskraft där den finns.

Börje Hörnlund var inne på statssekreterargruppen. Den är aktiv. När det gäller frågan om jag är beredd att dra fram ett paket för Norrlandsvägnätet, glesbygdjordbruket i Norrlandslänen och distansundervisning måste jag i denna debatt förbehålla mig rätten att vara en aning försiktig med den typen av mycket stora paket som Börje Hörnlunds krav gäller. Jag konstaterar att glesbygdskampanjen har nått en mycket stor del av sitt syfte. Effekterna av den skall inte förslösas.

Diskussionen om, skall vi säga beskattning eller fördelning av eventuella vinster skulle jag vilja ta den dag den regionalpolitiska kommittén har lagt fram sitt förslag. Vissa citat av vad jag har sagt i pressen är både direkt felaktiga och missvisande, eftersom man i min mun lägger svar på en fråga

som inte hänger samman med mitt svar. Den debatten återkommer vi till när den regionalpolitiska kommittén är färdig med sitt förslag.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Anf. 39 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Det vore märkligt om inte arbetslösheten och kostnaderna för densamma sjunker i denna sällsynt kraftiga högkonjunktur. Jag var kanske litet elak och erinrade arbetsmarknadsministern om vad den dåvarande socialdemokratiska oppositionen sade 1982 när den borgerliga regeringen budgeterade för 4,0 dagars arbetslöshet per försäkrad medlem. Den politiken kallades för arbetslöshetsskapande. Jag skall inte göra mig skyldig till samma demagogiska övergrepp, för det är lika orättvist i dag som det var då. Jag ifrågasätter inte arbetsmarknadsministerns goda vilja att komma till rätta med problemen. *Däremot ifrågasätter jag om hon har den verkliga förmågan.*

Arbetsmarknad

Arbetsmarknadsministern känner oro för utvecklingen, säger hon. Hon kan få ytterligare underlag för den oron om hon läser SNS-rapporten som kom ut i veckan, där man ju visar på den långsiktiga befolkningsutvecklingen som kommer att ge oss kraftiga problem i framtiden och en befarad brist på arbetskraft. I rapporten sågs: "Med tanke på att den demografiska utvecklingen också leder till ökade utgifter för pensioner, hemtjänst och sjukvård innebär den en kraftig statsfinansiell påfrestning. Att förbereda för denna utveckling hör till de viktigaste ekonomisk-politiska uppgifterna och det kräver beslut redan idag."

Fru talman! Jag måste dess värre konstatera att regeringens budget inte har givit oss några svar på våra frågor. Vi väntar fortfarande på förslag till åtgärder, vad regeringen avser göra för att möta framtidens problem. Vi här i riksdagen skall ju inte bara lösa gårdagens problem och tolka den aktuella statistiken månad för månad. Vi skall också se framåt och se vad som möter oss och bygga upp en beredskap. Därvidlag väntar vi fortfarande på regeringens förslag.

En sådan åtgärd pekade vi på. Det gäller arbetstidsfrågan. Är arbetsmarknadsministern, med tanke på den kritik som förslaget har mött, beredd att bordlägga förslaget om den sjätte semesterveckan?

Anf. 40 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Fru talman! Det skulle, fru statsråd, vara av stort värde om man tog ett helhetsgrepp när det gäller landsbygden och landsbygdens småorter, för det är vad som behövs. Från centerns sida är vi övertygade om att det är en mycket riktig lösning ur statens synpunkt – och ur den totala välfärdens synpunkt.

Jag begär inte att statsrådet just i dag skall utlova detta stora paket. Men det skulle vara mycket glädjande om t.ex. statssekreterargruppen fick klara direktiv att arbeta fram en systemlösning, som måste omfatta ett flertal departement om den skall ge det goda resultat som i alla fall vi från centern önskar.

Sedan till vad som sades om vattenkraften. Skall jag tolka det så att statsrådet är felciterad, att statsrådet gärna är beredd att medverka till att de här kommunerna som har upplåtit mycket stora naturvärden, som bidrar till

Arbetsmarknad

Sveriges välstånd med mångmiljardbelopp varje år, skall få en liten, liten återbäring? Vi resonerar nu om just detta i den regionalpolitiska utredningen. Jag tolkar i alla fall statsrådets inlägg här i dag så, att om utredningen lägger fram den här typen av förslag så må det inte möta något motstånd från arbetsmarknadsministrernas sida.

Anf. 41 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Sonja Rembo säger att det inte finns en antydan till anvisningar i regeringens politik när det gäller att komma till rätta med den obalans som finns på arbetsmarknaden med avseende på efterfrågan och tillgång på arbetskraft. Men det finns det ju, Sonja Rembo. Och under hösten har vi tillsatt en arbetsmiljökommission, som är mycket viktig när det gäller utbudet av arbetskraft, dvs. när det gäller människors möjligheter att stanna kvar på arbetsplatserna och människors möjligheter att komma tillbaka till arbetsplatser som de en gång har tvingats lämna därför att de har skadats. Detta är alltså en mycket viktig fråga. Och det är ett arbetsgivaransvar att se till att arbetsplatserna är sådana att människors liv och hälsa inte kommer till skada.

Sedan tycker jag att Sonja Rembo är litet för kritisk när det gäller arbetsmarknadens funktionssätt. När man går igenom arbetsmarknadspolitikens olika metoder, finner man att de har utvecklats mycket under de senaste tio, tolv åren. Det kan vi väl notera på kreditsidan – både de som sitter i opposition nu och de som satt i opposition tidigare.

Arbetsförmedlingarna har nu kortare anvisningstid än vad de hade under förra högkonjunkturen, vilket är ett mått på en mycket hög effektivitet. Det kan vi tacka det heltäckande arbetsförmedlingsnätet för. Man vet t.ex. i Kiruna vilka arbetsplatser som är lediga i Mellansverige, och man vet i Skåne vilka arbetsplatser som är lediga i Kiruna. Det är en mycket viktig tillgång för effektiviteten i arbetsmarknadspolitiken.

Jag kommer naturligtvis inte att bordlägga frågan om den sjätte semesterveckan. Detta är en viktig rättvisefråga på arbetsmarknaden för de löntagare som har de tyngsta, de hårdaste och de svåraste jobben. Det är de som har den kortaste semestern. Försöken att ställa en generell arbetstidsförkortning och ett mer flexibelt nyttjande av arbetstiderna mot denna rättvisa på arbetsmarknaden kommer inte att lyckas. Jag skall under den här mandatperioden ta fram ett förslag till riksdagen om att införa en lagstadgad sjätte semestervecka.

När det gäller att öka utbudet på arbetsmarknaden finns det en lång rad förslag, som jag inte skall gå in på i detalj. Några av dem har nämnts tidigare här i debatten. Det gäller inte minst möjligheterna för kvinnorna att arbeta mer tid, och möjligheterna till stöd åt kvinnor så att de kan arbeta mer tid. Därvidlag kommer vi in på det sociala området.

Börje Hörnlund! Jag tänker inte ta en debatt om vad den regionalpolitiska utredningen nu diskuterar. Jag återkommer till det när förslaget är framlagt, och jag kommer inte att ge några anvisningar åt vare sig det ena eller det andra hållet. I det här fallet behåller jag tankarna för mig själv, men jag skall med glädje ge uttryck för dem när förslaget från utredningen har lagts fram.

Förste vice talmannen anmälde att Sonja Rembo anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Debatten om arbetsmarknad var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera näringspolitik.

Anf. 42 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! I dag, den 2 februari, børsintroduceras Uddevalla Shipping på Stockholms fondbörs. Vi kommer förmodligen att under loppet av den närmaste kvarten få besked om hur staten har lyckats prissätta de aktier i Uddevalla Shipping som har bjudits ut till försäljning till enskilda personer och ett stort antal institutioner.

Allt talar i dag på morgonen för att man kommer att få en börskurs som väsentligt överstiger den börskurs enligt vilken man har sålt aktierna till dem som tecknat sig för desamma. Det talas om överkurser redan efter en dag på mellan 50 och 100 %, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att två tredjedelar av aktierna redan placerats hos institutioner, försäkringsbolag, rederier och löntagarfonder. Inte mindre än en fjärdedel av aktierna har placerats hos löntagarfonderna, 43 % hos ett antal institutioner och företag, främst rederier, medan endast en tredjedel har gått till vanliga normala småsparare, som placerar sina sparpengar i aktier.

Fru talman! Vi tycker att detta är stötande – av många skäl. Vi tycker att det är bra att UV-Shipping börsnoteras och att det därmed blir en riskavlastning för statskassan. Det är inte rimligt att skattebetalarna skall stå för en stor del av risktagandet i en mycket riskutsatt bransch. Men vi tycker att det är mycket dåligt att man säljer dessa aktier till ett pris som, enligt vad man redan nu borde ha kunnat se, är väl lågt.

Jag medger gärna att var och en, även en statssekreterare eller ett statsråd, kan göra felaktig prissättning – det kan vara mänskligt. Men att man gör det när två tredjedelar av aktierna går till förut bundna institutioner, typ löntagarfonder, försäkringsbolag, och rederier, och endast en tredjedel till vanliga sparare, är inte särskilt skojigt. Ur vår synvinkel kan vi förstå att man vill ha någon stor ägare i detta företag, eftersom det är mycket riskutsatt. Vi har dock svårt att se att löntagarfonderna är särskilt kompetenta – mer än möjligen penningstinna – när det gäller att kunna sköta UV-Shipping i den mycket besvärliga bransch företaget befinner sig i.

Vi tycker också att det är fel att man inte låter vanliga, normala människor få teckna de här aktierna till större del. Det borde inte ha varit en tredjedel utan kanske två tredjedelar som fått tecknas av vanliga människor. Och det skulle ha skett genom lottning eller via utauktionering, så att varje enskild svensk skattebetalare, som tidigare fått vara med om att betala kalaset med industristöd till varv och rederier, också haft en möjlighet att få tillbaka en del av pengarna. Så har dock inte skett, utan det har förekommit ett utpekande av personer som har fått teckna dessa aktier.

Vissa har fått teckna t.o.m. dubbelt mer än vad som har varit avsikten. Jag kan ha overseende med att man inte klarat av denna del, men jag tycker samtidigt att det är litet skralt att man inte inhämtat den kompetens som finns

i en lång rad länder i Europa där statliga företag privatiserats under en lång följd av år. Vi har alltifrån Storbritannien till socialistiska Spanien, Italien, Frankrike och Västtyskland, för att nämna några länder där det har gjorts omfattande privatiseringar. Det är just småsparandet och ägandespridningen som vi ser som de stora delarna i privatiseringen av statliga företag. Men denna del missar man med det här förfarandet då man i stället koncentrerar det till de stora ägarna. På detta sätt får man inte heller en riktigt kompetent ägarkrets, med undantag av de rederier som i dag går in i företag. Löntagarfonderna är inte särskilt kompetenta att göra någonting inom rederierna. De är penningplacerare i första hand och kan möjligen tillskjuta kapital, men därvid tycks deras kompetens stanna.

Trots det tycker vi att det är bra att man genomför privatiseringar, även om man använder felaktiga metoder. Vi tror att privata företag har större möjligheter att genomföra rätt saker med rätta ägare. Vi tycker att det är bra med en ägandespridning, men man kunde ha gjort den mycket rättvisare och mycket effektivare. Vidare tycker vi att det är bra att statskassan återfår en del av de pengar som gått förlorade i varvs- och rederinäringen, för då kan vi dra ner statsskulden och kanske även pressa räntan. Det är bra att vi får en bättre arbetsfördelning mellan regering och företag.

Jag tycker dock att vi kunde ha gått rättvisare och snabbare fram och verkligen sett till att vi får de en ägandespridning som man nu har haft en mycket stor chans till. I Storbritannien och Frankrike har det varit så att enskilda människor har övertecknat sig på aktier i de olika privatiserade företagen, och så har man minskat tilldelningen till de stora företagen och de stora institutionerna. Detta har de borgerliga regeringarna i Storbritannien och Frankrike och den socialistiska i Spanien gjort för att sprida ägandet och låta småspararna få större del. Det tycker jag att vi också borde ha gjort här i Sverige.

Anf. 43 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Riksdagen beslöt våren 1988 att Sveriges energipolitik skall läggas upp så, att en reaktor skall tas ur drift 1995 och en andra 1996. Vidare bestämde man att produktionen av den ersättningskraft som måste anskaffas ej fick medföra ökade utsläpp av koldioxid. Detta villkor är utomordentligt allvarligt och inskränker landets handlingsförmåga i energiproduktionsfrågor. Endast utökad användning av biobränslen, torv, solkraft och vindkraft blir då kvar som koldioxidneutrala energikällor!

Under 1990-talet kan vi – det kan redan i dag fastslås – från dem få endast små och marginella tillskott till landets produktion av elkraft. Särskilt från biobränslen kan dock goda energitillskott erhållas i form av värme, men knappast i form av prisbillig elkraft. Den dag t.ex. då vår aluminiumproduktion skall baseras på elkraft tillverkad av torv bör nog marknadsföringen av aluminiumprodukterna från denna process överföras till guldsmedsbutikerna! Koldioxidvillkoret lämnar oss egentligen en enda väg öppen, nämligen en effektökning i de tio reaktorer som fortsätter driften även efter 1996. Men är detta verkligen politikernas önskemål, att klara bristen på elkraft genom att hårdare utnyttja kvarvarande atomkraft?

Folkpartiet avvisade – tillsammans med moderaterna – stängningen av

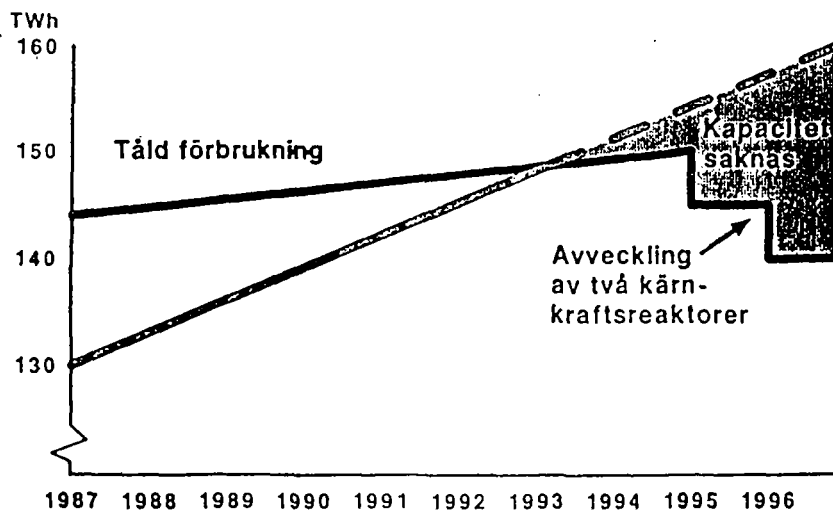
reaktorerna 1995 och 1996. Vi anser inte att folkomröstningen 1980 gav något mandat till en sådan stängning, och vi anser att tiden fram till år 2010 behövs för att utveckla nya källor till elkraftsproduktion, såsom väte, och få tid att utveckla sådana nu i barnskorna trampande källor som torv, vind och sol m.fl.

Det förhållandet att folkpartiet ej känner sig ansvarigt för dagens energipolitik hindrar dock inte att den är – och i en demokrati måste vara – det rättesnöre som vårt näringsliv har att gå efter i energifrågor. Det är då icke förvånansvärt att svensk industri i dag saknar varje spår av förtroende för regeringens energipolitik.

Om man menar allvar med reaktorstängningen 1995 och 1996, borde vi nu vara fullt sysselsatta med att bygga ut ersättningskraft! Denna utbyggnad tar avsevärd tid: projektering, erhållande av miljökoncession, byggande och inkörning tar lång tid, sannolikt 8–9 år. Riksdagen har beslutat om en "kontrollstation" i energifrågan 1990, men då har vi bara fem år kvar till den första reaktorstängningen! Ekvationen går inte ihop. Sverige driver handlingsförlamat mot en kris i vår elförsörjning, som t.o.m. kan bli knapp redan före reaktorstängningen. Till protokollet vill jag styrka detta genom ett diagram från statens energiverk. Näringslivets berättigade farhågor för denna kris leder i dag till många för Sverige negativa lokaliseringsbeslut, genom vilka expansion och utvidgningar förläggs till utlandet. För att skingra dessa farhågor erfordras ett omedelbart och forcerat utbyggande av ersättningskraft! Närmast till hands ligger väl därvidlag byggandet i södra Sverige av ett s.k. "gaskombikraftverk", vid vilket naturgas först driver en gasturbin

Tillgänglig produktionskapacitet av elenergi samt beräknad förbrukning av el vid nu fastställda tariffer fram till 1993.

Elförbrukning

Källa: Statens Energiverk

och sedan eldas i en ångpanna vars ånga driver en turbin. Naturgasens väteinnehåll gör att koldioxidutsläppet blir mycket mindre än om kol eller olja förbränns, och vi måste genom en pilotanläggning skaffa oss kunskap i det här landet om hur elkraft rationellt kan tillverkas från naturgas.

Fru talman! Det viktigaste för landets industri är att dagens totala handlingsförlamning i fråga om ny elkraftskapacitet hävs. Om så ej blir fallet, driver vårt land mot en katastrofal brist på elkraft senast vid den första reaktorstängningen, en brist som industrin redan i dag måste ta hänsyn till och tvingas planlägga inför. Den planläggningen är starkt negativ för Sverige!

Anf. 44 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Vi står snart på tröskeln till 1990-talet. Tiden dit kommer att gå mycket fort.

Hur vill vi att näringslivet skall se ut under nästa decennium och inför sekelskiftet? Vilka företag kommer då att skapa resurser? Det är frågor som behöver besvaras, och det är nu som vi bestämmer färdriktningen.

Jag tycker att regeringen i det avseendet saknar visioner och mål inom näringspolitiken.

Under andra hälften av 1970-talet och början av 1980-talet hade vi en aktiv industri- och näringspolitik i det här landet. Då skedde stora omstruktureringar inom industrin. Nya och framtidsinriktade branscher växte fram. Småföretagen fick bättre arbetsvillkor. Nyföretagandet stimulerades. Men vad händer nu?

I stället för att forma en framtidsinriktad näringspolitik överlåter den här regeringen åt storföretagen att ange villkoren och spelreglerna. Storföretagen gynnas. Klippekonomin har fått gyllene tider. När statliga företag skall børsintroduceras gynnas ett fåtal redan stora aktieägare. UV-Shipping är ett skrämmande exempel. Jag kan till fullo ansluta mig till de synpunkter som Per Westerberg tidigare gav uttryck för.

Socialdemokraterna har nu i drygt sex års tid fört en politik som gynnat storföretagen. Det här är en oroande utveckling. Den tillfredsställer bara ledande personer inom storindustrin. Men, fru talman, det är inte mer av socialdemokratisk storföretagspolitik som behövs, utan mindre.

I dag ligger industripolitiken i träda, vill jag påstå. Vad gör egentligen den nya industriministern? Att döma av propositionsförteckningen tycks det inte vara särskilt hög aktivitet på industridepartementet. Den enda proposition som är anmäld till denna session handlar om mineralfrågor. Vad tänker ni göra åt den här situationen, Bo Finnkvist?

För att få en förnyelse inom näringslivet behövs en satsning på de mindre företagen. Vi behöver ett ökat nyföretagande. Vi kan inte förlita oss på att det är storföretagen som skall stå för förnyelsen. Därför är det tragiskt att se hur socialdemokraterna mer och mer blir storföretagens fångar.

Nu behövs en näringspolitik med decentralisering, personligt ägande och stimulans för de mindre företagen. För att kunna balansera det ökade beroendet av de internationella företagen behövs många mindre företag. Småföretagen kan spela en betydelsefull roll för att en sund konkurrens skall upprätthållas. Småföretagen behövs också för att skapa trygghet och sysselsättning i utsatta regioner, t.ex. Norrbottens län, mitt eget hemlän, andra skogslän, Bergslagen och sydöstra Sverige.

För att en livskraftig småföretagsamhet skall utvecklas behöver de mindre företagen gynnas i förhållande till de stora. Det kan ske inom ramen för bl.a. skatte- och avgiftspolitik, särskilda branschprogram och forskning. Det behövs ett åtgärdsprogram för att stimulera nyföretagandet och de mindre företagen. Kort sagt behövs det en "gräddfil" för småföretagen.

Sjukförsäkringsavgiften för egenföretagarna och anställda i småföretagen måste sänkas. Den är i dag en tung börda. Ett första steg är en sänkning med 5 procentenheter på en lönesumma upp till 500 000 kr., som vi ifrån centerns sida föreslår. Det skulle ge småföretagarna en avgiftsminskning med 25 000 kr. årligen. Målet är en sänkning med 5 procentenheter upp till 15 anställda.

Egenföretagarna utgör en betydelsefull grupp i näringslivet. De svarar också ofta för nya produktidéer, innovationer och etableringar av nya affärsidéer. För egenföretagarna föreslår vi befrielse från socialavgifterna upp till ett basbelopp, för närvarande 27 900 kr. Det innebär ett minskat avgiftsuttag på över 10 000 kr. per år för den typen av företag.

Skatten på arbetande kapital måste slopas.

Uppfinnare måste få bättre stöd. I motioner under allmänna motionstiden har vi föreslagit att tio miljoner kronor inom ramen för STU:s anslag skall avsättas just till stimulans för uppfinnare.

Småföretagen måste också få möjlighet att delta i intressanta forsknings- och teknikprojekt. Det gäller t.ex. inom informationsteknologin. I dag är småföretagen i praktiken utestängda från detta program. Det har blivit ett program för storföretagen, t.ex. Ericsson och televerket. Nu måste också småföretagen få möjlighet att delta i arbetet för att främja och utveckla informationsteknologin.

Fru talman! Det behövs en näringspolitik som ger småföretagen möjlighet att visa vad de kan. Småföretagen skall inte, som nu, vara hänvisade till näringspolitikens bakgårdar. Småföretagen förtjänar en plats i solen. Då skulle svenskt näringsliv och därmed hela vårt land stå ännu starkare inför 1990-talet och sekelskiftet. Jag tycker faktiskt att Bo Finnkvist har anledning att i denna debatt förklara varför socialdemokraterna i dag för en så passiv industripolitik.

Anf. 45 BO FINNKVIST (s):

Fru talman! Jag tror inte att vi har delade meningar om exempelvis de frågor som Per-Ola Eriksson tog upp i sitt inlägg. Svensk industri, även småindustrin, har inte så långt tillbaka som jag kan minnas gått så bra som den nu gör under en socialdemokratisk regering. Vi har exempelvis redan gjort sådana insatser som Per-Ola Eriksson efterlyser, och det kommer att bli flera.

Eftersom jag har annat att säga skall jag i korthet besvara de frågor som har ställts till mig. Till Per Westerberg vill jag först säga att jag tycker att det är roligt att man får uppleva att Per Westerberg står i talarstolen och tycker att vi ifrån socialdemokratiskt håll och ifrån regeringshåll har undervärderat båtarna den här gången. Tidigare har vi för det mesta fått höra att de har varit starkt övervärderade. Det är emellertid inte en departementstjänsteman som har satt dessa värden. Det är svårt att värdera sådant, och det har skett med hjälp av experter.

Lars De Geer har aktualiserat en elenergifråga. Jag tycker dock att Lars De Geer framför en alltför pessimistisk syn på den här frågan, i synnerhet i vad gäller möjligheterna att framställa elenergi med hjälp av naturgas. Det finns kunskap på det området, även om det kanske inte finns så mycket i Sverige. Vid besök i Norge har jag fått information om såväl priser som möjligheter, och jag har också fått veta hur fort det kan gå. Det finns möjligheter till rimliga kostnader. Jag hoppas att sådana satsningar görs, exempelvis i Värmland.

Jag skall nu gå över till att tala om frågor som berör industripolitik. Det har gått bra för Bergslagen och bruksbygderna. I dessa bygder finns dock en gammal struktur. I gamla tider och ända in i modern tid skötte bolagen, bruksföretagen, i princip allt. Kommunerna skötte grundundervisningen i folkskolan och ordningsmakten, resten sköttes av bolagen. Denna ordning orsakar oss fortfarande bekymmer. Bolagsstrukturen har brutits upp, men det finns områden kvar som inte har reglerats i det här sammanhanget.

Vi kan som exempel ta Uddeholmsbolaget där jag har arbetat. Bolaget har splittrats och delats upp på olika typer av företag, som har blivit specialiserade. Det har blivit en ganska stor penninghög kvar – om jag får uttrycka mig litet vårdslöst – som har förts ut ur länet och hit till Stockholmstrakten, till ett ansett industriföretag. Det här är då den industripolitik, med en del privatkapital, som bedrivs i dag.

Det här har lett till att viktiga funktioner i området som tidigare sköttes av bolaget inte har reglerats. Det gäller exempelvis en järnväg som i dag hotas av nedläggning. Pengarna har egentligen arbetats ihop inom det här området, men de har dragits ut. Nu kanske vi helt plötsligt förlorar en livsviktig transportgren. Det finns två järnbruk som betjänas av denna järnväg. Detta måste få sin lösning. De industrier som ligger längs järnvägen har dock nu andra ägare än dem som fanns från början. Egentligen skulle vi ställa krav på att de som har tagit hand om största delen av pengarna också skall vara med och betala ombyggnaden av järnvägen. Det har vi dock inga lagliga möjligheter att göra, eftersom det är tillåtet i Sverige i dag att ägna sig åt penningaffärer, i stället för att driva samhällsnyttig industriell verksamhet. Så har skett i det här fallet, tycker jag.

Vi hoppas att vi kan få hjälp ifrån olika instanser, även från staten, för att lösa det här. Det vore mycket olyckligt ur miljösynpunkt och ur samhällsekonomisk synpunkt om dessa transporter – som gemensamt uppgår till 170 000 ton – skulle behöva ske på landsväg. Man har gjort beräkningar på detta. Nere i Vetlandatrakten har det skett en sådan ombyggnad. Ifrån socialdemokratiskt håll har vi i alla fall förhoppningar om att vi kan få hjälp.

Denna utveckling fick sin början i mitten på 1970-talet när företagen började splittras upp i specialenheter. Till en del företag, vill jag påstå, lämnade man alltför litet eget kapital för att de skulle ha möjlighet till en bra framtid. Det är verkligen fråga om framtidens industripolitik i dessa regioner.

Anf. 46 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! För mindre än tio minuter sedan kunde vi notera att aktierna på UV-Shipping hade stigit med 86 % under en och samma dag sedan

introduktionen på Stockholms fondbörs. De gissningar som kvalificerade bedömare gjorde redan under gårdagen visade sig således stämma mycket bra, och att den värdering som har gjorts var inte särskilt lysande kan vi i alla fall så här i efterhand konstatera. Ett antal personer har fått förtur. Förutom institutioner har det huvudsakligen rört sig om institutionell personal och institutionella placeringar. På några timmar har de kunnat kapa åt sig en icke föraktlig summa utan alltför stora ansträngningar.

Jag kan förstå att det kan ske felvärderingar. Det är mänskligt. Jag tycker att det är riktigt att det sker en privatisering. Men jag begriper inte varför vi skall berika ett antal löntagarfonder och ett antal personer som jobbar med placeringar på försäkringsbolag och löntagarfonder, i stället för att låta hela svenska folket ha en chans att vara med och ta del av de möjligheter till vinster eller förluster som finns här i framtiden. Jag undrar vad Bo Finnkvist har för kommentar detta.

De mindre företagen är en av de stora frågorna inför framtiden. Jag tycker att det är viktigt att slå fast att småföretagen inte går bra i Sverige i dag. Det är de stora företagen som gör mycket goda resultat, och huvudsakligen gör de det på sin utländska verksamhet. Verksamheten i Sverige går dess värre sämre. Det är de små företagen som är framtiden i Sverige. Jag håller helt med Per-Ola Eriksson om det. Det som man tidigare sade om att det som var bra för Volvo var bra för Sverige stämmer inte, i och med att de stora företagen lätt flyttar ut verksamheten. I stället är det så att det som är bra för småföretagen, som inte kan flytta ut, är bra för Sverige. Det är där vi borde göra satsningarna, och det är där vi borde öka deras arbetsfält – inte minst genom att bryta upp monopolerna på den offentliga sektorn.

Anf. 47 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Bo Finnkvist kommer från en bygd och har sina rötter i en bransch där tillgång till rimligt prissatt elkraft är ett livsvillkor. Bo Finnkvist och jag är tydligen överens om att naturgasen kan erbjuda en väg ut ur problemen. Men det kräver två saker, Bo Finnkvist.

För det första krävs att riksdagen tummar på koldioxidregeln, dock inte så mycket att man tillverkar elkraft av kol och olja men väl så att man kan tillverka den av naturgas.

För det andra krävs att något görs. I Sverige saknar vi erfarenhet av att tillverka elkraft av naturgas. Det är en ganska svår sak att göra. I stor skala krävs det säkert åtta nio år för att åstadkomma detta. Vi har bara fem år på oss till år 1995.

Skall industrins förtroende för regeringens energipolitik återställas måste det komma till kraftfulla initiativ i fråga om ny elkraft – och det mycket snabbt.

Anf. 48 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Av det Bo Finnkvist sade i sitt inledningsanförande förstod jag att han i stor utsträckning delar min uppfattning om den industri- och näringspolitik som i dag förs och som vi har anledning att ställa krav på i framtiden. Det var glädjande att höra och också intressant.

Jag förstår att även Bo Finnkvist undrar vad industriministern och

industridepartementet nu ägnar sig åt, eftersom det råder sådan passivitet i dag på det industri- och näringspolitiska området. Jag vill därför upprepa min fråga till Bo Finnkvist: Vad tänker Bo Finnkvist och den socialdemokratiska riksdagsgruppen vidta för åtgärder för att få ett bättre tempo i industri- och näringspolitiken? Vad tänker man göra konkret för att främja småföretagen?

Jag har presenterat några förslag, och jag ställer frågan till Bo Finnkvist: Är det Bo Finnkvists och socialdemokraternas mening att ta fasta på dessa förslag för att låta dem ingå i ett offensivt åtgärdsprogram för att främja nyföretagandet och småföretagandet?

Jag förstår att det sticker i ögonen hos Bo Finnkvist när han ser den maktkoncentration som sker i näringslivet, bl.a. med hjälp av regeringen genom börsintroduktion av UV-Shipping.

Internationaliseringen inom näringslivet ökar i snabb takt. Svenskt näringsliv blir mer och mer sammanflätat med internationella företag. Svenska företags investeringar i utlandet har också ökat. Detta innebär att den svenska industrin blir mera känslig för internationella konjunktursvängningar och konjunkturförändringar. Det finns även en uppenbar risk, nämligen att det nationella självbestämmandet inom näringslivet minskar. Detta understryker betydelsen av en aktiv småföretagssektor. Det är mot den bakgrunden som jag efterlyser socialdemokratiska åtgärdsförslag för att främja småföretag.

Småföretagen och nyföretagen har också en avgörande betydelse för att många mindre orter skall kunna behålla sin livskraft. Det är dessa småföretag som är viktiga för den regionala utvecklingen. I orter som har haft betydande problem på arbetsmarknaden i näringslivet har vägen till framgång gått via satsningar på mindre och medelstora företag. Här efterlyser jag åtgärder i regionalpolitiska perspektiv från regeringens sida. Bo Finnkvist har chansen att i denna debatt, som handlar om näringspolitiken, presentera något sådant förslag.

Anf. 49 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Jag kan garantera Per Westerberg att det inte medvetet har skett någon undervärdering från regeringens sida – om de siffror som har meddelats stämmer. Regeringen vill säkert ha ut så mycket pengar som möjligt, men det är svårt att göra sådana här värderingar.

Min minnesbild av det hela är att det fanns i varje fall minst två fristående värderingsinstitutioner som hjälpte till. Vi har tydligen hamnat fel. Att värdera rederier har inte varit särdeles lätt i det här landet på senare tid. Det tror jag att vi kan vara överens om.

När det gäller småföretagspolitiken kan vi se hur det har gått i det här landet sedan 1982. Jag är ofta ute på småföretag och tittar. Företrädarna för alla dessa företag säger att det går bra. Deras stora bekymmer i dag är i allmänhet att få tag på arbetskraft. Det är alltså arbetskraften som saknas. På den punkten skall vi givetvis försöka hjälpa till.

Det pågår vidare skatteutredningar som på olika sätt kommer att påverka småföretagens verksamhet i framtiden. Jag tror att Per-Ola Eriksson gör ett misslyckat försök att måla upp en bild av att vi på socialdemokratiskt håll har

en ovänlig inställning mot småföretagare. Det tror inte småföretagarna på. Det märker man när man är ute på företagen. Småföretagarna tycker att det har varit en lyckosam period med en socialdemokratisk regering i det här landet. Även småföretagen går bra i dag i förhållande till hur det var förut.

Lars De Geer upprepade det som sades tidigare. Jag kan konstatera att jag är en mycket större optimist på detta område än Lars De Geer. Det kanske hänger ihop med att Lars De Geer vill framställa detta som en typ av katastrof. Jag vill varna för det. Jag tror att det är farligt att sprida en sådan uppfattning. Enbart genom att detta upprepas varje dag kan näringslivet påverkas i felaktig riktning.

Anf. 50 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Jag kan ha respekt för att det kan vara svårt att värdera företag. Man skall dock notera att detta är en av de största felvärderingarna som har gjorts under senare tid. Jag vet att rederier är särskilt svåra. Har man en svår värderingssituation och redan långt i förväg kan säga att man hamnar fel, är det särskilt viktigt att se till att man får en stor spridning vid en börsintroduktion, så att många småsparare har chans att åtminstone med lottens hjälp att få tilldelning av aktier.

Här har man från regeringens sida i stället valt att tilldela löntagarfonder några få institutioner och ett par rederier, två tredjedelar av aktierna. Endast 32 % av aktierna har gått ut till vanliga människor. Och dessa människor har man tagit från ett antal olika banker och fondkommissionärer, många gånger placerare hos dessa institutioner, t.ex. Bo Dahlgren, från östra löntagarfonden, som privatperson. Han har dessutom fått dubbel tilldelning. Hade detta erbjudande i stället gått till många småsparare hade jag inte varit så kritisk. Men kritiken gäller att detta har koncentrerats till några få institutioner, företag och framför allt löntagarfonder, vilket jag tycker är alldeles fel. Det är småspararna vi skall slå vakt om.

Bo Finnkvist! Storföretagen går faktiskt bra framför allt i sin utlandsverksamhet. Den svenska verksamheten går sämre – det är dess värre sant, vilket tyvärr syns på investeringssiffrorna. Man kan även se att lönsamheten är sämre bland de mindre företagen än bland de stora företagen. De mindre företagen är helt hänvisade till den svenska marknaden.

Det finns många varningssignaler från den sittande skatteutredningen som allvarligt kan komma att skada de mindre företagen. Även det löfte som Kjell-Olof Feldt gav på nyårsafton slog indirekt mot nyföretagandet och riskföretagandet. I sin iver att slå bort spekulativa inslag slog finansministern mot det som han borde värna om. För att få bort de spekulativa inslagen var finansministern alltså beredd att offra delar av nyföretagandet, vilket jag tycker är fullständigt oacceptabelt.

Anf. 51 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Till Bo Finnkvist vill jag säga att jag bara varnar för att det kan bli en katastrof om man inte sköter energipolitiken på ett riktigt sätt. Ett mycket enkelt sätt att undvika katastrofen är ju att inte stänga av några reaktorer 1995 och 1996, vilket jag tror att många socialdemokrater också tycker är en enkel väg ut ur svårigheterna. Men om man nu väljer att stänga

av reaktorerna, Bo Finnkvist, måste man också handla i enlighet med detta. Då är det fruktansvärt bråttom när det gäller att skaffa rimlig och billig ersättningskraft.

Anf. 52 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Näringspolitik

Fru talman! Jag ställde ett antal konkreta frågor till Bo Finnkvist om åtgärder för att främja småföretagen. När han skulle besvara dem valde han den enkla vägen, nämligen att gömma sig bakom pågående utredningar. Jag menar inte att Bo Finnkvist behöver gå in på detaljer, men jag hade hälsat med tillfredsställelse om Bo Finnkvist hade kommit med någon målinriktning eller några visioner när det gäller framtiden på industri- och småföretagsområdet. Men hittills har dessa mål och visioner lyst med sin frånvaro.

Bo Finnkvist! Jag tror inte att socialdemokraterna och regeringen är illasinnat inriktade mot småföretagen. Så illa tror jag inte om dem. Men jag tror inte att regeringen har insett effekterna av den tredje vägens politik. Effekterna av den har blivit att småföretagen har hamnat i en stryckklass mellan den ekonomiska tillväxten, maktkoncentrationen och det ökande ägandet, och det har skett inom ramen för de stora företagen. Det är just därför som de stora företagen uppträder som en hyllningskör för den tredje vägens politik. Men den tredje vägens politik har drabbat småföretagen och den regionala utvecklingen hårt. Det borde Bo Finnkvist inse, eftersom han kommer från en region som har känt av sviterna av den tredje vägens politik.

Jag tycker att det finns skäl för oss att samla oss kring ett program som innebär att vi förstärker t.ex. utvecklingsfonderna, så att de i större utsträckning får möjlighet att arbeta med nyetableringar, och att vi ökar resurserna till forskning vid våra högskolor, så att vi får ett närmare samband mellan de mindre högskolorna – de tekniska högskolorna och andra typer av högskolor – och företagen, så att de kopplas samman med utvecklingsfonderna och med investmentbolag av skilda slag. Vi måste förbättra utbildningsmöjligheterna för företagarna, inte minst företagarna i de mindre och medelstora företagen, egenföretagarna. Vi måste främja det personliga ägandet i näringslivet i stället för det institutionella ägandet, vilket nu sker på bred front. Det kan vi göra genom att t.ex. införa personliga investeringskonton där pengar kan avsättas utan skattekonsekvenser och sedan användas till investeringar i företag, till utbildning eller till bostäder. Vi måste förändra företagsbeskattningen till de mindre företagens fördel.

Ute i Europa pågår, inom ramen för EFTA, ett särskilt program för att främja just småföretagen. Jag tycker att regeringen skall se över just detta vid EG-harmoniseringen och EG-integrationen. Jag tror nämligen att det skulle vara av stort värde för Sverige. Vi måste också främja småföretagen i det informationsteknologiska arbetet, som jag tidigare sade. Det är på detta sätt vi skapar ett starkare näringsliv, ett förnyat näringsliv och bättre förutsättningar, så att de krav som kommer att ställas i framtiden klaras.

Anf. 53 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Tyvärr kan jag inte gå in på alla detaljer, eftersom jag skall besvara frågor från tre debattörer. Det kan ju inte bli en dialog mellan bara mig och Per-Ola Eriksson. Vi kan nog vara överens om att vi har samma

målsättning. Det tror jag gäller även våra övriga meddebattörer. Det brukar vara ganska stor enighet om det i näringsutskottet.

En del av dessa insatser har gjorts och andra planeras. Jag är lika medveten som Per-Ola Eriksson om att det i vissa regioner i landet finns behov av speciella insatser och säkert under en lång tid framöver. Det har jag redogjort för litet grand i mitt tidigare inlägg.

Till Per Westerberg vill jag säga att det i dag är omöjligt att föra en diskussion om det som han tog upp. I en annan situation kunde Per Westerberg ha stått här i talarstolen och klagat på att småspararna fick köpa för mycket av några aktier, om det hade inneburit en förlust för köparna. Det är bra att man någon gång säger, även här i riksdagen, att aktieaffärer inte alltid självklart innebär vinst.

Förste vice talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Debatten om näringspolitik var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera regionalpolitik.

Anf. 54 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! För drygt ett år sedan pekade vi moderater i en omfattande motion på de problem som finns i Västernorrlands län. Under år 1988 har även folkpartiet och centern här i riksdagen kraftfullt visat på den negativa utveckling som äger rum främst i länets inland. Ansvariga statsråd har dock givit svar som gjort alla västernorränningar djupt besvikna. Men när socialdemokratiska politiker i länet – sist av alla – kommit underfund med vad regeringens politik innebär för länet, tycks det som om statsråden till slut förstår att de bör lyssna. Vad resultaten av en uppvaktning hos statsministern häromveckan kan bli vet vi ännu inte, men det behövs i första hand tre saker.

För det första måste vi ha tillgång till billig el. Länets elintensiva industrier klarar inte en prishöjning på 20 öre, eller kanske 40 öre per kWh, som kommer att ske om kärnkraften avvecklas, som miljöministern nu säger.

För det andra behöver vi en EG-politik som innebär att man söker åstadkomma ett så fullvärdigt deltagande i det västeuropeiska integrationsarbetet som möjligt. En isolering från Europa och en kraftig höjning av energipriset kommer att döda större delen av de stora industrierna i länet. Redan i dag har företag investerat miljardbelopp i Västeuropa, och andra företag överväger att flytta hela eller delar av sin produktion utomlands. SCA har nu fler anställda utomlands än i Sverige.

Bara Sundsvalls kommun förbrukar dubbelt så mycket industriell som Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner tillsammans. Hela länet använder 7–8 TWh/år per år, men det produceras under ett normalår ca 12 TWh. Detta innebär att 4–5 TWh exporteras söderut. Om den kraften skulle köpas på annat sätt till landets södra delar skulle den kosta minst 20 öre mer per kWh, vilket innebär att länet subventionerar elpriset med inmot en miljard kronor per år. Dessutom betalas vattenkraftsskatt och energiskatter

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Regionalpolitik

till statskassan, och skogsindustrin i länet exporterar varor för 8–9 miljarder per år. Sverige behöver Västernorrland.

För det tredje behövs bra kommunikationer, främst vägar, tele och data. Utan vägar och möjlighet att ta sig till och från arbetsplatserna, och utan möjlighet att transportera råvaror och färdigvaror kommer inlandet att avfolkas. Den kommersiella servicen hotas, skolorna hotas, arbetsmarknadsutbudet minskas och människor flyttar. Det är främst de unga som flyttar. I inlandet finns det församlingar där andelen människor över 65 år är större än 40 %.

Även de få järnvägar som finns har sin betydelse, men skall de kunna användas måste de innan de överlåts till länstrafiken vara i ett sådant skick att de kan trafikeras med eldrivna vagnar. I ett län som är så hårt miljömässigt drabbat som Västernorrlands län är det ett måste.

I glesbygden är bilen nödvändig. Det är därför av vikt att på allt sätt stödja intresset för att de bilar som används får en så miljövänlig teknik som möjligt och att de har en hög trafiksäkerhet.

För företag i glesbygd är den moderna teletekniken väsentlig, och den måste byggas ut med tillräcklig kapacitet.

I paketet/önskelistan som länets socialdemokratiska politiker överlämnat till statsministern finns många önskemål om statliga satsningar. Många önskemål handlar om utbildning – vilket är bra – och rör kustkommunerna. Men det finns också statlig verksamhet som bör finnas kvar, som exempelvis I 21 och T 3 i Sollefteå. Dessa regementen har kommit att betyda mycket för kommunen och dess utveckling. Chefen för I 21 har startat ett projekt i samarbete med kommunen och landstinget som innebär att den offentliga verksamheten i Sollefteå främst tillgodoser sitt behov av varor inom kommunen. Detta har skapat en hel del företagsamhet som vid en nedskärning av resurser till de militära förbanden kommer att betyda konkurs och utslagning av flera småföretag på orten.

Befolkningsminskningen betyder även mycket för försvaret av t.ex. kraftöverföringen till södra Sverige under orostider. Om det inte finns någon ortsbefolkning och inget frivilligförsvaret har sabotörer fritt fram under ett inledningsskede. I orostider får Norrlandskraften betydligt större betydelse än nu. I framtiden kommer det bara att finnas några få 700-kilowoltledning- ar, och det kommer då att bli lätt att slå ut överföringen.

Länet behöver stabila elpriser, bra kommunikationer och en målmedveten EG-politik. Med ett bibehållande av statliga verksamheter som regementen i Sollefteå och postsorteringen i Ånge kommer hela länet att gå samma väg som Sundsvall och Örnsköldsvik, där småföretagandet blomstrar som aldrig förr. Det finns företagsamhet, det finns idéer och det finns 260 000 västernorränningar som bor kvar och har det bra i länet.

Anf. 55 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Det var bra att Eva Björne avslutade sitt anförande på det sätt hon gjorde. Det finns förhoppningar och det finns utvecklingsmöjligheter i Västernorrland. Det var en något mörk bild som tornade upp i början av anförandet.

Sverige är nu inne i en expansiv period, industrin går för fullt, investering-

arna ökar och arbetslösheten är låg. Det är bra att den ekonomiska politiken har varit framgångsrik. Det ger utrymme för satsningar som kan utjämna de regionala obalanser som ändå finns. Förutsättningarna för en aktiv regionalpolitik är naturligtvis bättre när det går bra för Sverige, och behovet av regionalpolitiska insatser i framför allt de norra delarna av vårt land kan väl knappast ifrågasättas.

Jag vill ge min beskrivning av mitt län, Västernorrland, ett län som, precis som Eva Björne sade, drabbats hårt av strukturomvandling och avfolkning och som trots högkonjunktur fortfarande har en negativ befolkningsutveckling. Västernorrland var det enda län som hade negativa siffror under 1988. Betecknande är att alla kommuner i länet har vidkänts en befolkningsminskning under 1980-talet, även Sundsvall och Örnsköldsvik. Detta beror naturligtvis till stor del på industristrukturen.

Vi har en arbetslöshet som är högre än riksgenomsnittet. Att den inte är ännu större beror i mycket hög grad på den stora utflyttningen. Den relativa närheten till Stockholmsregionen tycks medföra en betydligt större benägenhet att flytta än vad som är fallet i norra Norrland. Till detta kan nu läggas nedläggningen av Telis telefontillverkning, nedläggningen i Ljungaverk, problemen med skogsindustrin i Ådalen och den oro som finns för den exceptionellt stora andelen elintensiv industri.

När det gäller befolkningsutvecklingen finns det också anledning att speciellt uppmärksamma det stora kvinnounderskottet i länet. Det är de unga kvinnorna som flyttar, och detta sker inte enbart från glesbygden. I Sundsvall finns t.ex. beträffande åldrarna 15–39 år ett kvinnounderskott på över 1 000 personer. Det behövs regionalpolitiska åtgärder riktade speciellt till kvinnorna för att lösa detta.

För att vända denna negativa utveckling har länets socialdemokrater tillsammans med LO-distriktet utarbetat ett utvecklingsprogram som innehåller många förslag till åtgärder. Vi är från vår sida övertygade om att om vi skall lyckas vända på utvecklingen måste initiativen komma från oss i länet och genomföras efter våra förutsättningar. Men på några områden behöver samhällets insatser förstärkas. Infrastrukturen i länet måste förbättras, framför allt när det gäller kommunikation och utbildning.

Goda kommunikationer är viktiga beståndsdelar för utvecklingen i en region. Vi menar att insatserna på det här området har släpat efter i Västernorrland. Vi har därför föreslagit en rad åtgärder för att förbättra detta.

En annan fråga gäller utbildning, som av de flesta numera anses vara en av de betydelsefullaste utvecklingsinsatserna. Våra förslag innebär naturligtvis också en satsning på högskolan i Sundsvall/Härnösands. Vi menar bl.a. att den blivande norrländska journalistutbildningen skall lokaliseras dit. För detta finns många argument, bl.a. att högskolan redan har en informationslinje och att den största journalistiska arbetsmarknaden i Norrland finns i länet, som har fem dagstidningar, och naturligtvis de regionalpolitiska motiven.

Vi fick i förra veckan från länet möjlighet att träffa statsministern och några av regeringsledamöterna då vi överlämnade vårt utvecklingsprogram. Vi känner oss efter det mötet förhoppningsfulla och har tillförsikt inför framtiden.

För det första fick vi bekräftat att regeringen tar våra problem i Västernorrland på allvar och att man är beredd att vidta åtgärder. För det andra fick vi löfte om att en arbetsgrupp skall tillsättas som skall arbeta med problemen i Västernorrland och med våra förslag i utvecklingsprogrammet.

Det här har naturligtvis tänt många förhoppningar i vårt län, där det finns en stark vilja till utveckling. Det som nu behövs är ett antal basinvesteringar för att långsiktigt stärka Västernorrlands utveckling, men också omedelbart verkande åtgärder enligt de förslag vi skisserat.

Som jag tidigare sade känner vi tillförsikt inför framtiden, och vi förväntar oss naturligtvis att viktiga förslag ur utvecklingsprogrammet förverkligas.

För egen del är jag övertygad om att det är problemet med kvinnornas sysselsättning vi först måste lösa. Får vi kvinnorna att stanna i länet, kommer också vår befolkningsutveckling att bli positiv.

Anf. 56 BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! När man ser till talarlistan under rubriken Regionalpolitik, finner man att de flesta talarna kommer från län med utvecklingsproblem. Vi har nyligen hört två talare från Västernorrlands län som har presenterat de problem som för närvarande finns där. Jag tror att det är en viktig del i riksdagsarbetet att föra fram regionala problem som behöver uppmärksammas på riksnivå.

Själv kommer jag från Västmanland, och det är ett län som tillhör både Bergslagen och inre Mälardalen, ett län som alltsedan början av 1970-talet haft en vikande befolkningsutveckling. Det beror på en stark utflyttning från länet. Utbildningsskäl och arbetsmarknadsskäl är avgörande faktorer vid en flyttning från Västmanlands län.

Västmanland är ett av landets mest industrialiserade län. Stålintusti, metallbearbetande industri, maskin- och elektroteknisk industri dominerar. Dessa industrigrenar har alltsedan mitten av 1970-talet arbetat i en hård internationell konkurrens. Överkapaciteten inom stålintustrin har varit stor.

För närvarande går stålintustrin för högvarv, men vid en kommande lågkonjunktur kan problemen i Bergslagen på nytt bli mycket allvarliga. Strukturomvandling och industrinedläggelse kan ta fart igen i Bergslagslänen. Därför är det nödvändigt med en breddning av den industriella basen, och att den breddningen sker nu. Minst lika nödvändig är en ökning av den privata tjänstesektorn, liksom en ökning av statliga verksamheter.

Länsborna är starkt medvetna om länets problem. Det arbetas intensivt på olika nivåer för en positiv utveckling av länet. Optimismen är fortfarande stor, och man ser goda möjligheter att vända den negativa utvecklingen. Men det är nödvändigt med insatser från regering och riksdag.

Det är nödvändigt med bättre kommunikationer i Bergslagen och i Mälardalen. Medel har anvisats för en ombyggnad och modernisering av Bergslagsbanan. Det är bra. Upprustningen beräknas vara klar 1992, och den kommer att få stor betydelse för de inre delarna av Bergslagen.

Länstrafiken i Västmanlands län har satt in moderna, snabba X10-tåg med hög komfort. Dessa tåg trafikerar nu sträckorna Västerås-Sala, Västerås-Arboga, Västerås-Eskilstuna och Västerås-Ludvika. Men dessa satsningar är inte tillräckliga.

En järnvägsförbindelse som ingående studerats är Mäljarbanan – en snabbtågsförbindelse Stockholm–Västerås–Örebro–Hallsberg med kompletterande snabbtåg mellan Västerås och Eskilstuna. Den nuvarande järnvägen från Stockholm via Västerås till Örebro har låg standard – det vet ju alla vi som har färdats den järnvägssträckan. Förseningar är vanliga och medför längre restid, problem med anslutningsresor och försenad ankomst till arbetet. Det är naturligt att resenärerna då blir irriterade och i stället för det miljövänliga tåget väljer att åka personbil.

Mäljarbanan kan enligt gjorda beräkningar bli ett av de mest lönsamma projekten och därför anser vi som bor i länet att det snarast bör påbörjas. Olika finansieringsformer bör prövas vid medelsanvisningen. Det går säkert att hitta bra lösningar som leder fram till att projektet snabbt kan börja att förverkligas.

Det är också mycket betydelsefullt för en region att ha ett väl fungerande vägnät. De senaste årens medelstilldelning har ej medgivit att angelägna projekt kunnat genomföras i den takt som varit nödvändig för regionens utveckling.

Den högre utbildningen är viktig för ett län. Högskolan Eskilstuna/Västerås är gemensam för två län, Västmanlands län och Södermanlands län som tillsammans har över 500 000 invånare. Det är nog de enda två länen som har en gemensam högskola. De övriga länen har sin egen högskola. Vi i Västmanlands län anser att högskolan Eskilstuna/Västerås ej har fått den utbildningsvolym som behövs. Många västmanländska ungdomar måste därför välja en högre utbildning på annat håll. Kontakterna med hemlandet tunnans ut. Ungdomarna bygger upp kontakter på den nya studieorten och stannar kvar där efter färdiga studier. Vi behöver våra ungdomar i länet.

För Västmanlands del måste den högre utbildningen både breddas och fördjupas. De västmanländska ungdomarna måste få tillgång till ett ökat antal högre utbildningar i hemlandet. Fördjupningen skall i första hand ske inom den tekniska sektorn. Länet är ju starkt industrialiserat.

När det gäller utlokalisering av statlig verksamhet är Västmanlands län det bortglömda länet. Länet har inte ens fått någon kompensation för de nedläggningar av eller neddragningar i statliga verksamheter som drabbat länet.

Fru talman! Jag har i mitt anförande ej hunnit ta med alla viktiga frågor, utan koncentrerat mig på tre angelägna områden. Vi behöver bättre kommunikationer i Bergslagsregionen och inre Mälardalen. Vi behöver Mäljarbanan. Den högre utbildningen måste både breddas och fördjupas. Vi behöver lokalisering av statlig verksamhet till länet. Enstaka punktinsatser är ej tillräckliga. Det behövs samlade insatser för att åstadkomma ett verkligt trendbrott när det gäller utvecklingen av inre Mälardalen och Bergslagen.

Anf. 57 JAN FRANSSON (s):

Fru talman! "En dålig ägo- och ägarstruktur försvårar ett rationellt jordbruk och skogsbruk och begränsar möjligheterna för yrkesutövarna att uppnå en godtagbar inkomst. En dålig arrondering medför i många fall så höga brukningskostnader att intresset för aktivt brukande försvagas. — — —

För skogsbrukets del kan de ogynnsamma strukturförhållandena och de

höga brukningskostnaderna leda till schablonmässiga åtgärder som skadar en ändamålsenlig skogsproduktion.

Avverkningarna ger på de splittrade fastigheterna inte heller tillräckligt överskott för önskvärda investeringar i skogsvården. Härigenom blir risken stor för en mycket låg aktivitet i skogsbruket på dessa fastigheter. De virkeskvantiteter som på detta sätt kan undandras skogsindustrin har betydelse från både företagsekonomisk och samhällsekonomisk synpunkt.”

Så beskrev dåvarande jordbruksministern i den borgerliga regeringen det dåliga resursutnyttjandet av skogs- och jordbruksmark till följd av en splittrad ägo- och ägarstruktur. Det var 1981 och beskrivningen återfinns i direktiven till strukturutredningen. Innan utredningen hann framlägga sina förslag hade starka ägarintressen lyckats blockera frågan politiskt. Riksdagen fick tyvärr aldrig tillfälle att diskutera markägandets betydelse för glesbygdens utveckling.

Dålig ägostruktur, dödsboägandet och flerägandets hämmande effekter när det gäller att uppnå de politiska målen för jordbruk, skogsbruk, sysselsättning och regionalutjämning är väl utredda och har också påverkat olika beslut som fattats i riksdagen under 1980-talet. Ändringen av jordförvärvslagen och begränsning av dödsbos rätt att inneha jordbruksfastigheter är några sådana exempel.

I full enighet har riksdagen uppställt mycket höga mål för regionalpolitiken. En viktig förutsättning för att nå upp till målen är en mobilisering av landsbygdens alla produktionsresurser offensivt och utvecklingsinriktat. Skogsmarken är glesbygdens stora slumrande resurs.

Nästan 60 % av Sveriges areal och nästan 90 % av landets produktiva markresurser är skogsmark. Skogen är otvivelaktigt den viktigaste basresursen för människors möjligheter att bo kvar på eller att flytta ut till landsbygden. Jag tillhör dem som tror på att det finns betydande utvecklingsmöjligheter när det gäller skogsbruket.

Ett exempel: Om den nuvarande nettoimporten av råvara helt kunde ersättas med virkesuttag från den svenska skogen – det finns gott om skog – skulle detta innebära ett tillskott av ca 4 500 årsarbeten enbart för avverkningen.

Skogsbrukets betydelse i regionalpolitiken har också kommit till uttryck, bl.a. genom direkta satsningar i landets två nordligaste län.

Att en splittrad ägo- och ägarstruktur är ett hinder för en positiv utveckling i glesbygden är vi nog alla överens om. Vi tvingas konstatera att ägostrukturen, sedd över en relativt kort period, dramatiskt har förändrats. Så länge tre fjärdedelar av alla överlåtelse, dvs. vissa släktförvärv, faller utanför jordförvärvslagets tillämpningsområde leder detta till att alltmer mark kommer att ägas av personer som inte är beroende av de inkomster marken kan ge.

Det leder till ökat utboägande. Jag kan ta Storuman som exempel, där 20 % av dem som äger privat skogsmark bor inom kommunen, övriga utanför.

Det leder till ökat flerägande.

Det leder till ökad arrendeareal. Vi är i dag på väg mot att hälften av den svenska jordbruksmarken är utarrenderad.

Sammanfattningsvis leder detta till att sambandet mellan ägande, brukande och boende hela tiden minskar.

Ser vi till åldersstrukturen hos markägarna, kan vi på rimliga grunder anta att uppemot 50 % av den privata marken kommer att byta ägare inom en kanske 10–15-årsperiod.

Detta ger naturligtvis stora möjligheter att med lämpliga medel åstadkomma förändringar i ägo- och ägarstrukturen, om det nu är så att man på allvar vill diskutera frågan om vem som skall få äga jord och skog i framtiden.

Det har på senare tid vuxit fram ett intresse för att diskutera markägandets betydelse för landsbygdens utveckling. Kampanjen "Landsbygd 90" under devisen "Hela Sverige skall leva" har väckt ett sådant intresse. Kampanjen har medfört att allt fler människor fått ökade kunskaper om det allvarliga som håller på att ske när det gäller ägo- och ägarstrukturen.

Här måste vi enligt min mening vara öppna för att ge större utrymme för lokala lösningar på problemen, för idéer om nya lokala samägande- och samverkansformer.

På många håll ute i glesbygden lever människor med ett latent hot om försämrad eller förlorad service, som till slut rycker undan förutsättningarna för att kunna bo kvar i bygden. Det är i dessa krisområden som frågan bör ställas: För vem skapar vi fastighetsstrukturen? Ett rimligt svar borde vara att det är för bygdens överlevnad och för att bidra till att skapa förutsättningar för människor att bo kvar i sin bygd.

Markpolitiska frågor kan vara ett politiskt brännbart ämne, men om vi vill att våra bygder skall överleva och utvecklas, måste vi vara öppna för att finna nya utgångspunkter och lösningar på denna ödesfråga för glesbygden.

Anf. 58 ANITA STENBERG

Fru talman! En långsiktigt hållbar och konsekvent regionalpolitik måste bygga på en helhetssyn, som innebär en strävan efter att hela landet skall kunna överleva. Det går inte att klara den saken med bara punktstöd och olika krispaket. Miljöpartiet de gröna vill se en utveckling av små och medelstora städer, av landsbygd och glesbygd. Vi vill förstärka regionernas och kommunernas konkurrenskraft gentemot storstadsregionerna.

Viktiga inslag i denna politik är att återföra energi- och råvaruskatter till de regioner där energin och råvarorna har hämtats, att stärka transport- och kommunikationssystemen i Norrland och i skogslänen, att inrätta närfonder, att sänka arbetsgivaravgiften med en fjärdedel i vissa regioner, att skapa förutsättningar för ett småskaligt näringsliv, att höja grundavdraget och att satsa regionalt på utbildning och kultur.

Miljöpartiet de gröna vill aktivt motverka att storstadsområdena blir ännu större. Koncentrationspolitikens nackdelar är alltför många. Den skapar bl.a. en dålig miljö med en "akut" samhälls- och bostadsplanering och kraftiga obalanser i löneutvecklingen med spänningar mellan olika regioner och grupper.

Detta är i stora drag hur vi i miljöpartiet de gröna vill ha vår regionalpolitik genomförd. Nu tänker jag gå över till några frågor från min egen region, Fyrstadskretsen med min hemstad Malmö, som hör just till storstadsområdena.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Regionalpolitik

I genomsnitt blir den svenske storstadsmannen mellan 72 och 73 år gammal. Motsvarande kvinna blir omkring 80 år. Motsvarande ålder ute i länen är 73,9 år för männen – de blir alltså nästan två år äldre. Men för kvinnornas del skiljer det bara omkring tre månader – till länens fördel förstås.

Man dör alltså tidigare om man bor i en storstad. 5 % av samtliga dödsfall orsakas av olyckshändelser. Mest unga och framför allt unga män drabbas. Före 50 års ålder är olycka den vanligaste dödsorsaken. 27 % av dem som dör genom en olycka dödas i trafiken. Dessutom skadas sex personer varje dag så allvarligt i trafiken att de får bestående men. Enligt trafiksäkerhetsverket kostade dessa olyckor 15 miljarder året 1985.

Vad gör vi åt detta? Minskar vi trafiken? Drar vi ner hastigheterna på vägarna? Skärper vi alkohollagstiftningen? Sänker vi den tillåtna promillehalten?

Nej, vi har inte gjort någonting alls – utom Stockholms län, som faktiskt enligt dagens Dagens Nyheter sänker hastigheten med 15 km/tim. Det är verkligen ett steg i rätt riktning.

Liksom i sagan offerar vi ynglingar och jungfrur till den elaka draken, trafiken. Och ingen Sankt Göran kommer och räddar oss. Vi accepterar ett dödande i trafiken, som om dödsfallen skett genom sjukdom skulle ha kallats för en epidemi.

Vi lägger ned en otrolig summa pengar på bilinköp, på bensin och på övriga driftkostnader för bilen. Förutom detta förgiftar vi miljön och oss själva med avgaser från trafiken. Vi asfalterar igen jorden. Vi drar motorleder genom känsliga och oersättliga naturområden. Vi lägger ner järnvägar och bygger nya autostrador i stället. Detta vet vi om. Ändå förvärrar vi situationen i vår jakt på välfärden. I vår hopplösa strävan att förbättra våra liv förvärrar vi dem i stället.

Jag protesterar mot att man planerar att bygga en bro över Öresund – det är det jag vill komma fram till. I ett av Sveriges mest tätbefolkade områden, ett av de miljömässigt mest utsatta områdena, vill man ytterligare förvärra en redan överbelastad trafikregion med att samla all trafik över Öresund till ett enda ställe – till Malmö. Att trafiken skall gå över en bro kräver en fördubbling av dagens trafik för att brobygget över huvud taget skall bli lönsamt.

Men malmöborna tål helt enkelt inte en fördubbling av trafikintensiteten. Vi har redan Sveriges högsta frekvens av lungcancer. Det beror på att malmöborna röker mer än andra svenskar, säger man på miljö- och hälsoskyddsförvaltningen i Malmö. Men då har man ju ännu mindre anledning att öka luftföroreningarna i Malmö.

Nej, varken en bro eller en tunnel skall byggas i Malmö, just för att vi inte skall få den trafikintensitet som vi varken medicinskt eller miljömässigt har råd med. Sprid i stället möjligheterna till överfart till Danmark utefter hela den svenska västkusten! Att ha många fartygsförbindelser utefter kusten minskar dessutom vår sårbarhet i krig eller i en krissituation över huvud taget.

Varför har vi då så dåliga förbindelser över sundet till Danmark? Det är ju klart att om sjöfarten aldrig får besked om huruvida bron med stort B blir av

eller inte, vågar man inte satsa på en trafiklinje som kanske snart skall läggas ner. På samma sätt är det med överfarten till Danmark på vintern. Satsa som man gör här i Stockholm på Finlandsbåtarna! De tar sig ju fram även vintertid till Helsingfors och Åbo. Varför skulle inte vi kunna ta oss över Öresund på vintern utan att tåga över isen?

Den planerade bilintensiteten är väl illa nog för malmöbornas hälsa. Ändå placerar regeringen en bilfabrik mitt i Malmö centrum. Jag tänker då på Saabfabriken på Kockumsområdet. Vad gjorde fransmännen i motsvarande situation? Jo, när det behövdes förbättringar vid Renaultverken i Paris flyttade man helt enkelt fabriken till ett område långt utanför Paris centrum. I stället byggde man bostäder i den del av stadskärnan där den gamla fabriken låg. Men vi i Malmö som har fått lägga ned Kockums varv har i stället fått en Saabfabrik!

Anf. 59 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Jag skall börja med ett citat:

”Den svenska landsortssorgen kom alltid till stan på för höga klackar. Hon stod utanför biografen innan kassan öppnade, beglodd. Lukten av vemod och potatisland ville aldrig gå ur. Amorbågen blev för hög, handväskan för blank, rösten för gäll. Hon behandlades kort sagt som ett luder.”

Så här beskriver Carl Henrik Svenstedt 50- och 60-talens utflyttning från landsorten och inflyttning till städerna i boken ”Gränslös Kultur”. Jag tycker att han på ett nästan rörande sätt fångar den vilsenhet och det svärmod som präglade folkomflyttningen på den tiden. I dag har vi inte alls samma stora utflyttning. Men mönstret är detsamma. Det är kvinnorna som flyttar först.

I Jämtlands län går det, om man undantar Östersund, två eller fler män på varje kvinna i åldern 20–29 år. Samma tendens gäller för större delen av norra inlandet. En annan tendens när det gäller detta mönster är att det är de unga och välutbildade som flyttar. En utredning som Stockholms länsstyrelse har gjort visar att varannan inflyttad till Stockholm har högskoleutbildning. De flesta har jobb på hemorten men får bättre lönevillkor och karriärmöjligheter på den nya orten, alltså i Stockholm.

Bara 7 % av de inflyttade var arbetslösa innan de flyttade till storstaden. Kvar på landsorten blir gamla, arbetslösa och ungarlar.

Bara denna statistik säger väldigt mycket. Det allra viktigaste är att det *inte* är bristen på arbete som får människor att flytta. Åtminstone gäller det kvinnorna. Därmed slår statistiken hål på myt nummer ett: bara det finns jobb, så stannar de nog. Men den slår också hål på myt nummer två: Livet på landet är så bra. Uppenbarligen tycker alltför många att livet på landet inte är särskilt bra. Sannolikt är det bättre någon annanstans, åtminstone om man är ung och kvinna.

Det finns inte någon riktig undersökning som tar fasta på vad det är som är fel. Men vissa tecken tyder på att den sociala miljön ”på landet” inte stämmer med det som man faktiskt vill ha. Några studenter på högskolan i Östersund hävdar i en uppsats att det inte finns plats på landet för den som är ung, ensamstående och kvinna. Man skall alltså binda sig tidigt för att stå ut. Medvetenheten har således kommit också till landsbygdens kvinnor. De vill

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debätt

Regionalpolitik

vara ekonomiskt oberoende och självständiga, och de vill kunna utvecklas. Det klarar inte en konservativ social miljö.

En annan medvetenhet har också kommit till en del manliga makthavare, fast den är i någon mån av annat slag. Man har nämligen upptäckt att det inte blir några barn när kvinnorna flyttar, och det är ett argument som man förstår. Kvinnor ses alltså främst som en reproduktionsfaktor som man inte kan vara utan. Detta är den manliga synen på regionalpolitiken.

En god sammanfattning av detta är att vi måste få ha kvar våra kvinnor.

Vi kvinnor i de norrländska socialdemokratiska kvinnodistrikten har vänt oss mot denna syn. Vi menar att man måste se problemet ur ett kvinnoperspektiv. Gör man det, säger man att kvinnor har precis samma rätt som män att bo, arbeta och utvecklas där de själva önskar, utifrån både allmänmännsliga aspekter och jämställdhetsaspekter. Vi menar att en framtida regionalpolitik måste förses med kvinnliga förtecken och att den måste få en helt annan profil än den som finns i dag.

Vi menar också att det är dags att inrätta ett särskilt regionalpolitiskt stöd som riktar sig just till kvinnor. Det skall kunna ge sysselsättning, men det skall också kunna användas för förbättringar när det gäller fritidssysselsättningar och kultur för kvinnor. Man skall t.ex. kunna ge stöd till flick- och kvinnointressen – ridhus, teater, dans osv.

Vidare har vi föreslagit att i varje län ett särskilt kompetenscenter inrättas som kvinnor med idéer kan vända sig till och där de blir väl mottagna. Detta center skall t.ex. kunna driva företagarskolor för kvinnor, organisera riktade utbildningar, initiera nätverk för kvinnliga småföretagare, upparbeta säljkontakter osv.

Vi säger dessutom att varje föreslagen stödinnsats som länsstyrelserna gör skall granskas och beskrivas ur ett kvinnoperspektiv. Länsrapporten skall varje år ge en beskrivning av vilka effekter olika stöd givit med avseende på kön.

Detta, fru talman, tror vi socialdemokratiska kvinnor som själva bor i nämnda bygder kan vara några sätt att skapa mer jämställda villkor för kvinnor, så att kvinnor vill bo kvar. En god sak som detta för med sig är säkert att det också blir fler barn, och då är ju alla nöjda och belättna.

Anf. 60 KJELL ERICSSON (c):

Fru talman! Det har talats mycket om regionalpolitiska åtgärder i den här debatten. För att vi skall få en regional balans i vårt land är det också viktigt med sådana åtgärder.

En viktig del i regionalpolitiken är utvecklingen på vår landsbygd, och jag skall här ta upp några frågor som berör just landsbygdsutvecklingen. Som f.d. kommunalråd i en glesbygdskommun har jag fått jobba mycket med sådana här frågor. Jag är således väl förtrogen med problemen.

Att vår landsbygd är en stor resurs har uttalats av många under senare tid, och visst är det på det viset!

Förr var det en självklarhet att vi skulle ha gröna hagar och betande kor på vår landsbygd. Men i dag är det inte någon självklarhet. Detta beror till stor del på den dåliga lönsamhet som jordbruken har haft. Många bönder har därför slutat i näringen. Rekryteringen till den näringen är också mycket

liten. På vissa platser har detta lett till både avfolkning och igenväxt åkermark. Men detta förhållande har också lett till att många nu har vaknat upp och börjat inse vilka värden som håller på att gå förlorade.

Landsbygdskampanjen "Hela Sverige ska leva" har också startats för att engagera människorna i kampen för en levande landsbygd. Denna kampanj har aktiverat ett stort antal människor, och många uppslag och idéer har förts fram i och med de budkavlar som under fjolåret överlämnades till dåvarande industriministern.

Vad är det då som behövs för att vi skall kunna ha en levande landsbygd? Jo, först och främst måste det finnas en bofast befolkning där. Men för att vi skall få människor att bosätta sig på landsbygden behövs det både arbetstillfällena och service. Det framstår som ett genomgående krav i de budkavlar som har förts fram.

En första förutsättning är att det finns arbete, bostäder, skola, affär och kommunikationer. Därtill behövs det såväl barnomsorg som äldreomsorg.

Arbetstillfällena kan tillskapas på olika sätt. Jord- och skogsbruket har fortfarande stor betydelse för sysselsättningen. Man kan här på olika sätt stödja jord- och/eller skogsbrukaren när det gäller att skapa någon form av kombinationssysselsättning. Man kan också stödja småskalig teknik och småskalig tillverkning samt i övrigt stimulera småföretagsamheten. Det finns många idéer till olika projekt, men det kostar också pengar. Därför behövs det ytterligare medel till glesbygdssstödet. Även en sänkning av egen- och arbetsgivaravgifter för småföretagare, som vi i centern har föreslagit, skulle här få en positiv effekt.

Tidigare bodde landsbygdsbefolkningen ofta i sina gårdar, men i dag finns det egentligen inte några bostäder att tillgå för dem som vill flytta ut på landsbygden. Därför måste det byggas både hyres- och bostadsrätter på landsbygden och i mindre tätorter, så att det finns boendeanternativ för dem som vill flytta dit. Här kan det vara aktuellt med stöd åt t.ex. yngre familjer som vill förvärva ett äldre hus.

En annan viktig del i landsbygdsutvecklingen är utbildningen. Skolan är här något av en motor. Det är därför väsentligt att skolans resurser är av den storleken att olika bygdeskolor får leva kvar, även vid ett relativt litet elevunderlag.

Det måste även finnas tillgång till kommersiell service. Lanthandeln har här en mycket stor funktion att fylla, dels genom försörjningen av dagligvaror, dels som en socialt sammanhållande länk i bygden. Lanthandeln kan säkerligen utvecklas ytterligare, t.ex. genom att utföra olika uppdrag åt den kommunala hemtjänsten. Det glesbygdssstöd som i dag utgår till den kommersiella servicen kan ytterligare utvecklas till att gälla ett större område. Ytterligare medel bör också därför tillföras glesbygdssstödet.

För att landsbygden skall kunna hållas levande är det av stor vikt att det finns goda kommunikationer. Vägarnas betydelse kan därför inte nog poängteras i detta sammanhang. Vårt länsvägnät är ofta av undermålig standard. Dåliga vägar har många gånger utgjort ett hinder för utflyttning till landsbygden. Därför behövs det en kraftig satsning på att rusta upp och belägga en del av vårt grusvägnät. Vi i centern har i olika motioner föreslagit 500 miljoner för upprustning av just grusvägnätet.

Jag vill i detta sammanhang betona hur viktigt det är att det inte sker någon försämring av reseavdragen eller någon bensinskattehöjning. Detta skulle slå oerhört hårt mot glesbygden.

Jag har nu i korta ordalag berört några av de delar som är viktiga för landsbygdsutvecklingen, men som jag tidigare har anförts, behövs ytterligare medel till lokaliserings- och glesbygdstöd. Centern har i olika motioner föreslagit en kraftig höjning av medlen till dessa stöd samt ytterligare 230 miljoner enbart till landsbygdsutvecklingen och de projekt som tagits fram i landsbygdskampanjen. Centern har föreslagit ett miljardprogram för landsbygdsutveckling.

Jag vet bl.a. att samtliga medel av länsanslaget till bl.a. glesbygdstödet i Värmlands län redan är förbrukade. Det ligger också många ansökningar om stöd till ytterligare projekt. Till detta finns nu inga medel. Länsstyrelsen i Värmland har därför beslutat att hos regeringen ansöka om ytterligare medel för innevarande budgetår. Jag hoppas att denna ansökan skall behandlas välvilligt.

Jag tolkar det som statsrådet tidigare i dag har sagt så att hon är positiv till dessa projekt och att mer medel kommer att ställas till förfogande. Flera andra länsstyrelser har också slut på sina anslag, och det visar att länsanslaget är otillräckligt och måste höjas.

Ja, herr talman, kampanjen Hela Sverige ska leva har väckt stora förväntningar ute i olika bygder. Därför är det nu viktigt att samhället tar sitt ansvar och ställer upp med resurser till angelägna satsningar. Talet om en levande landsbygd får inte bara bli en läpparnas bekännelse utan måste också visas i konkret handling. Det är viktigt att hela Sverige skall leva, där stad och land kan gå hand i hand.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 61 BERIT OSCARSSON (s):

Herr talman! Västmanland och Bergslagen är en ädel treklang av natur, kultur och industri, sade Västmanlands nye landshövding, Carl Johan Åberg, i en intervju förra veckan. Han har rätt, och vi hälsar honom välkommen till vårt län.

Västmanland är ett län med mycket goda möjligheter. Där finns en utpräglad industritradition, starkt förankrad i människornas erfarenheter sedan generationer tillbaka. Länet har en fin gammal Bergslagskultur och en omväxlande natur. Det mest unika är kanske Ridö-Sundbyholmsarkipelagen i Mälaren. Ingen annanstans i landet finns en så stor ögrupp i en insjö. Därför föreslår flera av länets företrädare att den görs till nationalpark.

Västmanlands geografiska läge i landet samt de förhållandevis korta avstånden inom länet innebär också stora fördelar.

Den höga andelen industrisysselsatta var en gång Västmanlands styrka men visade sig under 70- och 80-talen innehålla betydande risker. Omstruktureringen av industrin drabbade många människor mycket hårt, samtidigt som service och annan verksamhet sviktade. Under senare år har situationen stabiliserats samtidigt som arbete pågår med att åstadkomma en mer differentierad arbetsmarknad.

De senaste åren har präglats av högkonjunktur och sjunkande arbetslöshetstal. Ändå har stora nedläggningar av industrier skett och många jobb försvunnit under 1988. Låt mig ta några exempel: 275 personer vid Royal Board AB i Skinnskatteberg, 200 vid Svenska Rosenlew AB i Morgongåva i Heby kommun, hundratalet jobb vid Supra AB i Köping, och i Västerås har omkring 600 arbetstillfällen försvunnit vid nedläggningar eller neddragningar vid olika industrier.

Ytterligare 1 000 jobb är just nu i farozonen i Västmanlands län. Expertgruppen för forskning om regional utveckling har beräknat att ca 10 000 arbetstillfällen i Bergslagen kan komma att försvinna fram till 1995.

Regeringen har i finansplanen framhållit att en av de angelägnaste uppgifterna för den ekonomiska politiken är att stimulera tillväxten i områden där det finns ledig kapacitet samt att dämpa expansionen i storstäderna och satsa på en utbyggnad av infrastrukturen.

Detta vill jag starkt understryka.

Ett bra sätt att stimulera tillväxten i Västmanland är att satsa på utbildning och kommunikationer.

Många människor i länet har kort utbildning samtidigt som det råder stor brist på yrkesutbildad arbetskraft.

SCB har i en undersökning visat att det är betydligt lättare för människor i storstäderna att få vuxenutbildning än för människorna i t.ex. Bergslagen. Trots stora behov får Västmanland endast 80 % av de genomsnittliga resurserna i landet.

Gymnasieskolorna har stor regionalpolitisk betydelse. Ungdomar väljer helst utbildningar som finns på hemorten, och en gymnasieskola är ett viktigt argument för att kvalificerad arbetskraft skall kunna rekryteras.

Vi föreslår att Västmanland blir försökslän. Låt våra gymnasieskolor få en friare resursanvändning och arbeta med flexibla timplaner och regionala varierande delningstal!

Högskolans verksamhet i regionen måste byggas ut och förses med ökade forskningsresurser. Högskolan ligger i ett mycket industritätt område. Västmanland och Södermanland har 65 000 industrisysselsatta tillsammans. Stockholm har 95 000. Antalet årsstudieplatser inom tekniska sektorn i Stockholm är 6 000, vilket kan jämföras med 350 platser vid högskolan Eskilstuna/Västerås.

Företagen i vår region behöver tekniskt utbildad arbetskraft, och ungdomarna efterfrågar utbildningsmöjligheter. Det är därför av allra största vikt att en satsning görs på högskolan.

En utbyggnad av länets kommunikationer har stor betydelse för utvecklingen. Riksdagen har ställt sig positiv till en satsning på Mäljarbanan. Regeringens särskilde utredningsman Kaj Janérus skall nu med utgångspunkt från banverkets försöksplanering försöka samordna de olika intressenternas åtaganden vid en utbyggnad av Mäljarbanan. I en första etapp bör förutsättningarna prövas för hur avtal om Mäljarbanans genomförande skall ske och de villkor som förknippas därmed. Vi hälsar detta besked med tillfredsställelse.

Mäljarbanan är nödvändig för regionen. Bergslagspendeln är också viktig liksom en satsning på våra vägar och sjöfarten.

Herr talman! Västmanland har goda möjligheter. Vi tror på vår bygd. Men för att länets resurser skall kunna tillvaratas behövs nationellt stöd till bl.a. bra kommunikationer och god utbildning.

Anf. 62 CHRISTINA PETERSSON (s):

Regionalpolitik

Herr talman! Under senare år har en mer intensiv regionalpolitik förts, vilket lett till vissa framgångar. Vi kan konstatera att den socialdemokratiska regeringen för en framgångsrik regionalpolitik.

Jag vill här fortsätta den regionalpolitiska debatten och särskilt belysa läget i Stockholmsregionen. Denna region är allmänt sett en rik region, men det är en region i obalans. Det finns allvarliga problem, både storstadsproblem och glesbygdsproblem. Därför vill jag närmare belysa några områden.

Det gäller bl.a. vägar och kommunikationer. Våra vägar är hårt belastade, och underhållet är eftersatt. Regionen präglas av pendling i stor omfattning. Nästan hälften av alla som i dag arbetar i Stockholms kommun kommer från andra kommuner. Bortsett från Norrtälje och Nynäshamn finns 40 % av arbetstillfällena i Stockholms innerstad. Från inte minst miljösynpunkt är en väl utbyggd kollektivtrafik nödvändig för att därigenom minska bilismen i Stockholm.

Undersökningar visar att 23 % av fordonen i Stockholm åker genom staden. Det innebär att ca 200 000 fordon i onödan färdas genom Stockholm. Utbyggda trafikleder skulle också minska bilismen i Stockholm. Stora investeringar är nödvändiga i Stockholms innerstad, men de får inte drabba ytterkommuner som Norrtälje, Södertälje och Nynäshamn.

En annan fråga som jag vill beröra är bostadssituationen som i dag är helt oacceptabel. Det är nästan omöjligt att få en bostad om man inte har det mycket gott ställt och kan köpa sig en bostadsrätt. Bostadsbristen drabbar många – särskilt våra ungdomar. Regeringen har tillsatt en särskild byggdelegation för Stockholmsregionen. Det är positivt. Erfarenheten visar nu att delegationen bör få ökad befogenhet, så att den kan påverka lokaliseringen av byggprojekt. Ansträngningarna att öka bostadsbyggandet på bekostnad av kontorsbyggnation måste fortsätta.

Många bostadsområden kan betraktas som torftiga bostadsmiljöer. I dessa flerbostadsområden behöver åtgärder sättas in för att de boende skall få en bättre bostadsmiljö.

Det råder brist på arbetskraft i Stockholmsregionen. Det gäller både näringsliv och offentlig sektor. Trots detta har långtidssjukskrivna och invandrare svårt att få arbete. Här finns möjlighet att via våra folkrörelser, studieförbund, fackföreningar och invandrarnas egna organisationer stötta dessa grupper – alltså invandrare och långtidssjukskrivna – så att de får fotfäste på arbetsmarknaden. Också särskilda arbetsförmedlingsinsatser måste sättas in.

Som jag tidigare sade drabbar bristen på arbetskraft den offentliga sektorn. Antalet äldre och vårdkrävande kommer att öka de närmaste åren. I dag har Stockholms läns landsting ca 1 000 långvårdsplatser stängda på grund av personalbrist. Denna situation ställer stora krav på förnyelse inom vårdsektorn.

Tyvärr kan man också konstatera att utvecklingen i Stockholm är negativ,

nämligen såvitt gäller kriminalitet och brottslighet. Klotter och vandalisering ökar. Enligt polisens rapporter ökar narkotikatillgången. Antalet ouppklara- de brott ökar också. Därför är främst en förstärkning av de brottsförebyggan- de åtgärderna liksom av polisväsendet nödvändig i Stockholmsregionen.

Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på en motion om förstärkta resurser till BRÅ.

Herr talman! Det är viktigt att den regionalpolitiska debatten fortsätter och att vi med kraft tar itu med storstadsproblemen. Frågor som jag här har tagit upp berör 1,5 miljoner människor. Utvecklingen i storstadsområden är inte bara en angelägenhet för resp. län utan kanske framför allt en nationell angelägenhet.

Anf. 63 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Omstruktureringen inom våra basindustrier har berörts av andra, men även jag avser att ta upp denna fråga.

Dannemora gruvor skall läggas ner 1991 enligt beslut i SSAB:s styrelse. Motivet bakom detta beslut var konkurrensen inom stålindustrin på världsmarknaden. På en krympande stålmarknad måste företaget ges möjlighet att utveckla de delar som är livskraftiga och som kan komma att bli framgångsrika i den internationella konkurrensen. I denna strategi passade Dannemora gruvor inte in.

När nu många arbetstillfällen försvinner i Dannemora – Norduppland är en bygd som drabbats hårt av företagsnedläggningar under några år – är det av största vikt att ägaren, i det här fallet SSAB, tar sitt ansvar för att medverka till ny sysselsättning.

För några år sedan – 1983 – lade Fagersta AB ner stångstålstillverkningen i Österbybruk. Fagerstakoncernen ansåg det inte lönsamt att fortsätta med snabbstålstillverkningen och verksamheten i gjuteriet. I det skedet tog 75 anställda över gjuteriet och gjorde det till ett löntagarägt företag som i dag går mycket bra. Det visar lönsamhet, investerar för framtiden och utvecklar nya produkter. Detta visar att det går att utveckla företag som kanske tidigare ansetts olönsamma.

När nedläggningsbeslutet om gruvan kom tillsatte länsstyrelsen i Uppsala län en särskild arbetsgrupp – Dannemora utvecklingsgrupp – som fick i uppgift att ta vara på lokala idéer och förutsättningar för att utveckla Österby–Dannemora-området.

Gruppens målsättning är att minst 200 nya jobb skall tillskapas i bygden när nu gruvan läggs ner. Gruppen har hittills arbetat mest med infrastrukturen.

Väg 290 mellan Österbybruk och Skyttorp har förts in i vägverkets plan, ett nytt industriområde med bl.a. en företagsby planeras. Busstrafiken mellan Österbybruk och Uppsala har förbättrats med bl.a. snabbussar vissa turer. Nya bostadsområden planeras, och ett företagshus håller på att ställas i ordning med bl.a. en tele/datastuga, företagscentrum m.m. Tele/datastugan kan medverka vid utbildning av t.ex. gruvarbetare för nya jobb.

Mycket arbete görs alltså redan nu i bygden och inom länet för att motverka de negativa effekterna, och i detta arbete är det nödvändigt att SSAB deltar och tar sitt ansvar i vad gäller nya arbetstillfällen och för att se

till att Dannemora samhälle inte får skatta åt förgängelsen utan fortsätter vara ett levande samhälle. Dannemora gruvor har funnits i mer än 500 år och har haft stor betydelse för utvecklingen av järnhanteringen i landet och för industrins framväxt. Under 1600-talet svarade malmen från Dannemora för 65 % av landets ståltillverkning som skedde vid de norduppländska brukena som då var många.

När nu SSAB lämnar sitt ansvar för Dannemora ser vi det som ett krav att man tar sitt sociala ansvar för samhället. Företaget äger all mark samt bostäder och industriområdet. Det har låtit byggnader förfalla och inte gjort något för den kulturhistoriskt värdefulla gruvmiljön. Ett litet men trivsamt gruvsamhälle hotas att helt spolieras. Det finns många liknande exempel i Bergslagen där brukssamhällen och gruvbyar läggs öde. Jag anser att både statliga och privata företag, när de är den dominerande arbetsgivaren på en ort, borde åläggas att städa efter sig, så att säga, liksom att medverka till att nya arbetstillfällen kommer till stånd. Denna min uppfattning delas av riksdagen.

I näringsutskottets betänkande NU 1986/87:22 som behandlades i kammaren i april 1988 står att *"ett ansvar för att mildra de effekter av produktionsminskningar som uppstår på de berörda orterna åvilar alla oavsett ägare."* Betänkandet behandlade just SSAB och den aktuella strukturomvandlingen.

Diskussioner om gruvpensioner och avgångsvederlag förs också bland gruvarbetarna i Dannemora. Detta är i första hand en facklig förhandlingsfråga som jag hoppas får en positiv lösning, eftersom den kan ha en avgörande betydelse för de människor som arbetar i gruvan i dag och som 1991 kommer att mista sina jobb.

Herr talman! Det är min förhoppning att SSAB på bästa sätt kommer att medverka för att till slut ändå få en någorlunda hygglig lösning på ett svårt problem: att gruvarbetarna i Dannemora får nya jobb på hemorten och att Dannemora-Österbybruk fortsätter att vara en levande och blomstrande bygd.

Anf. 64 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Många arbetsgivare framför i dag sin oro över att de har svårt att rekrytera arbetskraft. Det hade de i den förra högkonjunkturen också. Skillnaden är att i den här högkonjunkturen går det avsevärt snabbare att tillsätta lediga platser med arbetssökande. Det här är bara ett exempel på det goda betyg man kan ge åt den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Sedan 1982/83, då arbetslösheten var som högst, har den dolda och den öppna arbetslösheten gått ned med 142 000 personer eller nära 60 %. Särskilt glädjande är att långtidsarbetslösheten och deltidsarbetslösheten fortsätter att minska.

Från regeringens sida har vi hela tiden hävdats att samhället inte har råd att låta människor stå utanför arbetsmarknaden. I dag öppnas, eller borde öppnas, möjligheter för stora grupper att komma in på arbetsmarknaden. Även marknadskrafterna på arbetsmarknaden måste tvingas inse att vi inte har råd att låta människor gå utan arbete.

I den tidigare debatten om arbetsmarknadspolitiken gjorde jag klart att

regeringen ställer stora krav på effektiviteten i de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och på att utvecklingen i arbetslivet vänds. Regeringen har gett arbetsmiljöfrågorna högsta prioritet.

Herr talman! Det goda arbetsmarknadsläget måste också utnyttjas på det regionalpolitiska området. De långsiktiga regionalpolitiska insatserna börjar att ge resultat. Vi har fått en mer balanserad befolkningsutveckling. Regionalpolitiken har alltmer koncentrerats på att förbättra infrastrukturerna i regionerna, allt för att ge regionerna bästa möjliga grogrund för en framtida utveckling.

Jag sade tidigare i dag att jag inte försummar något tillfälle att upplysa företagare om att kapital är rörligt. Många företag har också tagit fasta på möjligheten att bidra till den regionalpolitiska balansen genom att etablera sig på nya orter utanför de överhettade storstadsregionerna. Exempel på detta är de företag i Stockholmsområdet som efter samtal med medarbetare i departementet och från industriverket beslutat att lokalisera verksamhet till eller i anslutning till stödområden. På några månader har flera hundra jobb utanför storstadsområdena tillkommit på det här sättet. Trendbrottet har också varit påtagligt i den enorma idériakedom och initiativkraft som blommat upp genom landsbygdskampanjen.

Så några ord om det som har sagts i de senaste inläggen.

När det gäller Västernorrland har det beskrivits hur diskussionen har förts under hösten fram till den uppvaktning som skedde häromveckan. Jag vill säga att den arbetsgrupp som då utlovades nu har bildats, och jag kommer i morgon att besöka länet för att diskutera det program som länsstyrelsen har tagit fram. Detta kommer naturligtvis att bilda underlag för diskussionerna om hur man skall kunna stödja länet på bästa sätt. Vi har också noterat att Teli har slutförhandlat och att resultatet även om det kanske inte tillmötesgår alla önskemål ändå har blivit oväntat gott. Regeringen har i dag beslutat om 5 milj. kr. till arbetsmarknadsutbildningen i Kramfors och drygt 5 milj. kr. till arbetsmarknadsutbildningen i Sundsvall.

Berit Oscarsson och Birger Andersson var inne på situationen i Västmanland och Bergslagen. Jag tror att det är alldeles riktigt som de båda och flera andra har konstaterat, att strukturer behöver byggas upp med hjälp av kommunikationer och med hjälp av kunskapscentra av olika slag – inte bara högskolor utan också teknikcentra och resurscentra, där företag, kommuner, län och utbildare får samlas för att sprida möjligheterna till utveckling som ringar på vattnet. Jag skall bara nämna ett exempel, nämligen de inslag som finns i Bergslagspropositionen, där runt 160 milj. kr. var inriktade på just den typen av insatser.

Anita Stenberg berörde situationen i storstadsområdet Skåne–Malmö och förde med utgångspunkt från detta en diskussion om huruvida hela landet skall leva. Jag delar mycket av Anita Stenbergs principiella uppfattningar, och det tycker jag får uttryck i diskussionerna om glesbygdskampanjen. När det gäller den speciella frågan om Öresundsbron får väl diskussionen återkomma efter det att de grupper som förbereder frågan om Öresundsbron har gjort klart sitt arbete.

En del av de synpunkter som har kommit upp skall jag be att få återkomma till. Jag vill ändå avsluta det här inlägget med att säga att jag med stor

förväntan ser fram mot den regionalpolitiska kommitténs förslag. Jag kan försäkra att regeringen kommer att fortsätta att prioritera regionalpolitiken som hittills. Inte minst i en situation som den nuvarande, med hög efterfrågan på arbetskraft och med flaskhalsar i ekonomin, visas det med eftertryck att regionalpolitiken har en mycket viktig roll i den ekonomiska politiken.

Trafik

Debatten om regionalpolitik var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera trafik.

Anf. 65 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Herr talman! Det inlägg jag nu skall göra har placerats under avsnittet Trafik, och jag kommer också att ta upp regeringens trafikpolitik när det gäller såväl godstrafik som persontrafik i framför allt norra Sverige. Men mitt inlägg skulle också ha kunnat placeras under avsnitten om arbetsmarknad, näringspolitik eller regionalpolitik, för de är områden som kommer att påverkas av den trafikpolitik som förs i dag. Mitt inlägg skulle rent av ha kunnat platsa under det ekonomiska avsnittet, som ett exempel på regeringens okritiska anpassning till marknadsekonomin och på hur regeringen har fjärrat sig så långt från sina gamla socialdemokratiska mål att moderater och folkpartister knappt kan hitta något att kritisera och centern står till vänster om regeringen.

Av tradition har Norrlands utveckling också varit järnvägens. Sara Lidmans epos om järnbanan visar vilken genomgripande betydelse den har haft både för människorna och för möjligheten att exploatera våra naturtillgångar. Inlandsbanan, stambanan och tvärbanorna är viktiga delar av infrastrukturen i vår del av Sverige. Transporten av malm, timmer och sågade trävaror har skett på dessa järnvägar.

Men nu håller stora förändringar på att ske. Mindre än ett år efter det trafikpolitiska beslutet är socialdemokraterna på väg att bryta mot alla de trafikpolitiska målen. Det gäller begränsningen av trafikens miljöpåverkan, att höja effektiviteten, att öka trafiksäkerheten och att säkerställa en tillfredsställande trafikförsörjning i alla delar av vårt land. Detta var saker som man då sade var mycket viktiga att nå men som man nu håller på att helt och hållet överge.

Vissertligen har vi nu fått en ny kommunikationsminister, som kommer från Västerbotten och som förvisso vet vilka problem som är förknippade med de långa avstånden, men att döma av vad jag har hört av de uttalanden som gjorts hittills har vi tyvärr inte så mycket att hoppas på, vi som tycker att regeringen skall föra en annan politik.

När det t.ex. gäller godstransporterna i Västerbotten och Norrbotten säger SJ att man inte kan konkurrera med landsvägstransporterna om priset. Frågan är, tycker jag: Vill regeringen eller SJ konkurrera om priset?

För det första ser man inte till vare sig miljön, samhällsekonomin eller de regionalpolitiska målen när man säger att järnvägstransporterna inte lönar sig.

För det andra har regeringen en konstig prispolitik när det gäller inlandsbanan och tvärbanorna. Spåravgifterna på dessa banor är mer än två

och en halv gång högre än på stambanan. Det gäller också för motorvagnstågen, som betalar högre avgift på tvärbanorna än på stambanan. Det förklarar man med att standarden är lägre på dessa banor, vilket leder till högre underhållskostnader. Vpk kan naturligtvis inte acceptera en sådan orättvisa, som utfaller till järnvägstrafikens nackdel jämfört med vägtransporter, där kostnaden är densamma oberoende av vägstandard.

Konsekvensen av den här politiken blir att t.ex. Boliden lägger över sina malmtransporter till lastbilar. Det betyder i dagsläget att 46 stycken 70-tons malmbilar varje dag kommer att köra rakt igenom centrum av Skellefteå.

Effekten är också att timmertransporterna och därmed arbetstillfällena i inlandet hotas. I Vindeln, Nyåker och Vännäsby kommer lastning av stycke gods att upphöra. För Vindelns del – en liten kommun som under flera år haft den största avfolkningen i Västerbotten – innebär det att gods motsvarande 300 järnvägsvagnar kommer att överföras på lastbil och bli en ytterligare belastning på de redan i dag dåligt underhållna vägarna.

Sedan tänkte jag gå in på persontrafiken och SJ:s senaste stolligheter – röda avgångar. När jag har läst tabellen kan jag bara tolka det på ett sätt, och det är att SJ vill avskaffa persontrafiken på Norrland. Jag skall ge några exempel.

Om man vill åka tåg söderut från Norrbotten och Västerbotten på röd avgång – dvs. för halva priset – måste man åka till Stockholm. De tåg som går söderut till andra städer än Stockholm – t.ex. Göteborg eller Norrköping – har ingen röd avgång.

Man är också tvungen att åka liggvagn. Vill man åka sovvagn får man betala fullt pris.

Om man däremot vill åka till Stockholm med natttåget från Östersund, finner man att det inte är någon röd avgång. Skall man åka med röd avgång från Jämtland, måste man ta dagtåget. Åker man från Sundsvall måste man åka kl. 13.00 på dagen.

Hur kan man tolka dessa exempel på annat sätt än så, att det är meningen att det skall bli så krångligt för oss som skall åka att man ger upp försöken innan man ens kommit till biljettluckan?

Vpk vill ge järnvägstrafiken en helt annan inriktning och uppgift i samhället. Vi tycker det är självklart att det är regering och riksdag som skall ha kontrollen över järnvägspolitiken; man skall inte överlåta den till de kommersiella intressen som i dag håller på att ta över i form av ABB och andra.

Vi tycker också att man skall ha en politisk ledning som kan mobilisera stöd bland allmänheten och som man kan påverka i valen.

Vi tycker att det är självklart att man skall öppna stationer som man har stängt. Man måste investera massor av pengar i olika bansträckningar, man måste satsa på vagnar och järnvägsspår. Man måste självfallet också utveckla järnvägen i stället för att som i dag avveckla den. Det gäller också för Norrland.

Anf. 66 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Goda kommunikationer när det gäller både person- och godstransporter har mycket stor betydelse för samhällsutvecklingen. Detta

är inte minst viktigt i relativt glesbefolkade områden, som stora delar av Norrland är. Detta gäller också till viss del södra Norrland.

Transporterna har också mer och mer kommit att betraktas som ett konkurrensmedel och därigenom fått mycket stor betydelse för olika regioners förutsättningar att långsiktigt behålla ett livskraftigt näringsliv men också att behålla och utveckla den samhällsservice som människor i dag har rätt att kräva, i form av sjukvård och utbildning, för att ta några exempel.

Södra Norrland ligger något perifert i förhållande till de stora marknaderna i Syd- och Mellansverige men också i förhållande till Europa. Därför är det viktigt att transportlederna i regionen byggs ut och effektiviseras. Detta måste ske snabbt. I annat fall kommer konkurrensförutsättningarna i förhållande till de regioner som ligger söder ut att försämrats, med ytterligare svåra struktur- och sysselsättningsproblem som följd.

Det är bl.a. mot den bakgrunden man får se den utredning som kommunerna Gävle, Söderhamn, Hudiksvall och Sundsvall samt länsstyrelserna i Västernorrland och Gävleborg gjort om förutsättningarna för en snabb utbyggnad av en snabbtågsförbindelse mellan Sundsvall och Stockholm. Utredningen har utförts av en mycket kvalificerad konsultgrupp. Den har också kommit fram till att snabbtåg Sundsvall – Stockholm är ett av Sveriges lönsammaste snabbtågsprojekt, både samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt.

Från företagsekonomisk synpunkt kommer resultatförbättringen för SJ med oförändrade priser att bli mellan 5 och 10 miljoner per år. Om priset höjs med 50 % – vilket är fullt möjligt genom snabbare trafik och större turtäthet – kommer man att erhålla en resultatförbättring på ca 100 miljoner per år.

Samhällsnyttan är mer än 20 gånger större än kostnaden för upprustning av banan. Utredningens slutsatser har heller inte ifrågasatts av vare sig SJ eller banverket.

Snabbtåget skulle förbättra södra Norrlands utvecklingsbetingelser bl.a. genom att:

- näringslivet stärks,
- de lokala arbetsmarknaderna vidgas genom bättre pendlingsmöjligheter,
- området blir mer intressant som alternativ och komplement till Stockholmsregionen,
- tillgängligheten till högre utbildning ökar,
- miljön och trafiksäkerheten förbättras, och
- kraftigt minskade rescuppofter ger väsentliga välfärdsvinster.

Utvecklingen i Sverige liksom i flertalet andra industriländer har under 1980-talet kännetecknats av en befolknings- och sysselsättningstillväxt i storstäder och större stadsregioner. Regionalpolitiken skulle syfta till att bryta denna utveckling och skapa goda utvecklingsförutsättningar även i andra delar av landet. För att detta skall lyckas fordras också insatser inom trafikpolitikens område. Detta slås klart fast i det trafikpolitiska beslut som riksdagen fattade i fjol vår.

Befolkningsutvecklingen i Västernorrlands och Gävleborgs under den senaste tioårsperioden har inneburit en befolkningsminskning med 8 000 människor i respektive län. Utvecklingen fram till år 2000 ser fortsatt dystert

ut för båda länen. Detta är för oss naturligtvis oacceptabelt och är ytterligare ett argument för snabbtåget, som är en av många insatser som behövs för att ändra utvecklingen.

Med snabbtåget flyttar orterna också ungefär 30 % närmare Stockholmsområdet. Gävle skulle som exempel hamna inom dagligt pendlingsavstånd.

Med bättre resmöjligheter kan också regionens utbildningsresurser utnyttjas bättre.

Om man ser på hur den långväga persontrafiken fördelar sig på olika trafikslag – det gäller då trafiken från södra Norrland mot Stockholm – finner man att från Västernorrlands län dominerar bilen med 62 %. Tåg används av bara 13 %, flyg 18 % och buss 7 %. Motsvarande siffror för Gävleborgs län är 73 % med bil, 24 % med tåg, 1 % med flyg och 2 % med buss. En bättre tågtrafik skulle kunna föra över betydande mängder från framför allt landsvägstrafiken men också från flyget.

Utredningen har också kommit fram till att snabbtåget kommer att mer än fördubbla tågresandet – det kommer att öka från 1,7 miljoner till 4,4 miljoner tågresor per år.

Landsvägstrafiken har under de senaste tre åren ökat med inte mindre än 17 %, och den snabba ökningen förväntas fortsätta. Både av trafikmässiga och miljömässiga skäl finns det därför all anledning att stimulera en överflyttning av trafik från landsväg till järnväg. Då skulle man kunna få en avlastning av framför allt E 4-trafiken, vilket i högsta grad är angeläget.

Herr talman! Slutsatserna blir att det finns en rad skäl – såväl regionalpolitiska och näringspolitiska som samhällsekonomiska och företagsekonomiska – som talar för en snabb utbyggnad av snabbtågstrafiken mellan Stockholm och Sundsvall. Det kostar visserligen mellan 200 och 300 miljoner i upprustning av banan, men det är en blygsam utgift om man jämför det projektet med andra aktuella snabbtågsprojekt i vårt land.

Till sist vill jag än en gång framhålla att det är en samhällsekonomiskt mycket viktig investering som vi behöver i södra Norrland.

Anf. 67 MAGGI MIKAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna stöder självfallet en utbyggnad av snabbtåg till Sundsvall, men frågan är om Olle Östrand kommer att göra det, när det kommer till kritan. Olle Östrand tillhör ju det parti som har makten över och ansvaret för de här frågorna. Min erfarenhet är att det verkar vara svårt för lokala riksdagsledamöter från socialdemokraterna att påverka sina vänner uppe i regeringskansliet.

I Västerbotten har vi skrivit flerpartimotioner om inlandsbanan, tvärbana och ostkustbanan, men de socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Västerbotten fick vi inte med oss på det. Kanske visa av erfarenheten vågade de inte, för det är litet pinsamt att behöva stå och säga en sak först och sedan rösta tvärtemot.

Jag vet inte om kommunikationsministern hörde mitt inlägg tidigare, men jag tycker att det är roligt att vi har fått en kommunikationsminister från Västerbotten som förhoppningsvis känner till avstånden där uppe. Dess värre är jag osäker på om kommunikationsministern har åkt tåg från Lycksele till Stockholm så många gånger och vet hur svårt eller hur lätt det kan vara.

Jag är också litet osäker på om kommunikationsministern har hunnit läsa igenom det trafikpolitiska beslut som fattades för ett knappt år sedan vad gäller de miljöpolitiska konsekvenserna av trafiken i framtiden. Det kan verkligen inte anses vara miljöpolitiskt riktigt att låta 70 tons malmlastbilar köra på landsvägarna och mitt inne i städerna i stället för att låta transportererna gå på den järnväg som går parallellt med landsvägen.

SJ har faktiskt fört en politik, som ju måste vara sanktionerad av regeringen, som gör att vi får de här landsvägstransporterna. Den trafiken leder dessutom till en fruktansvärd nedslitning av landsvägarna, vilket gör att det måste satsas väldigt mycket pengar på dem.

Antagligen har kommunikationsministern åkt på vägen mellan Lycksele och Umeå och vet hur den ser ut på sina ställen. Det är Europaväg, men det är inte så många som kan tro det, om man inte vet om det i förväg.

Anf. 68 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i motionerandet i Västerbotten. Däremot vill jag säga att jag är fullständigt övertygad om att skall man få gehör för så pass stora investeringsobjekt som det här är fråga om måste man ha ett sakligt underbyggt material. Det är mot den bakgrunden som kommunerna från Gävle upp till Sundsvall och också länsstyrelserna har satsat närmare en miljon för att ta fram ett underlagsmaterial. Det materialet visar, som jag sade i mitt huvudanförande, att snabbtågsprojektet i olika avseenden är en mycket lönsam investering för samhället.

Vi kommer att på olika sätt arbeta vidare med det här, men slutmålet är naturligtvis att övertyga statsmakterna om att det är riktigt att snabbt komma i gång med snabbtågstrafiken upp till Sundsvall.

Anf. 69 MAGGI MIKAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag lyckönskar Olle Östrand och hoppas att det skall gå vägen med de förhoppningarna. Tyvärr tycker jag nog att verkligheten visar att det inte är alla samhällsnyttiga projekt som regeringen stöder.

Anf. 70 ULLA SAMUELSSON (s):

Herr talman! Det här avsnittet av debatten handlar om trafikpolitik. Jag tänkte se på trafikpolitiken litet grand ur ett regionalpolitiskt perspektiv.

Vårt land genomgår just nu den största strukturomvandlingen sedan industrialismens genombrott. De trygga basnäringarna minskar i betydelse. Ny teknik och nya behov leder till stora förändringar för många människor. Nya arbetsmarknads- och utbildningsregioner skapas och förstärks, medan andra regioner utarmas och försvagas.

I årets finansplan understryks behovet av en regionalpolitik som stimulerar tillväxten i de områden där det finns ledig kapacitet. I dessa områden måste, som också påpekats i finansplanen, infrastrukturen byggas ut, samtidigt som hänsyn tas till en god miljö. Framför allt är en utbyggnad av kommunikationerna väsentlig.

Vi kan konstatera att vårt lands demografiska centrum utgörs av Örebro län. Om alla svenskar skulle mötas där resvägen är kortast för alla, då samlas vi i Örebro län. Detta är en resurs som vi hittills inte utnyttjat till dess fulla kapacitet.

I Örebro län finns utrymme för utveckling och utbyggnad av både näringsliv och utbildning.

Förutsättningen för att denna lediga kapacitet skall kunna tas till vara är en förstärkning av infrastrukturen i länet och dess kringområden.

E 3 och E 18 går genom Örebro län. Inför 90-talet planeras förbättringar av Europavägarna. Detta skapar snabbare och säkrare transporter rakt över landet i öst-västlig riktning. Kommunikationerna Göteborg–Stockholm och Stockholm–Oslo med anslutningar längs hela sträckan fungerar bra.

För Norrland, Bergslagen och Örebro län behövs också en effektiv vägförbindelse i nord-sydlig riktning. En satsning på vägarna 50 och 60 innebär att man skapar en väg med god standard och samlar upp nord-sydgående trafikströmmar från Norrlands inland, Norrlandskusten och Bergslagen. Anknypningspunkterna till E 3 och E 18 i Örebro och E 4 i Ödeshög ger ett brett val av vägar söder- och västerut för dessa trafikanter.

Järnvägen kommer i framtiden att kunna få ökad betydelse för både godstransporter och persontrafik. Järnvägen är både miljövänligare och trafiksäkrare än landsvägstrafiken. Det ligger i samhällets intresse att utveckla järnvägen till ett slagkraftigt alternativ till bilen. Men då måste järnvägen förändras för att passa vår tids behov.

Utbyggnaden av järnvägen i projekten Mäljarbanan och Svealandsbanan måste då omfattas av en utbyggnad till Örebro och Karlskoga. Genom en sådan utbyggnad når järnvägen de befolkningskoncentrationer som faktiskt finns i just Karlskoga–Örebro-regionen. De regionala utvecklingsmöjligheterna i Mellansverige förstärks då till att omfatta även Örebro län.

I dag är det också avsevärda problem att resa med järnväg i nordost-sydvästlig riktning på linjen Gävle–Göteborg. Längs den sträckan finns kommuner som Gävle, Sandviken, Borlänge, Ludvika, Hällefors, Ljusnarsberg och Kristinehamn. Dessa kommuner har fått del av regionalpolitiska satsningar i form av utlokalisering av statlig verksamhet, förstärkning av högskolorna och regionalpolitiska satsningar i form av näringslivsstöd.

I direkt anslutning till området finns också Karlstad och Örebro som är stödpunkter för arbete och utbildning i resp. region. Genom en, i jämförelse, mycket begränsad ekonomisk satsning skulle en modernisering av järnvägen, på det sätt som föreslås i det s.k. Nykroppaprojektet, innebära att en region med ungefär en miljon invånare, som i dag har mycket dåliga möjligheter till kommunikationer, skulle få en pulsåder för samfärdsel och transporter som också binder samman området till en gemensam region för arbete och utbildning. Verkliga möjligheter skulle skapas till arbetspendling inom området och kommunikation med omvärlden genom en tidsenlig järnvägsförbindelse.

Herr talman! Vi är på rätt väg i det strukturomvandlingsarbete som pågår. Vi kan i dag se tydliga tecken på att situationen i de krisdrabbade kommunerna i Bergslagen är på väg att vända till en för regionen positiv utveckling. Detta har kunnat ske tack vare den målmedvetenhet som funnits i de regionalpolitiska satsningar som gjorts, såväl centralt som regionalt och lokalt.

Men, för att dessa satsningar skall nå full effekt och de svaga regionerna skall kunna bli den resurs för hela landet som de har goda förutsättningar för att bli, då måste de regionalpolitiska satsningarna följas upp av satsningar på

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

kommunikationerna i området. Då kan vi skapa ett Sverige där våra tidigare krisområden förvandlas till resursområden för tillväxt och utveckling.

Allmänpolitisk debatt

I detta anförande instämde Rosa-Lill Wählstedt och Maud Björnemalm (båda s).

Rättstrygghet m.m.

Debatten om trafik var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera rättstrygghet m.m.

Anf. 71 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Under det senaste halvåret har jag besökt ett stort antal polisstationer runt om i landet. Jag har på varje ställe samtalat med polisledning och övrig polispersonal och fått en redogörelse för läget. Genom besöken har jag fått klart för mig att bristen på poliser nu är ett akut problem i hela vårt land.

Det är alltså inte bara i storstäderna som det är problem i det här avseendet. Polisbristen slår också oerhört hårt ute i landsorten, inte minst i glesbygden.

Att exempelvis en polispatrull på två personer ensam skall betjäna tusentals kvadratkilometer, vilket numera inte är ovanligt i vissa polisdistrikt, leder till starkt försämrad rättstrygghet för människor i dessa områden. Men det skapar också en otrygghet för de polismän som tvingas tjänstgöra under sådana förhållanden.

Ett överfall mot en ensam tvåmannapatrull från t.ex. beväpnade våldsmän där polismännen kommer i s.k. underläge innebär nämligen att de överfallna polismännen inte kan få den snabba hjälp från andra polismän som de trots allt ofta kan få i storstadsområdena, där avstånden är förhållandevis korta till polisstationer i angränsande distrikt.

Nu vill jag naturligtvis inte på något sätt föringa problemen i storstäderna. Jag vill bara understryka att polisbristen skapar stora problem även ute i landet, vilket ofta glöms bort.

Den kris som i dag råder inom polisen i hela vårt land beror i första hand på att det alltsedan socialdemokraterna återkom till makten 1982 rekryterats alltför få nya aspiranter till polishögskolan. Under den borgerliga regeringsperioden 1976–82 antogs sammanlagt 4 124 polisaspiranter till polishögskolan. Sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 har endast 1 360 aspiranter antagits, alltså bara en tredjedel så många under lika lång tidsperiod.

Regeringen har nu föreslagit 600 nya polisaspiranter. De är emellertid inte färdigutbildade förrän om tre år. Därför bör också 600 administrativa befattningshavare nyanställas. På det sättet kan ett stort antal polismän praktiskt taget omedelbart frigöras för yttre tjänst. Vi skulle då också snabbt kunna placera ut de kvarterspoliser som dragits in, men som så väl behövs i människors närhet.

Herr talman! De skador som de senaste årens minskade polisresurser har tillfogat polisens organisation, trovärdigheten till polisens arbete och rätts-samhället i stort kommer att bestå under hela 1990-talet. Därför är det

nödvändigt att nyrekryteringen av poliser hålls på en hög nivå under lång tid framöver.

Det är visserligen väsentligt att allmänt brottsförebyggande åtgärder vidtas även inom andra delar av samhället. Men det är ändå klart att en stor del av ansvaret för brottsbekämpningen i ett rättssamhälle måste falla på polisen. Denna måste därför ha tillgång till tillräckliga resurser. I annat fall riskerar vi att få en utveckling som leder till att medborgarna tar till oacceptabla medel för att skydda sig eller tar lagen i egna händer för att beivra brottsligheten.

I ett rättssamhälle måste en av statens viktigaste uppgifter vara att garantera rättssäkerhet och rättstrygghet. Medborgarna skall kunna känna trygghet till liv och egendom. Om inte den personliga säkerheten är tryggad rycks grundvalen undan för hela samhällslivet.

Polisens uppgift i rättssamhället är förutom att övervaka den allmänna ordningen och säkerheten att förebygga och klara upp brott. Den s.k. uppklaringsnivån är mycket låg i vårt land. I genomsnitt klaras endast tre av tio brott upp.

En förstärkning av polisens resurser skulle öka upptäcktsrisken och därmed också bestraffningsrisken. Detta skulle i sin tur få en brottsavhållande effekt. Förutsättningen för att denna effekt skall inträda är emellertid att den som upptäckts bryta mot lagen också blir föremål för en reaktion från samhällets sida.

Principen "på brott skall följa straff" måste upprätthållas. I annat fall förlorar lagarna sin trovärdighet och respekten för rättsväsendet urholkas.

Det är en märklig förm av reaktion när regeringen talar om en kulturbudkavle genom landet "mot våld och för en skapande verksamhet".

Den skapande verksamhet vi ser mest av i dag är klottret. Men en kulturbudkavle hjälper knappast mot den klotterbudkavle som för närvarande sveper över landet, en klotterbudkavle som inte är något annat än ett resultat av regeringens släpphänta politik mot brottsligheten som helhet.

Principen om brott och straff aktualiseras närmare i budgetpropositionen med ett mycket underligt uttalande av justitieministern.

När det gäller frågan om den s.k. halvtidsfrigivningen säger justitieministern att hon har för avsikt att föreslå att den nuvarande huvudregeln om halvtidsfrigivning avskaffas, men att det samlade resultatet inte får leda till några generella ökningarna av de faktiska anstaltstiderna.

Man är med andra ord från regeringens sida beredd att avskaffa halvtidsfrigivningen, men bara under förutsättning att gällande straffsatser samtidigt sänks. Denna idé, som ursprungligen kommer från fängelsestraffkommittén, är inte bara märklig, utan också olycklig. En så pass drastisk sänkning av gällande straffsatser som fängelsestraffkommittén föreslår och som det enligt justitieministern måste bli fråga om för att halvtidsfrigivningen skall avskaffas, skulle få förödande konsekvenser för rättssamhället.

Om straffbuden inte kompletteras med verkningfulla sanktioner: kommer strafflagstiftningen att förlora sin betydelse såsom ett av rättssamhällets viktigaste styrmedel. Det är visserligen inte straffet som sådant som är det primära, utan hotet om ett straff. Men straffet måste å andra sidan vara kännbart för att det skall utgöra ett hot.

Anf. 72 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Under rubriken Rättstrygghet skall också alkohol i trafiken avhandlas, och nog är det en fråga om rättstrygghet. Dels skulle det vara en trygghet för den enskilde att på förhand få veta att ingen användning av alkohol tolereras i trafiken. Dels är det en trygghetsfråga för alla dem som kan bli utsatta för en trafikant som i dag tagit lätt på sitt ansvar, men formellt inte begått något brott genom att svepa ett par drinkar och fortfarande med marginal till den straffbara gränsen ge sig ut i trafiken. Vilka är alla de som kan bli utsatta för en sådan framfart? Jo, precis vi, allihop.

Sverige har varit en internationell föregångare i trafiksäkerhet. Vi har varit föregångare också på den sektor som handlar om alkohol i trafiken. Nu har de flesta andra länder kommit i fatt, och i några fall har de gått om oss. Fortfarande tillåter vår lagstiftande församling att människor med 0,5 promille, plus ytterligare någon tiondel som osäkerhetsmarginal, kör bil. Detta trots att det ena vetenskapliga provet efter det andra visat att redan vid 0,2 promille avtar uppmärksamhet, omdöme och vakenhet och att vid 0,3 är försämringen så allvarlig att inte ens toppidrottsmän klarar av någon precisionsverksamhet. Och trafik är just en precisionsverksamhet – bil- och motorcykelkörning i staden bland barn och fotgängare eller framfart i 90 eller 110 km per timme på ofta mycket överbelastade vägar. Vi tillåter i dag 0,5 promille! I praktiken innebär det att man får köra bil efter en ganska våt middag, med ett par huttar i början och i slutet och med riklig vintilldelning under spisningen. Ändå är praktiskt taget alla – även den som vill ha en våt fest – överens om en sak: trafik och alkohol hör inte ihop.

Regeringen har nu under vånda annonserat att det kommer ett förslag i vår, den 31 mars. Det finns bara en utgångspunkt som kan vara acceptabel. Alkohol och trafik går inte ihop. En principiell nollgräns är det enda som kan få bifall, i kombination med – som i dag: det är ingen nyhet alls – en i den praktiska hanteringen rättssäker gräns. Hänvisningar till filmjolk och andra osakliga invändningar skall inte behöva rubba cirklarna på något sätt.

Det finns ett brett och djupt stöd för tanken på att alkohol och trafik inte hör ihop. I opinionsundersökning efter opinionsundersökning påvisas att den allmänna opinionen är helt övertygad om detta. Det gäller naturligtvis alla de som genom ett personligt ansvarstagande alltid avhåller sig från alkoholkonsumtion, men i praktiken i lika stor utsträckning också alla andra. Här finns ingen skillnad.

I TV och radio och bland framträdande opinionsbildare finns i dag en rent aktiv kamp för en principiell nollgräns. Så ock här i huset: Organisationen Nykterhetsrörelsens landsförbund har en socialdemokratisk riksdagsledamot som ordförande. Organisationen Sveriges nykterhetsorganisationers representantskap har en folkpartiriksdagsledamot som ordförande. Riksdagens egen nykterhetsgrupp har en centerpartiriksdagsledamot som ordförande. Vi har riksdagens socialdemokratiska nykterhetsgrupp – ja, jag utgår från att enstämighet råder i denna fråga där också. Det finns många många fler organ och organisationer med riksdagsledamöter från helt olika politiska partier i spetsen.

Kort och gott – en effektiv opinionsmässig invallning mot det som inte får inträffa – en intellektuell härdsmalta med något annat regeringens förslag än en principiell nollgräns i trafiken. En klar lagstiftning med en princip, där

juristerna har fått gnugga knölna med att lösa det lika självklara – en rättssäkerhetsmarginal som är minst lika god som dagens.

Ansvaret faller nu på oss här i riksdagen och på regeringskansliet. Frivilliga föreningar och folkrörelser har sett till att opinion har bildats. I demokratisk ordning har beslut fattats i olika organisationer. Folkbildningen har tagits i anspråk. Information och utbildning har skett. Ju mer kunskapen har spridits desto klarare har opinionen tagit ställning. Vi kan inte skylla på att det inte är tillräckligt noga utrett juridiskt. Det är många år sedan nu som regeringen fick snöpligen dra tillbaka den förra propositionen som berörde straffsanktionerna för alkohol i trafiken.

Vi kan inte skylla på att opinionen är splittrad. Vi kan inte skylla på att några hetskampanjer i massmedia skulle skrämja. Nej, här står drakarnas redaktörer som en processionens vaktande garde för ett förslag om en nollpromillegräns. Vi kan inte skylla på osäkerhet om nytta eller medicinska och andra vetenskapliga resultat. Det är helt klart och säkerställt. Vi kan inte ens skylla på ekonomiska svårigheter. Själva reformen kostar nämligen inte någonting. Men självfallet skall vi förstärka övervakningen av trafiken, utveckla tekniken och öka upptäcktsrisken. Men det skulle ha skett i vilket fall som helst.

Därför finns ingen som regeringen kan falla tillbaka på. Det är upp till regeringen att lägga fram ett förslag. Bara ett alternativ kan rimligen få acceptans, och det är bara vi här i kammaren – vilket parti vi än må tillhöra – som kan se till att lagstiftningen genomförs.

Herr talman! Detta är en fråga om rättstrygghet för alla trafikanter. Det är en trygghet för alla som inte är helnyktra. I trafiken schackras inte med några tillåtna promillen. Det är en trygghet för alla oskyddade och en besparing för samhället – en helnykter trafik grundad på en principiell nollgräns.

Anf. 73 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Brottsutvecklingen i Sverige är förvisso oroande. Sedan 1950 har antalet polisanmälda brott ökat mer än femfaldigt. Under 1987 och 1988 har antalet anmälda brott visserligen minskat något, men fortfarande är brottsligheten ett allvarligt problem som kräver uppmärksamhet och åtgärder.

Av grundläggande betydelse är naturligtvis det brottsförebyggande arbetet i vid bemärkelse. Möjligheterna att motverka brottslighet och social utslagning hänger nära samman med vår förmåga att bygga ett samhälle präglad av solidaritet, omtanke och gemensamt ansvar.

En mycket stor andel av dem som döms för brott tillhör socialt utsatta grupper. I bakgrunden finns i regel svåra uppväxtförhållanden, arbetslöshet och missbruk.

Regeringen har under lång tid bedrivit ett målmedvetet och aktivt kriminalpolitiskt utvecklingsarbete. Hösten 1986 presenterades ett samlat program mot vålds- och egendomsbrottsligheten och för ett år sedan ett särskilt program i syfte att stärka brottsoffrens ställning.

Det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet måste nu drivas vidare.

En fortsatt förändring av straff- och påföljdssystemet bör ske. Förändringen bör ta sikte på en utveckling av alternativa påföljder och en minskning av fängelsestraffen. Det finns en bred insikt om att fängelsestraffet inte är ägnat

att medföra några positiva effekter för den intagne utan att det tvärtom ofta har direkta skadeverkningar. Självfallet kan inte fängelsestraff undvikas i många fall, men inriktningen måste vara att skapa alternativ. Kontraktsvården är ett exempel på detta. Enligt min mening bör samhällstjänst nu införas som ett annat alternativ. Halvtidsfrigivningen bör avskaffas. Men förändringarna av den villkorliga frigivningen får inte få till följd att anstaltstiderna generellt sett ökar. Moderaterna var representerade i fängelsestraffkommittén, Jerry Martinger, och anförde där inte några principiella erinringar mot den linje jag nu förespråkar.

En annan kriminalpolitisk uppgift är att förnya kriminalvården. Jag tänker då på innehållet i verkställigheten i anstalt, där frågorna om behandlingsmetoder och arbetsformer nu bör ägnas stor uppmärksamhet. Det gäller också i högsta grad frivården och andra samhällsorgans insatser i samband med frigivningen.

Jag sade att fängelsestraff ofta har skadliga effekter för de intagna. För ungdomar är fängelsestraff en direkt olämplig påföljdsform. Mot den bakgrunden måste den sociala ungdomsvården förstärkas. Det gäller särskilt de s.k. § 12-hemmen. Det är direkt upprörande att resurserna är så bristfälliga att ungdomar skrivs ut från sådana hem med motiveringen att de är för vårdkrävande. Då återstår ju för domstolarna inget annat alternativ än fängelse. Det behövs en rejäl upprustning av ungdomsvården. Ansvar för att en sådan kommer till stånd åvilar såväl kommuner och landsting som staten.

Herr talman! Låt mig peka på två andra frågor som jag anser att vi måste ägna stor uppmärksamhet under de kommande två åren.

I förra årets budgetproposition presenterades ett program i syfte att stärka brottsoffrens situation. Stora delar av det programmet är nu genomfört. Det gäller bättre möjligheter till skadestånd, rätt till målsägandebiträde och besöksförbud. Ytterligare åtgärder bör dock vidtas i syfte att stärka brottsoffrens situation. En del sådana förslag har presenterats av brottsförbyggande rådet, som också har fått i uppdrag att utvärdera besöksförbudslagstiftningen. Mycket talar för att en förändring för denna lagstiftning bör ske. Brottsofferjouren bör också få utökat stöd.

Den andra frågan som jag vill ta upp gäller arbetsläget inom domstolarna som är synnerligen bekymmersamt. Samtidigt finns det tecken på att domstolsväsendet får allt svårare att rekrytera och behålla kvalificerad personal. Domstolarnas möjligheter att utföra sitt betydelsefulla arbete måste avsevärt förbättras. Det är därför också glädjande att regeringen nu med stort allvar tagit sig an den frågan. Riksdagen får möjlighet att redan i höst behandla en proposition om domstolsväsendet.

Herr talman! Socialdemokratien vill slå vakt om en kriminalpolitik grundad på humanitet, medmänsklighet och solidaritet. Vi vet av massiv erfarenhet, av en bred vetenskaplig forskning att längre fängelsestraff och mer vedergällning inte leder till minskad brottslighet. Kring detta har det rått en bred politisk enighet. Detta har varit bra, ty kriminalpolitiken är ett sällsynt illa valt område för opportunistiskt agerande.

Mot den bakgrunden har det känts ganska beklämmande att läsa moderaternas partimotion till årets riksmöte. Det är längre fängelsestraff, hårdare tag, kriminalvård för ungdomar i stället för socialvårdsinsatser och hårdare reglementen på anstalterna med bl.a. minskade möjligheter till

permissioner som präglar den moderata partimotionen. Man målar upp bilden av ett Sverige där brottsutövarna ökar i galopperande takt och där ungdomsbrottsligheten breder ut sig i allt tilltagande omfattning. Föraktfullt fnyser man åt uppfattningen att sociala förändringar, åtgärder mot utslagning, kan undanröja många anledningar till brott. Man kastar lättvindigt all erfarenhet, all vetenskap och allt sakunderlag över bord.

Jag beklagar den utvecklingen. Moderaterna ställer sig nu helt vid sidan om den breda politiska uppslutning som trots allt finns kring grunderna för kriminalpolitiken.

Anf. 74 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger att moderaterna inte hade något att invända mot fängelsestraffkommitténs inställning när det gällde fängelsestraffens längd. Det är felaktigt. Moderaterna reserverade sig på den punkten i kommittén.

Sedan konstaterar Lars-Erik Lövdén att brottsligheten har ökat kraftigt i vårt land och att antalet anmälda brott har mer än femdubblats sedan 1950. Han säger vidare att möjligheterna att motverka brottslighet och social utslagning hänger nära samman med vår förmåga att bygga ett samhälle som präglas av solidaritet, omtanke och ansvarstagande människor emellan.

Alltså: Brottsligheten har ökat kraftigt, och enligt socialdemokraterna – och Lars-Erik Lövdén – motverkas brottsligheten bäst om man bygger ett samhälle som präglas av solidaritet, omtanke och ansvarstagande.

Socialdemokraterna har haft regeringsmakten under 50 år sedan 1932. Vad är det egentligen ni har hållit på med under de här 50 åren, Lars-Erik Lövdén?

Anf. 75 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först en kommentar beträffande fängelsestraffkommittén. Nej, Jerry Martinger, det var inte så att moderaterna i fängelsestraffkommittén reserverade sig mot principen att det inte skulle bli generellt sett längre anstaltstider när man övergick till en annan form av villkorlig frigivning. Moderaterna i fängelsestraffkommittén reserverade sig för en annan typ av villkorlig frigivning än den som majoriteten förespråkade. En fakultativ villkorlig frigivning var er linje i fängelsestraffkommittén, men ni hävdade inte att man skulle bibehålla nuvarande straffskalor när man går över till systemet två tredjedelars villkorlig frigivning fakultativt. Det är saken, Jerry Martinger.

Sedan till frågan om brottsutvecklingen. Vi har en hög brottslighet i Sverige. Men jag tror inte att Jerry Martinger med fog kan hävda att brottslighetens omfattning i Sverige är förknippad med att vi har mycket låga fängelsestraff. Brottsligheten har ökat i alla västeuropeiska länder. Den har inte ökat mindre i de länder där fängelsestraffen är hårdare än i Sverige. Men den har ökat mer i de länder där den sociala utslagningen är större, där omsorgen om utsatta grupper är mindre, där man gör mindre insatser än vi gör i Sverige för att komma till rätta med sociala problem och sociala missförhållanden. I länder med stor social utslagning har man också hög brottslighet. Men det finns inget omedelbart samband mellan långa fängelsestraff och lägre brottslighet, och det tror jag också att Jerry Martinger känner till.

Anf. 76 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! När det gäller fängelsestraffkommittén är det så att den lösning av problemet som nu är aktuell i budgetpropositionen – den här kombinationen med avskaffande av halvtidsfrigivning och generell sänkning av straffskalorna – inte var på samma sätt aktuell i fängelsestraffkommittén. Att vi däremot reserverade oss i kommittén mot sänkningarna av straffen är helt klart. Man behöver bara läsa kommitténs betänkande för att se detta.

Lars-Erik Lövdén säger sedan att det inte finns något samband mellan längre fängelsestraff och lägre brottslighet. Nej, men det finns ett annat samband. Om man har verkningfulla sanktioner sammankopplade med en hög upptäcktsrisk – vilket det blir om vi har ett tillräckligt antal poliser – så kommer medborgarna att i större utsträckning avhålla sig från att begå brott.

Men givetvis är det också så, som Lars-Erik Lövdén säger, att de sociala frågorna har sin betydelse. Jag sade också i mitt huvudanförande att man måste jobba på alla samhällets områden. Men det område som gäller polisen och reaktionssystemet är särskilt försummat av regeringen – det är det jag har velat betona.

Anf. 77 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Vad är det, Jerry Martinger, i brottsutvecklingen under de senaste åren som har fått er att nu så kraftigt gå fram med förslag om ökad repression inom kriminalpolitiken? Vad är det som har fått er att svänga så dramatiskt – för det är ju det ni har gjort? Er partimotion innefattar våldsamt ökad repression inom den svenska kriminalpolitiken, och det är något nytt.

Studerar man brottsutvecklingen, så kan man inte finna ett faktaunderlag som innebär att det skulle vara nödvändigt att gå fram på det sättet. Under 1987 och 1988 har antalet brottsanmälningar minskat i Sverige. All statistik visar att ungdomsbrottsligheten totalt sett inte ökar, inte heller återfallsbrottsligheten. För narkotikabrotten bland ungdomar visas bottennoteringar. När det gäller andelen av befolkningen som varit utsatt för brott har det inte varit någon förändring under 80-talet. Ni kan alltså inte i brottsstatistiken hitta ett argument för den våldsamt ökade repression som ni föreslår i er partimotion.

Fängelsestraffkommittén lade fram ett förslag om två tredjedelars obligatorisk villkorlig frigivning, kopplat till en sänkning av straffsatserna. Mot det hade moderaterna inga principiella erinringar i reservationen till fängelsestraffkommitténs betänkande. Ni hade ett annat förslag när det gäller den villkorliga frigivningen, nämligen att den skulle vara fakultativ i stället för obligatorisk. Men ni gick inte emot förslaget om sänkningar av strafflatituderna – mer än på vissa enskilda punkter när det gäller vissa brottstyper.

Det är fakta, Jerry Martinger. Men det har ju gått ett par år sedan fängelsestraffkommittén lade fram sitt förslag, och det är väl så att ni har hamnat på en annan kriminalpolitisk linje sedan dess.

Andre vice talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Den som vill studera rättstrygghetsfrågan litet djupare och som vill se hur vuxengenerationen tar hand om barngenerationen bör också göra studiebesök i närmaste skola. Börja med lågstadiet! Jag är säker på att mötet med ljudnivån, bråket och oredan chockerar.

Det går inte att undervisa på samma sätt som för bara 5–10 år sedan, säger en lågstadielärare i dag. Det är för många barn i klassen som är oroliga, splittrade och störda.

Observera att hon säger att det "är för många barn i klassen som ---". Hon säger inte att *alla* barn är oroliga och störande. Jag påstår inte heller att situationen i *alla* skolor är alarmerande. Det finns många, många skolor där undervisningssituationen är den allra bästa.

Men det som är alarmerande är att det är *för många* barn i dagens skola som är otrygga och okoncentrerade. De pratar, nästan skriker i munnen på varandra.

Förr kunde det vara en "tumsugare" per klass, som självfallet påkallade uppmärksamhet. I dag är flertalet i en nybörjarklass "tumsugare".

I dag börjar det dessutom bli vanligt att en elev, eller kanske flera elever, kommer till skolan utan att ha fått frukost hemma. Vad är det för välfärd när föräldrarna inte lagar och ställer fram frukosten? Trötta och hungriga elever är det inte lätt att undervisa.

Vad är orsaken? Under mina studiebesök som jag gjort sedan maj 1987 i mängd skolor runt om i landet har jag blivit övertygad om att skolledare, lärare och alla andra vuxna i skolan är mycket ambitiösa och engagerade. De älskar sitt yrke och arbete. De vill göra allt för barnen. Men samtidigt möter man uppgivenhet och utbrändhet. Allt fler ger upp. Allt fler sjukskriver sig. Allt fler lämnar yrket.

Nu ser vi resultatet av socialdemokratisk familje-, skol- och skattepolitik, och icke minst när det gäller socialdemokratisk rättstrygghet. Detta är folkhemmet. Allt fler lär sig inte att läsa, skriva och räkna trots nio år i grundskolan. Otryggheten och psykiska problem ökar, liksom drogmissbruk, mobbning och våld. Allt flera slås ut vid unga år.

Vi var på väg hem, min sambo och jag, berättade 29-åriga Björn i TV för en tid sedan. Plötsligt blev vi överfallna av några helt okända 15–17-åringar. De slog omkull mig. De sparkade mig. Min sambo lyckades fly. En grabb satte sig på bröstet med en kniv i högsta hugg. Han hänskrattade. Han måttade mot mitt vänstra öga. Jag lyckades vrida huvudet åt sidan när han högg. Kniven trängde in bredvid ögat – in i kinden. Jag kom på fötter och sprang för livet. Men de hann ifatt mig. Nu ligger jag här på sjukhuset med knivhuggen i ryggen. Ena lungan är skadad, och kinden också. Jag glömmer aldrig pojakens hänskratt.

Så kan våldet se ut. Vad beror det på att små underbara "bebisar" utvecklas till hänskrattande, hänsynslösa, grymma våldstyranter, eller till klottrare som förstör i Stockholm för 30 milj. kr. varje år?

Numera brukar jag inte tala så ofta i riksdagens kammare, men historien om Björn blev droppen och det faktum att klottrare förstört den gamla museispårvagnen vid tunnelbanestationen på Odenplan.

Vad är botemedlet? Lyssna på skolfolket! Lyssna också på polisen.

åklagarna och inte minst på brottsoffren! Hur skall vi få våra unga föräldrar att begripa att det inte finns något viktigare i deras liv än deras barn? Ingenting får gå före. Det är egentligen indirekt brottsligt att försumma föräldransvaret.

Det som sker just i dag i hundratusentals hem är avgörande för hur rättstryggheten utvecklas, hur det blir i morgondagens Sverige. Jag är övertygad om att varenda förälder älskar sina barn. Alla är medvetna om föräldransvaret. De vill göra allt för sina barn. Men varför blir det så fel? Varför försummar så många föräldransvaret? Varför överlåter de ansvaret på dagis och skola?

Vad är orsakerna? En orsak är att föräldrarna helt enkelt inte har tillräckligt med tid för sina barn. De orkar inte. Båda makarna måste arbeta för att få hushållsekonomin att gå ihop. Ensamföräldern har samma problem. Så blir det med världens högsta skatter!

Rättstrygghetsfrågan är också en familjepolitisk och skattepolitisk fråga samtidigt som den är en ideologisk fråga om ansvar och synen på människan och människans rättigheter.

I dag, år 1989, måste vi påverka opinionen. Det har sin betydelse vad de ledande politikerna anser. När hörde vi senast partiledarna påminna föräldrarna om deras ansvar? Vågar de inte? Tänk om statsministern eller justitieministern sade i ett offentligt uttalande i nästa vecka: Har du som förälder tänkt på att det är ett slags indirekt brottslighet att försumma föräldransvaret? Dagis eller skola kan aldrig ta över ansvaret. Brister i fråga om ansvar, tillsyn, umgänge och kärlek när barnen är små, kan leda till svårösta problem, t.o.m. brottslighet, när barnen kommer i tonårsåldern.

Ökad frihet kräver ökat ansvar. Så ser jag det som moderat. Ingen vuxen skulle egentligen ha frihet eller valfrihet som inte tar ansvar för de barn som den satt till världen. Detta skulle också statsministern eller justitieministern kunna säga.

Anf. 79 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! År 1948 antog FN den allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna. 1953 antog Europarådet en konvention om de mänskliga rättigheterna. Sverige ratificerade dessa deklARATIONER och har därmed förbundet sig att upprätthålla ett samhälle under rättens överhöghet. Ett undantag är artikel 2 som vi inte ratificerat. Det gäller bl.a. föräldrars rätt att fostra sina barn i överensstämmelse med sin egen religion och filosofiska övertygelse.

1948 och 1953 var stora steg på vägen i en värld av osäkra rättsförhållanden. Trots de fagra orden finns det en hel del exempel på bristande rättssäkerhet hos oss. Att människor känner av dessa problem i sin vardag vittnar inte minst det stora antalet anmälningar mot Sverige i Europadomstolen om.

Rättssäkerhet förutsätter ett fungerande samhälle med laglydiga medborgare. Kan medborgarna inte lita på att staten håller sig till lagens bokstav utan tänjer och tolkar, då minskar även medborgarnas laglydiga betecende gentemot staten. En ny relativistisk moralsyn riskerar att växa fram, där var och en efter förmåga försöker se till sitt. Föga gemensamt har denna

förgiftande mentalitet med samhällsansvar, medmänsklighet, humanitet, för att inte tala om kristna värden.

Klara exempel på detta finns på rättstrygghetens område med ökat våld, ökat provocerat våld, ökad ungdomsbrottslighet, ökade rån på öppen gata, fler våldtäkter, ökande våld mot äldre – problemområden för i varje fall Stockholmspolisens. Hjälmarth tog upp detta vid föredragningen för riksdagens ledamöter i länsstyrelsen. Synen på skattefusk håller också på att förändras – ju yngre personer desto större benägenhet. Jerry Martinger har belyst dessa frågor, så jag behöver inte utveckla dem vidare.

Vad gäller de grundläggande rättigheterna är det inte bara föräldrarätten som socialdemokraterna vägrar ratificera och grundlagsfästa. Så förhåller det sig även med äganderätten och näringsfriheten. Man kan fråga sig vilka syften den har som inte vill grundlagsfästa äganderätten. Är det samma syn som i LO 80-rapporten, att det kollektiva ägandet skall utbredas så att endast kläder, möbler och husgeråd lämnas till enskilt ägande?

I stället för grundlagsfästa rättigheter talar statsministern om något slags medborgarrätt som tydligen skulle innebära rätt till plats på kommunalt daghem och andra offentliga lösningar på mänskliga problem som passar den socialistiska ideologin. Men det är faktiskt något helt annat än grundläggande fri- och rättigheter. Här finns all anledning att vara uppmärksam på missledande nyspråk.

Lagen skall stå i överensstämmelse med människors allmänna rättssuppfattning. Vill man använda lagen enbart som partipolitiskt instrument, som en spjutspets i en samhällsomdaning, då riskerar man att komma på kant med rättssäkerheten. Det händer ofta när socialister lagstiftar.

Tiden medger inte att jag berör mer än ett fåtal områden.

Man kan t.ex. fråga sig hur staten på felaktig grund kan ha rätt att slå en människas liv i spillror utan att behöva ersätta skadan. Det är en cynisk lagstiftning som tillåter myndigheter fela utan att ta ekonomiskt ansvar, medan den enskilde drabbas hårt om han felar gentemot myndigheten. Det klassiska exemplet Alvgård handlade om 2,7 milj. kr. och förlorat anseende. Men han är inte ensam. Stig Haglund riskerar fängelse för andras brott. Donald Ståhls hus, hem, familj och arbete fanns inte kvar när frikännandedomen kom efter sju år. Roland Nilsson dignar under advokatkostnaderna. Makarna Eriksson beskattades hårt för det som stulits från dem. När det gäller bröderna Eriksson föll finansdepartementet till föga efter 30 000 namnunderskrifter. Listan kan göras längre. I rapport om betalningssäkeringslagen 1986 visas att företag drabbats hårt och att den enskilde företagaren fått ta ansvar för hela den ekonomiska skadan och bära det ideella lidandet. Den översyn som skulle ha varit avslutad i oktober 1987 aviseras först nu. Hermansson från Småland eftertaxerades med 100 000 kr. efter flera år, trots godkända deklarationer där han uppgivit sina inkomster. Han skulle ha behövt känna till domstolarnas praxis av begreppet "tillfällig verksamhetsort". Begreppet finns dock inte ens nämnt i lag eller förarbeten. Vid behandlingen av det allmännas skadeståndsansvar avvisade majoriteten krav på förbättrade möjligheter för enskilda och företag att få ersättning när de lidit skada på grund av felaktig myndighetsutövning.

Alla dessa exempel visar ett samhälle på glid bort från grundläggande

rättssäkerhet för den enskilde. För detta bär socialdemokraterna ett tungt ansvar.

En oroande utveckling utgör de allt starkare organisationerna. Högsta domstolen konstaterade 1982 att det saknas rätt att utträda ur fackförbund. Det borde inte behövas motioner om negativ föreningsrätt i ett fritt land. Risken för snedbalans på detta område blir heller inte mindre genom folkrörelseutredningens förslag.

Om medborgarnas respekt och ansvar för demokratin skall kunna upprätthållas inom det s.k. samhällskontraktets ram krävs att lagstiftningen inte utmanar moraliska och etiska regler hos stora delar av befolkningen, dvs. demokratins legitimitet får inte försvagas.

Ett system med maktbalans och kontroll mellan skilda makter skulle sannolikt stärka rättssäkerheten och minska risken för myndighetsmissbruk. Den dömande maktens ställning måste härvid stärkas. Grunden för medborgarnas rättssäkerhet är att ingripanden kräver lag, att lagstiftning inte riktas mot vissa enskilda, att lika fall behandlas lika, att lagarna inte är retroaktiva och att full bevisning krävs för ingrepp. Gränsen mellan myndighetsutövning och enskild rätt måste vara klar och förutsebar.

Debatten om rättstrygghet m.m. var härmed avslutad.

2 § Den allmänpolitiska debatten avbröts kl. 14.32 för dagens frågestund (forts. s. 119), som skulle inledas med information om regeringsbeslut.

3 § Information om regeringsbeslut om katastrofbistånd till Moçambique

Anf. 80 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Regeringen har i dag fattat beslut om 38,5 milj. kr. i katastrofbistånd till Moçambique för att lindra nöden för den hårt drabbade befolkningen.

Moçambique är det land som drabbats hårdast av Sydafrikas destabiliseringspolitik mot sina grannstater. I Moçambique pågår ett grymt terrorkrig som lett till att en stor del av landets skolor och sjukhus har förstörts. Viktiga delar av produktionsstrukturen i näringslivet är lamslagen. Det mänskliga lidandet är ofattbart. Enligt FN:s barnfonds beräkningar dog 85 000 barn förra året som resultat av kriget. En miljon moçambikier befinner sig på flykt i grannländerna medan internflyktingarna inom landet beräknas uppgå till fyra miljoner.

Detta är bakgrunden till dagens beslut om katastrofbistånd på närmare 40 milj. kr.

Drygt hälften av beloppet kommer att användas för sjötransporter av katastrofförnödenheter, rehabilitering av ett katastroflager i Maputo samt upphandling och distribution av livsmedel. Resterande del av bidraget kommer att utnyttjas för fortsatt stöd via Rädda barnens norska systerorganisation Redd Barna till ett särskilt nödhjälpsprogram i de nordvästra provinserna.

Under förra året uppgick det samlade svenska biståndet till Moçambique till ca 670 milj. kr. Förutom bistånd inom landramen tillkom katastrofbistånd, medel för regionala insatser genom samarbetsorganisationen SADCC och bistånd genom enskilda organisationer. Genom bl.a. extra betalningsbatalansstöd ger Sverige stöd till det påbörjade ekonomiska rehabiliteringsprogrammet. Det svenska biståndet har kontinuerligt anpassats till säkerhetsläget i Moçambique.

Herr talman! Just nu är världens blickar i hög grad riktade mot den löftesrika utvecklingen mot självständighet i Namibia och med förhoppning om fred i Angola. Detta får dock inte leda till att vi slappnar i uppmärksamhet över de kontinuerliga övergrepp mot människors rätt till fred och frihet som pågår i andra delar av södra Afrika.

Vi får inte glömma att det grundläggande problemet i södra Afrika består: Sydafrikas apartheidpolitik med förtryck inne i landet och destabilisering av grannländerna. Med svenska biståndsinsatser skall vi fortsätta att stödja frontstaternas politik att minska beroendet av Sydafrika och att lindra något av den nöd som destabiliseringspolitiken skapar.

Anf. 81 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag välkomnar den insats som man nu gör. Det är, som biståndsministern säger, ett hårt drabbat område.

Jag har en anslutande fråga. Många av människorna från Moçambique måste fly in i grannländerna Tanzania, Malawi, Zambia och Zimbabwe. Dessa länder har stora flyktingläger och stora svårigheter. Kommer dessa pengar att hjälpa även de flyktingläger som ligger i grannländerna, eller är de helt koncentrerade just till Moçambique?

Anf. 82 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Just detta beslut avser insatser inne i Moçambique. Antalet internflyktingar är ännu större än det antal som har flyttat till andra länder. Vi har tidigare fattat beslut om extra stöd och hjälp till de flyktingar som finns i grannstaterna. Här spelar också FN:s flyktingkommissariat en mycket stor roll. Den insats som görs av Redd Barna går för övrigt via Zimbabwe, eftersom det finns ett kontor där.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1988/89:392 om u-landsbiståndet till kvinnor i utvecklingsprojekt

Anf. 83 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Kristina Svensson har frågat mig på vilket sätt jag kommer att verka för att frågan om kvinnor och utveckling ges hög prioritet i det svenska biståndet.

På det multilaterala området verkar Sverige för att kvinnofrågorna skall prioriteras. Vi skall aktivt stödja de kvinnoenheter som i dag finns eller är under uppbyggnad inom internationella organ. Jag anser det mycket viktigt

att kvinnoaspekterna får genomsyra hela den multilaterala biståndsverksamheten. Inom FN:s centrala utvecklingsprogram (UNDP) har vi drivit på för att ge prioritet åt kvinnors betydelsefulla roll i u-ländernas utveckling.

Förutom de stora multilaterala organisationerna som får svenskt stöd lämnas även bistånd till FN:s kvinnofond (UNIFEM). Fondens roll är främst att sprida jämtäldhetstänkande i u-länder och bland biståndsgivare samt att ta nya initiativ på området. UNIFEM:s arbetsområde är viktigt, och jag kan lova att det svenska biståndet kommer att öka detta år.

I de bilaterala programmen inkluderas bistånd med inriktning på kvinnor i allt bistånd. SIDA har ett utförligt handlingsprogram för kvinnobistånd och insatserna för kvinnor redovisas i landspecifika planer. Alla byråer inom SIDA samt biståndskontoren har ett ansvar att beakta kvinnoaspekterna. Utöver det regionala kvinnokontoret i Nairobi finns vid fem svenska biståndskontor en särskild handläggare som handhar kvinnofrågor. Vid övriga biståndskontor finns en ansvarig för bevakning av kvinnofrågorna. Även inom anslagsposten "Särskilda program" görs speciella kvinnoinsatser.

Det är enligt min bedömning mycket viktigt att stödja u-landskvinnorna genom biståndet. Detta arbete kräver uthållighet och stimulans av ständig uppmärksamhet – här i riksdagen, i opinionsbildning och ute i u-landsverkligheten. Jag vill arbeta för att öka våra insatser för ett bra kvinnobistånd.

Anf. 84 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka biståndsministern för ett mycket uttömmande och mycket positivt svar. Jag noterar med tillfredsställelse biståndsministerns mycket positiva hållning till kvinnoaspekterna och att de skall få genomsyra hela den multilaterala biståndsverksamheten. Det som gläder mig speciellt är att bidraget till UNIFEM enligt svaret på frågan kommer att öka det här året. Jag noterar även den sista meningen i svaret: "Jag vill arbeta för att öka våra insatser för ett bra kvinnobistånd." Jag tackar så mycket för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Meddelande om svar på interpellation 1988/89:105

Anf. 85 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ulf Melin har ställt en interpellation till utbildningsminister Lennart Bodström. På grund av regeringsombildningen är det jag som skall besvara den. På grund av stor arbetsbelastning kan frågan inte besvaras förrän onsdagen den 15 februari 1989 – om jag får leva och ha hälsan.

Anf. 86 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Lars Leijonborg har frågat mig om vilka initiativ jag avser att vidta för att försöket med treåriga yrkeslinjer skall förverkligas i enlighet med riksdagens intentioner. Frågan föranleds av att avtal mellan arbetsmarknadens parter rörande den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ännu inte har slutits inom flertalet branscher. Det avgörande problemet sägs vara att Metall i förhandlingarna med Verkstadsföreningen framfört krav som står i strid med riksdagsbeslutet från 1988.

Frågan har av min företrädare, utbildningsminister Lennart Bodström, tidigare berörts i riksdagen i svar på en enkel fråga av Isa Halvarsson och på en interpellation av Ylva Annerstedt.

I likhet med min företrädare ser jag mycket allvarligt på den uppkomna situationen. Som tidigare redovisats i de nämnda svaren har LO, TCO och SAF alla den inställningen att elevstatus skall gälla.

För att en fullgod arbetsplatsförläggning av utbildning i enlighet med den beslutade försöksverksamheten skall komma till stånd är det viktigt att arbetsmarknadens parter också är överens om de övriga förutsättningar som skall gälla för de arbetsplatsförlagda delarna. Vid riksdagsbehandlingen uttalade riksdagen (UbU 1987/88:31) att "när det gäller reglering av de andra frågor som hänger samman med att skolan skall få utnyttja arbetsplatserna för sin verksamhet kan kollektivavtal eller lokala överenskommelser komma i fråga. De avser då t.ex. handledarnas villkor, måltidsersättning eller hur man skall förfara vid de rubbningar i arbetets normala gång som kan uppstå då delar av en hårt utnyttjad maskinpark tas i anspråk för utbildningen".

Sedan Lennart Bodströms svar till Ylva Annerstedt har tre veckor gått. Den 26 januari beslutade regeringen att ge skolöverstyrelsen ett uppdrag med innebörden att intagningsplatser endast får fördelas till sådana försöksutbildningar för vilka gäller att arbetsmarknadens parter är ense om de villkor som skall gälla för den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Jag delar uppfattningen att det varken är meningsfullt eller försvarbart att ha intagning av elever till en försöksverksamhet som i första hand skall pröva möjligheterna att ge arbetsplatsförlagd utbildning, i en situation där sådana inslag är blockerade på grund av att parterna inte kan komma överens.

Jag kommer omgående att sätta mig in i alla detaljer i hela denna komplicerade fråga och ta de initiativ som jag finner nödvändiga.

Anf. 87 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag ber först att få hälsa Göran Persson välkommen till hans viktiga uppgift som skolminister. Han ärver ett antal trassligheter från sina båda företrädare, och han har en stor uppgift att försöka reda ut ett antal problem på skolområdet.

I det läge som nu har uppstått med den s.k. ÖGY-reformen kan jag inte underlåta att påpeka att det var precis denna situation vi varnade Lennart Bodström för förra våren när beslutet drevs igenom. Reformen var illa förberedd. Det beslut regeringen fattade den 26 januari är så att säga en

Om försöksverksamheten med treåriga yrkeslinjer i gymnasieskolan

bekräftelse på att hela saken har gått snett. Det var verkligen inte detta vi tänkte oss när vi talade om en förbättrad yrkesutbildning, dvs. att den arbetsplatsförlagda delen skulle begränsas till några få branscher, framför allt den offentliga sektorn där man nu lyckats träffa avtal.

Jag förstår att Göran Persson inte har kunnat sätta sig in i alla detaljer än. Jag har full förståelse för det. Men det var två skäl som gjorde att jag snabbt ville ta upp denna fråga. Det första skälet är frågan om statsrådet delar den ansvarsbedömning som jag ändå vågar mig på i min fråga. Det är Metall som har ställt krav som går utöver riksdagsbeslutet. Det andra skälet är frågan om statsrådet delar Lennart Bodströms bedömning av lagstiftningsfrågan. Jag tycker inte att man skall flagga med ett lagstiftningshot i onödan, men jag tycker att den parallell Lennart Bodström drog i debatten med Ylva Annerstedt för tre veckor sedan var ganska orimlig.

Anf. 88 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag delar inte Lars Leijonborgs bedömning av ÖGY-reformens grunder. Det finns anledning att tro att det kommer att bli en verksamhet som kommer att vara till glädje för ungdomar i vårt land – utifrån den utgångspunkt som jag angripit frågeställningen.

Vad gäller de trassligheter som Lars Leijonborg påstår att vi just nu har är det ytterst en fråga om hur man skall garantera den av riksdagen krävda elevstatusen i sammanhanget. Det finns två möjligheter, dels att den kollektivavtalregleras, dels att den regleras via lag. Vi har anledning att anta att parterna gör samma bedömning av denna reform som regeringen och riksdagen har gjort, att det är oerhört angeläget att reformen kommer till stånd. Mot den bakgrunden borde alla ha intresse av att lösa de trassligheter som finns inom ett avtal.

Anf. 89 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Situationen är något paradoxal eftersom vi från folkpartiet ju inte var entusiastiska till alla detaljer i ÖGY-beslutet. Vi hade på ett antal punkter varianter på reformens utseende. När nu reformen är beslutad är trots allt huvudsaken att Sverige får en yrkesutbildning inom ett antal branscher som är minst lika bra som den som finns i t.ex. andra europeiska länder. Med den begränsade intagning som regeringsbeslutet från den 26 januari medger är det inte alls i utsikt att förbättringen kommer till stånd. Kort sagt krävs mycket kraftfulla påtryckningar från den socialdemokratiska partiledningen på de fackföreningsledare inom arbetarrörelsen som saboterar det här beslutet. Det skulle vara intressant att höra om Göran Persson är beredd att göra vad han kan för att åstadkomma det.

Anf. 90 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Lars Leijonborg säger att vi skall ha en yrkesutbildning som överensstämmer med standarden i Europa. Det är naturligtvis en av utgångspunkterna för denna viktiga reform. Den andra utgångspunkten är att det höjer yrkesutbildningarnas status genom att utbildningen öppnar tillträde till högskolan för många av de ungdomar som förut inte fick den möjligheten.

Jag bedömer det som svårt att få kvalitet och genomslag på denna verksamhet om vi inte har ett gott förhållande till de parter som vi måste samverka med när vi genomför den arbetsförlagda utbildningen. Det finns två delfrågor i detta problem. Den ena frågan är elevstatusen och hur den skall regleras. Den andra frågan är alla de andra frågeställningar som följer med att man arbetsplatsförlägger en utbildning. Där kan man inte tänka bort parterna. De bör mot den bakgrunden naturligtvis respekteras. Men parterna måste självfallet också uppmanas att ta sitt ansvar och snabbt lösa den besvärliga situation vi just nu befinner oss i.

Anf. 91 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag håller med Göran Persson i den grundläggande frågan – att det är långt bättre att de här problemen löses genom kollektivavtal än genom lagstiftning. Därför har jag för min del sagt att jag tycker att det är för tidigt att man nu stiftar en lag om detta. Men den parallell som Lennart Bodström drog i debatten för tre veckor sedan var att en sådan lag skulle kunna jämföras med den tvångslag som stiftades mot SACO/SR vid lärarstrejken i början av 1970-talet. Jag tycker att det är felaktigt att göra den parallellen. Man bör snarare jämföra med en rad frågor som rör t.ex. studieledighetslagen, där parterna först förhandlade. Men arbetstagarparten tyckte att arbetsgivarna inte gick tillräckligt långt. I det läget föreslog en socialdemokratisk regering en lagstiftning. Principbrottet är alltså inte värre än så.

Anf. 92 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Vad frågan skall jämföras med i lagstiftningshänseende är naturligtvis något som vi kan diskutera länge. Det avstår jag från.

Jag konstaterar bara med tillfredsställelse att Lars Leijonborg, som företräder folkpartiet i utbildningsutskottet och anses vara en klok karl på det här området, säger att han föredrar att frågan löses avtalsvägen. Det sätter jag värde på.

Anf. 93 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag är mycket svag för smicker, och de ord som Göran Persson sade om klokskap gör att jag skall undvika alla giftigheter. Men om vi skall undvika lagstiftning måste vi komma fram på någon annan väg. Då hoppas jag att Göran Persson utnyttjar alla de informella kanaler han kan ha till Metallordföranden och andra makthavare på det här området, så att vi så snart som möjligt får ett kollektivavtal. Ett dröjsmål innebär nämligen en fara på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.

Meddelande om interpellationssvar

Om Sydkrafts planer på ett kol-gaskraftverk i Barsebäck

Anf. 94 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ulf Melin har riktat en interpellation till utbildningsministern om ökade resurser till grundvux för flyktingar och invandrare. På grund av regeringsombildningen är arbetet i regeringen så fördelat att det är jag som skall besvara interpellationen. I likhet med Bengt Göransson vill jag uttala att jag, om jag har hälsan, avser att besvara interpellationen onsdagen den 15 februari.

8 § Svar på fråga 1988/89:395 om Sydkrafts planer på ett kol-gaskraftverk i Barsebäck

Anf. 95 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! My Gillberg har talat om att Sydkraft har planer på att installera ett kol-gaskraftverk i Barsebäck och frågat mig om jag har tagit ställning till Sydkrafts planer på att installera ett kol-gaskraftverk i Barsebäck och om regeringen ämnar göra något åt denna avvikelse från svensk energipolitik.

Jag känner till Sydkrafts planer att bl.a. uppföra en s.k. pilotanläggning i Barsebäck baserad på kolförgasningstekniken. Det är fråga om en mindre försöksanläggning avsedd att ge svenska erfarenheter av kommersiell förgasningsteknik som kan klara morgondagens miljökrav. För ersättande basproduktion planerar man för närvarande naturgaseldade anläggningar. Det finns inte något ställningstagande till kolförgasningsanläggningen från regeringens sida eftersom prövningsprocesser pågår.

Min principiella inställning till utvecklingen av teknik för att ersätta kärnkraft är följande.

Den övergripande princip som gäller för energiomställningen är att kärnkrafts utvecklingen skall genomföras samtidigt med att insatserna mot klimatpåverkan och försurning intensifieras och de outbyggda älvarna skyddas. De ansträngningar att hålla nere användningen av kol vid lägsta möjliga nivå som framgångsrikt pågått alltsedan regeringsskiftet 1982 skall fortsätta. Inom ramen för dessa restriktioner kan det vara befogat att pröva ny teknik.

Kärnkraften skall i första hand ersättas genom effektivare elanvändning och övergång till andra miljövänliga energikällor. En viss utbyggnad av ny kraftproduktion kan komma att bli aktuell. På denna kraftproduktion kommer att ställas mycket höga miljökrav. Samtidigt kommer det att krävas att det nya kraftsystemet blir mera mångformigt än det är i dag.

Som ett led i arbetet att minska klimatpåverkande luftföroreningar har regeringen uppdragit åt naturvårdsverket att utarbeta ett förslag till nytt handlingsprogram mot bl.a. klimatpåverkande luftföroreningar. Detta uppdrag kommer att redovisas i mars. Vidare har regeringen givit ett uppdrag till naturvårdsverket och energiverket att klarlägga hur en miljöanpassad svensk energiförsörjning kan utformas. Detta uppdrag skall redovisas senast den 15 december 1989 och skall ingå i underlaget för den energiproposition som skall föreläggas riksdagen år 1990.

Anf. 96 MY GILLBERG (mp):

Herr talman! Jag tackar Birgitta Dahl för svaret. Jag hoppas att miljö- och energiministern kan ge ett svar om Barsebäck utan att för den skull tycka sig föregripa prövningsprocesserna, ett svar som klart stadfäster att utsläppen i Västskåne inte skall öka. Då skulle många skåningar bli glada.

Sydkraft påstår att ett nytt pilotkraftverk i Barsebäck ger mindre utsläpp i Sydsverige än en förut planerad ökning av driften vid Öresundsverket i Malmö. Det må så vara, men det blir faktiskt en ökning jämfört med utsläppen nu, och det har riksdagen sagt nej till.

Västskåne är hårt belastat när det gäller luftföroreningar. Länsstyrelsens miljöplanegrupp har i sitt program för miljövård i Malmöhus län konstaterat, att om mark- och skogsskador skall undvikas, måste svavel- och kväveutsläppen minska med 90 %. Att ge tillstånd till minsta ökning av utsläppen i regionen är därför oförsvarligt.

En enad opinion i Barsebäcks grannskap säger nej till ett kol- eller gaskraftverk. Byalagen i Vikhög och Barsebäck har räknat ut vad Sydkrafts program för kraftverksetableringen skulle innebära. Den första försöksanläggningen, pilotanläggningen, släpper ut 180 ton svaveldioxid per år, 200 ton kväveoxider och 28 ton stoft. Fullt utbyggd 1995, enligt en preliminär tidsplan, blir utsläppen 4 500 ton svaveldioxid per år.

Anf. 97 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag kan försäkra My Gillberg att regeringen skall klara av riksdagens målsättning. Men vi i regeringen tänker inte ramla i den fälla som moderaterna och kärnkraftslobbyn har gillrat med detta krav. Och jag hoppas att miljöpartiet och My Gillberg inte heller låter lura sig. Deras avsikt är att förhindra kärnkraftsavvecklingen. Vår avsikt är att genomföra den. Då ligger de stora svårigheterna på trafiksidan. På energisidan blir det inte någon svårighet att klara av det.

Anf. 98 MY GILLBERG (mp):

Herr talman! Jag vill ta upp trafiksidan. Det blir en avsevärd ökning av belastningen på vägnätet kring Barsebäck, vilket också leder till en ökning av koldioxidutsläppen. Vägnätet räcker inte till för trafiken till och från det planerade kol-gaskraftverket. Dessutom vill inte Barsebäck eller Sydskraft garantera att naturgasanvändning skall sättas före kol- och gasdrift.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1988/89:366 om sponsring av närradioprogram

Anf. 99 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Larz Johansson har frågat mig om regeringen avser att göra en sådan tolkning av reglerna om närradio att sponsring av program sända i närradion är tillåten. I motiveringen till sin fråga uppger Larz Johansson att jag har sagt att sponsring av radioprogram numera måste accepteras.

Enligt 10 § andra stycket närradiolagen (1982:459) får ett program eller

programinslag i närradion inte bekostas med pengar eller annan egendom som har ställts till den sändande sammanslutningens förfogande under förutsättning att programmet eller inslaget sänds. Enligt 13 § första stycket får tillståndet att sända närradio återkallas om sammanslutningen bryter mot denna föreskrift.

Det är närradionämnden som fattar beslut om återkallelse av tillstånd. Nämnden har hittills inte prövat något ärende om brott mot 10 § andra stycket.

Jag har inte sagt att sponsring av radioprogram måste accepteras. Däremot har jag konstaterat att intresset för sponsring är stort och att förslag och idéer om sponsring ständigt kommer upp. Särskilt vid bedömningen av samproduktioner ställs programföretagen därigenom inför svåra problem, och det krävs att de är medvetna om de etiska frågor som aktualiseras.

Jag har inte för avsikt att ta initiativ till en ändring av närradiolagstiftningen i den del den berör sponsring.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 100 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka Bengt Göransson för svaret. Det som han refererade i sitt svar om närradiolagen är naturligtvis riktigt. Jag utgick också från det förhållandet att det inte är tillåtet med den här typen av sponsring, där den som bidrar med resurser på ett eller annat sätt ställer krav på program eller inslag som sänds. Men det kan ju mycket väl vara så att sponsring förekommer utan att man ställer den typen av villkor. Jag tycker för min del att saken då kommer i ett något annat läge. Dessutom får ganska många av de föreningar som medverkar i närradioverksamhet, t.ex. idrottsföreningar, en del av sina resurser genom annan form av sponsring. Det är ju en icke ovanlig företeelse. Då blir det naturligtvis ibland rätt svåra gränsdragningsproblem i de här sammanhangen. Man kan ju bidra med resurser till närradioverksamhet på olika sätt. Det kan ske genom uppbyggnad av stationer, utrustning, lokaler osv. Sponsring behöver inte ske i form av inslag direkt i själva radioprogrammen, och den behöver inte, som jag sade tidigare, vara förknippad med några villkor.

Mot den här bakgrunden vill jag förtydliga min fråga. Medger statsrådet att det, även med beaktande av lagen, finns ett visst utrymme för sponsring vid närradioverksamhet?

Anf. 101 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! På den punkten vill jag både förtydliga och instämma, Larz Johansson. I allt föreningsliv förekommer det att sympatisörer, sympatiserande organisationer och företag som av olika anledningar vill stödja en viss verksamhet lämnar bidrag till en organisations verksamhet. I samband med detta kan det naturligtvis förekomma, framför allt indirekt, att ett företag ger ett bidrag till en organisation för att organisationen som sådan även skall ha möjlighet att bedriva en viss närradioverksamhet.

Det är därför viktigt, som jag ser det, att i lagstiftningen klargöra att en

direkt sponsring av program mot vederlag inte är tillåten. Det är viktigt att det sägs ut. Samtidigt måste man vara på det klara med, och det var grunden till mitt uttalande, att det, eftersom dessa former av bidrag och gåvor finns, är angeläget att man inte tror att man genom ett enkelt regelsystem kan undgå att ta ställning till de moraliska problem som alltid uppkommer när man tar emot bidrag och gåvor av olika slag. Det var detta som var bakgrunden till mitt uttalande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 102 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

10 § Svar på fråga 1988/89:385 om det kustnära fisket i Ångermanland

Anf. 103 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Görel Thurdin har frågat mig vad regeringen har vidtagit, och vad regeringen avser att vidta, för åtgärder för att skydda det kustnära fisket i Ångermanland och göra det möjligt för dessa yrkesfiskare att finnas kvar.

Under maj månad 1987 upptäckte svenska fiskare stora koncentrationer av torsk på djupt vatten i den svenska fiskezonen av norra Bottenhavet. Trålare från södra Sverige anlände till området och fick på kort tid mycket stora fångster. De totala torskfångsterna femdubblades jämfört med året innan. Under 1988 minskade fångsterna något, men var fortfarande betydligt större än under 1986.

Större delen av de två senaste årens stora torskfångster har gjorts av trålare från södra Sverige. Under 1987 ökade dock även garnfiskets fångster. Under 1988 har garnfisket i Gävleborgs och Västernorrlands län fått vidkännas minskade fångster. De ligger dock fortfarande över eller i nivå med 1986 års fångster.

Torskfångsterna i Bottenhavet har främst bestått av sex-åtta år gammal fisk, dubbelt så gammal som torsken från södra Östersjön. Det betyder att den naturliga dödligheten hos torsken i just Bottenhavet sannolikt har varit betydande genom åren, eftersom det inte har fiskats vad som varit möjligt.

Som en följd av de stora fångsterna har frågan väckts om behovet av att reglera fisket särskilt. Jag har fått veta att Svenska Ostkustfiskarnas Centralförbund avvisar ett trålfiskeförbud. Samtidigt skärper dock fiskarna sin interna ransonering av torskfisket med trål, vilket innebär att en högsta fångstmängd bestäms per fartyg och vecka.

Fiskeristyrelsen, som är den myndighet som har ansvaret för fiskevården i landet, kommer med utgångspunkt i beståndsundersökningar som gjordes förra året och de senaste fångststoppgifterna från fiskarna att ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas. Detta kommer att ske under mars månad.

Fiskeföretagen vid ostkusten har rent allmänt haft en svagare utveckling än företagen vid andra kuststräckor. Därför inriktar fiskeristyrelsen sina stödinsatser alltmer mot ostkustens fiskare. Till detta kommer det regionalpolitiska stödet inom ramen för fiskprisregleringen och de insatser som länsstyrelserna gör med glesbygdstöd och annat regionalpolitiskt stöd. Även det särskilda stödet till jordbruket i norra Sverige kan bli aktuellt om fisket behövs som komplettering till ett jordbruksföretag.

Anf. 104 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för svaret. Jag har ställt den här frågan mot bakgrund av att man inte har fått tillräcklig hjälp. Speciellt Ångermanlandskusten har blivit utsatt, eftersom de flesta yrkesfiskare som ägnat sig åt garnfiske har försvunnit. Det här har en ganska stor betydelse för Ilöga Kusten-området med de få fiskelägen som finns kvar, ett område som ändå har en betydande turism och även en befolkning som flyttar ut på somrarna. Här har också året-runt-boende en mycket stor betydelse.

De siffror som här nämnts och som gäller länen är ju genomsnittstal, och det är ju bekant att genomsnittstal kan ta kål på vem som helst, eftersom de inte visar de rätta förhållandena för vissa delar av länet. När jag talade med fiskeristyrelsen i dag erkände man att fiskarna var mycket mera utsatta här uppe vid Ångermanlandskusten.

Jag tycker att man borde se litet mer på detta. Vi har ju nästan blivit av med de här yrkesfiskarna. Såvitt jag förstår har de inte haft någon möjlighet att få ekonomiskt stöd. Med tanke på Tjernobyl och alla de saker som drabbat det här området tycker jag att man skulle kunnat göra litet mera aktiva insatser än att bara referera till fiskeristyrelsen och dess åsikt om trålförbud även för ostkustfiskarna. Yrkesfiskarna är ju inte så många här uppe.

Fiskeristyrelsen har dessutom regler som gör att man inte på samma sätt kan gå in med stöd till dem som bedriver fiske i mindre omfattning. Bestämmelserna är i regel gjorda för dem som har litet större båtar, och det finns anledning att se över de reglerna och se till att de ändras, så att även de som bedriver fiske i mindre omfattning skyddas.

Jag vill också nämna att det hade funnits en möjlighet att flytta fiskodlingen som bedrivs för att man skall kunna inplantera torsk i Ångermanland till Ångermanlandskusten i stället för att förlägga den till västkusten och sedan frakta fisken upp till Ångermanland.

Anf. 105 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag tycker att Görel Thurdin är betydligt mer nyanserad nu än hon var i frågan. Jag delar uppfattningen att detta innebär större besvär för de områden som Görel Thurdin talar om, vilket är skälet till att jag nämner att insatserna inriktas mer och mer på kustfiskarna i dessa områden på ostkusten.

Det rör sig inte bara om stödet från fiskeristyrelsen, utan också fiskeprisregleringens regionalpolitiska stöd, länsstyrelsernas olika stödformer, bl.a. glesbygdstöd, och även lantbruksverkets möjlighet att ge stöd till kombinationsföretag – ett stöd som infördes genom min försorg för något år sedan. Jag menar att alla dessa stödformer är viktiga att beakta just för de kuststräckor där förhållandena är besvärliga.

Men man kan inte se någon dramatisk försämring för Bottenhavet i dess helhet. Så är inte fallet, utan garnfångsterna har under 80-talets senare del snarast ökat. 1982 var ett bra år med 1 650 ton, 1983 uppgick fångsten till 270 ton, 220 ton år 1984, 880 ton år 1985 och 860 ton år 1986. Vidare fångades år 1987 så pass mycket som 1 100 ton och 950 ton år 1988.

Snarare är det så att de senaste årens garnfångster, som i första hand kustfiskarna dragit upp, står sig väl i jämförelse med fångsterna under tidigare perioder. Situationen är inte allmänt alarmerande i förhållande till hur läget var i början av 80-talet.

Som Görel Thurdin säger får man inrikta sig på de specifika problem i just de områden som har svårigheter, t.ex. Ångermanland där det finns möjlighet att använda de stödformer som jag tidigare nämnde.

Anf. 106 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag utgår ifrån det resonemang som jordbruksministern för i dag, och räknar med att jordbruksministern går in och särskilt ser över detta, eftersom fiskeristyrelsen inte förefaller ha de möjligheter som är nödvändiga. De övriga stöd som jordbruksministern åberopade tycks inte ha varit till någon hjälp.

Ofta är det fråga om personliga konkurser, eftersom det handlar om fiskare med små företag. De är så att säga egenföretagare och bedriver inte verksamhet av den omfattning som är vanlig på västkusten, där man fiskar med stora fisketrålare. Detta föranleder mig att vädja till jordbruksministern att verkligen se över problemet. Det skulle vara av oerhört stor betydelse, och det vore också bra, om fiskodlingen kunde förläggas till Ångermanlandskusten.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1988/89:402 om användningen av genmanipulerade växter

Anf. 107 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig hur jag ser på användning av genmanipulerade växter i Sverige och om jag är beredd att medverka till att skapa lagstiftning inom området.

Utvecklingen inom hybrid-DNA-området har varit mycket snabb sedan tekniken började användas för ett tiotal år sedan.

För att kunna följa utvecklingen inom hybrid-DNA-teknikens och närliggande teknikers område har regeringen till sitt förfogande delegationen för hybrid-DNA-frågor.

Delegationen har vidare till uppgift att särskilt beakta nya förhållanden som är av betydelse för samhällets tillsyn av användningen av dessa tekniker på området och anmäla till regeringen då bl.a. användningen kan ifrågasättas ur etisk eller humanitär synpunkt. Delegationen skall även informera om utvecklingen inom området. Hybrid-DNA-delegationen har i en skrivelse förra året till regeringen aktualiserat frågan om en översyn och eventuell

komplettering av gällande lagar och förordningar på området. Skrivelsen bereds för närvarande i regeringskansliet.

Jag delar Lennart Brunanders uppfattning att erfarenheterna i dag är begränsade när det gäller eventuella bieffekter av gentekniskt modifierade organismer efter utsläpp i miljön. Det aktuella fallet Lennart Brunander tar upp och som avser sådd av genmanipulerad raps har anmälts till delegationen för hybrid-DNA-frågor för riskbedömning. Delegationen kommer inom kort att ta ställning till de eventuella risker som kan föreligga i detta fall. Skulle utredningen visa att det finns risk för skada på annan växtlighet genom oönskad spridning av genmanipulerad raps, finns det redan i dag vissa möjligheter att ingripa med stöd av växtskyddslagen.

Inom ramen för det av Nordiska rådet antagna bioteknologiska samarbetsprogrammet har inrättats ett utskott för etik inom bioteknologin. I utskottet ingår experter inom bl.a. veterinär och human medicin från nordiska universitet och myndigheter. Det nordiska samarbetet syftar till att ge underlag till gemensamma nordiska regler på området.

Till följd av frågans komplexitet och etiska och ekologiska karaktär är det viktigt att vi har en handlingsberedskap för att styra utvecklingen i önskvärd riktning. Inom departementet utarbetas därför ett förslag som innebär att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om användningen av genteknik på växter. Vidare har jag för avsikt att tillsätta en utredning inom departementet med uppgift att klarlägga vilka problem som kan vara förknippade med avsiktligt utsläppande av genetiskt modifierade organismer, t.ex. de s.k. supergrödorna, där växtsorter modifieras för att tåla bekämpningsmedel. Behovet av särskilda regleringar på detta område tas upp.

Anf. 108 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Biotekniken är ju ganska komplicerad. Den ger oss möjligheter, men den medför också mycket stora risker.

Nu när det finns planer för att så genmanipulerad raps anser jag att jordbruksministern har anledning att uppmärksamma denna fråga. Av svaret framgår det att också jordbruksministern ser allvarligt på detta. Man vet ju inte vad den nya växten kan ge upphov till ute i naturen. Vad kommer att uppstå om den korsar sig med andra växter – den möjligheten finns ju.

Jordbruksministern tar själv i svaret upp frågan om växter som man har modifierat så att de tål bekämpningsmedel. Sådana växter kan kanske korsa sig med de värsta ogräsen vi har och göra dem oemottagliga framöver. På så sätt kan tillvaron bli mycket besvärlig. Över huvud taget vet vi mycket litet om det här.

Jordbruksministern sade att hybrid-DNA-delegationen skall göra en utvärdering för att se om det finns några risker. Då vill jag fråga jordbruksministern: Finns det över huvud taget några konsekvensbeskrivningar när det gäller detta område som – såvitt jag förstår – är ganska komplicerat. Det borde rimligtvis kunna krävas av den som vill använda genmanipulerat utsäde att man kan förete en sådan konsekvensbeskrivning. Finns det några sådana? Vidare vill jag fråga jordbruksministern: Om det nu går snett på

något sätt, vem är det då som har ansvaret för vad som händer? Är det den som har sått sådan gröda, eller vem är det?

Med nuvarande växtskyddslag finns det vissa möjligheter att reglera detta, säger jordbruksministern. På vilket sätt? Från centerpartiets sida har vi krävt en lagstiftning på det här området, vilket vore rimligt. Vad har jordbruksministern för möjlighet att stoppa användningen av genmanipulerat utsäde?

Anf. 109 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Det speciella fall som Lennart Brunander talar om är redan under prövning i hybrid-DNA-delegationen, och såvitt jag har förstått kommer delegationen att redan nästa vecka, den 9 februari, ta ställning till denna specifika fråga om raps och samtidigt göra en riskbedömning.

När det gäller det aktuella fallet finns det bestämmelser i växtskyddslagen som skulle kunna användas för att införa ett förbud, om man finner att riskerna med denna raps är för stora. Det är fullt möjligt genom att föra upp rapsen i fråga på listan över växtskadegörare. Detta är det första ledet.

Det andra ledet är då utsädesfrågan. För att få sälja raps som utsäde i Sverige krävs att den statsplomberas. Det finns också en förordning som reglerar detta. Om utsädet på grund av genmanipulation får en kvalitet som man inte accepterar, kan regeringen föreskriva som villkor att sådan raps inte får statsplomberas. Det finns alltså redan nu stora möjligheter att i det här speciella fallet stoppa utsädet om man bedömer riskerna för stora.

Som jag sade delar jag Lennart Brunanders synpunkt att vi vet alltför litet på det här området. Det är skälet till de olika åtgärder som man nu planerar att vidta, dels att begära ett bemyndigande av riksdagen när det gäller växter – ett sådant finns redan när det gäller djur –, dels skall den utredning, som vi inom mitt departement just nu arbetar med att ge direktiv för, göra en mer allsidig belysning av detta område.

Anf. 110 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jordbruksministern säger hela tiden att det finns möjligheter, att vi kan förbjuda användning av genmanipulerat utsäde, om vi finner att sådan användning är förknippad med bekymmer. Jordbruksministern delar ju min uppfattning att vi för närvarande vet alltför litet om vad den här tekniken kommer att innebära. Enbart detta faktum att vi vet för litet tycker jag borde vara tillräckligt för att man skulle säga nej till användning. Vi måste veta mera innan vi kan säga ja. Kommer jordbruksministern att utnyttja möjligheterna att säga nej? Vi vet ju att det i andra länder – i Danmark och i Tyskland – inte är tillåtet att göra så som hos oss. Det vore rimligt att vi också väntade med att släppa fram sådan här teknik tills vi vet mer.

Anf. 111 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag tycker att det är fullt rimligt, med de instrument vi har i Sverige, att vi först skall se vilken riskbedömning man gör i det aktuella fallet innan vi bestämmer oss för huruvida en sak är farlig eller inte. Det anser jag vara en rimlig väg att gå.

Anf. 112 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det faktum att vi inte vet någonting är ju en tillräckligt stor risk. Innan vi vet hur de genmanipulerade växterna kommer att bete sig ute i naturen kan vi inte släppa den här tekniken fri. Det vore att ta en alltför stor risk enligt min uppfattning.

Min fråga till jordbruksministern är: Kommer jordbruksministern att utnyttja den möjlighet som växtskyddslagen ger att i nuläget stoppa användningen av genmanipulerade växter? Såvitt jag förstår är detta litet grand av ett test på hur vi i Sverige reagerar. Sedan går man vidare med andra saker. Man kommer in på djurområdet, där vi har samma problem men där de etiska bekymren kommer att bli ännu större.

Frågan är naturligtvis om vi över huvud taget skall få en lagstiftning. Jordbruksministern talar om utredningar och föreskrifter och om att man skall ha en handlingsberedskap. Handlingsberedskapen borde vara att ha en lag.

Anf. 113 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Handlingsberedskap har vi såtillvida att vi ju har instrument, men vi skall väl ändå avvakta hybrid-DNA-delegationens bedömning i frågan. Vi har ju en delegation som skall bedöma detta. Sedan har regeringen, som jag har beskrivit här, handlingsmöjligheter för att förbjuda. Beredskap finns alltså såtillvida. På den punkten tycker jag att Lennart Brunander har fel. Han har också fel när han säger att vi i Sverige inte kan ingripa, som det står i frågan.

Däremot är jag överens med Lennart Brunander om att detta är ett område under stark utveckling, ett forskningsområde med en mycket bred forskningsfront, där utvecklingen går mycket snabbt. Jag är helt överens med Lennart Brunander om att vi alltså icke får slå oss till ro med den handlingsberedskap vi har i dag, som räcker för det aktuella fallet, utan att vi måste se över vad som kan komma i framtiden, i den mån detta är möjligt genom en bredare översyn. Den översynen har jag redovisat att vi arbetar med.

Anf. 114 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! För att få den handlingsberedskap som jordbruksministern talar om krävs det att vi får en konsekvensbeskrivning av vad som händer. Kräver vi av den som vill så genmanipulerat utsäde att lämna en sådan konsekvensbeskrivning? Eller är det hybrid-DNA-delegationen som skall ta fram en sådan? Har hybrid-DNA-delegationen i så fall möjlighet att göra det, och hur lång tid tar det?

Anf. 115 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag anser att det är orimligt att vi här i kammaren skall föregripa den vetenskapliga bedömning som hybrid-DNA-delegationen skall göra i nästa vecka. Jag tycker faktiskt inte att det är rimligt.

Anf. 116 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Min senaste fråga gällde egentligen om man tänker ta fram det material som krävs för att kunna göra den här vetenskapliga bedömningen. Utan konsekvensbeskrivningar av vad som händer när man sår den här typen av utsäde kan man inte göra en vetenskaplig utvärdering. Finns det materialet? Har vi krävt det av det företag som sår detta utsäde?

Har vi inte gjort det, finns det då en möjlighet för hybrid-DNA-delegationen att ta fram detta material? Hur lång tid tar det i så fall?

Det är inte lång tid kvar till våren när man tänker så detta utsäde. Man måste få fram ett besked till dess. Det är inte bara fråga om att göra en förnuftsmässig bedömning, för den förnuftsmässiga bedömningen får i så fall bli att vi inte kan så genmanipulerat utsäde därför att vi vet för litet.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1988/89:403 om vissa upphandlingar för domänverket och skogsstyrelsen

Anf. 117 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Ingvar Eriksson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att domänverket och skogsstyrelsen i samband med köp av skogsplanter skall utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns vid upphandling och på ett affärsmässigt sätt behandla anbud och anbudsgivare objektivt i enlighet med upphandlingsförordningen.

Domänverket producerar planter främst för eget bruk. Skogsstyrelsen skall tillgodose det enskilda skogsbrukets behov av skogsodlingsmaterial i den mån det inte sker på annat sätt.

Den fråga som Ingvar Eriksson har ställt behandlar upphandling av skogsplanter.

Enligt uppgifter som jag har fått från domänverket har verket inte behov av att göra någon upphandling av planter. Sådana åtgärder som Ingvar Eriksson tar upp i sin fråga är följaktligen inte aktuella för domänverkets del.

Skogsvårdsorganisationen har en omfattande egen produktion av planter i Sverige. Dessutom legoodlar man planter utomlands enligt långtidskontrakt. Organisationen har därför normalt inte behov av att göra någon upphandling av planter. Någon enstaka gång kan någon mindre komplettering behöva göras, med mycket kort varsel, omedelbart före planteringssäsongen. I sådana sammanhang medges enligt upphandlingsbestämmelserna en annan ordning än den Ingvar Eriksson beskriver. Även för skogsstyrelsens del saknar frågan följaktligen aktualitet.

Anf. 118 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Svaret ger dock anledning till vissa reflexioner och ytterligare frågeställningar.

Enligt uppgifter som kommit mig till del har såväl domänverket som

skogsstyrelsen underlåtit att skicka ut av fristående plantskoleföretag begärt förfrågningsunderlag med hänvisning till att egen plantskoleproduktion huvudsakligen skall täcka det egna behovet. Detta strider, såvitt jag kan bedöma, mot bestämmelserna i den statliga upphandlingsförordningen.

Enligt 3 § upphandlingsförordningen skall myndighet vid upphandling utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och även iaktta affärsmässighet samt behandla anbud och anbudsgivare objektivt. Av riksrevisionsverkets föreskrifter, RRV 1986:612, 6 § upphandlingsförordningen framgår att vid anbudsinfordran utan annonsering skall anbud begäras från så många leverantörer som behövs med hänsyn till upphandlingens storlek och karaktär samt möjligheten att få till stånd tillfredsställande konkurrens. En icke tillfrågad leverantör har enligt samma föreskrifter rätt att på begäran få förfrågningsunderlaget på samma villkor som en tillfrågad leverantör.

Mot bakgrund av detta är det mycket angeläget inför framtiden att vi har inhemska, livskraftiga, fristående plantskoleföretag som kan konkurrera, om man vill undvika en monopolbildning. Jag vill fråga jordbruksministern: Har regeringen givit i min fråga nämnd myndighet medgivande att göra avsteg från den statliga upphandlingsförordningen? Utöver de plantor som på kontrakt legoproduceras utomlands kommer i dag åtskilliga plantor in i landet. Jag vill fråga om inte jordbruksministern känner oro inför denna utveckling med tanke på vad jag har sagt om konkurrens och monopolbildning.

Anf. 119 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Ingvar Erikssons fråga utgår från upphandlingsförordningen och de bestämmelser som gäller där vid upphandling. Jag har redan sagt att domänverket över huvud taget inte har något upphandlingsbehov. Därmed är alltså frågan inte relevant. Skogsvårdsorganisationen har i stort sett inte heller något upphandlingsbehov. Det förekommer, som jag sade i mitt svar, någon enstaka gång att man kan behöva göra någon mindre komplettering omedelbart före en planteringssäsong, och då gäller andra regler. Riksrevisionsverket, som studerat skogsstyrelsens upphandling så sent som 1986, har också konstaterat att skogsstyrelsen i allt väsentligt tillämpar de principer som föreskrivs i upphandlingsförordningen och anvisningarna. Frågan är faktiskt inte relevant, såvitt jag kan se.

Anf. 120 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att frågan är relevant. Hittills har ju t.ex. skogsstyrelsen i ganska stor omfattning köpt plantor också från fristående plantskoleföretag. Men det finns en klar tendens till en minskning av sådan upphandling. Mot den bakgrunden är situationen allvarlig. Det här innebär ju att det kan finnas en risk för monopol och därmed kanske också för en högre prisnivå när det gäller det enskilda skogsbruket än som är nödvändigt.

Det är mot den bakgrunden som jag frågade om jordbruksministern inte känner oro för en utveckling av nämnda slag, som kanske medför en alltför hög prisnivå i framtiden.

Det talas mycket om konkurrens i dag. Inte minst med tanke på en framtida större marknad är det angeläget att det finns svenska livskraftiga

företag. Ännu en gång vill jag fråga om inte jordbruksministern är oroad över utvecklingen i det här sammanhanget.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Anf. 121 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag upprepar, Ingvar Eriksson, att denna på upphandlingsförordningen upphängda fråga icke är relevant. Det finns inget monopol. Skogsvårdsorganisationen har inte utökat sin kapacitet. När man lyssnar till Ingvar Eriksson får man dock ett intryck av att motsatsen gäller. I stället har man skurit ned sin organisation.

*Om statligt stöd till
alternativ odling*

Anf. 122 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag har inte samma uppfattning som jordbruksministern, dvs. att frågan inte skulle vara relevant. En förutsättning här är ju ändå att man fyller sitt eget behov av plantor. Jag vet dock att regeringen kan göra undantag i sådana här sammanhang. I och med att man importerar fler plantor än man skrivit kontrakt på finns det ju anledning att undra om plantorna inte hade kunnat köpas hos inhemska företag. Det är också mot den bakgrunden som jag tycker att det är viktigt att upphandlingsförordningen kommer med i bilden – såvitt jag förstår.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1988/89:409 om statligt stöd till alternativ odling

Anf. 123 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig när det kommer ett besked från regeringen om stödet till den alternativa odlingen.

Regeringen beslutade den 26 januari 1989 om stöd till alternativ odling. Beslutet följer i allt väsentligt lantbruksstyrelsens förslag som lämnades till regeringen i november förra året.

Anf. 124 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Det är tillfredsställande att ett besked nu har kommit. Tiden började rinna i väg. Dessutom är det ju snart vårsådd. De människor som tänkt gå över till alternativ odling behöve alltså få ett besked. Därför började jag planera den här frågan förra veckan. Men när jag i tisdags kväll fick pressmeddelandet i min hand tänkte jag att det kanske var onödigt att framställa frågan. Hur som helst är det bra att vi har fått en bekräftelse på hur det blir.

Jag har kanske en annan uppfattning om uppläggningsen av stödet. Men som en introduktion kan det som nu gäller vara bra. Det här är dock ett kortlivat stöd. Vi borde ha ett stöd som gäller under en något längre tid, som är mera kontinuerligt och som skapar litet bättre förutsättningar för dem som vill gå över till alternativ odling eller för dem som väljer fler grödor. Vi får väl återkomma till frågan senare.

Vidare vill jag säga att vi har väckt en motion med förslag till en förändring. I samband med behandlingen av den motionen får vi återkomma till saken.

101

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1988/89:393 om asylrätten för homosexuella

Anf. 125 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Mot bakgrund av ett enskilt ärende har Maria Leissner frågat vilka åtgärder invandrarministern avser att vidta för att tillse att utlänningslagen utgör ett sådant skydd för personer som förföljs på grund av sin homosexualitet som riksdagen har uttalat sig för.

Som Maria Leissner vet är jag på grund av sekretessbestämmelser förhindrad att närmare gå in på enskilda ärenden här i kammaren.

Utlänningslagen förutsätter att varje ärende avgörs individuellt med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter. Frågan om skydd för förföljda homosexuella har behandlats 1984 i regeringens proposition (1983/84:144) om invandrings- och flyktingpolitiken. Där förklarade föredragande statsrådet att en samlad värdering borde göras av den homosexuelles situation och av, om anledning förelåg, om han eller hon skulle få stanna av humanitära skäl. Undantagsvis skulle naturligtvis omständigheterna kunna vara av så allvarlig natur att 6 § utlänningslagen kunde anses tillämplig. Det borde överlåtas till rättstillämpningen att avgöra när så är fallet. Dessa riktlinjer godkändes också av riksdagen. Någon ändring har inte heller föreslagits i den lagrådsremiss med förslag till ny utlänningslag som regeringen nyligen har beslutat om.

Jag vill avslutningsvis erinra om att i rättstillämpningen uppehållstillstånd har getts till förföljda homosexuella. Vidare jämställs homosexuella samboförhållanden med heterosexuella sådana när det gäller möjligheten att få uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Anf. 126 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag vill först hälsa Maj-Lis Löow välkommen i sin nya funktion som statsråd. Jag ser fram emot att i framtiden få möta Maj-Lis Löow i denna hennes nya funktion här i kammaren.

Frågan om asylrätt för homosexuella har diskuterats vid ett flertal tillfällen i riksdagen. Vid dessa tillfällen har riksdagen visserligen avslagit kraven på direkt asylrätt. Men riksdagen har samtidigt slagit fast att homosexuella kan få stanna i Sverige av humanitära skäl, om de riskerar trakasserier och förföljelser i hemlandet. I maj 1987 sade socialutskottet följande: "Enligt utskottets uppfattning erbjuder nuvarande tillämpning av utlänningsförordningen i praktiken ett tillfredsställande skydd för homosexuella som av sådana skäl behöver en fristad i Sverige."

Dessa ord förefaller inte ha betytt mycket. I ett flertal fall har människor som trakasserats i hemlandet för sin homosexualitet ändå inte fått stanna i Sverige. RFSL exempelvis säger sig inte känna till ett enda fall som gäller något sådant uppehållstillstånd. En större avdokatbyrå som sysslar mycket med flyktingärenden har inte heller någon kännedom om sådana fall med positiv utgång.

Som en illustration vill jag berätta om konstnären Sergio Tomatis som, ironiskt nog, den 22 december – några futtiga dagar före den generella amnestin – fick avslag på sin ansökan.

Sergio är homosexuell konstnär. Hans problem i Argentina accentuerades

när han på ett ganska brutalt sätt fick en utställning stängd av poliser som var beväpnade med kulsprutor. Han blev sedan åtalad för "obscen offentlig framställning", eftersom hans konstverk hade sexuella och homosexuella inslag. Efter detta blev hans liv mycket besvärligt. Det blev omöjligt för honom att arbeta som konstnär. Han har fått uppleva hot från okända män, misshandel, inbrott i bostaden osv. Trots detta fick han alltså inte uppehållstillstånd. Det förefaller således som om lagtexten och riksdagens försäkringar i praktiken inte har fått genomslag. Därför vill jag fråga invandrarministern om hon ändå inte tänker se till att praxis motsvarar den lagtext som invandrarministern har hänvisat till i sitt svar.

Anf. 127 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissners beskrivning är riktig, och den överensstämmer också med vad jag har sagt i svaret, att det ges utrymme för att låta de homosexuella som behöver ett skydd på grund av att de riskerar förföljelse i sitt hemland få stanna i Sverige.

Som jag redan har påpekat kan jag inte diskutera enskilda ärenden. Men eftersom Maria Leissner redan i sin fråga till invandrarministern har tagit upp den här saken på basis av ett fall som gäller en argentinsk medborgare som åtalats för "obscen offentlig framställning", kan jag i det här fallet konstatera att åtalet hade ogillats. Men till detta skall läggas att man i Argentina på grund av homosexualitet inte drar på sig, enligt vad jag har erfarit, myndigheternas intresse eller missnöje.

Anf. 128 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag förstår självfallet att man inte kan diskutera enskilda fall här i talarstolen, och min fråga är föranledd av ett problem som inte bara berör detta enskilda fall utan som, såvitt jag förstår, är en generell behandling av homosexuella. Enligt vad invandrarministern säger, förekommer det positiva beslut, men det måste vara i yttersta undantagsfall.

Detta är mycket allvarligt, mot bakgrund av att riksdagen uppenbarligen vid flera tillfällen har sagt att människor skall få stanna om de behöver skydd på grund av trakasserier för att de är homosexuella. Det är märkligt, om man med hänvisning till det generella tillståndet i ett land, t.ex. Argentina, med hänvisning till att det råder demokrati och allmän ordning där, ändå säger att en enskild människa som har mycket klara bevis för trakasserier inte skall få uppehållstillstånd. Det måste ändå göras en individuell bedömning, och den måste göras i lagstiftningens anda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 129 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Ingela Mårtensson har frågat om ensamma iranska barn inte omfattas av den s.k. allmänna amnestin.

Regeringen låter sedan januari 1989 dem stanna som har ansökt om asyl före den 1 januari 1988, om inte särskilda skäl i det enskilda fallet talar däremot. Regeln kommer naturligtvis också att tillämpas på barn som sökt asyl före det datumet.

Problemet med ensamma barn från Iran i allmänhet finns i många länder i Europa. FN:s flyktingkommissarie har visat stort intresse för frågan och arbetar för närvarande i samråd med olika länder på lösningar. När det gäller ensamma barn som flyktingar finns det motstridiga intressen, och det är en grannliga uppgift att bedöma vad som är bäst för barnet. En utgångspunkt för flyktingpolitiken har ju alltid varit att söka återföreina barn och föräldrar. Det får självfallet bli enskildheterna i varje ärende som får avgöra hur det skall bedömas.

Anf. 130 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar Maj-Lis Löow för svaret.

Jag vill också instämma med Maria Leissner och välkomna Maj-Lis Löow på posten som invandrarminister. Jag tror att det kan bli ett fall framåt för frågorna.

Jag har tagit upp de iranska barnens situation. Jag har haft tillfälle att träffa flera iranska barn i Göteborg i ett kollektiv, där det bor 16 barn. Några av dem har varit i Sverige sedan 1987.

Nu svarar Maj-Lis Löow att regeln om allmän amnesti naturligtvis också skall tillämpas på barn som har sökt asyl före den 1 januari 1988. Men faktum är att två barn nu har fått besked från invandrarverket att de skall utvisas. De är båda över 15 år. Den ene pojken har en yngre bror, vars ärende inte har behandlats. Här skiljer man alltså på två bröder.

Jag tycker att dessa barn har behandlats på ett mycket olyckligt sätt. De har alltså suttit i Sverige över ett år och inte fått sin sak behandlad. Det har dröjt mycket länge, innan polisen över huvud taget har gjort den första utredningen. Det är ren terror mot dessa barn att behandla dem på detta sätt.

Jag vet inte vilka särskilda skäl som skulle gälla för att just de iranska barnen inte skulle få stanna här. Maj-Lis Löow talar om motstridiga intressen och om vad som är bäst för barnen. Det sätt som barnen hittills har behandlats på har i alla fall inte varit bra. Det är alldeles för långa väntetider.

Man kan inte heller påstå att det bästa för barnen skulle vara att de skickas tillbaka till sina föräldrar, med tanke på vad som sker i Iran och den osäkerhet som råder där. Vi har ju nyligen fått uppgifter om hur kvinnor har behandlats. Frågan är vad som händer barnen om de skickas tillbaka.

Anf. 131 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte kommentera de två enskilda fall som Ingela Mårtensson hänvisar till. Jag vill bara säga, att vi nu liksom i alla andra fall kommer att pröva ansökningar mot denna regel om allmän amnesti.

Även här behandlas naturligtvis varje enskilt fall för sig.

Jag begärde ordet, därför att jag än en gång vill understryka hur viktigt det är att denna fråga hanteras på ett riktigt sätt. Det gäller stora grupper av ensamma barn, som inte utan vidare kan skickas tillbaka till sina föräldrar, därför att många är föräldralösa eller inte har någon kontakt med sina föräldrar. Det är utomordentligt viktigt att alla länder som står inför denna problematik får ta litet tid på sig för att diskutera hur frågan skall hanteras, i samråd med FN:s flyktingkommisariat. Det är nämligen inte helt komplikationsfritt, och det är mycket viktigt att vi handlar rätt i detta avseende och också i de länder som är berörda försöker hitta någon gemensam nämnare för hur vi behandlar dessa grupper av barn.

Anf. 132 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Det vore mycket bra om invandrarministern kunde tala om vilka särskilda skäl som nu skall åberopas för att den allmänna amnestin inte skall gälla, därför att det är många som undrar över detta. Många som har kommit hit före 1988 har ju trott att alla skulle få amnesti, som Georg Andersson sade i mellandagarna. Nu görs ändå särskilda prövningar, och den allmänna amnestin tolkas litet hit och dit och ställer till mycken oro bland de asylsökande, inte minst bland barnen, som har varit så illa här i Sverige.

Det finns all anledning att uppmärksamma de ensamma barnen. Det var nyligen ett program i TV:s Magasinet, som jag hoppas att invandrarministern såg, som visade hur dåligt dessa barn har det. De behöver verkligen få besked, och de borde få stanna här i Sverige.

Anf. 133 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Återigen vill jag säga att jag naturligtvis vet att dessa barn mår dåligt – barn mår alltid dåligt i en flyktingsituation. Desto viktigare är det att vi under väntetiden verkligen försöker ta hand om dem på bästa sätt.

Jag kan bara säga, vilket jag tror att Ingela Mårtensson är överens med mig om, att det inte görs några generella utfästelser för någon grupp, utan varje enskilt fall prövas för sig. Det måste göras även i detta fall. Det är mycket möjligt att de eventuella skäl som skulle tala för att denna regel inte skall tillämpas är färre när det gäller barnen än när det gäller många av de vuxna flyktingarna, men icke desto mindre måste varje fall prövas.

Anf. 134 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Då skulle jag vilja be invandrarministern att precisera vad detta beslut om allmän amnesti egentligen innebär, vilket många i dag frågar sig. Först går invandrarministern ut och säger att alla som kom till Sverige före 1988 skall få amnesti för att köerna skall bli kortare, och sedan kommer uppgiften att alla ändå skall prövas enskilt. Vad är det som gäller beträffande den allmänna amnestin? Här den helt satts ur spel?

Anf. 135 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Rent allmänt finns det uppenbara skäl som kan tala för att amnestin inte automatiskt skall gälla. Sådana är t.ex. säkerhetsskäl, brottslighet eller annan asocialitet.

Det föranledde mig att påpeka att det är mycket sannolikt att skälen till att inte bevilja barn amnesti – enligt den praxis vi har utarbetat – är svagare än för många av de vuxna flyktingarna.

Det är av dessa skäl som man har exemplifierat att man inte omfattas av den allmänna amnestin. Återigen: Varje fall prövas för sig.

Anf. 136 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Skall jag då tolka Maj-Lis Lööw på det sättet att barnen egentligen inte borde komma under bedömningen särskilda skäl, så att de inte kommer att omfattas av den allmänna amnestin? De kan ju knappast omfattas av grupperna som särbehandlas till följd av kriminalitet osv. som Maj-Lis Lööw räknade upp, så att det därför finns förhoppningar om att dessa barn skall omfattas av amnestin.

Är det så jag skall tolka svaret?

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på frågorna 1988/89:397 och 398 om statligt stöd för biblar till Sovjet, m.m.

Anf. 137 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Filip Fridolfsson har frågat mig dels om jag vill medverka till ett statligt bistånd om 3 milj. kr. för biblar till Sovjet, dels vad som var anledningen till att jag inte ville ta emot ärkebiskopen i denna angelägna fråga.

Vid en uppvaktning av företrädare för Svenska Bibelsällskapet den 25 februari 1988 hos civildepartementets kyrkoenhet angående möjligheten att få anslag till en planerad bibelgåva till den ryska kyrkan lämnade departementet beskedet att bidrag av den storlek som antydde vid besöket knappast var möjliga, eftersom några statsanslag för sådana ändamål inte finns. En ansökan om bidrag gjordes i alla fall något senare av Bibelsällskapet till regeringen, som avslag framställningen den 11 maj 1988.

Svenska kyrkans centralstyrelse har den 1 november 1988 vänt sig till utbildnings- och civildepartementen med en förnyad framställning i ärendet. Man anhåller om 3 milj. kr. i statsbidrag samt 350 000 kr. ur kyrkofonden. Redan insamlade medel och beviljade bidrag har enligt framställningen täckt kostnaderna för 75 000 levererade eller beställda bibelverk. Vad som enligt centralstyrelsens uppgift nu behövs är ett tillskott av totalt 8,5 milj. kr. för att enligt ryska kyrkans önskemål kunna leverera ytterligare 75 000 exemplar.

Eftersom regeringen ännu inte har tagit ställning till centralstyrelsens ansökan, anser jag mig inte nu behöva svara på frågan om min inställning till det begärda bidraget.

Vad sedan beträffar ärkebiskopens förfrågan om en uppvaktning hos mig i ärendet, får jag hänvisa till ett brev, där jag underrättat honom om att kyrkofondens medel inte lagligen torde kunna användas för ett ändamål av detta slag och att civildepartementet inte disponerar över medel som kan anlitas för detta. Jag bekräftade i mitt brev ett tidigare telefonbesked att jag inte ansåg det meningsfullt med en uppvaktning hos mig i ärendet.

Eftersom ärkebiskopen ändå önskar få träffa mig i denna angelägenhet, har ett sammanträffande nu avtalats till mitten av denna månad.

Anf. 138 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

De här frågorna ställde jag i måndags. Tidningarna hade skrivit flera dagar om regeringens nej till bibelspridning till Sovjet och kyrkoministerns vägran att ta emot ärkebiskopen.

När det gäller statsbidraget ser jag i svaret att regeringen inte har tagit definitiv ställning. Det betyder väl att sista ordet ännu inte är sagt i den frågan.

Men när det gäller statsrådets nej till ärkebiskopens besök på departementet hade jag laddat för en rejäl debatt här. Nu har ju läget förändrats sedan frågorna ställdes. Tydligt blev kyrkoministern skakad av min fråga. Något måste göras, resonerade man väl i departementet och man gjorde det enda riktiga: kyrkoministern ringde helt resolut ärkebiskopen och bjöd in honom till ett samtal.

Herr talman! Ibland brukar jag fråga mig: Gör jag någon nytta i riksdagen – jag, en fotfolkspolitiker från ett oppositionsparti? I dag vet jag att jag är betydelsefull.

Nu går kyrkoministern, bildligt talat, ned på sina knän och *ber* att ärkebiskopen skall komma till departementet. Vilken syn, vilken underbar syn, herr talman!

Det är bra att kyrkoministern här i kammaren vittnar om sin sinnesändring. Jag hoppas att massmedierna kablar ut statsrådets budskap.

Om nu regeringen ser till att kyrkan – i likhet med vad som skett i Danmark och Norge – får statsbidraget och kyrkoministern aldrig mer vägrar ärkebiskopen ett besök på departementet kommer nog svenska folket att glömma kyrkoministerns fadäs.

Herr talman! Jag är glad över svaret och är ödmjukt tacksam över att jag i varje fall till viss del fått agera fridsfurste.

Anf. 139 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Kära Filip Fridolfsson! Jag är inte så lättskakad, och jag kommer nog säkert att göra herr Fridolfsson besviken genom att säga att jag naturligtvis även utan Filip Fridolfssons hjälp hade tagit emot ärkebiskopen, om han talat om att han trots beskedet önskade träffa mig.

Jag är alls inte hårdhärtad och förvägrar inte någon att träffa mig. Det här är en historia som *aftontidningarna* har haussat. Man kanske inte alltid skall tro att det som står i tidningarna är sant, Filip Fridolfsson. I alla fall är det sällan de skriver hela sanningen.

Naturligtvis har vi dagligen hundratals kontakter av formell och mer informell karaktär med människor. Detta var ett sätt att beskriva läget för ärkebiskopen. Jag har alls icke vägrat att ta emot någon!

Självfallet reagerar jag på det sättet att jag, när ser att tidningarna börjar skriva om saken – utan att ärkebiskopen själv har reagerat – ringer och frågar hur det är ställt med saken.

Herr Fridolfsson kanske gärna vill vara fridsfurste, men i det här fallet var det faktiskt onödigt.

Anf. 140 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Statsrådet skall inte försöka inbilla mig eller andra kammarledamöter att samtalet med ärkebiskopen i det här ärendet skulle ha kommit till stånd utan pressreaktionerna och min fråga.

Nej, ärkebiskopen skulle ha bankat förgäves på den stängda departementsporten och inte kommit in. Så är det ju! Svaret bekräftar att tidningsuppgifterna var korrekta. Jag tycker att detta nej till ärkebiskopen var härresande och dumt.

Tänk om Roine Carlsson, försvarsministern, skulle säga nej när överbefälhavaren vill ha en diskussion med honom. Parallellen kanske stämmer någorlunda.

Jag förstår inte att ett statsråd inte kan erkänna att man har gjort sig skyldig till en felbedömning. Det är inte fel att göra så.

Jag har hjälpt till att stifta fred eller kanske, rättare sagt, frid mellan kyrkoministern och ärkebiskopen.

Herr talman! Jag har gjort en stor insats i Sveriges riksdag!

Anf. 141 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Om nu någon skulle tro på det, bjuder jag på det.

Anf. 142 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag tackar för det.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1988/89: 399 om åtgärder mot ungdomsvåldet

Anf. 143 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Per Gahrton har frågat mig vad jag tänker göra för att snabbt få stopp på våldet och om jag är beredd att ingripa mot alla former av våldsförhållande företeelser, från krigsleksaker till videovåld.

Under riksdagens informationsstund den 15 december presenterade jag de insatser som regeringen avser att göra för att motverka våld bland ungdomar.

Per Gahrton kan läsa ur riksdagsprotokollet. Men jag vill gärna passa på tillfället att redovisa en del erfarenheter jag gjort sedan dess.

Stockholms kommun kommer inom en snar framtid att redovisa insatser mot ungdomsvåldet i Stockholm. Mina kontakter med de ansvariga i kommunen visar att kommunen är beredd att ta sitt ansvar för de mest utsatta ungdomarna.

Polisens åtgärder mot unga lagöverträdare har prioriterats. Vi måste tydligt visa att samhället inte accepterar brott. Polisens verksamhet kommer för övrigt att alltmer inriktas på att förebygga brott särskilt bland barn och ungdom i riskzonen.

Varje individ, hur besvärlig och tilltrasslad situationen än är, måste ges chansen att leva ett människovärdigt liv. Socialtjänsten måste fortsätta att på alla nivåer bistå och stödja familjer och individer.

Jag kommer att fortsätta att träffa ungdomar, poliser och socialarbetare i främst storstäderna och bilda mig en uppfattning om fortsatta insatser.

Regeringen överväger för närvarande en skärpning av straffen för visning och distribution av olagliga våldsvideofilmer. Insatser för att hindra barn att se olämpliga men granskade vuxenfilmer med våldsinslag måste fortsätta. Den frivilliga överenskommelsen att stoppa krigsleksaker hoppas jag skall fortsätta gälla. Om inte, är jag beredd att ta initiativ till andra åtgärder.

Anf. 144 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Margot Wallström tillhör ju den falang inom socialdemokratin som vi inom miljö-, freds- och många andra nya folkrörelser hyser hopp om. Jag vill inte påstå att vi har förlorat det hoppet – ännu. Jag hoppas ännu att statsrådsutnämningen inte skall vara ett tecken på s.k. kooptation, vilket på svenska betyder att man lyfter upp någon för att få tyst på vederbörande.

Jag tycker att svaret innehöll, i varje fall på slutet, relativt klara besked när det gäller kortsiktiga åtgärder, och det är positivt. Men den där lilla slängen att jag kan läsa ur riksdagsprotokollet är litet oroande. Det kan jag givetvis göra. Jag kan läsa statistik också. Men riksdagen är ju till för att offentligen föra fram frågor så att fler än riksdagsledamöter kan ta del av det som sker och det som sägs. Och när jag läser statistik så blir jag väldigt oroad över utvecklingen på lång sikt.

1950 skedde 105 misshandelsbrott per 100 000 invånare. 1987 var motsvarande siffra 414, alltså mer än en fyrdubbling av misshandelsbrotten – under en ganska lång period, men man har alltså tagit hänsyn till och hållit konstant för befolkningsutvecklingen.

Det måste ju vara något mera grundläggande fel i hela samhällsutvecklingen, och jag vill fråga om Margot Wallström har några funderingar kring detta. Kan det vara så att hela utvecklingen in i konsumtionssamhället, storstadssamhället, den enorma urbaniseringen, folkomflyttningen, det här att man skall ha rörlig arbetskraft och folk skall tvingas upp med rötterna och flytta på sig, att vi inriktar oss mer och mer på det materiella, att kvaliteten kommer i skymundan, över huvud taget stora drag av den samhällsutveckling som dess värre Margot Wallströms parti har varit huvudansvarigt för, finns det några fel i den? Har Margot Wallström sådana funderingar?

Anf. 145 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte är så lätt att få tyst på i så fall. Jag kommer att fortsätta att reagera mot våldet, och jag hoppas kunna jobba effektivt också på den här posten.

Riksdagsinformationen var just ett försök att lyfta fram de här frågorna och informera en större krets. Men jag skall inte gräla om det – jag förstår att frågan är allvarligt menad.

Man kan ju läsa statistik på olika sätt, och ibland kan den vara ganska förvillande. Det hör man inte minst när man pratar med poliser som jobbar ute på fältet. De säger att de inte alltid känner igen statistiktolkningarna i sin vardag. I och för sig är väl inte det viktigaste att läsa statistiken, utan det allvarliga är de tendenser vi upplever.

Jag tror att det är så att våldsutvecklingen och det vi nu kallar för ungdomsproblem har en mängd olika orsaker. Det är klart att en snabb omvandling av samhället, snabba omflyttningar osv., bidrar till att göra människor rotlösa. Men det är svårt att peka ut en enda sak och säga att denna gör att alla ungdomar kommer att förstöras eller få problem. Så är det naturligtvis inte.

Jag är nogna med att framhålla att vi har en fin och bra ungdom, och de allra flesta ungdomar i Sverige lever under fantastiskt fina villkor och har enorma möjligheter – och de använder dem också.

Men det finns en grupp ungdomar där utslagningen är desto hårdare och desto snabbare, och det är dem det är viktigt att vi riktar in oss mot och tar hand om.

Det är också därför man inte kan svara enkelt på frågan om snabba åtgärder mot våldet. Man skall inte tro att det går att med enkla insatser få bukt med detta, utan det kräver ett gemensamt ansvar på alla nivåer. Det är det jag har försökt förklara i mitt svar.

Anf. 146 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det är just enkla åtgärder som jag inte tror kan leda till snabba resultat. Jag är relativt nöjd med i varje fall statsrådets attityd till videovåld och krigsleksaker. Jag hoppas att den attityden kommer att hålla även när vi skall EG-anpassa oss, så att inte de svenska reglerna försvinner på EG-anpassningens altare.

Nej, det handlar naturligtvis om mycket djupare saker. När det är så att 314 15–17-åringar år 1974 togs för misshandelsbrott och den siffran till 1987, på 13 år, har fördubblats till 633, beror det inte på att antalet 15–17-åringar har fördubblats, utan det är en verklig tendens i samhället. Vi vet mycket väl att man slogs på dansbanorna också för 30–40 år sedan, och för 100 och 200 år sedan också, men de flesta människor är väl också medvetna om att till våldet har kommit en ny brutalisering, som hänger ihop med någonting.

Jag anar vissa försök från statsrådets sida när hon säger att den snabba omvandlingen kan spela en viss roll, men hur kan regeringen då föra en politik för ännu snabbare omvandling? Det är ju det problemet handlar om.

Anf. 147 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Till att börja med vill jag kort i stora drag upprepa vad vi tycker det är viktigt att göra nu – det är nog nödvändigt:

1. Att betona föräldraansvaret och vuxenansvaret på ett helt annat sätt och diskutera hur vi alla kan bidra till att ta detta ansvar.
2. Kampen mot drogerna, som är oerhört viktigt och som vi har satt upp rätt tuffa mål för.
3. Snabbare polisinsatser och att samhället markerar genom att snabbt ta itu med ungdomsbrottsligheten.
4. Stöd till bra kultur för barn och ungdom. Alternativen måste stöttas, och det som ungdomar själva lever mitt i: musiken osv.
5. Självfallet måste vi titta över lagstiftning och statsbidragsregler för att om möjligt anpassa dem så att vi kan hjälpa utsatta barn och ungdomar.

6. Och hela tiden gäller det att bekämpa förhållningarna av våldet. Det hör till det här samhället att vi alla måste hjälpas åt med den saken.

Sammantaget tycker jag att vi borde kunna komma framåt, om vi använder oss av alla de här åtgärderna.

Anf. 148 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det är utmärkta ambitioner, och Margot Wallström får gärna söka stöd hos oss här i riksdagen om det egna partiet sviker.

Det är nämligen så att för att öka föräldraansvaret kanske man behöver kortare arbetstid. Det arbetar vi för, men regeringen vill att man skall jobba mer. Kampen mot droger kräver att vi har ordentliga gränskontroller och inte i EG-anpassningens anda tar bort gränskontrollerna helt och hållet. Det vill regeringen göra; det vill inte vi. Där kan Margot Wallström också få stöd hos oss. Bra kultur kräver att man håller fast vid motståndet mot att kommersialisera det starkaste mediet, nämligen TV. Också där håller regeringspartiet på att svika, men där kan Margot Wallström lita på oss.

Vad jag försöker få fram här är att visst är ungdomen fin, men våldet bland ungdomarna hänger ihop med en helhetsutveckling i samhället som dess värre är fel, där Margot Wallström står för ideal som vi i stort sett stöder men där finansministern dess värre står för helt andra ideal. Hur skall Margot Wallström klara av den ekvationen?

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1988/89:406 om ungdomsprostitutionen

Anf. 149 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Bengt Harding Olson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att gällande straffbud mot ungdomsprostitution skall tillämpas.

Av Bengt Harding Olsons fråga kan jag inte läsa ut vilka åtgärder han i första hand syftar på. Man måste se allvarligt på varje form av ungdomsprostitution, och det är naturligtvis mycket viktigt med effektiva åtgärder för att förebygga och motverka sådana företeelser och deras skadeverkningar. Det är i första hand en uppgift för socialtjänsten och polisen och andra berörda myndigheter. Jag vet också att detta är frågor som myndigheterna i samtliga storstäder ägnar särskild uppmärksamhet. I Stockholm finns t.ex. inom polisen och socialtjänsten grupper som är särskilt inriktade på att man skall komma till rätta med prostitutionen. De problem som i praktiken kan finnas när det gäller att utreda och bevisa den typ av brottslighet som vi nu talar om sammanhänger knappast med några brister i lagstiftningen.

Anf. 150 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag får tacka justitieministern för svaret.

Prostitutionen florerar främst i storstäderna, och ungdomsprostitutionen är ett särskilt allvarligt problem. Det kommer larm med jämna mellanrum.

senast i förra veckan. Då stod det i tidningen att 13-åriga flickor säljs på lyxhotell i Stockholm och att polisen känner sig maktlös.

Man kan då konstatera att det i gällande rätt finns bestämmelser om straffansvar för ungdomsprostitutionens kunder; det är brottsbalken 6 kap. 8 §. Problemet är att det lagbudet i princip aldrig tillämpas. Min uppfattning är att det är rättspolitiskt helt förkastligt att vi har lagar som inte tillämpas, och på väsentliga samhällsområden dessutom. Det faktum att vi har lagar som inte tillämpas måste urholka allmänhetens rättsuppfattning.

När jag läst justitieministerns svar kan jag tyvärr inte säga annat än att det andas mer eller mindre total uppgivenhet. Det räcker inte med "att se allvarligt på frågorna" – det krävs naturligtvis handling!

Jag kan se tre lösningar på detta. Alternativ 1: Upphäv lagen, till glädje för "torskarna".

Alternativ 2: Behåll gällande, ineffektiva straffbud. Men då tar justitieministern risken att detta uppfattas som dubbelmoral och ointresse för att bekämpa den här typen av brottslighet.

Alternativ 3: Ändra lagen. Skapa en effektiv tillämpning av detta straffbud, i lagstiftarens anda, till skydd för våra ungdomar i riskzonen.

Min fråga blir: Jag förordar alternativ 3 – vilket alternativ förordar justitieministern?

Anf. 151 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! I stället för att bedöma verkligheten efter den beskrivning som kvällspressen ger har jag vänt mig till polisen för att höra om det på senare tid varit en oroande utveckling när det gäller ungdomsprostitutionen. Enligt de uppgifter som jag har fått från myndigheterna finns det inga påtagliga tecken på en mer utbredd eller ökad prostitution bland ungdomar.

Det är riktigt, som Bengt Harding Olson säger, att den här bestämmelsen inte kommer till någon större användning, i den meningen att det är något större antal personer som blir dömda enligt det lagrummet. Men det utesluter inte att bestämmelsen kan ha en preventiv betydelse. Av det skälet är jag för min del inte beredd att förorda ett upphävande av bestämmelsen.

När det gäller en ändring av lagen undrar jag vilken ändring det är Bengt Harding Olson efterlyser. Samma fråga har tidigare diskuterats i justitieutskottet, bl.a. mot bakgrund av en tidigare motion från Bengt Harding Olson. Inte heller i motionen fanns någon precisering av vilken lagändring som skulle kunna komma i fråga. Däremot fanns det ett förslag från socialutskottet om på vilket sätt man skulle kunna ändra lagens lydelse. Det siktade in sig på det faktum att man enligt bestämmelserna i dag begår ett brott redan om man har skälig anledning att anta att den person som man närmar sig i dessa avsikter inte har uppnått föreskriven ålder.

Socialutskottets förslag var att man i stället skulle ålägga personer som närmar sig en annan person i dessa avsikter en skyldighet att förvissa sig om att personen i fråga hade föreskriven ålder. Det förslaget från socialutskottet tillbakavisade justitieutskottet, bl.a. mot bakgrund av att man inte genom det skulle komma till rätta med det problem som finns med den nuvarande lagstiftningen. Skälet till att man inte kan tillämpa den så ofta är antagligen bevissvårigheterna, och de blir lika stora med den förändring som socialutskottet hade föreslagit.

Anf. 152 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Justitieministerns verklighetsbeskrivning är väl inte alldeles fullständig.

Det är ett faktum att ungdomsprostitutionen existerar – det vet polisen också, och jag tror inte heller att tidningsuppgifterna på den punkten är falska. Den borde man stoppa helt.

Det är riktigt, som justitieministern säger, att den här frågan har behandlats i riksdagen en gång tidigare, nämligen i motionsssammanhang. Justitiekommittén sade då att det är angeläget med kraftfulla insatser. Man sade att rättstillämpningen var otillfredsställande från rent kriminalpolitisk utgångspunkt. Man menade att tyngdpunkten för samhällsinsatserna skulle ligga på det sociala planet – det tycker jag är riktigt.

Socialutskottet, som yttrade sig i sammanhanget, tyckte också att det är viktigt med sociala insatser. Men socialutskottet – ett enigt socialutskott! – efterlyste en ny lydelse av straffbudet. Jag vill ställa frågan: Är justitieministern beredd att bifalla socialutskottets vädjan?

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på frågorna 1988/89:401, 404 och 408 om vissa stridshandlingar i Afghanistan

Anf. 153 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hadar Cars, Ingbritt Irhammar och Bengt Silfverstrand har ställt frågor till mig om den senaste tidens sovjetiska stridshandlingar i Afghanistan. Jag besvarar dem här i ett sammanhang.

De uppgifter vi den senaste tiden fått om en upptrappning av de sovjetiska stridshandlingarna i Afghanistan är samstämmiga. Främst har dessa inneburit höghöjdsbombningar med precisionsstyrda bomber mot motståndsrörelsens grupperingar runt större städer och längs den s.k. Salang Highway. Denna utgör Sovjettruppernas viktigaste reträttväg ut ur Afghanistan. Den hade tidigare delvis kommit under motståndsrörelsens kontroll.

Allting tyder på att Sovjetunionen avser fullfölja sitt återtåg ut ur Afghanistan till den 15 februari. Därmed avslutas en stormaktsintervention som Sverige från första stund har fördömt. Till allt det som drabbat det afghanska folket under alla dessa år kommer nu effekterna av denna intensifierade krigföring under ockupationens slutskede. Jag delar självfallet den oro som FN:s generalsekreterare givit uttryck för.

Det är djupt tragiskt att varken Genèveavtalen eller de direkta sovjetiska förhandlingskontakter med mujahedinalliansen som till slut ändå upprättats lett till ett resultat som kunde ha sparat det afghanska folket ytterligare lidande.

Så mycket väsentligare är det då i detta läge för oss att bidra till de olika humanitära hjälpinsatser som pågår och förbereds från FN-organens och Röda korsets sida för att lindra den nöd som följt i krigets spår. Dessa insatser skall också underlätta de miljontals flyktingarnas återvändande och återuppbyggnaden av landet.

Vi har både med militära FN-observatörer, varav en befinner sig på utsatt post i Kabul, och med stöd till de humanitära FN-insatser som leds av förre flyktingkommissarien Sadruddin Aga Khan, sökt lämna bidrag till den svåra övergången från krig till fred i Afghanistan.

Då Ingbritt Irhammar, som framställt fråga 408, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav tredje vice talmannen att Görel Thurdin i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 154 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

När supermakten USA med president Nixons ord försökte bomba dåvarande Nordvietnam tillbaka till stenåldern drog en väldig våg av indignation över världen.

När den andra supermakten Sovjetunionen tillgriper samma skändliga krigsföring mot civilbefolkningen i det utarmade och krigströtta Afghanistan hörs endast spridda och ibland knappt hörbara rop till protester.

Och ändå är det samma stormaktsarrogans och ständiga kränkningar av folkrätten vi nu dagligen får uppleva. I nio år har den ryska elefantens fot förtrampat och förtryckt Afghanistans folk. Den 15 februari skall den siste Sovjetsoldaten enligt ett internationellt avtal ha lämnat Afghanistan. Återtåget torde tillhöra de mera blodsbesudlade i världshistorien.

Under sista januariveckan avlossade Sovjetarmén 18 s.k. Scude B-missiler mot folkrika samhällen i Panjshirdalen. Och kränkningarna av Afghanistans folk fortsätter. Den 29 januari genomförde sovjetiska trupper en massaker av 70 civila i två bussar i Salangleden. Och som komplement till terrorbombningar och beskjutning med missiler riktas nu artilleripjäser av typ BM 27 – en sorts Stalinorgel – mot befolkningstäta områden i Panjshirdalen. Förödel- sen uppges vara enorm. Enbart Scude-missilerna åstadkommer kratrar med en diameter av 40 meter och ett djup av 6 meter.

Den sovjetiska terrorn mot civilbefolkningen i Afghanistan har nu nått en sådan omfattning och intensitet att ledaren för en av de största motståndsor- ganisationerna i dagarna vänt sig till FN:s generalsekreterare med en vädjan om ingripande från dennes sida.

Även om Sovjetunionen av allt att döma verkligen kommer att lämna Afghanistan inom föreskriven tid kan inte hänsynslösa övergrepp av det slag vi nu upplever ursäktas. Vi måste reagera med kraft i olika internationella fora och direkt till Sovjetunionens regering.

Anf. 155 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Under många år har Sovjet fört en blodig kamp i Afghanistan till stöd för en av folket hatad kommunistisk marionettregering. Trots att i den kampen miljontals afghaner dödats och lemlästats och landet förött, har afghanerna vägrat att låta sig förtryckas. Deras okuvliga motståndsvilja är orsaken till att de sovjetiska trupperna nu äntligen är på väg ut ur Kabul.

Reträttvägen för de sovjetiska trupperna, den s.k. Salangleden, har i mer än en månad *inte* spärrats av den afghanska motståndsrörelsen. Man vill inte försvåra den sovjetiska reträtten.

Sovjets svar har varit ett omfattande bombardemang av provinserna Bahlan och Takhar och inte minst av Panjshirdalen. Enligt välunderrättade källor avfyrades mellan den 25 och den 29 januari i år, dvs. i förra veckan, 18 sovjetiska Scude B-missiler mot Panjshirdalen, 7 mot staden Khanj, 4 mot Basarak och 4 mot Rohka. Dessa missiler – moderna versioner av den från Londonblitzen kända V2:an – är 11 m långa och väger 6,3 ton. Det rör sig alltså om synnerligen vidriga förstörelsevapen.

Angreppen mot bl.a. Panjshirdalen saknar militär betydelse för att säkra de sovjetiska soldaternas reträtt. Missilanfallen speglar i stället en krampaktig hämndvilja, ett meningslöst mördande av civila och hemvändande flyktingar. I brutalitet kan det jämföras med de amerikanska julbombningarna av Hanoi. Då protesterade Sverige, så det hördes. Jämför detta med nu!

Förlåt mig, herr utrikesminister, den diplomatiska andeviskningen i svaret ekade tomt, var knappt hörbar!

Anf. 156 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! I Ingbritt Irhammars frånvaro ber jag att få tacka utrikesministern för svaret. Det enda som står där är att utrikesministern delar en annans oro över vad som sker i Afghanistan. På något sätt känner jag det som svensk medborgare konstigt att vi bara skall visa oro, inte kraftfullt ta avstånd från vad som sker i ett land som i princip har blivit nästan utplånat av kriget som pågått så länge.

Panjshirdalen är det ställe dit människor återvänder för att påbörja återuppbyggnaden, och det är dit flyktingar tar sig. På grund av att Afghanistan har den strängaste vintern på många år har de ingen möjlighet att ta sig upp till bergen när bombningarna sätter in. Man förstör möjligheterna för dem att återvända.

Bombningarna sker fem à sex dagsmarscher från reträttvägen. Det kräver någonting annat än en visad oro från Sverige. Vi måste reagera starkt, men vi måste också kunna t.ex. kräva att Sovjet betalar skadestånd. I dag är det bara *in natura* till staden Kabul som man över huvud taget är skyldig att göra någonting, trots att det övriga landet är fullständigt förstört.

Sedan kommer naturligtvis biståndsenagemanget som en annan del i det här, men som riksdagsledamot och som svensk medborgare måste jag säga att svenska staten måste agera kraftigare. Finns det inget annat än oro, utrikesministern?

Överläggningen var härmed avslutad.

**20 § Svar på fråga 1988/89:400 om försvarsministerns förtroende för marin-
chefen**

Anf. 157 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Regeringen grundar sitt utrikespolitiska agerande i ubåtsfrågan på det underlag som ÖB presenterar för regeringen. I detta underlag finns inga bevis som kan ligga till grund för en nationalitetsbestämning. Rapporterna till regeringen utgör hela försvarsledningens bedömning, dvs.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

*Om överlämnande av
ubåtskränkningarna
till internationell skilje-
dom*

även marinchefen står bakom dem. Därför har jag förtroende för marin-
chefen.

Däremot var marinchefens hypotetiska resonemang onödigt och för inte
frågan framåt.

Anf. 158 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Om försvarsministern vore en vanlig
diplomat, borde väl marinchefen nu kunna betrakta sig som avsatt, på grund
av den sista meningen. Däremot är jag inte helt säker på att försvarsministern
talar som en diplomat. Därför vill jag komplettera något.

Det är ganska uppenbart att regeringen har blivit försiktigare när det gäller
att peka ut, utan bevis, någon skyldig till ubåtskränkningar eller andra
företeelser under vattnet. I det läget stiger alltså marinchefen fram. Vad han
gör är givetvis inte att föra några hypotetiska resonemang, utan han gör, som
vi alla kunde höra, ett kategoriskt påstående – det kan inte karakteriseras
som någonting annat.

Varför gör han det? Ja, han kanske har några uppgifter som ingen annan
har, men det finns också klara tecken på att här pågår en kamp om resurserna
mellan de olika försvarsgrenarna. Man tror sig ibland försatt till andra sidan
Atlanten, där sådant lär pågå med ganska häftiga metoder. Han vill dra till sig
uppmärksamheten i ett läge när någon annan militär potentat har pratat om
att det är egentligen luftrummet som är det viktiga. Då skall marinchefen
påminna om vattenrummet.

Det kan inte uppfattas som någonting annat än att marinchefen missbrukar
sin ställning och på bekostnad av regeringens politik och förtroendet för den
svenska utrikespolitiken gör ett utspel i en pågående kamp mellan olika
grenar av militären för att fästa uppmärksamheten på marinen, när man före
dagens i och för sig tragiska olycka talade ett tag mer om flyget.

Jag väljer att tolka försvarsministerns besked här, trots allt, som ett
diplomatiskt uttryck för att marinchefen har överträtt sina befogenheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

**21 § Svar på fråga 1988/89:410 om överlämnande av ubåtskränkningarna till
internationell skiljedom**

Anf. 159 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Per Gahrton har frågat mig om jag mot bakgrund av
marinchefens uttalande är beredd att utpeka visst land som ansvarigt för
gränskränkningarna och om jag är beredd överlämna frågan till internatio-
nell skiljedom om oklarhet föreligger om ubåtskränkningarna.

Som jag redan framhållit finns det inte underlag för att utpeka någon
särskild nation som kränkande part. Om så hade varit fallet kan Per Gahrton
vara övertygad om att regeringen reagerat skarpt!

Jag anser att ärenden av det här slaget inte alls lämpar sig för skiljedom.
För skiljedomsförfarande krävs dessutom två parter. Förutsättningar för
skiljedom saknas alltså.

Anf. 160 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Låt mig först för undvikande av missförstånd slå fast att jag givetvis inte ställde denna och föregående fråga därför att jag känner mig säker på att inga ubåtskränkningar förekommer. Jag vet ingenting om detta och kan tänka mig ungefär vad som helst om supermakter. Jag ställer frågorna, och framför allt den här, för att de handlar om den internationella rätten och det internationella umgänget.

Sverige har tidigare pekat ut en skyldig nation, Sovjetunionen, och denna nation har nekat. När den första ubåtskommissionen lade fram sin rapport om Hårsfjärden-incidenten krävde Sovjetunionen en ny och objektiv undersökning. Då reagerade Sten Andersson positivt och föreslog t.o.m. en internationell expertkommission med Sovjetunionens medverkan, detta enligt Dagens Nyheter den 15 maj 1983. Men ÖB avvisade detta, och sedan dess har idén försvunnit.

Jag tycker det var en alldeles utmärkt idé Sten Andersson hade, att man i ett läge där två länder tvistar, det ena landet beskyller det andra landet för någonting, att man då antingen tillsätter en gemensam kommission eller överlämnar ärendet för internationell skiljedom. För detta finns ju en speciell instans.

Nu säger försvarsministern, i och för sig med rätta, att Sverige nu på senare tid inte har utpekat någon, och att man därför inte kan dra någon inför skiljedom nu.

Jag anser i och för sig att det vore skäl att dra de tidigare affärerna inför skiljedom. De dyker ständigt upp, och Sovjetunionen nekar.

Men det kan också tänkas, mot bakgrund av den debatt vi hade alldeles nyss och väntad ny rapport om dessa ubåtskränkningar, att det kommer nya lägen då någon högre instans än marinchefen tycker det är värt att peka ut någon.

Därför vill jag formulera frågan så här: Om det någon gång i framtiden finns två parter, om Sverige utpekar ett land som nekar, är försvarsministern då beredd att överlämna frågan till någon form av internationellt skiljedomsförfarande?

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1988/89:396 om åtgärder för att motverka befolkningsminskningen i Västernorrlands län

Anf. 161 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Martin Olsson har frågat statsministern om regeringens avsikter vad gäller Västernorrlands län.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Martin Olsson hänvisar till en av honom tidigare ställd fråga, som jag besvarade den 9 december förra året. I den debatten förtydligade jag regeringens ambitioner. De är, som jag sade då, att samlat analysera och diskutera olika framförda förslag till utvecklingsinsatser. Redan i november

förra året träffade jag företrädare för länet.

Den 26 januari i år uppvaktades regeringen av företrädare för de socialdemokratiska partidistrikten i länet. Ett samlat åtgärdsförslag presenterades då.

På mitt uppdrag bearbetas nu detta förslag tillsammans med annat underlag från länet av en arbetsgrupp med tjänstemän från arbetsmarknadsdepartementet och övriga berörda departement.

Redan i morgon, fredag, träffar jag landshövdingen och företrädare för berörda länsmyndigheter i Västernorrland. Då kommer vi bl.a. att diskutera olika förslag till åtgärder.

Regeringen kommer att pröva alla goda förslag för länets utveckling.

Anf. 162 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Först ett tack till arbetsmarknadsministern för svaret på den fråga jag ställt till statsministern. Frågan gäller vilka avsikter regeringen har då det gäller Västernorrland, som drabbats av större befolkningsminskning än något annat län. Den minskningen har fortsatt även under 1988.

I början av december svarade arbetsmarknadsministern både Sigge Godin och mig här i kammaren att några särskilda insatser för Västernorrlands län inte var motiverade och att man inte hade för avsikt att föreslå några särskilda åtgärder.

Det var ett synnerligen anmärkningsvärt svar, och denna regeringens ståndpunkt att ingenting särskilt skulle göras, att vi inte, liksom andra krisorter, skulle behöva ett särskilt paket eller så, bekräftades i budgetpropositionen där det knappast finns några nya förslag till satsningar i Västernorrland.

Jag ställde frågan sedan jag i den socialdemokratiska pressen kunnat läsa att regeringen med statsministern i spetsen den 27 januari lovat en socialdemokratisk delegation från länet att regeringen nu verkligen skulle ta sig an länets situation och bl.a. tillsätta en särskild delegation i regeringskansliet. En sådan delegation begärdes av länsstyrelsen redan 1985, och jag tog upp frågan i riksdagen 1986. Då blev det nej.

Svaret till socialdemokraterna var alltså tvärtom det officiella svar som arbetsmarknadsministern hade läst upp ifrån denna talarstol en och en halv månad tidigare. Man undrar om man måste vara socialdemokrat för att regeringen skall lyssna på en företrädare för Västernorrlands län.

Förslag till åtgärder har inte saknats. I varje länsrapport har en enhällig länsstyrelse framhållit länets speciella, stora problem med avfolkning och annat och föreslagit en rad åtgärder, men regeringen har inte lyssnat. Likaså har socialdemokrater och kommunister här i kammaren avslagit motioner om lokaliseringar till länet.

Jag frågar: Kommer ett Västernorrlandspaket att läggas fram för riksdagen, så att Västernorrland kan få en positiv utveckling?

Anf. 163 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Martin Olsson säger att förslag ständigt framförts i olika länsrapporter, men att dessa inte föranlett några åtgärder.

Detta är ju helt fel, Martin Olsson. Det har fortlöpande under de gångna

sex, sju åren i olika typer av projekt och förslag getts stöd till Västernorrland.

Detta är dock inte tillräckligt, och vi kommer att titta närmare på Västernorrland.

Låt mig ta upp bara några punkter som resulterat i insatser den senaste tiden.

Ordentliga insatser för Sundsvall och Härnösand har gjorts när det gäller tjänstesektorn med anledning av utflyttning från Stockholmsområdet.

Senast i dag har regeringen beslutat om insatser för arbetsmarknadsutbildningscentret i Kramfors och arbetsmarknadsutbildningen i Sundsvall. Det senare innebär en utbyggnad av serviceutbildningen.

Detta är bara några av de många, välbehövliga insatser som gjorts för Västernorrland.

Nu tittar vi på både länsstyrelsens förslag och det förslag som det socialdemokratiska partidistriktet lämnat till åtgärdsprogram. De sammanfaller till mycket stora delar. Men vi tittar naturligtvis också på andra förslag, som kommit fram från företrädare för andra delar av länet, industri, näringsliv, offentlig sektor. Allt detta skall värderas och analyseras och bilda underlag för förslag till beslut.

Anf. 164 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag är självfallet glad över att regeringen har vaknat i det här fallet och jag tycker att det är värdefullt att arbetsmarknadsministern här i riksdagen får tala om regeringens avsikter. De är nu nämligen helt annorlunda än de var för en och en halv månad sedan. När jag frågade om regeringen avsåg att lägga fram förslag om särskilda åtgärder inom Västernorrland, svarade statsrådet att hon inte har för avsikt att föreslå regeringen att vidta några särskilda åtgärder. Några dagar tidigare hade statsrådet sagt att situationen i Västernorrland inte motiverade några särskilda åtgärder. Jag är mycket glad om det är så att regeringens partivänner ifrån länet har lyckats få regeringen att inse att det behöver göras någonting.

Det har visserligen förekommit regionalpolitiska insatser i Västernorrland, men de har varit helt otillräckliga eftersom Västernorrland under 1980-talet har förlorat i de närmaste 8 000 människor. Det är litet sent att nu börja komma med särskilda åtgärder. Det borde ha gjorts för länge sedan.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 84)

Kammaren övergick till att debattera flyktingpolitiken.

Anf. 165 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! I en frågedebatt häromdagen sade dåvarande invandrarministern att Sverige har en bra flykting- och invandrarpolitik. Jag höll med honom om detta. Jag vill gärna säga att jag tycker att det ligger ett stort värde i att de politiska partierna i Sveriges riksdag i mycket stor samstämmighet har

Flyktingpolitiken

utförmad landets flykting- och invandrarpolitik. Vi är överens om huvuddragen, även om vi kan strida om vissa delar av flykting- och invandrarpolitiken. Det är mycket viktigt med denna samstämmighet, inte minst med tanke på de främlingsfientliga och rent av rasistiska tendenser som ibland kommer till uttryck i vårt samhälle.

Jag vill nu, herr talman, mycket kortfattat redogöra för huvuddragen i den moderata flykting- och invandrarpolitiken. Sverige är ju en del av världen, och vi vet hur det ser ut runt omkring oss. Det finns 15 miljoner flyktingar. Många av dem lever i flyktingläger i olika delar av världen. Vi blev väl litet till mans mycket skakade häromdagen, den 27 januari, när vi i tidningen Expressen kunde läsa ett reportage av förre invandrarministern ifrån hans resa i Vietnam. Han berättade i ord och bild om att vietnamesiska familjer med ända upp till sex barn bor i hönsburar lika stora som en svensk dubbelsäng. Burarna är staplade i lager på varandra. Man kan inte annat än att röras och bli engagerad när man ser sådana reportage.

Vi vet att många människor i världen lever under förtryck och förföljelse. Det är då självklart att ett land som Sverige skall ställa upp och ge människor en fristad. Det viktigaste är naturligtvis att vi genom olika internationella överenskommelser och i samarbete med FN:s flyktingkommissarie kan verka på det internationella planet för en så enhetlig tillämpning av Genèvekonventionen som möjligt.

Vi måste öppna våra gränser för dem som klappar på vår dörr eftersom de lever under krig eller blir utsatta för förföljelse på grund av ras, hudfärg, religion eller annat. Ibland ställer vi oss frågan vem som skall räknas som politisk flykting. Vi har tidigare förfäktat och gör så även nu, att vi borde avskaffa 6 § och i stället ha nuvarande 3 § som vår egentliga flyktingparagraf. Senare i vår kommer vi att få ta ställning till en helt ny utlänningslagstiftning. Jag skall därför inte gå närmare in på den debatten.

Som vårt partis uppfattning vill jag i alla fall framföra att vi anser att man skall göra en mix av 3 § och 6 §, så att vi finge en human och generös flyktingpolitik, dock med en striktare utformning än i dag. Vi ifrågasätter också om vi inte skulle öka flyktingkvoten med tanke på alla dessa miljoner människor som i årtal får vänta i flyktingläger.

Vi skall vara generösa, men vi skall också ställa vissa krav. Vi har tidigare framfört och gör det också i årets kommittémotion att vi bör kunna ställa några krav på att flyktingarna har någon form av identitetshandling eller något resedokument med sig så att de inte som i dag kastar alla handlingar. Det är naturligtvis en besvärlig fråga eftersom det ligger i flyktingkapets natur att det kan vara svårt att få fram några papper. Förre invandrarministern Georg Andersson har dock sagt att man kommer att föreslå åtgärder av olika slag som har till syfte att man skall kunna ställa litet krav, så att vi vet vilka flyktingar som kommer in i landet.

Det är mycket viktigt att flyktingarna snabbt kommer ut i kommunerna. Vi tycker därför, i likhet med generaldirektören för invandrarverket, att det vore bra att i nuläget när det råder bostadsbrist kanske ordna genomgångsbostäder så att flyktingarna i varje fall kommer ut och får del av samhörigheten i samhället. Vi vill undvika särbehandling så långt som möjligt, eftersom vi tror att om flyktingar får gå före i köer och om de särbehandlas så skulle det innebära en ökad främlingsfientlighet.

Tidigare har vi varit pådrivande när det gäller flyktingars möjlighet att få arbete. Det är vi fortfarande. Vi tycker att regeringen har varit alldeles för långsam när det gäller att vidta åtgärder för att verkligen bereda duktiga människor arbete. Ända sedan 1970-talet har UHÄ haft frågan om den s.k. ekvivaleringen av utbildning på sitt bord. Det har dock inte hänt särskilt mycket. Något händer nu, och vi är glada för det. Det måste emellertid hända mycket mera. Vi tycker också från vårt parti att tills man har löst frågan med de långa väntetiderna skulle man kunna ge temporära arbetstillstånd.

Vi vill naturligtvis också ta till vara det fina engagemang som organisationer av olika slag har på detta området. Regeringen borde diskutera ännu mer hur man skall kunna öka organisationernas hjälp och engagemang på det här området.

Detta var alltså i korta drag den moderata politiken. Jag vill också lägga till att det är min förhoppning att den nytillträdde invandrarministern skall lyckas väl med sitt arbete. Hon är tyvärr inte i kammaren just nu, men jag får väl i hennes frånvaro önska henne lycka till med det svåra arbetet.

Anf. 166 KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Vad är en flykting för någonting? Jo, en flykting är ett levande bevis på att en statsmakt någonstans i världen har misslyckats med att verkställa FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Misslyckandet kan gälla förmågan att skapa:

- politisk frihet
- tryck- och yttrandefrihet
- ekonomisk frihet
- frihet från förtryck
- frihet från krig
- frihet från våld, sadism, tortyr, osv.

Varje flykting är som jag sade nyss ett *levande* bevis på att någonting är skevt i hans, eller hennes, fosterland. Men det innebär också, att de kamrater som inte finns kvar i ursprungslandet i dag – och inte heller är på flykt – är de döda bevisen för samma otäcka missförhållande. Därför är jag tacksam för varje flykting som *kan* ta sig hit. Det är emellertid också en komplimang för Sveriges namn ute i världen, när dessa människor söker sig till just vårt land. Varför gör de det? Jo, vi har i alla tider haft bra marknadsförare för AB Sverige, såsom Raoul Wallenberg, Folke Bernadotte, Dag Hammarskjöld, Gustav von Rosen, Olof Palme, m.fl. Dessa människor har byggt upp en image av en välmående, human rättsstat, som är i det närmaste unik i världen. Tänk vilken ohygglig chock det måste vara för dessa människor att upptäcka att all denna reklam om det paradisiska Sverige är minst lika falskt som all annan reklam. Det finns lika mycket onödiga tillsatssämnen, färgmedel och spår av gifter i den svenska nationalstatens flyktingpolitik av i dag, som det finns i vilken okontrollerad importsylt som helst.

Dagens svenska modell av flykting- och invandrarpolitik har i oändligt många fall varit en ren katapultpolitik. I varje fall gäller detta för vissa kategorier av flyktingar – främst då de sydamerikanska! Ty är vi inte vänliga mot dessa människors fosterländer, så riskerar vi ju att den pågående utvecklingen av våra handelsförbindelser stagnerar, eller byts i nedåtgående

trend. Eftersom all ekonomisk stagnation är en styggelse i tillväxtekonomin buskage, så kan ju detta kanske leda till en urholkning av tilltron till vårt politiska system, till börsfall och andra otäckheter.

Därför kan den förre Consafefefen både fälla utrontingshotade pumor och fortsätta att importera massaved från Pinochet för vidare befordran till Billerud, m.fl. – utan att uppleva störningar i affärsförbindelserna, tack vare vår katapultpolitik. Det måste väl vara detta som kallas för bilaterala avtal.

En annan otäck historia under uppsegling är returnerandet av de iranska barn som föräldrarna skickat ut ur landet, detta för att barnen inte skulle bli uttagna till minfältet, där de skulle finna och spränga minorna med hjälp av sina kroppar.

Kriget mellan Iran och Irak är visserligen slut, men den religiösa kampen – mellan gammaldags intolerans och grymhet och moderna tiders demokratiska livssyn – har knappt börjat ännu.

Dessa barn kommer säkert att räknas som desertörer, som smitit från ett heligt krig. Eftersom synen på människoliv i dessa länder – oavsett de inblandades ålder – är så väsensskild från våra värderingar, måste man vara helt på det klara med att dessa barn går en synnerligen oviss framtid till mötes – om de nu över huvud taget har någon framtid alls, vilket är osäkert.

Jag blir skrämmd när jag läser sådant! Vilken cynism behärskar Sverige, eftersom vi bär oss åt så?

Miljöpartiet de gröna har synsättet att Sverige skall leva i solidaritet med människor i hela världen, nu och i framtiden! Ingen människa kan välja var på jorden hon skall födas – vissa har tur och andra otur.

Planeten Jorden är allas vår gemensamma egendom!

Men av rädsla för varandra har vi ”pinkat” in en mängd revir på detta klot, som vi sedan kallar för gränser och som vi gömmer oss bakom.

Tänk så ovärdigt för en däggdjursras som påstår sig vara Guds högsta manifestation, skapelsens krona och liknande epitet, att fortfarande sitta fast i ett rovdjursbeteende, som innebär att vi springer omkring och markerar på buskar och stenar, eller i varje fall ritar in dessa gränser på kartorna!

Vi har nu upptäckt att gränser inte existerar för t.ex. luft- och vattenföroreningar. Vi tycker det är jättetjusigt när fisken går till vid våra kuster, eller när flyttfåglarna kommer i mängder och befolkar vårt vackra land. – Men varför stänger vi ute våra egna artfränder?

Vi har råd att vara generösa mot flyktingar!

Vi har aldrig haft bättre råd än nu!

Vi har därför kapacitet att ta emot många!

Vi saknar arbetskraft i vårt land!

Och med diverse knep och finter försöker vi då övertyga våra kära pensionärer om att ta på sig overallen igen och gå ut och tjäna pengar. Jag missunnar inte dessa att tjäna en slant och att få komma ut bland folk igen. Men detta kan ändå endast bli ett marginellt tillskott.

Men i flyktingarna har vi en outnyttjad reserv, som vi inte ens vill tillåta att arbeta, för att man tydligen är rädd för att de skall rota sig alltför hårt.

– Varför i hela fridens namn gör vi så!

– Vem har hittat på detta?

– Det kan ju inte vara Kjell-Olof Feldt, för han har mig veterligt aldrig sagt nej till skatteinkomster hittills.

De flesta flyktingar vill ofta inget hellre än att snabbt få lära sig svenska och att få börja på ett jobb som gör det möjligt för dem att göra rätt för sig.

Med en mycket ringa utbildningsinsats kan vi här få ett arbetskrafttillskott av stort värde för vår och deras gemensamma framtid.

Dessa människor är en resurs och en gåva till vårt land, som ökar vår kulturella rikedom på ett helt fantastiskt sätt.

Miljöpartiet de gröna har lagt motioner i detta ämnesområde – den ena omfattar 26 yrkanden – och jag skall inte trötta ut församlingen med en uppräknning av dessa krav. Ni kan ju läsa själva.

Sverige har också fått en ny invandrarminister – som jag ber att få gratulera till utnämningen, och jag får väl skicka en kopia av snabbprotokollet sedan – och till henne vill jag framföra välkomsthälsingen:

“Vi har knappast råd att avvisa flyktingar från Sverige!”

Anf. 167 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Ja – rum för medmänsklighet. Så lyder parollen för den kampanj som de humanitära organisationerna genomför under vecka 6, eller från den 6 februari. Det är en landsomfattande aktion som Röda korset, svenska kyrkan, Svenska frikyrkorådet och Flyktingrådet ställt sig bakom.

I mitt län har det bildats lokala aktionsgrupper i praktiskt taget varje kommun för genomförandet av kampanjen. Det borde vara en förpliktelse för alla riksdagsledamöter att på olika nivåer medverka till att denna kampanj blir en framgång.

Just nu sitter ca 13 000 i flyktingförläggningar, varav 3 000 har sina tillstånd klara. De har väntar på klarsignal från kommunerna. Det gäller nu främst att kommunerna ökar sina åtaganden, men också att de få kommuner som har möjligheter också gör avtal med statens invandrarverk när så inte har skett.

De humanitära organisationerna är en stor tillgång och resurs i vår flyktingpolitik. De har också ofta väl avvägda synpunkter på hur den skall utformas. Vi borde lyssna mer till de synpunkter de framför för en human och generös flyktingpolitik.

Till Gullan Lindblad vill jag säga att ett avskaffande av 6 § skulle direkt motverka en sådan generell och human flyktingpolitik. Jag vill erinra om att det 1987 var inte mindre än 5 374 paragraf 6-fall av 14 000. För 1988 har jag ännu inte siffrorna, men de är av allt att döma betydligt högre. Det är mycket svårt att genomföra den generösa politik som Gullan Lindblad talar för om hon skulle vidta dessa åtgärder.

Fortfarande är de långa handläggnings- och väntetiderna det allvarligaste problemet. Nu signalerar departementet att ett förslag om reformerad utlänningslagstiftning och förändrad organisation inom invandrarverket skall behandlas av riksdagen. Till den frågan finns det anledning att återkomma senare. Jag vill erinra om att vi har haft långa handläggningstider även under tider då antalet asylsökande varit vida mindre än vad det är i dag. Det är därför nödvändigt att verkligen tillse att de handläggande myndigheterna vid en reformering får de resurser som behövs för att handläggningstiderna skall bli rimliga.

I detta sammanhang vill jag ifrågasätta om inte reformeringen av organisationen borde gå längre än vad föreliggande förslag ger vid handen. Att alla enskilda överklagningsärenden prövas av regeringen är enligt min mening inte längre nödvändigt. Att inrätta en särskild överklagningsinstans i regeringens ställe borde snarast utredas. I politiskt viktiga och känsliga fall av prejudicerande karaktär skulle man kunna finna former för att bereda regeringen ett avgörande inflytande, även om en sådan rättslig klagoinstans inrättades.

Även när det gäller invandrarverket är det angeläget, liksom när det gäller regeringen, att man kan få ägna betydligt mera tid åt huvuduppgiften, som är att föra en aktiv och solidarisk invandrar- och flyktingpolitik. Nu får man ägna huvuddelen av resurserna åt de enskilda ärendena. Detta gäller såväl regeringen som invandrarverket.

Invandrarverket bedömer att behovet av bostäder uppgår till ca 10 000 kr. per år. Det fordras nu betydligt starkare stimulansåtgärder för att lösa bostadsproblemen. Det är framför allt genom att utöka de regionala mottagningscentra som hitintills endast bedrivits på försöksbasis. Men det gäller också att sätta in betydligt större stimulansåtgärder för att få till stånd genomgångsbostäder. Självfallet är de permanenta bostäderna viktigast. Det borde vara en förpliktelse för varje kommun att tillse att man i sina planeringsåtgärder ser till att man har erforderliga permanenta bostäder. I ökande utsträckning måste temporära åtgärder användas på kort sikt.

Gullan Lindblad var inne på frågan om temporära arbetstillstånd för flyktingar. Den bästa lösningen är att handläggningstiderna blir så korta att man inte behöver tillgripa sådana åtgärder. Men jag vill erinra om att det bedrivs en viss försöksverksamhet som är av stor betydelse. Den försöksverksamheten borde kunna byggas ut, så att de flyktingar som går och väntar får sysselsättning.

Anf. 168 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck och jag är överens om mycket. Här finns det rum för medmänsklighet. Jag tror att vi kan hålla med varandra om det. Men Hans Göran Franck ifrågasatte mitt förslag om att vi skulle avskaffa 6 § för att i stället tillämpa 3 § men med en mycket generös bedömning. Det vore bättre att ha en enhetlig flyktingparagraf. Jag vill fråga Hans Göran Franck: Vilka är de mest behövande flyktingarna som bäst behöver den här medmänskligheten? Jag skulle vilja påstå att det är de kanske miljontals människor som i dag sitter i flyktingläger världen över, bl.a. barn som får växa upp i de s.k. hönsburarna, som jag talade om, och som under hela sin barndom och ungdomstid inte får någon annan tillvaro än denna. Jag tror att väldigt många svenskar håller med mig om att det kanske är flyktingkvoten vi skall se över och öka flyktingkvoten på 1 250 som Sverige har haft som mål under många år. Jag tror att vi kan vara överens om att vi bör ta emot fler s.k. kvotflyktingar.

Vi är också överens om att kommunerna bör ta emot fler flyktingar. Jag kan emellertid förstå kommunerna och deras problem. Det visar sig ju att socialbidragskostnaderna för flyktingar ökar, trots att socialbidragskostnaderna generellt sett har minskat. Det är svårt för flyktingarna att komma i

arbete. Vi från moderat håll har föreslagit att man skall förlänga den tid som kommunerna får betalt för flyktingarna, från nuvarande tre till förslagsvis fem år, som man har t.ex. i Norge. I Danmark har kommunerna det i sex år. Jag vill fråga Hans Göran Franck hur han ser på detta. Vore inte detta en stimulansåtgärd om någon för kommunerna?

Kommunerna borde också ha mycket större frihet i dag att använda de statliga bidrag som de får. Kommunerna borde t.ex. ha möjligheter att ge flyktingarna arbete och ge någon typ av flyktinglön för detta. Det viktiga för dessa människor är ju att de får komma ut i arbetslivet.

Det har på sistone hänt en del, vilket jag är glad över. Man har infört svenska för invandrare redan på flyktingstadiet i förläggningarna. Man har också en del andra projekt på gång. Men mycket mer borde ha hänt långt tidigare. Det är synd att Hans Göran Francks eget parti inte har lyssnat mer på honom. Jag förstår nämligen att vi är överens om att det är mycket viktigt att flyktingarna bereds arbete. Jag tycker också att det viktigaste är att de snabbt kommer ut i kommunerna. Jag hoppas att man med vissa åtgärder, bl.a. en decentraliserad förläggningsverksamhet m.m. skall nå dithän att flyktingarna så snabbt som möjligt inlemmas i vårt samhälle.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 169 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Som svar på Gullan Lindblads frågor om 3 § resp. 6 § vill säga att 3 § är den paragraf som står i samklang med Genèvekonventionen. Enligt min mening går det inte att ändra på den i någon nämnvärd utsträckning och få någon blandning som Gullan Lindblad talade om i sitt första inlägg. Det är nämligen ett sätt att i grund och botten försvaga vår flyktingpolitik. Det finns ju många gränsfall, och 6 § är mycket viktig för att dessa gränsfall inte skall komma i kläm. Men detta handlar inte bara om gränsfall, eftersom det rör sig om 6 000. Det är människor som utsätts för trakasserier och olika typer av diskriminering som är av mindre omfattning än den som det talas om i Genèvekonventionen. Det som Gullan Lindblad föreslår innebär därför en icke möjlig väg, som leder till en försämring av den generösa flyktingpolitiken.

Flyktingkvoten har gällt i mer än tio år och varit 1 250. Flyktingkvoten är något som man skall fatta beslut om oavsett vilken lagstiftning Sverige har. Det har många gånger uttalats av riksdagen. Det är nu dags att pröva en successiv ökning av flyktingkvoten.

Jag vill nämna att det finns en socialdemokratisk motion där det talas om en successiv utökning av flyktingkvoten och där det föreslås att kvoten skall öka med 500 under innevarande budgetår. Det är viktigt att vi tillgodoser de människors behov som Gullan Lindblad talade om, dvs. de människor som befinner sig i flyktingläger. Det är de människor som inte kan ta sig till Sverige på egen hand och som inte heller har resurser för det. Detta är en mycket viktig fråga, och när det gäller den kan vi göra alldeles speciella insatser. Jag vet av egen erfarenhet, efter att ha varit med vid dessa uttågningar, att behoven är mycket stora.

När det slutligen gäller arbetet vill jag säga att jag sätter mycket stort värde på de insatser som nu görs för att kraftigt öka antalet arbetsförmedlare, men det kan finnas även andra åtgärder som kan komma i fråga.

Anf. 170 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att Hans Göran Franck och jag är överens i de flesta frågorna. Som jag sade tidigare är riksdagens alla partier ganska överens i dessa frågor.

När det gäller 3 § kontra 6 § är det väl alldeles självklart att man skulle kunna ha en generös praxis i fråga om 3 §. 3 § är ju enligt Genèveöverenskommelsen flyktingkonventionen, och den är vi alla överens om. Man skulle emellertid kunna stifta en speciallag i Sverige och vid bedömningen ha en generös tillämpning. Men det är faktiskt ett snett förhållande att Sverige är ensamt om denna paragraf. Detta kan leda till, vilket påtalades när vi fattade beslut om den nya flyktingpolitiken, att § 6-flyktingarna får större skydd än § 3-flyktingarna. Det är ett något egendomligt förhållande.

Vi är ganska överens om att det är kvotflyktingarna som är de mest behövande. Jag tror att det är mycket viktigt att vi arbetar även för internationella överenskommelser så långt som möjligt, så att vi löser problemen i samråd med FN:s flyktingkommissarie.

När det gäller arbetsmöjligheterna är jag glad över att det nu händer saker. Men jag vidhåller att det borde ha skett mycket tidigare. Man borde ta till vara dessa människors kapacitet. Häromdagen kunde man läsa i en av våra stora dagstidningar att invandrare med akademiska utbildningar inte kan tillgodogöra sig dessa i Sverige.

Det som nu händer är bra, och vi får driva på från alla håll så att det händer saker ännu snabbare, eftersom det här finns en stor kapacitet för Sverige att tillgodogöra sig.

Anf. 171 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Gullan Lindblad om att antalet flyktingar som 1987 fick bifall på sin ansökan enligt 3 § var 2 326, och det var 5 374 som fick det enligt 6 §.

Det är på inget sätt möjligt att ändra på denna bestämmelse eller ens praxisen i en sådan omfattning att det tillgodoser de intressen och behov som finns. Moderata samlingspartiets idé har prövats i en rad sammanhang, och den skulle leda till en kraftig försämring av vår flyktingpolitik.

I den lagrådsremiss som nu föreligger sägs det uttryckligen att de olika kategorierna – konventionsflyktingar, § 5-flyktingar, som är vapenvägrare, och § 6-flyktingar, som är människor med flyktingliknande fall – skall behandlas på ett jämställt och likställt sätt. Det är mycket viktigt att det inte råder några skillnader i behandlingen av dem.

Jag vill slutligen säga att jag tycker det finns anledning att pröva alla möjligheter för att skapa sysselsättning åt dem som får vänta för länge. Det normala skall vara att det skall ta kort tid, maximalt två månader resp. sex månader i överklagningsfallen. Jag menar att man utöver de här åtgärderna med arbetsförmedlare och arbetsprojekt skulle kunna överväga att kanske ha någon form av gräns där man sade, att om man nu inte uppfyller

tidskraven skulle man ge ökade möjligheter till arbete i form av ett temporärt arbetstillstånd. Detta skulle ske bara för att sätta press på myndigheterna. Men det är en fråga som måste utredas, och det måste också ske i samförstånd med partsorganisationerna på arbetsmarknaden.

Anf. 172 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! När man under årens lopp har lyssnat till de debatter om flyktingpolitiken som vi haft här i riksdagen kan man konstatera att man upplevt två positiva faktorer. För det första är en samlad majoritet i riksdagen överens om att den svenska flyktingpolitiken skall vara generös. För det andra är man också överens om, och har slagit fast, att varje form av rasism, dvs. att behandla människor negativt på grund av deras hudfärg, ras eller religion, skall bekämpas med alla demokratiska medel. Det är bra att vi så långt är överens. Däremot är vi inte, herr talman, överens om inriktningen. Vi är inte så många i den här kammaren som anser detta, men jag tror att vi är betydligt fler utanför kammaren än vad som speglas av förhållandet här i dag.

Det är min bestämda uppfattning att vi bör gå tillbaka till den fördelning av resurserna inom flyktingpolitiken som vi hade för ett antal år sedan. I början av 80-talet gav vi 75 % av våra pengar till flyktingverksamhet utomlands. I dag är situationen helt omvänd. Vi ger bara en liten del till de människor, det har här i dag talats om 15 miljoner, som sitter runt om i världen i olika flyktingläger under ytterst besvärliga förhållanden. De får i dag en ytterst begränsad del av den svenska hjälpen, medan den största hjälpen däremot går till de människor som har pengar, kontakter eller förmåga att själva komma hit och så att säga knacka på vår dörr.

Herr talman! Vem är det då som knackar på vår dörr? Till stora delar är det en skara människor vilkas identitet vi inte känner. Det har blivit närapå en sport att kasta bort pass, biljetter eller ID-handlingar. Jag vill nu inte att någon skall missförstå mig. I själva flyktingskapet ligger ju att man inte har några papper – man måste lämna sitt land hals över huvud eller med hjälp av falska papper. Men majoriteten av dem som vi i dag beviljar asyl i Sverige är utlänningar som visat både biljetter och pass vid ett flertal tillfällen under resans gång till Sverige men som omedelbart före ankomsten till exempelvis Arlanda kastar bort dessa handlingar. Varför gör man detta? Om det är så att man har ett falskt pass och sedan kan förklara varför man var tvingad att ordna det falska passet borde det vara ett argument som man kan köpa från svenska myndigheters sida. Men så är faktiskt inte fallet. Man kastar bort sina pass därför att man medvetet vill föra myndigheterna bakom ljuset.

Det har i den här debatten, herr talman, ofta talats om långa utredningstider. Man har då skyllt på den brist på resurser som invandrarverket har. Det är faktiskt inte konstigt att utredningstiderna blir långa när man skall behandla tusentals och åter tusentals fall av asylansökningar där man inte vet vem personen i fråga är. Det hade varit bättre att ha en betydligt effektivare kontroll vid våra gränser så att man snabbt skulle kunna konstatera vem den asylsökande utlänningen var eller i varje fall, när det gäller Arlanda, vilket flygplan han eller hon kom med.

Det förslag som man nu kommer att lägga fram under våren löser icke

dessa problem. Det finns ett bra förslag. Det är en åtgärd som i dag praktiseras i ett flertal olika länder. Så fort ett flygplan har landat har man passkontroll. Om det ändå är så att man har kastat bort sitt pass kan man bevisa att personen kom med just det här flygplanet och man vet varifrån det kom. I dag är det så, herr talman, att den som kan komma hit får i nio fall av tio asyl, och den som kommer hit och har lyckats kasta bort sina papper och dölja sin identitet får i dag med 100 % garanti asyl i Sverige. Det är beklagligt att den svenska flyktingpolitiken skall vara så hjärtlös som den är. Detta kan inte vara humant med tanke på de förhållanden som många flyktingar i dag lever under runt om i världen.

Anf. 173 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det påstående som Sten Andersson i Malmö gjorde här om att det förhåller sig på så sätt att de som antingen har kastat bort sina handlingar eller inte har några till 100 % får uppehållstillstånd är klart oriktigt påstående. Det förhåller sig snarare på det sättet att om man inte har handlingar och kan ge en trovärdig bakgrund till varför det förhåller sig så, vägs detta in och ses som en nackdel vid behandlingen av ärendena. Det är framför allt så, att om man lämnar oriktiga, osanna eller lögnaktiga, uppgifter om detta är det också en sak som kan påverka trovärdighetsbedömningen. Att påstå att, de som saknar handlingar skulle till alla få stanna är klart oriktigt. Däremot är det angeläget att vidta fler kontrollåtgärder när det gäller frågan om att komma åt passlösheten osv. Men jag tror inte att Sten Andersson i Malmö använder sig av det här argumentet för att han med detta vill ha en generösare flyktingpolitik.

Att man missbrukar asylrätten motverkar en generös flyktingpolitik och är till nackdel. Också de som är anhängare av en generös och human flyktingpolitik kan säga detta. Men Sten Andersson använder det här argumentet på ett oriktigt sätt i syfte att komma åt den generösa flyktingpolitiken. Han har dessutom sällat sig till dem som på ett märkligt sätt propagerar för en flyktingfientlig inställning, och det bör vi på allt sätt ta avstånd ifrån här. Jag är glad över att kunna säga att det råder en bred enighet här i riksdagen i dessa frågor och att Sten Andersson står isolerad i de här frågorna. Dess bättre står han inte bara isolerad här i riksdagen utan han står också isolerad ute i landet. Det är trots allt mindre grupper som ställer sig bakom hans ståndpunkter.

Anf. 174 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! När man hör Hans Göran Franck beskriva min situation och min ställning kan man få uppfattningen att jag befinner mig i ett kylskåp. Så är det möjligen i den här kammaren, men utanför den här kammarens väggar är sannerligen inte den beskrivningen korrekt.

Beträffande dem som kastar bort passen för att därigenom få en garanti för att stanna i Sverige: Om en utlänning som kastat bort biljetter, ID-handlingar och pass kommer till Sverige och söker asyl och myndigheterna inte kan bevisa från vilket land han eller hon kommit, har vi ingen som helst möjlighet att skicka tillbaka utlänningen. Vi vet ju inte vart han eller hon skall skickas. Skulle vi t.ex. misstänka att en utlänning kommer från Västtyskland men inte

kan vidimera detta innebär det att vi, om vi sätter personen i fråga på planet till Frankfurt, vi får honom eller henne tillbaka med vändande flyg. Detta borde faktiskt Hans Göran Franck känna till.

I fråga om en generös flyktingpolitik förbehåller jag mig faktiskt rätten att säga att jag vill ha en generös flyktingpolitik men att jag vill att tyngdpunkten skall ligga på, vilket Gullan Lindblad var inne på, de 15 miljoner människor som i dag befinner sig i läger runt om i världen under förhållanden som vi inte kan stava till här i Sverige. Det är mycket bättre att hjälpa dem än de 10 000 som i dag bluffar sig in i vårt land.

Anf. 175 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Sverige gör mycket betydande insatser för flyktingar ute i världen. De insatserna ligger nu på omkring 600 milj. kr.

När man hör Sten Andersson i Malmö får man intrycket att vi inte gör några verksamma insatser, men så är inte fallet. Om Sten Andersson verkligen vill verka för ökade insatser borde han komma med förslag i den riktningen. Men jag har inte lagt märke till att han har lagt fram ett enda konkret förslag om utökning av dessa insatser utomlands.

Flyktingkvoten har jag redan yttrat mig om. Det är en angelägen fråga. Jag hoppas att vi kommer fram till en successiv utökning av flyktingkvoten. Men detta kan på inget sätt ändra våra konventionsåtaganden och inte heller ändra den lagstiftning som vi har och som det råder bred enighet om.

Passlöshet o.d. måste vi bekämpa med andra metoder än dem som Sten Andersson tydligen har i tankarna.

Anf. 176 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Det har inte gått många dagar sedan motionstiden i riksdagen avslutades, så jag kan inte begära att Hans Göran Franck skall ha läst igenom alla motioner. Men i min motion om flyktingpolitiken har jag faktiskt yrkat att vi skall bibehålla den generösa flyktingpolitiken men se till att de mesta pengarna går till dem som bäst behöver dem. Jag har alltså lagt fram förslag.

Hans Göran Franck står ganska naken i sin argumentation. Han säger att mina förslag för att komma till rätta med passlösheten inte fungerar och är dåliga. Han säger att det måste till någonting annat. Men han säger inte ett ord om och lägger inte fram något förslag beträffande hur situationen skall lösas.

Situationen är fördärvlig. Just det faktum att vi i dag beviljar asyl och senare t.o.m. ger svenska pass till ett antal människor som inte vill tala om vilka de är, varifrån de kommer och vad de har gjort tidigare, innebär att vi undergräver förtroendet för en generös svensk flyktingpolitik.

Talmannen anmälde att Hans Göran Franck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Debatten om flyktingpolitiken var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera skatter.

Anf. 177 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Skatter och avgifter uppgår till nästan 600 miljarder under innevarande år. Under rubriken Skatter i den allmänpolitiska debatten har två talare anmält sig. Jag hoppas att det inte är ett uttryck för det intresse som riksdagsledamöterna och partierna hyser för skattepolitiken, som är en så viktig del av människornas liv.

I gårdagens debatt talade statsministern en del om skatter. Han försökte bl.a. beskriva den moderata skattepolitiken. Det gjorde han bl.a. genom följande uttalande: "Redan nästa år skall statens inkomster minska med 20 000 milj. kr." Detta yttrande från statsministern visar klart hans och socialdemokratins inställning: Kollektivet går före individen. Det viktigaste är att statens inkomster bibehålls. Det är viktigare att den politiska sektorn har resurser, även om valfriheten för individerna därigenom minskar. Vad det gäller är nämligen att låta medborgarna behålla 20 000 milj. kr. mer än vad de annars får behålla med den politik som regeringen för.

Statsministern talade också om vad han och det socialdemokratiska partiet vill beträffande människornas valfrihet. Också det är ett avslöjande citat. Han säger: "Vi diskuterar – – – hur medborgarnas valfrihet inom den gemensamma sektorn skall öka."

Det är mot den bakgrunden inte förvånande att det förslag till skatteomläggning som har lagts fram för den sittande inkomstskatteutredningen inte bara skall genomföras inom ramen för ett oförändrat skattetryck utan t.o.m. redan statistiskt sett innebär ett höjt skattetryck. De positiva effekter som trots allt kan uppkomma genom rena strukturförändringar – som inom parentes sagt skulle bli mycket större om man samtidigt sänkte skattetrycket – leder till ökade skatteintäkter som man inte alls tar hänsyn till. I realiteten är det fråga om ett väsentligt skärpt skattetryck till följd av detta förslag.

Det är alldeles uppenbart att dessa skattesärpningar som företas för att sänka marginalsatserna – vilket i sig är bra – syftar till att skapa ett skattesystem som kan underlätta en fortsatt utgiftsökning, en fortsatt kollektivisering och en fortsatt minskning av medborgarnas valfrihet. Det är därför som man föreslår exempelvis kraftig skattehöjning på boende och pensionssparande, försäkringar beträffande reseavdragen och mycket annat. Detta skulle inte behövas om man hade som utgångspunkt att utforma en skattereform som, samtidigt som den ökade tillväxttakten, också ökade medborgarnas egen valfrihet.

Detta senare leder i sin tur till ännu större tillväxttakt. När vi politiker inser att vi faktiskt inte kan hantera pengar bättre än företagare och enskilda människor och därmed ger tillbaka beslutanderätten till människor, företag och organisationer, då kommer ekonomin att fungera bättre. Vi klarar inte av att fatta alla dessa beslut som vi föresätter oss att ta – dessa beslut som debatteras i oändliga timmar här i riksdagens kammare, utan att flertalet ledamöter egentligen vet vad som vare sig diskuteras eller beslutas.

På det sättet skulle vi kunna öka medborgarnas valfrihet. Då krävs det inte bara ett sänkt skattetryck genom sänkta marginalsatser, grundavdrag för barn osv., som vi moderater föreslår, utan det krävs också att man parallellt med en sådan skattereform avreglerar och bryter upp de offentliga monopolen.

Det innebär inte att det blir mindre sjukvård. Vi får tvärtom mer sjukvård för pengarna genom den stimulerande konkurrens som uppkommer, för att ta just sjukvårdsområdet som exempel. Det är detta som en sådan politik syftar till. Efterfrågan av vård och omsorg finns och kommer sannolikt att öka i framtiden. Men vi skall producera vård och omsorg på ett effektivt sätt, och vi skall låta människorna själva välja vilken vård och omsorg de vill ha och vem som skall producera den. De anställda, som i dag oftast har endast en arbetsgivare när det gäller vård och omsorg, får fler arbetsgivare att välja mellan. De får också möjlighet att starta eget. Då utnyttjar vi deras initiativkraft och förmåga på bästa möjliga sätt.

En verklig skattereform måste alltså innebära ett sänkt skattetryck. Den måste innebära att först dessa 20 000 miljoner och sedan ytterligare miljoner återlämnas till dem som egentligen äger pengarna, dvs. till de medborgare som genom egna arbetsinsatser tjänat dem.

Visst krävs det *gemensam finansiering!* Visst kommer vi i fortsättningen också att ha ett förhållandevis högt skattetryck, men vi kommer att få ett system där människornas valfrihet, som jag nyss sade, ökar.

Eftersom skatteutskottets värderade ordförande kommer att följa mig i denna intensiva skattedebatt här i kammaren skulle jag vilja fråga honom: Är det inte möjligt att socialdemokraterna skulle kunna inse att det är medborgarnas pengar det handlar om, att man kan öka medborgarnas valfrihet genom att sänka skattetrycket? Skulle vi inte kunna komma överens om att diskutera en kommande skattereform, dvs. att sänka skattetrycket?

Anf. 178 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! De flesta är överens om att vi i Sverige har ett skattesystem som är omodernt och har en hel del skavanker. Jag syftar därvid bl.a. på de skatteundandraganden genom skattefusk eller skatteplanering som sker i så stor utsträckning i dag.

Här finns det kanske anledning att genast stanna upp och något begrunda innebörden av begreppen skattefusk och skatteplanering. Vad skattefusk är, det vet alla. Det är något som är olagligt och som kan bestraffas. Men vad är skatteplanering? Ja, en sak är klar. Det är inte olagligt, och det är inte alltid omoraliskt eller oetiskt. Men vad är det? Låt mig då få börja med att lätt uppgivet få konstatera, att det är ett synnerligen vidsträckt begrepp som rymmer många typer av skatteundandragande, mängder av aktiviteter för att sänka eller helt slippa ifrån skatten.

Men vad är då en godtagbar skatteplanering, och hur ser den icke godtagbara ut? Ja, det kan knappast vara oetiskt om en person som sparar för sin ålderdom eller för att skapa en buffert väljer den ur skattesynpunkt mest gynnsamma sparformen. Men skatteplanering är det ju onekligen. Däremot kan man ifrågasätta etiken eller moralen i ekonomiska dispositioner som har till huvudsyfte att åstadkomma en skattelättnad och där allt annat är bisyften. Och alldeles oetisk är den senaste tidens ohämmade marknadsföring av hela transaktionskedjor, där man konstruerar och saluför ett visst skatteresultat. Detta är någonting som i dag görs i mycket stor omfattning, och i tillskapandet av dessa transaktionskedjor, i rådgivningen och i finansieringen deltar banker, finansbolag, advokater och revisorer.

Sammantaget rör det sig om tiotals miljarder som på detta vis undandras beskattning. I stället övervältras denna skattebörd på skattebetalare som inte vill eller kan ägna sig åt en sådan avancerad skatteplanering, ett förhållande som ytterligare framhäver det omoraliska i denna typ av verksamhet.

Nu inställer sig automatiskt nästa fråga: Vad är det för fel på vårt skattesystem som kan tillåta detta gigantiska skatteläckage? Ja, enligt de allra flesta skatteexperter – och på den punkten instämmer jag gärna – så är den främsta orsaken de asymmetrier som finns inbyggda i systemet, dvs. det faktum att olika typer av inkomster beskattas olika hårt.

Självfallet spelar också marginalskatternas höjd en roll i detta sammanhang, även om det kanske är riktigare att säga att det är avståndet mellan inkomstslag med hög skattesats och inkomstslag med låg skattesats som spelar den viktigaste rollen i detta sammanhang.

Efter detta stillsamma lamenterande efterlyser förmodligen vän av ordning några synpunkter på lämpliga åtgärder mot missförhållandena. Låt mig då genast få framhålla, att problemen är av så djupgående natur, att det inte räcker med smärre ingrepp på enskilda problemområden. Dylikt skrap på ytan kan förvisso vara nödvändigt under en övergångsperiod men löser inte de stora problemen. För det behövs det ett helt nytt skattesystem, ett system som bl.a. leder till sänkta marginalskatter, bredare skattebaser, ökat skatteuttag på kapital, enklare skatteregler och ökad fördelningspolitisk rättvisa.

Tankarna på ett nytt skattesystem innebär naturligtvis inte att man kan underlåta att ingripa mot den avancerade skatteplanering som nu pågår, särskilt som denna av allt att döma tilltar i accelererande takt och årligen dränerar statskassan på stora belopp. Det ligger i sakens natur att sådana ingripanden någon gång får karaktären av provisorier, men även provisorier är ibland nödvändiga.

Inför en eventuell omläggning till ett nytt skattesystem skulle jag vilja peka på risken för vad någon skatteexpert kallat för sista-minuten-planering, dvs. att nu ordna fram skattefria pengar i avvaktan på att vi får ett klarare och tydligare system, eventuellt också med lägre marginalskatter. Det bästa exemplet på detta är vissa bankers marknadsföring av långsiktiga sparkonton, där pengarna sätts in nu men räntan utbetalas och beskattas först 1992. Man spekulerar helt enkelt i olikheter i nuvarande och kommande skattesatser, något som faktiskt kan komma att utveckla sig till den verkligt stora asymmetrin.

Då finns det anledning att höja ett varningsfinger dels mot dem som nu utreder skattefrågan, så att de beaktar dessa övergångsproblem, dels mot banker, skatterådgivare och vanliga skattebetalare, som ju faktiskt inte vet ett enda dugg om hur ett eventuellt nytt skattesystem kan komma att se ut.

Mot denna något dystra bakgrund, herr talman, känns det skönt att kunna konstatera, att vi socialdemokrater inte har suttit med armarna i kors. Vi har under de gångna sex åren vidtagit ett stort antal åtgärder av både långsiktig och kortsiktig karaktär. De långsiktiga åtgärderna består i huvudsak i tillsättandet av ett antal skatteutredningar – den första redan 1985 – som nu är inne i ett intensivt slutskede. De mera kortsiktiga åtgärderna har mest

handlat om förenklingar, basbreddningar, sänkningar av skattesatser och direkta ingripanden mot skatteundraganden av olika slag. Och det är, märk väl, åtgärder som till stor del ligger väl i linje med ett tänkt kommande skattesystem.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Anf. 179 BO LUNDRÉN (m) replik:

Herr talman! Jag kan inte med bästa vilja i världen säga att Lars Hedfors gjorde den minsta ansträngning att försöka svara på min frågeställning. Den får jag då upprepa: Vad är det som gör att socialdemokraterna inte kan tänka sig att sänka skattetrycket?

Skatter

Om vi nu skall bryta med traditioner, ändra utveckling och motverka skatteplanering – gör då det enda som behövs: Sänk skattetrycket! Det är det allra viktigaste. Skattesystemet överlastas nämligen i dag av alltför stort skatteuttag. Då får man de effekter som Lars Hedfors så värtaligt beskrev.

Socialdemokraterna skryter ju med att 22 förslag – nu är det kanske 23–24 förslag – har lagts fram för att undvika det man kallar skatteplanering. Ändå fortsätter denna planering. Det var ju nya saker i det avseendet som Lars Hedfors belyste. Det visar att den här typen av insatser inte räcker, inte fungerar.

Bakgrunden till överdriven skatteplanering är det höga skattetrycket. Frågan är då om socialdemokraterna faktiskt är beredda att göra något åt detta grundläggande förhållande. Den frågan reste jag inledningsvis.

Det finns också ett annat skäl till att en skattereform behövs – inte bara behovet av att motverka överdriven skatteplanering. Det är ett skäl som jag tog upp och som jag aldrig hör en socialdemokrat tala om, nämligen människornas valfrihet. Det sammanhänger i sin tur med utnyttjandet av våra totala resurser, tillväxttakten, det som kan garantera pensioner och välfärd för framtiden. Det talar ni aldrig om, och ändå måste det vara huvudskälet till eventuella skatteomläggningar. Vad det rör sig om är ju omläggning av ett gammalt system. Egentligen diskuterar vi i inkomstskatteutredning och företagsskatteutredning att dra ner de skattesatser som har höjts efter hand som socialdemokraterna velat ha mer skatteintäkter – dra ner dem till en nivå som är något mer rimlig men fortfarande ligger förhållandevis högt vid en internationell jämförelse. Det är detta det rör sig om – inte några nya skattesystem.

Det viktiga när det gäller att åstadkomma ett trendbrott är just att försöka få ned skattetrycket samtidigt som man avreglerar och avmonopoliserar.

Avslutningsvis vill jag säga följande. Jag har många gånger funderat över en speciell sak och jag har ställt frågor i ärendet till flera socialdemokrater här i kammaren – t.ex. Anita Johansson som sitter och lyssnar på debatten och Arne Kjörnsberg. Det samhälle som vi i Sverige i dag lever i är bra på många sätt och vis. Vi har hög standard – självfallet är det så. Men när det gäller vård och omsorg är flertalet människor, vanliga inkomstagare, ändå hänvisade till de lösningar som politiker svarar för. Om det skulle klicka vad gäller dessa lösningar – så är ju fallet ibland inom skolan, inom barnomsorgen, inom äldreomsorgen och inom sjukvården – finns det inga alternativ för människorna. Människorna blir utlämnade åt politiker. Hur kommer det sig att ni socialdemokrater har skapat ett samhälle som fungerar så, att enskilda,

vanliga människor utlämnas åt politiker och alltså inte har någon valfrihet? De som klarar sig också i dagens Sverige är de som har tillgångar och höga inkomster.

Anf. 180 LARS HEDFORS (s) replik:

Skatter

Herr talman! I mitt anförande försökte jag att i all anspråkslöshet förklara och diskutera det organiserade skatteundandragande som pågår i vårt land just nu. Jag måste säga att jag faktiskt tycker att det är litet synd att Bo Lundgren och andra företrädare för moderata samlingspartiet nästan aldrig vill inlåta sig på en sådan diskussion. Ni vill nästan aldrig ta upp de svåra spörsmål som finns när det gäller skatteplanering och skatteundandragande. När hörde vi Bo Lundgren eller någon annan företrädare för moderata samlingspartiet senast diskutera orsaken till och åtgärder mot den verksamhet som våra banker, finansbolag, revisorer, advokater osv. ägnar sig åt – dvs. att man systematiskt hjälper företagen att undandra sig beskattning för att i stället stjälpa över beskattningsbördan på andra människor som inte har samma möjligheter?

I valrörelsen – Bo Lundgren var också inne på den saken – diskuterade vi socialdemokrater uttrycket 22–0. Därmed menade vi att vi hade lagt fram 22 olika förslag i syfte att komma till rätta med skatteundandragande och skatteflykt av olika slag och att moderaterna hade gått emot samtliga dessa förslag. Är ni inte intresserade av denna viktiga rättssäkerhetsfråga? Det gäller ju att se till att alla människor utsätts för en rättvis beskattning. Ni är tydligen mera intresserade av att tala om skattesänkningar. Det är vad Bo Lundgren är inne på även i dagens debatt. Det handlar om skattesänkningar som i första hand är avsedda för högavlönade – lågavlönade kommer i andra hand.

Varför vill inte socialdemokraterna sänka skattetrycket? frågar Bo Lundgren. Då svarar jag: Det kan vi inte göra just för tillfället, därför att vi är intresserade av att den gemensamma sektorn, som är till för alla människor i Sverige, skall bli så bra och stark som möjligt. Ni kräver skattesänkningar, men samtidigt har ni anspråk på samhället när det gäller skola, utbildning, försvar etc. En verklig valfrihet får människorna om vi har en stark offentlig sektor! Ni kräver sänkta skatter. Men vad är det egentligen som ni då vill ta bort? På den punkten uttrycker ni er inte lika klart. Det vore bra om Bo Lundgren här kunde förklara hur de 20 miljarder som man vill sänka skatterna med skall finansieras på ett acceptabelt sätt.

Anf. 181 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Lars Hedfors skall få reda på hur finansieringen av vårt skatteförslag kan ske på ett acceptabelt sätt. Det enklaste sättet att få reda på det är naturligtvis att läsa den skattemotion som vi har väckt. Jag lämnar med glädje över en kopia till Lars Hedfors så snart jag kan.

Lars Hedfors frågar när jag senast diskuterade frågan om organiserat skatteundandragande här i kammaren. Jag tror att det var den 14 eller den 15 december i fjol. Sedan dess har jag bara talat här i kammaren i en interpellationsdebatt som rörde eftertaxeringsfrågor. Det har inte funnits något annat tillfälle.

Självfallet vill vi moderater – precis som Lars Hedfors, vilket annat parti som helst eller vilken riksdagsledamot som helst – ha ett system som fungerar, som gör att man inte ägnar sig åt vad jag skulle vilja kalla överdriven skatteplanering och organiserat skatteundandragande.

Lars Hedfors kommer tillbaka till uttrycket 22-0, som härrör från valrörelsen. Egentligen är det fråga om uttrycket 0-22. Ni gjorde ju aldrig mål – om vi nu skall tala i fotbollstermer. Ni lade fram 22 förslag och förverkligade dessa. Ändå har vi en ökande skatteplanering av den organiserade arten. Det visar ju att ni inte gick till roten med det onda. Det är emellertid vad vi vill göra. Vi vill faktiskt få ned skattetrycket, sänka skattesatserna, så att motiven för skatteplanering i överdriven omfattning försvinner. Det är det rimligaste, och det tror jag att vem som helst skulle kunna förklara.

De skattesänkningar som vi föreslår gäller till övervägande delen lågavlönade. 80-85 % av volymen gäller skattesänkningar för inkomster under 140 000 kr. Det framgår också av vår motion. Detta finansieras dels genom att vi mycket försiktigt räknar in de dynamiska effekter som sänkt marginalskatt ger – något som vi, såvitt jag förstår, nu är överens om –, dels genom att vi genomför besparingar på olika områden. Jag kan nämna den kommunala sektorn, som skulle gynnas mycket om löneökningstakten kunde minska, om inflations- och lönespiralen kunde hejdas. Det skulle förbättra kommunernas ekonomi i avsevärd grad. Då skulle man också kunna minska de specialdestinerade statsbidragen till kommunerna. I vår motion anges till punkt och pricka hur finansieringen skall gå till.

Men min fråga kvarstår. Lars Hedfors säger ju att socialdemokraterna vill ha höga skatter, så att den gemensamma sektorn, den offentliga sektorn, får sitt. Det handlar alltså om det som vi politiker bestämmer över. Men vad är det för fel med privatvård? Vad är det för fel med att människor får välja mellan olika läkare inom eller utanför den offentliga sektorn? Vad är det för fel med att anställda inom barnomsorgen får starta eget eller arbeta åt någon annan arbetsgivare än kommunen? Varför kan inte socialdemokraterna tänka sig ett samhälle där vanliga människor får valfrihet?

Anf. 182 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Bo Lundgren talar om skattesänkningar för de lågavlönade, som skulle bli resultatet av moderat politik. Men är det att åstadkomma skattesänkningar för lågavlönade om man vill sänka förmögenhetsskatten? Är det att åstadkomma skattesänkningar för lågavlönade om man vill höja arvs- och gåvoskatten? Är det att åstadkomma skattesänkningar för lågavlönade om man vill sänka skatten på kapital? Naturligtvis gynnar alla dessa skattesänkningar de högavlönade, och så har det i stort sett alltid varit när det gäller moderata samlingspartiets skattepolitik.

På min fråga om hur man skall finansiera de 20 miljarderna får jag det vanliga och litet otydliga svaret från moderaterna: Det är de dynamiska effekterna och besparingarna som är avgörande. Talet om dynamiska effekter kryper man ständigt bakom. Men det är ju inte fråga om någonting annat än fromma förhoppningar, Bo Lundgren! Vad är det för besparingar ni skall göra? Jo, det är besparingar på kommunernas bekostnad. Dessa

kommer att få problem när det gäller att klara åldringsvården, skolan, barnomsorgen osv. Det gäller också besparingar i fråga om delpensionen, sjukförsäkringen etc., som drabbar låginkomsttagarna.

Summa summarum: skattesänkningar för höginkomsttagarna och höjda avgifter etc. för låginkomsttagarna. Det är moderat fördelningspolitik.

Slutligen: Den 11 oktober diskuterade Bo Lundgren frågan om skatteundandragande här i kammaren. Men frågan är fortfarande: När skall ni egentligen kritisera det organiserade, planerade skatteundandragande som sker med hjälp av våra banker, finansbolag, revisorer osv.? När får vi höra kritik från moderata samlingspartiet på den punkten här i kammaren?

Talmannen anmälde att Bo Lundgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Debatten om skatter var härmed avslutad.

24 § Kammaren beslöt kl. 17.50 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

25 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

26 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Kammaren övergick till att debattera sjuk- och hälsovård.

Anf. 183 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Sjukvårdens omfattning och kostnader ökar i hela världen. Här i Sverige betalar en industriarbetare under sitt livslopp ungefär 1 milj. kr. – om man räknar med räntan – i landstingsskatt.

Denna utveckling har flera förklaringar. Kunskaperna ökar. Av alla forskare i världshistorien är 90 % fortfarande i livet i dag. Möjligheterna att åtgärda sjukdomar ökar med nya avancerade tekniker, och Sverige ligger härvidlag långt framme. Ökad information om sjukdomar ökar efterfrågan. Ökade möjligheter att åtgärda infektioner och olycksfall ökar livslängden – även när småbarnsdödligheten är frånräknad. Allt detta leder till att det blir ett ökat antal individer med degenerativa sjukdomar.

Efterfrågan styrs dels av behoven, naturligtvis, dels av pris, avstånd och utbud. Här i Sverige har man valt att styra efterfrågan främst med utbudet, dvs. i realiteten köerna. Det är inget bra system.

Dagmar var en olycka. Det stora felet var att man "capiterade" sjukvårdens medel länsvis till politikerna i stället för individuellt till patienterna. Det ledde till att välfriheten beskars, och landstingspolitikerna fick ansvaret i stället för patienterna. Och politiker är mycket känsliga för lokala opinioner.

Vi vet alla hur det går när ett lokalt men överflödigt BB skall läggas ner. Kravmaskinen är väldigt stark i det här landet.

Jag tror inte att sjukvården mår väl av att budgetstyras av politiker. Det är trots allt patientens behov som skall stå i centrum. Därför menar jag att vi bör övergå till ett försäkringssystem där patienternas eget val avgör vilken vård som efterfrågas och som därför skall utvecklas i vårt land. Patienterna bör själva välja sin egen familjeläkare, och tillsammans med sin läkare som konsult välja var han får sjukvården bäst och billigast. Vi behöver riva gränserna mellan landstingen. Då får vi mer av en professionellt ledd sjukvård – i stället för en helt politiskt budgetstyrd – och den kan anpassas efter behoven på ett smidigt sätt. Vårdgarantin för svåra sjukdomar är ett steg på denna väg. Den är avsedd att skynda på utvecklingen och snabbt få stopp på de onödiga köerna.

Antalet äldre i vårt land ökar. En 80-åring behöver 16–20 gånger så mycket sjukvård som en 60-åring. Samtidigt minskar antalet ungdomar mellan 15 och 20 år med 20 %. Vi står inför mycket oroande problem när det gäller att få fram personal till äldrevården. Redan nu har utvecklingen medfört att vi fått mängder av klinikfärdiga patienter. Av våra 80-åringar bor dessutom alltid en tredjedel – givetvis inte alltid samma individer – på institution. Av dem bor en tredjedel på sjukhem. Det är bara en marginell del av dessa som kan bo hemma, vilka insatser man än gör. Det kommer att ställas stora krav på alternativ – gruppboende, ålderdomshem och andra goda alternativ till sjukhemmen.

Det behövs nya inslag i äldrevården, och den nuvarande monopolsituationen är ett allvarligt hinder på den vägen. Totalt kostar vården av våra äldre inemot 70 miljarder kronor. Och ändå bromsas de flesta nya alternativ för de svårare sjuka.

Det har varit alldeles speciella problem i Norrland, och därför föreslår vi fler utbildningsplatser i Umeå och taxestimulanser för etablering där.

Sverige är ett litet land – här finns bara plats för en åsikt i taget. På 60-talet skulle länsdelssjukhusen lösa alla problem, sedan blev det primärvården som skulle göra det. Hela tiden har den kvalificerade vården hållits tillbaka. Men utvecklingen har inte stått stilla. Höftproteser, plastlinser, MRI – allt tränger på med stor kraft. Nästa decennium kommer ovedersägligen att bli den kvalificerade vårdens – och därvidlag står vårt samhälle i dag ganska rådlöst. Och riktig trygghet finns ju egentligen först när vården av de svårast sjuka, handikappade och invalidiserade kan garanteras.

Vi menar att sjukkassa och landsting måste bli kommunicerande kärl. Att inte sjukkassans medel kan användas för att åstadkomma snabba operationer och tidig rehabilitering gör att sjukskrivningstiderna blir långa och i en rad fall leder till både lidande och nettoförluster för skattebetalarna.

Styrning och kontroll av sjukvården utövas i dag på många håll. Vi har socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Spri och sjukvårdsberedningen. Sjukvården lider av denna oklarhet. Vad vi behöver är en kompetent medicinalsstyrelse, och det så snart som möjligt.

Svensk sjukvård har en hög standard. Men skall vi ha råd att behålla den ställningen, så måste vi få större frihet i utformningen – möjlighet att ta till vara nya idéer och initiativ. Vi måste ge patienterna tillbaka inflytandet över

den vård de behöver, så att sjukvården på ett naturligt sätt kan anpassas till de angelägna behov som skall tillgodoses.

Anf. 184 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag kommer att här koncentrera mig på att diskutera åtgärder för en bättre folkhälsa.

Om man går ut och frågar människor i samhället vad de tycker är viktigast, så svarar de: hälsa, fred och en bra miljö. De här tre sakerna hänger ju faktiskt ihop. Jag hoppas att också politiker tycker att hälsa, fred och miljö är något viktigt – och att inte närvaron i salen återspeglar ett ointresse.

Men detta att människor tycker att hälsa är viktigt återspeglas inte riktigt i årets budgetproposition. Där ser jag inga nyheter, inga understrykningar när det gäller behov av kraftfulla åtgärder för att bekämpa den onödiga ohälsa vi faktiskt har i vårt samhälle i dag. Det kan hända att detta beror på att vi har blivit litet blinda för en del ohälsa – att vi är vana vid att den förekommer och inte reagerar. Därför vill jag göra ett tankeexperiment.

Tänk er in i att 11 500 människor i vårt land under ett år dödades i flygolyckor, eller att 11 500 människor i vårt land under ett år dödades av en kemikalie som släpptes ut i naturen eller på en arbetsplats, eller att 11 500 människor dödades av ett läkemedel. Ja, då skulle samhällets alla instanser rycka ut för att stoppa detta. Läkemedel skulle dras in, miljögifter skulle stoppas, människor skulle ställas till ansvar.

Men att 11 500 människor om året i vårt land dör av sjukdomar relaterade till rökning, det blundar vi för. Att nästan lika många avlider på grund av sjukdomar orsakade av alkohol – det blundar vi också för. Och vi reagerar inte särskilt mycket inför att 1 500 kvinnor om året blir sterila på grund av sexuellt överförbara sjukdomar.

Jag kan göra listan mycket lång beträffande sjukdomar som vi faktiskt kan förebygga. Då säger ni att det är en skillnad mellan ohälsosfaktorer som någon så att säga trycker på oss och ohälsosfaktorer som vi väljer själva. Det är en skillnad mellan ett kemikalieutsläpp och rökning. Och det är skillnad. Den ena kan upplevas som frivilligt vald, nämligen rökningen. Den andra påtvingad. Men var och en som känner till nikotinets verkningar i centrala nervsystemet vet att rökare lever under drogens tvång. Det är svårt för viljan att bekämpa drogens effekter i nervsystemet. Så det är inte så frivilligt som man kan tro. De flesta rökare vill faktiskt sluta röka. Men det är svårt att tackla det här området och befrämja goda livsstilar. Jag tror att politiker drar sig väldigt mycket för att gå in på området. Man vill inte bli betraktad som en moralant eller en pekpinnegubbe. Man vill bli omvald i nästa val, och då är det bäst att låta bli. Jag tror det är helt fel. Vi politiker gör människorna en väldigt stor otjänst med att inte satsa på en offensiv hälsopolitik med förebyggande insatser.

I Världshälsoorganisationen har man understrukt detta väldigt kraftfullt och målat upp en bild av vad som kommer att hända i olika länder om man inte går in för en offensiv hälsopolitik. Det är därför vi i folkpartiet har väckt en motion om åtgärder för en bättre folkhälsa med ett återskapande av ett folkhälsoinstitut. Vi har i olika motioner understrukt behovet av att alla sektorer i samhället samverkar, att vi får in hälsofostran i föräldrautbildning,

förskola, skola och i lärarutbildningar, att alla i samhället strävar mot samma mål. Här är politikernas roll väldigt viktig. Utan en politisk vilja får vi inte dessa kraftfulla insatser för en bättre folkhälsa.

Den offensiva inställningen saknar jag i årets budgetproposition och tidigare års budgetpropositioner. Jag saknar den också från oppositionens politiker. Jag tror att om vi skall lyckas måste alla politiska partier enas om en sådan offensiv hälsopolitik och tala med en tunga. I dag talar vi inte med en tunga. Vi försöker begränsa alkoholbruk och tobaksbruk, men samtidigt finns en sektor som hurrar när försäljningssiffrorna pekar uppåt för Tobaksbolaget och Vin- & Spritcentralen. Så länge vi talar med dubbla tungor blir vårt tal om nödvändigheten att ändra livsstilar och bidra till att människor kan välja positiva livsstilar inte trovärdigt.

Anf. 185 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! I gårdagens allmänpolitiska debatt kom sjukvården att sporadiskt behandlas. De borgerliga, framför allt moderaterna, återkom med sin kritik av den svenska vårdmodellen.

Visst finns det problem inom sjukvården. Men köer på ett sjukhus i Stockholm blir i debatten lätt köer vid alla landets sjukhus. Sedan tar moderaterna fram krisstämpeln och trycker den på hela vård- och välfärds-samhället.

Detta är inte en korrekt verklighetsbeskrivning. En viktig åtgärd måste därför bli att försöka beskriva den faktiska situationen inom landets sjukvård.

Det finns givetvis ett intresse hos moderaterna att sätta krisstämpeln på hela den svenska sjukvården. Därmed hoppas man kunna skapa bättre förutsättningar för sitt privatiseringsalternativ. Men moderaternas privatiseringsalternativ via en ny försäkring blir nog inte ens billigare för folkhushållet. Det uteslöt heller inte Carl Bildt vid en fråga om systemet skulle bli billigare eller dyrare. Men det stämmer med nyliberalismen, och det är tydligen det viktigaste.

Den onyanserade kritik som riktas mot sjukvården förklaras också av svårigheterna att få en vettig verklighetsbeskrivning. Vi har nog i Sverige för mycket av statistik som var relevant när välfärdssamhället byggdes upp. Däremot saknas bra statistik om kvalitet, service, regionala skillnader och valfrihet, dvs. statistik som försöker beskriva den faktiska situationen i dagens sjukvård.

Det sker förändringar i människornas vårdbehov. Tidigare dominerade behovet att bygga ut vården så att den rättvist kom alla medborgare till godo. Dagens behov blir alltmer inriktat mot kvalitet. De flesta gamla vill hellre få vård i det egna hemmet än på institution. De medicinska framstegen gör att helt ny efterfrågan uppstår, t.ex. på höftledsoperationer.

De här förändringarna i människornas behov och efterfrågan är i huvudsak ett resultat av att den svenska välfärdsmodellen och den svenska sjukvårdsmodellen har varit framgångsrika. Detta leder i sin tur till att vården har svårt att ständigt stå med rätt beredskap. Men genom att man rättar till bristerna i sjukvårdens organisation och styrning kan självfallet sjukvården komma i bättre balans med människornas behov och efterfrågan.

Herr talman! Styrningsfrågorna berör också direkt riksdagen. De olika propositioner som i dag styr sjukvården innehåller 200–300 målformuleringar, vid sidan av lagstiftningen. Risken blir då att riksdagens viktigaste mål för sjukvården skymms och inte blir tydliga. Dagens debatt om huvudmannaskapet för äldreården belyser i viss mån detta problem. Riksdagen har uttalat sig för en huvudmannaskapsförändring av sjukvård och lokala sjukhem. Riksdagen vill ha *en* huvudman för äldreården.

I debatten framförs också förslag som inte stämmer med riksdagsbeslutet, förslag som i praktiken leder till att det blir två huvudmän för primärården. Riksdagen vill nog inte byta ett delat huvudmannaskap mot ett annat. Ett steg framåt och ett steg bakåt blir som bekant på stället marsch.

Det blir alltmer uppenbart att staten behöver diskutera och precisera sin styrning av hälso- och sjukvården. Vad bör regeringens och riksdagens område omfatta, och var tar landstingets ansvar vid? Det är svåra avvägningar som här behöver göras.

En precisering av statens ansvar kan nu ske bl.a. genom utredningen om socialstyrelsen. Sverige saknar nationell utvärdering av medicinsk verksamhet. Det är ett nationellt ansvar i många andra länder. Ny medicinsk teknologi är också mycket kostnadsdrivande och kräver därför särskild uppmärksamhet. Detta är ett exempel på verksamheter som skulle stärka socialstyrelsens medicinska ställning.

Till sist, herr talman, en markering i likhet med Barbro Westerholm av betydelsen av förebyggande insatser. Dessa skall ges större tyngd i hälso- och sjukvården.

En modell där samhället och organisationerna samarbetar skulle ta sikte på att öka människornas ansvar för sin egen hälsa. I en sådan modell sammanfaller tydligt bättre välfärd med minskade vårdkostnader. Den modellen bör kunna öppna dörrarna för den seriösa alternativa medicinen.

Det finns i dag väl bearbetade fakta för att utveckla folkhälsan. Jag skall peka på några.

Socialstyrelsens Folkhälsorapport 1987 finns som grund för åtgärder mot den ojämlika folkhälsan. Socialstyrelsen har också i ett idéprogram diskuterat hur alkoholkonsumtionen skall kunna minska till det fastlagda WHO-målet, en minskning med 25 % till år 2000. Kostens betydelse för hälsan är sannolikt underskattad. Man säger att ca 30 % av cancerfallen har felaktig kost som förklaring. Socialstyrelsen kartlägger hur olycksfallen, som leder till att 900 000 svenskar årligen söker läkarvård, skall kunna förebyggas.

Listan på sakområden kan göras längre. Det viktiga är att diskutera hur folkhälsoinsatserna skall få ökad tyngd i sjukvårdspolitiken.

Anf. 186 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Bo Holmberg tar upp frågan hur hälso- och sjukvården skall styras och hur socialstyrelsen skall utredas osv., och jag blir ibland litet rädd när jag hör sådant. Vi utreder, diskuterar och producerar ord som aldrig lyfter från papperet till handling. Varför lyfter inte alla dessa ord till handling? Ja, jag tror att vi har låtit bli att engagera dem det berör, dvs. hälso- och sjukvårdens personal och patienterna, i utredandet, planerandet och pappersskrivandet. Det är en kommunikationsklyfta häremellan, och den

måste bryggas över. Det blir också lättare att förändra om idéerna från verkstadsgolvet har tagits till vara.

Jag vet inte hur jag skall värdera vad Bo Holmberg sade om medicinsk teknologi – det lät nästan som om den var tärande. Mycket har vunnits med den medicinska teknologin, men det har drabbat olika pengakistor. Landstingen har fått betala, och staten och kommunerna har gjort vinsterna genom att människor har kunnat komma tillbaka till arbetet tidigare – då tar jag alltså inte med de mänskliga vinsterna.

Det sista jag vill säga är att många i hälso- och sjukvården, på socialstyrelsen och överallt nu befinner sig i ett ekorrhjul. De hinner inte sätta sig ned och tänka på vad som skall göras om hörnet. Jag har personligen upplevt det mycket starkt under motionstiden, då jag äntligen har fått tid att sitta ett antal veckor och på papper fästa sådant som jag borde ha skrivit när jag var på socialstyrelsen. Vad gäller myndigheter som socialstyrelsen tror jag att man skall låta ledningsskiktet ta en sabbatsperiod och få chansen att sätta på papperet alla de idéer och tankar man har tänkt.

Anf. 187 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! När Barbro Westerholm talar om behovet av en satsning på folkhälsan kan jag inte annat än hålla med henne. För närvarande håller WHO på att bygga upp ett nät av "healthy cities", där man inte bara satsar på sedvanliga medicinska åtgärder utan satsar på ett grepp över hela stadens planering, som omfattar stadsplanering, avfallshantering, motionsanläggningar och grannskapsarbete. Det är ett riktigt och viktigt koncept, som det finns all anledning att stödja. För närvarande är Stockholm, Göteborg, Malmö och Hudiksvall engagerade i detta arbete, och jag tror att erfarenheterna därav kan betyda mycket för framtiden.

När Bo Holmberg börjar tala om att vi skall fortsätta det nuvarande sättet att finansiera sjukvården tror jag att han ägnar sig åt ganska fromma förhoppningar. Expansionen inom sjukvården har varit oerhört snabb och oerhört omfattande. Att se gränserna för efterfrågan med ett system som liknar det vi har tror jag är i det närmaste omöjligt.

När vi 1967 invigde ett nytt akutintag i Malmö planerades det för 3 000 besök. I dag kommer 90 000. En svensk går 2,7 gånger om året till doktorn, i Kuwait går man 7 gånger, i Tjeckoslovakien 14 gånger och i Kina 15 gånger, inräknat barfotadoktorerna. Det gemensamma för alla dessa länder är att de har en kö.

Jag tror att man måste sluta med politikerstyrningen och komma över till en styrning där patienternas inflytande får avsevärt större betydelse.

När det gäller de äldre håller jag med Bo Holmberg om att det måste införas ett gemensamt huvudmannaskap. De äldre är tyvärr ofta i vården "the dirty end of the stick". Patienten som kissar på sig, luktar illa och ingenting minns vill ingen ha – den dumpar man hänsynslöst på varandra när det finns två huvudmän. Det är nödvändigt att lägga över hela sektorn som har med äldrevården att göra, inkl. sjukhem, primärvård och ålderdomshem, på en av parterna, och kommunerna lämpar sig nog bäst för detta. De är tillräckligt stora men har en helt annan närhetsaspekt.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Sjuk- och hälsovård

Anf. 188 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Till Barbro Westerholm vill jag säga att inte heller jag är någon älskare av mycket papper, utan jag ser gärna att mängden papper tunnas ut i beslutsfattandet. Jag pekade bara på att regering och riksdag nu kommer att möta ett antal papper och utredningar som gör att vi har ett ganska bra underlag för att diskutera folkhälsopolitik. Men Barbro Westerholm snuddade vid något viktigt, nämligen att det också gäller för oss politiker att få människornas förtroende för insatserna, eftersom det så mycket bygger på att man tar ett eget ansvar. Det är inte lätt, men det är viktigt, om vi skall kunna lyfta fram folkhälsopolitiken i svensk sjukvård.

När jag talar om medicinsk teknologi och en utvärdering menar jag inte något negativt, utan bara att det skulle behövas en nationell prövning av detta. Som Barbro Westerholm känner till, har det också startat i Sverige, efter mycket goda erfarenheter från bl.a. USA och andra länder. Jag tror att det skulle kunna tillföra svensk sjukvård något bra.

Till Bertil Persson vill jag säga, att om jag uppfattar moderaterna rätt tycker ni att det skall vara mycket mer av ekonomiska styrmedel. Om man fördjupar sig i detta med mer ekonomiska styrmedel och ser på det land som har använt det mest, nämligen USA, kan man i dag konstatera att det inte finns något annat land i världen som har en så hög stegring av utgifterna till hälso- och sjukvården, i takt med att klagomålen från befolkningen ökar. Ekonomiska incitament förs in och höga försäkringar sätts upp, t.ex. för gynekologer, vilket gör att barnafödandet i USA i ökad utsträckning nu sker med hjälp av kejsarsnitt – 20 % mot i Sverige 11 %. Det är alltså nackdelarna med att övervärdera de ekonomiska incitamenten.

I Japan har man problem med läkemedelsförskrivning, av det skälet att doktorerna har för starka ekonomiska intressen i läkemedelsindustrin.

Moderaterna skulle vinna på att devalvera denna jargong i debatten och börja föra den litet mer seriöst. Socialdemokratin är inte främmande för att hitta ekonomiska incitament, men vi vill gärna pröva att också ta med den sociala dimensionen, den mänskliga dimensionen i det hela. Jag uppfattar det så att det är det faktum att ni överdriver den ekonomiska dimensionen som gör att ni står rätt så ensamma i svensk sjukvårdsdebatt, i den meningen att ni vill göra en så radikal förändring.

Anf. 189 BERTIL PERSSON (m) replik:

Herr talman! Bo Holmberg vet säkert att det som driver upp sjukvårdskostnaderna i USA är de omfattande skadeståndskraven, som lägger mycket stora ekonomiska bördor på både läkare och sjukhus. Vi har hittills sluppit det i Sverige, men det finns tendenser till samma utveckling, och risken är att vi kommer dithän här också.

När det gäller ekonomiska styrmedel förstår jag inte Bo Holmberg. Kan det finnas något bättre ekonomiskt styrmedel än att låta patienten själv få avgöra hur hans försäkring skall användas, avgöra vilken vård han själv behöver och med hjälp av sin familjeläkare som konsult välja vilket sjukhus han skall utnyttja? Den politiska budgetstyrning som Bo Holmberg talar om är inte det system som är att föredra ur humanitär, mänsklig synpunkt.

Anf. 190 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Får jag bara kort säga till Bertil Persson, att med hänsyn till hur svensk sjukvård har klarat åtagandena mot befolkningen vad gäller hälsa och samhällsekonomi blir det mycket svårt att hitta något annat land som kan uppvisa sådana framgångar. Det är skälet till att vi är så rädda för att göra den typ av systemförändringar som moderaterna står för.

I likhet med Bertil Persson tror jag att patienterna skall ges ett större utrymme att få vara med och påverka, naturligtvis i kommunikation med doktorer, som har det yttersta medicinska ansvaret. Det finns också goda exempel på detta.

Hur kan det t.ex. komma sig att Hudiksvall har lyckats ta bort alla köer till äldrevården, trots att det har blivit fler äldre? Jo, där har man en bättre politisk styrning, och man samarbetar med befolkningen.

Med det vill jag ha sagt att det går att åstadkomma förändringar genom att ringa in de styrnings- och organisationsproblem som finns i den svenska vårdmodellen och att vi kan förändra inom den svenska vårdmodellen. Det är tydligt där skiljelinjen mellan socialdemokratin och moderaterna går i svensk sjukvårdspolitik.

Andre vice talmannen anmälde att Bertil Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Debatten om sjuk- och hälsovård var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera riksdagens arbetsformer m.m.

Anf. 191 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Detta är ett anförande för protokollet. Inget statsråd lär infinna sig. Intresset kommer att vara minimalt. Grundlagsfrågor tillhör dock de viktigaste.

Det svenska statsskicket har brister. Den svenska riksdagen har betydande brister. Det är bra att talmannen har observerat detta.

Han har konstaterat att riksdagens arbete är ointressant. Han har konstaterat att riksdagen inte intresserar massmedia. Han har observerat att medborgarna inte tillmäter riksdagen någon större betydelse.

Allt detta stämmer. Men vilka slutsatser har sedan dragits? Om bara riksdagsdebatterna blir livligare, snärtigare, roligare, mer spirituella så kommer riksdagens anseende, men framför allt dess betydelse, att stärkas.

Hur har då talmannen försökt förbättra riksdagen? Jo, genom en ny talarordning i den allmänpolitiska debatten, genom att förstärka *regeringens* ställning i debatten, genom att förstärka *partiapparaternas* ställning i debatten och genom att talmannen styr – väljer ut – "intressanta" teman för debatten.

Mer styrning från talmannen, regeringen och partierna skall således ge riksdagen bättre anseende, mer inflytande.

Detta är befängt. Tänk, jag säger bara tänk, om denna svenska parlamentariska nyordning skulle ha funnits i Storbritannien, när Churchill på sin tid

var en särling i det engelska parlamentet eller när den unga socialdemokratin slogs för sina idéer en gång i början av 1900-talet.

Nej, ett parlaments inflytande – intresset för riksdagen – måste bygga på att här reses viktiga, väsentliga idéer, att här finns människor som är så självständiga att de vill slåss för sina åsikter och de löften de har givit sina valmän. Självständighet mot regering, men också mot det egna partiet, detta ger riksdagen inflytande. Därför är talmannens nyordning så farlig. Hans – i all välmening – introducerade regler snöper ytterligare de enskilda riksdagsledamöternas självständighet.

Några av boteemedlen är personval eller förstärkta inslag av personval. Det skulle motverka en nonchalant regeringsmakt.

Ja, jag ber att få påminna om följande datum och tidpunkter:

- mitten september 1986
- 27 maj 1987
- 21 april 1988
- nyårsafton 1988

En septemberdag 1986 presenterade finansministern på en A4-sida den s.k. "engångsskatten". Förslaget var inte utrett. Däremot hade det funnits en utredning om realränteskatt. Riksdagens majoritet – detta lydiga redskap – svalde allt. Nu ligger frågan i Europarådet.

Den 27 maj åkte bostadsministern helikopter från Arlanda till Rosenbad för att presentera de nya regler som skulle hindra människor att köpa sina egna hyreslägenheter. Lagen gällde från denna dag. Beslut kunde fattas först ett halvår senare. Riksdagen stängde ju, som bekant, över sommaren.

Den 21 april 1988 kom förslag om likviditetsindragningar från vissa företag gällande bokslutet 1987. Lagstiftningen byggde på helt nya, outredda principer. Skatten slog oväntat och slumpvis. Riksdagens majoritet godtog snällt förslaget. Av okunnighet måhända.

Nyårsafton. Alla – eller nästan alla – utom finansministern firar helg. Nya skatteregler presenteras. Ingen tror att riksdagen skall säga nej. Finansministern stiftar lag.

Riksdagen är betydelselös. Betydelselös, därför att alltför många ledamöter vägrar att tänka själv och självständigt. Vi saknar helt enkelt maktindelning i den svenska konstitutionen, något som också präglar grundläggande attityder i partipolitiken.

En sådan djup brist åtgärdas inte med kosmetik. Med nya debattregler uppnås inget sådant, inte heller applåder och skämt.

Herr talman! Det är större och genomgripande reformer som behövs i Sverige för att få maktindelning.

Under den allmänna motionstiden har jag själv väckt två motioner som behandlar den här typen av frågor, nämligen en om grundlagsfrågor och en om samordning mellan processuella regler och konstitutionell kontroll. Moderata samlingspartiet har väckt en motion om fördjupad demokrati. Dessa är viktiga motioner.

Konstitutionella förändringar är viktiga för att stärka riksdagens ställning, men till syvende och sist är det ytterligare förändringar som är nödvändiga –

att begränsa den politiska marknaden till förmån för det "civila" samhället. När nu politikerna beslutar över mer än 60 % av våra resurser blir besluten diffusa, inkonsekventa och ologiska. Osäkerhetsabsorptionen i beslutskedjan blir så stor att de mäktiga – och det gäller både regering och byråkrati men också i sin förlängning riksdagen – i realiteten blir eller är svaga. Ingen vet egentligen hur och var besluten fattas. Dess värre har det senaste årets "riksskandaler" gett belägg för detta. Dess värre, herr talman, – även om viljan är god, och det är jag helt övertygad om att den är – räcker det inte med debattregler för att ge riksdagen dess inflytande åter.

Anf. 192 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! En av anledningarna till den nya debattordning som vi nu prövar är talmannens förhoppning att vi skall få ett livligare åsiktsutbyte här i riksdagen. Då kan jag inte undgå att erinra om vad Herbert Tingsten en gång sade på tal om debatterna i riksdagen:

I mitt öra låter uttrycket att det varit ett åsiktsutbyte i riksdagen mycket ironiskt. Jag har aldrig upplevt att någon riksdagsledamot ändrat åsikt när han lyssnat på en meningsmotståndare.

Och jag tror inte, herr talman, att Tingsten skulle ha ändrat uppfattning om han i dag suttit ibland oss och lyssnat på vår debatt.

Ännu mer kritisk var på sin tid August Strindberg i den satiriska skildringen "Götiska rummen" där han först gisslar präster och byråkrater och sedan politiker. Jag hänvisar till sidan 272, för tiden tillåter inte ett citat som verkligen är underhållande.

Att jag valt att denna andra debattdag tala om riksdagen beror *inte* på Aftonbladets uppmaning i en ledare den 29 januari att debatten borde ägnas riksdagen utan på att jag tror att väljarna faktiskt är mycket mer intresserade av denna fråga än om de ändlösa ekonomiska debatterna.

Vad är det då som är fel med riksdagens arbetsformer? Jag tror att felet är att riksdagen inte har anpassat sina arbetsreformer till den förändrade beslutsprocessen. Förr i världen fattades besluten på tinget efter en allmän debatt, eftersom denna debatt var det enda informationstillfället.

Men i dag har ju all information i en fråga tagits fram långt innan det slutliga beslutet fattas. Därför blir efterföljande och avslutande debatt ointressant, då den mycket sällan tillför något nytt.

Den avslutande debatten kan därför mycket väl förläggas till gamla första kammaren eller, t.o.m till något utskott när frågan ger föga anledning till debatt.

Titta här i kväll! Vi kunde lika gärna suttit i ett utskottsrum och fört dessa små samtal med varandra, eller hur, i stället för att hålla hela denna lokal upplyst och uppvärmd osv. Vilket slöseri!

Följande eventuella voteringar måste rimligen äga rum i kammaren, och numera samlar vi ju ihop till en mängd voteringar i rationalitetens namn.

Då är vi plötsligt rationella.

Den avslutande debatten är i själva verket oftast helt onödig och skulle så vara om vi i stället förlade den redan till utsköten och också lät trycka protokollen från denna debatt. Nu förekommer inte mycket av debatt i utsköten, man vill spara argumenten till kammaren, då man vet att vad som sägs också kommer i tryck.

Nu säger sig talmannen vilja öka ledamöternas möjligheter att tala "fritt ur hjärtat" enligt ett inlägg i Expressen den 28 januari och även enligt senare uttalanden i radio. Om detta i ökad utsträckning sker utan manus skulle det nog bli både livligare och intressantare, hävdar han dessutom.

Till dessa synpunkter ställer jag mig frågande. Ledamöterna har alltid haft möjlighet att tala fritt ur hjärtat. Jag vet inte om talmannen anser att vi inte talar tillräckligt fritt, om han vill att vi skall vara lika uppriktiga som i en veckotidningsspalt under rubriken Fritt ur hjärtat. Det är möjligt att debatterna skulle bli intressantare om vi talade fritt ur hjärtat och då snarare kom in på personalia än realia. Och särskilt intressant skulle det väl bli för kvällstidningarna. Men riksdagen är trots allt landets förnämsta beslutande församling, som förre talmannen Ingemund Bengtsson så ofta och så riktigt framhöll.

Nej, det verkliga problemet är att riksdagens inflytande har minskat, och det kan vi knappast ändra på bara genom att göra debatterna livligare, som även Margit Gennser var inne på. Det sammanhänger ju med den förskjutning av beslutsprocessen som ägt rum under de senare decennierna. Ett alltmer utbrett organisationsväsende har sålunda kraftigt ökat sitt inflytande, särskilt under senare tid, genom organisationernas deltagande i det statliga utredningsväsendet och remissförfarandet.

Vidare har massmediernas inflytande på opinionsbildningen ökat. Ett färskt exempel är kvällstidningarnas agerande i frågan om de 167 indragna miljonerna till lärarlöner och den effekt detta fick, som statsministern påpekade i gårdagens debatt.

Vidare är riksdagens minskade inflytande en följd av att makten, som Bo Södersten påpekat i en artikel i Sydsvenskan, alltmer förskjutits till det socialdemokratiska partiets ledning, dess verkställande utskott och en liten grupp statsråd. Den utvecklingen är givetvis en följd av det socialdemokratiska partiets dominerande ställning som överlägset största parti under det senaste halvsekle.

Skall riksdagen återfå sin ställning som även den reella maktens främsta företrädare, måste, enligt min uppfattning, de största riksdagspartierna bli mera jämnstora. Nu framstår socialdemokraterna som det ledande storföretaget på den politiska marknaden, dominerande både produktutveckling och marknadsföring av det som utbjödes till väljarna/konsumenterna, och för sin framgång beroende av att alla inom företaget/partiet lojalt sluter upp kring dess målsättning och accepterar maktens koncentration till den verkställande ledningen.

Det är också en följd av parlamentarismens utveckling, som ju lett till att ingen vill regera om man inte i förväg är förvissad om majoritet i parlamentet. Men i och med att man på förhand vet utgången av varje fråga – undantaget icke politiska frågor, där den enskilde ledamoten får rösta efter egen övertygelse, någonting som inte gärna kan tillåtas i utpräglat partipolitiska frågor, allra minst sedan vi valts in i riksdagen för att representera ett parti och inte oss själva – blir det ännu mindre intressant.

Nu, när jag har några sekunder kvar, skall jag passa på att säga två saker.

Att alla får tala högst 6 minuter leder ingalunda till livligare debatt – jag tycker det är helt enkelt enfaldigt tänkt – utan tvärtom tvingar det nästan

samtliga ledamöter att förväg skriva ned vad de vill säga för att få med allt. I varje fall gäller det mig. Här finns strålande undantag, som Barbro Westerholms mycket fina inlägg: hon talade utan manuskript, men då får man givetvis lära in det i förväg.

Vidare var tanken att man skulle få en bättre debattordning, men där har man också hamnat helt fel.

Anf. 193 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Det är kanske en innovation att jag talar till en partikamrat, men vi skulle ju ha en friare debatt här i kammaren.

Jag tycker att här fanns mycket som man bör ta fasta på och förtydliga. Antingen kan vi förlägga verksamheten till utskotten och sedan bara rösta – med modern teknik kunde vi t.o.m. sitta hemma, var och en på sin ort – eller så måste vi göra en konstitutionell förändring, där vi inför mera av maktindelning i Sverige. På den punkten är herr Hegeland och jag fullkomligt överens: partierna måste bli svagare och de enskilda riksdagsmännen starkare.

Anf. 194 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Jag håller med Margit Gennser om det, men då måste vi ändra på hela systemet och gå över till personval i första hand och partival i andra hand, om det går att ordna på det sättet.

En livlig debatt förutsätter ju vidare att statsråden är närvarande. Här uppenbarade sig helt plötsligt f.d. kommunikationsministern, numera socialministern, men han försvann snabbt, trots de förnämliga inläggen om sjukvården.

Jag har ändå gjort mig besvär – jag har missat en god middag i Göteborg bara för att jag var tvungen att ändra tågbiljetten och ta nattåget i kväll på grund av att jag fick komma upp så sent. Till min stora häpnad fann jag att det var frågestund kl. 14.30 – det är tydligen mycket viktigare än en allmänpolitisk debatt! Hur tänker man egentligen i talmanskonferensen, när man lägger in en frågestund mitt i den allmänpolitiska debatten? Men, säger någon, på frågestunderna kommer ju statsråden. Ja, men de skall vara här under den allmänpolitiska debatten också! I höstas gjorde man i alla fall så att frågestunden flyttades till fredagen därför att vi hade allmänpolitisk debatt på torsdagen.

Här verkar det som om talmannen hade förväntat sig att det inte skulle bli någon debatt, eller att i och med att ingen fick tala mer än 6 minuter vi alla skulle vara färdiga till 14.30. Även det är ju helt fel tänkt. Det blir ju inte livligare debatt för att man begränsar talartiden. Det blir det för det första givetvis om man är mera självständig, för det andra om det finns någon att debattera med. Men här finns ingen mer än Margit Gennser som begär ordet, och vi två har ju nästan samma uppfattning i allting, så vad skall vi egentligen debattera? Alla som sitter här inser att det är fullständigt meningslöst, så därför slutar jag nu, trots att jag har 1 minut och 12 sekunder kvar.

Anf. 195 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Naturligtvis fortsätter vi, för det här kommer att stå i protokollet, och historiker kommer en gång i framtiden att säga: Herr Hugo Hegeland och fru Margit Gennser såg ändå att det fanns vissa problem med riksdagsarbetet och att det inte bara gällde att göra arbetet mera massmedialt.

Jag var förvånad, herr talman, över att man lade den konstitutionella frågan näst sist, precis före rubriken Övrigt. Detta är ändå en mycket viktig fråga.

Det är alldeles riktigt att herr Hugo Hegeland och jag är fullständigt eniga i den här frågan. Vi tycker att riksdagen måste stärkas. På den punkten är vi eniga med talmännen, förstår jag, men vi är inte eniga om medlen.

Anf. 196 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Det är ju avslöjande: Var placerar talmanskonferensen frågan om riksdagens arbetsformer och inflytande osv.? Jo, detta betraktas som den näst minst viktiga frågan, för den kommer näst sist. Efter oss kommer Övrigt, dvs. allt möjligt som är ointressant. Före oss kommer däremot en massa debattrundor om särskilda ämnen.

Jag tycker liksom Aftonbladet – för en gångs skull håller jag med Aftonbladet – att detta var en så viktig fråga att den borde ha debatterats hela denna dag. Men det tycker inte talmannen, utan den sätts näst sist. Sedan kommer Övrigt, och det kan ju vara precis vad som helst. Så ointressant anser man alltså att frågan om riksdagens arbetsformer, inflytande osv. är att den sätts näst sist – gärna så att den kommer efter middagspausen, så att knappast någon är här.

Jag tycker åtminstone talmannen skulle ha suttit här och lyssnat, som har initierat den nya ordningen. Som Margit Gennser påpekade har den inte lett till ökat inflytande för riksdagen utan tvärtom till ökat inflytande för regeringen och för det största partiet. Samtidigt har den som sagt minskat möjligheterna till debatt.

Jag kan också nämna att olika riksdagsledamöter vid samtal med mig har kritiserat att man bara får tala 6 minuter. Det är en litet för hastig övergång från tidigare, när man kunde tala i 15 eller 20 minuter, och t.o.m. 30 om man var statsråd. Att plötsligt gå ned till 6 minuter, när man inte är van vid så litet, har tvingat ledamöterna att skriva ned sina anföranden och sedan läsa upp dem. På de 6 minuterna går man ju inte in och börjar replikera en tidigare talare, utan man får hoppas att någon föregående talare som Margit Gennser har gjort begär ett inlägg så att man kan få komma tillbaka ytterligare 2 gånger 3 minuter.

Här finns verkligen anledning att fundera över dels debattordningen, dels var vi skall sitta. Den här platsen verkar ju deprimerande – dock med undantag för oss som stimuleras av livet här i riksdagen.

Jag tycker det är synd att vi inte har möjlighet att ge även talmannen tillfälle att gå in i debatten. Han är ju inte riksdagsman utan har en ersättare.

Vi får väl hoppas att det blir en summering, där man konstaterar att den här förändringen var ganska poänglös. Den enda poängen var att statsrådets och partiledarnas anföranden minskades till 15 minuter i stället för 30, så att

man bara behövde vänta fem kvart tills det blev debatt.

Här är ett annat förslag, som jag tycker är rätt vettigt: Ge varje statsråd och partiledare högst 10 minuter, som de får disponera hur de vill!

Debatten om riksdagens arbetsformer m.m. var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att debattera vissa övriga frågor.

Anf. 197 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Nu kommer vi till det, som Hugo Hegeland kallade ointressant – det känns inte precis uppmuntrande, när det är första gången man står i kammarens talarstol.

På de minuter jag har till förfogande skall jag begränsa mig till att bara ta upp några miljögifters inverkan på fisket och åtgärder som vi i Gävleborg hoppas på.

Tidigare användes inom cellulosaindustrin en metod för tillverkning av klor och alkali som medförde att 200 ton kvicksilver släpptes ut i länet och dess närhet. Kviksilvret finns lagrat i marken och lakas ut i sjöar och vattendrag. I Gävleborg finns 40 svartlistade sjöar. Enligt forskningsprojektet kalkning–kvicksilver–cesium borde det röra sig om mellan 300 och 600 sjöar. Bara ca 10 % av sjöarna är undersökta, och vi vet att det kvicksilver som finns lagrat i marken är tillräckligt för att förse sjöarna med giftet hundratals år framöver.

Det pågår ett ambitiöst arbete för att kraftigt minska klorutsläppen och ta fram alternativ. Men i dagsläget uppgår utsläppen från cellulosaindustrins blekerier längs svenska Bottenhavskusten till ca 90 000 ton klorerad organisk substans per år. Utsläppen påverkar fiskens hälsotillstånd och reproduktion. Av klorerade ämnen i fisk finns bl.a. dioxiner och klorfenoler, som tillhör miljögifterna.

Tidningarna skriver gärna larmrapporter angående gifter i fisk, och konsumenternas reaktion kommer genast. Livsmedelsverkets lugnande besked har ingen effekt så länge det inte görs undersökningar som visar att oron är obefogad. Yrkesfiskarnas säljorganisation längs Norrlandskusten, "Gävlefisk", redovisade under sex månader en förlust på 1,8 miljoner. En tredjedel av förlusterna täcktes av staten, men yrkesfiskarna får ingen ersättning för inkomstbortfall. Yrkesfiskarnas överlevnad längs Norrlandskusten är i fara. Pågående debatt drabbar också fritidsfiskare som fångar sin husbehovsfisk vid kusten och för vilka fisket är en viktig del i rekreationen.

Vi i Gävleborg anser det angeläget att en kartläggning görs av förekomsten av miljögifter, framför allt då dioxin, i de viktigaste fiskarterna längs Norrlandskusten. Livsmedelsverket kan behöva särskilda resurser för det ändamålet. Länsstyrelserna kan ha samordningsansvaret för inventeringen och tilldelas medel för insamlandet av provfisk. Det praktiska arbetet kunde mot ersättning med fördel utföras av fiskevårdsföreningar. De behöver inkomster till fiskevårdande åtgärder när fiskekortsförsäljningen minskat. Kunskapsläget vad gäller miljögifter i fisk bör skickas ut som en broschyr till allmänheten.

Om det skulle visa sig att fisken i något kustområde är otjänlig som föda är

det viktigt för både fiskare och konsumenter att området svartlistas. Vi behöver även veta var vi utan oro kan lägga våra nät.

Försurningen, speciellt i snösmältningstider, är ett annat problem för fisket. Det har visat sig att urlakningen av kvicksilver ökar med försurningen. Medan vi i Sverige försöker minska försurningen både här hemma och utanför landets gränser pågår ett upprätthållande försvar i form av kalkning. Den uppräknig av kalkningsanslaget som föreslås tros bara räcka till omkalkning av redan kalkade sjöar. Utrymmet för de inventeringar som behövs riskerar att bli för litet.

Våren 1986 hände det som inte skulle kunna hända, nämligen Tjernobykatakastrofen, och Gävleborgs län drabbades hårt. Tre år har gått. Markstrålningen har minskat, men på vissa platser visar mätningar höga cesiumhalter i t.ex. bär, svamp, fisk och viltkött, speciellt rådjurskött på hösten när rådjuren äter mycket svamp. Naturen är för de flesta gävleborgare en kraftkälla psykiskt, och jag är övertygad om att det är fler än jag som känner både vemod och oro över vad som skett.

I östra halvan av länet har fisken i ca 1 000 sjöar halter som överstiger 1 500 Bq/kg. Gränsen har satts av livsmedelsverket. Undersökningar som gjorts visar tyvärr inte på några tendenser till nedgång av cesiumhalten i fisk. Efter Tjernobyk har intresset för fiske sjunkit kraftigt. För att upprätthålla intresset har fiskevårdsföreningarna planterat ut 30 000 märkta öringar. Kunskaperna vad gäller cesiumhalten i fisk behöver också sammanställas och gå ut till allmänheten. Till den undersökningen skulle fiskeristyrelsen eller livsmedelsverket behöva medel. Det görs mätningar i dag, men ingen organiserad sammanställning finns.

Gemensamt för de miljöproblem jag tagit upp är att de drabbar fisken, återväxten och användbarheten som livsmedel. Och vi vet i dag för litet om fisken vi fångar och äter. I Gävleborg har vi inte heller råd att mista de arbetstillfällen som fisket och turismen ger.

Till sist, herr talman: Tjernobyk innebar sten på en redan tung börda. Inga försäkringar gäller för sådana här händelser. Cesiumnedfallet kunde lika gärna ha drabbat de stora jordbruksbygderna i södra Sverige eller Stockholm med sin unika skärgård. Därför anser jag, herr talman, att det är en riksangelägenhet att hjälpa till att mildra skadorna för dem som drabbats. Någon ersättning från Sovjet lär vi inte få.

Anf. 198 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle vilja anknyta något till gårdagens miljödebatt, och det tycker inte jag är något ointressant ämne, även om det nu har hamnat under rubriken Övrigt. Det hade varit intressant om herr Hegeland hade stannat kvar och lyssnat på vad vi har att säga, innan han dömde ut rubriken Övrigt.

Gårdagens miljödebatt var inte helt oväntat en bekräftelse på de flestas gemensamma vilja att verka för en bättre miljö. Jag tyckte att debatten i går genomsyrades av tron på vår förmåga att genom handfasta beslut reparera de skador som vi åsamkat naturen.

I förra årets valrörelse var havet det stora miljötemat. I går var det förunderligt tyst om havet här i kammaren. Miljöminister Birgitta Dahl

nämnde dock att man vid ett sammanträde i Nairobi alldeles nyligen beslutat att området "havet och kusten" skulle vara ett av de prioriterade ämnena vid 1992 års världskonferens.

För mig, som är uppväxt vid havet och kusten, är detta ett viktigt beslut. Det vill till starka krafter, både nationellt och internationellt, för att mitt och allas Kattegatt skall kunna räddas. Havsmiljön utanför den halländska kusten är skadad. Det är en tragedi för oss havsälskande hallänningar att bevittna fiskdöd och bottendjursdöd, och att vissa delar av vårt kustområde förra sommaren belades med badförbud var mycket svårt att acceptera.

Havet och näringen vid kusten har i sekler bidragit till hallänningarnas utkomst. Fisket och den havsanknutna turismen är viktiga näringsgrenar. Jag vill liksom alla andra kunna fortsätta att bada i friska, salta böljor, och yrkesfiskarna måste även i framtiden ha rätt och möjlighet att utöva sitt traditionsrika arbete. Yrkesfiskarna i Halland har reagerat på nuvarande situation genom att begära garantilöner.

Herr talman! Vad finns då att göra? Jo, låt gårdagens alla goda krafter samverka.

Den fortsatta utbyggnaden av dubbelspår längs västkustbanan får inte försenas. I dag pendlar 12 000 privatbilister sex mil varje dag mellan Kungsbacka och Göteborg. Vilka föroreningsmängder skulle inte besparas oss om järnvägen snabbt blev utbyggd!

Hur skulle det vara om vi bestämde oss för att köra lagenligt på våra vägar? Skall man utgöra en trafikfara när man följer lagen? Ja, så känns det ibland när man åker på vägarna, och då undrar man vart alla de har tagit vägen som kräver hårdare förbud när det gäller miljön. Personligen, herr talman, skulle jag gärna se att det socialdemokratiska kvinnoförbundets krav om sänkta hastighetsgränser genomförs i hela landet, inte bara i Stockholms län.

Kväveutsläppen från bl.a. bilarna och jordbruket måste minskas. De åtgärder som vidtagits gällande Laholmsbukten är ett steg i rätt riktning. Hela Hallandskusten, herr talman, borde egentligen förklaras som särskilt föroreningskänsligt område.

Vi kan genom att ändra vårt livsmönster bidra till en bättre miljö, men vi kan också hjälpa naturen att återfå sin förmåga till egen rening. Naturens egen mångsidighet när det gäller läkning är stor. Att låta de gamla våtmarkerna i kustbandet återuppstå är ett utomordentligt sätt att rena utsläpp. Låt oss ta till vara naturens egna reningsverk! Jag har stor tilltro till de forskare som arbetar med frågan om våra våtmarker, och jag tror att deras värdefulla kunskaper kommer att bli till nytta för framtida miljöbeslut.

Ingripande i positiv riktning har visat att det till synes omöjliga är möjligt. Låt mig ge ett exempel. Laxen var för några år sedan nästan försvunnen från en del av våra åar. I dag kan man notera att genom kraftig satsning på kalkning och genom fiskevårdande åtgärder har laxens egen förmåga till reproduktion återuppstått i ett titotal halländska vattendrag. Åarnas vattenmiljö har alltså förbättrats, och jag tror, herr talman, att också havsmiljön kommer att förbättras. Vi har vilja, kunskap och forskning att tillgå, men beslut måste fattas snabbt och det som är möjligt att åtgärda måste åtgärdas nu, inte bara för Hallands skull utan för hela landets skull. Jag tror att vi alla önskar ett rent och levande Kattegatt.

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

Allmänpolitisk debatt

Vissa övriga frågor

Anf. 199 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Varför söker sig så få ungdomar till lantbruksskolorna?

Jag kan själv svara på frågan. Ungdomar vill utbilda sig till ett yrke där de känner att det finns en framtid.

Hur skall ungdomar få den känslan när det gäller lantbruksyrket?

Regering och riksdag måste slå fast att familj jordbruket skall vara basen i det svenska jordbruket, att familj jordbrukare måste få en inkomst som motsvarande grupper på arbetsmarknaden har, jordbrukarna måste få ränta på eget kapital och möjligheter till semester.

Vad ledighet och semester beträffar har larmrapporter kommit om hur stor bristen på avbytare är. Enligt uppgift fattas det ca 600 avbytare i landet i dag. Utbildningen av avbytare måste bli mer kontinuerlig och finansieringen stabilare. Det får inte hänga på om länsarbetsnämnden råkar ha pengar till hands!

I Finland och Norge har man förstått att böndernas rätt till semester är så viktig och så riktig att staten hjälpt till att ordna detta. När kommer motsvarande uppställning i vårt land för Sveriges hårt arbetande bönder? I går sade statsministern att han vill ha rättvisa för alla grupper i samhället. Gäller detta även Sveriges bönder?

Dåliga ryggar, slitna leder och allergier är utmärkande för folk som arbetar i jordbruket. Nu visar det sig att bönderna, som ansetts som en psykiskt stabil yrkeskategori, också börjat få psykiska besvär. Det kan jag förstå. Vem skulle inte förslitas fysiskt och psykiskt om man som bönderna skulle ha tungt ensamarbete, höga skulder, dålig förräntning, långa arbetsdagar och dessutom ständigt få skäll, och ha en orimlig press från många enskilda och grupper i samhället? Bönderna känner sig förföljda.

Jordbruket har en viktig roll i vårt land – så också naturligtvis i mitt hemlän, Jämtlands län. I en av våra kommuner, den centerledda Bergs kommun, har man arbetat fram ett program för avbytarverksamheten. Kalkylen slutar på åtskilliga kronor. Kommunen är beredd att satsa rejält för att ge bönderna drägliga arbetsförhållanden. Nu förväntar sig kommunen att staten delar på finansieringskakan. Här finns en liten möjlighet för regeringen att visa ätt bönder är värda en statlig slant!

Det bör vara självklart att människor som arbetar med något så viktigt som att producera mat får uppskattning och – i likhet med andra yrkesgrupper – rättvist betalt för arbetet och lika rätt som andra till semester.

Dessutom måste naturligtvis andra åtgärder till. Minska avgiftsbördorna och rätta till det orättvisa i ATP-systemet som gör att jordbrukare och andra egenföretagare betalar ATP-avgift på hela lönesumman men inte får någon pensionspoäng för inkomster under ett basbelopp!

Jordbruket har även en stor och viktig roll ur beredskapssynpunkt. Från totalförsvarets företrädare har detta många gånger understrukits.

Jordbrukets betydelse för det öppna landskapet, för naturvården, kulturen och miljön är också i högsta grad värd att understryka.

Jordbruket är en näring där man måste återfå framtidstron, för att allt fler ungdomar på nytt skall söka sig till lantbruksskolorna.

Sverige behöver ett livskraftigt jordbruk om vi skall få en levande landsbygd och om hela Sverige skall leva.

Anf. 200 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! På grund av ett förargligt misstag kom jag att bli för sent anmäld till förmiddagens debatt om näringspolitiken. Jag övervägde då att stryka mig från talarlistan, men sedan jag hört debatten beslöt jag mig för att kvarstå. Där yttrades saker som i varje fall inte bör stå oemotsagda i protokollet.

När det gäller den skandalartade försäljningen av UV-Shipping kan jag i mångt och mycket instämma med Per Westerberg trots att jag representerar miljöpartiet de gröna och inte moderaterna som det står i talarlistan. Vår inställning är att om ett företag säljs, skall det i första hand erbjudas till de anställda och om detta inte är praktiskt möjligt skall aktierna fördelas på många händer genom att allmänheten erbjuds att köpa små poster.

Huvudanledningen till att jag inte kunde stryka mig från talarlistan är Lars De Geers skräckpropaganda rörande den ytterligt måttfulla kärnkrafts-avveckling som regeringen föreslagit år 1995/96. Hans anförande kan ej uppfattas som annat än ett frieri till de industriintressen som med religiös glöd försvarar kärnkraften helt oberoende av alla sakliga argument.

Vi i miljöpartiet är övertygade om att kärnkraften kan avvecklas på tre år utan att det leder till någon katastrof – om bara den politiska viljan finns. Och vi är övertygade om att detta är det enda ansvarsfulla mot både nu levande människor och kommande generationer.

Men att teckna ett katastrofscenariot kring regeringens alltför försiktiga avvecklingsplan är greuelpropaganda. Att stänga två reaktorer år 1995/96 kräver ingen ersättningskraft. Det svenska elsystemet är helt kapabelt att klara den avstängningen i morgon dag. Har man sedan sex år på sig, kan hela den bortfallande elenergin ersättas med sparande och biobränslen.

Skulle det uppstå några svårigheter, har kraftvärmeverken och befintliga kondenskraftanläggningar utan vidare kapacitet att ersätta mer än två kärnkraftverk. Men elpriserna stiger så industrin flyttar utomlands, säger Lars De Geer. Jo, elpriserna kommer att stiga, de borde ha stigit för länge sedan, eftersom de senast byggda kärnkraftverken går med underskott, men det finns ingen anledning att de skall stiga till nivåer som är högre än vad som gäller i Västeuropa och USA. Varför skulle då industrin flytta ut, när den inte kan få billigare ström på annat håll? Att den ytterligt måttliga neddragning som avstängningen av två reaktorer innebär skulle få så dramatiska konsekvenser är inte troligt.

Jag har nu utgått från helt konventionella argument och en konventionell syn på industri och ekonomisk tillväxt. Som bekant accepterar inte miljöpartiet att vi skall fortsätta med en ständigt ökande energiförbrukning.

Det är hög tid att lägga om livsstil från dagens slösaktiga och ekologiskt oacceptabla livsstil till ett samhälle som samarbetar med naturen i stället för att föröda den. Med en sådan politik blir det naturligtvis än enklare att stoppa kärnkraften.

Att jag betecknar avstängningen av två reaktorer som enkel hindrar inte att det är hög tid att regeringen återkommer med konkreta förslag till hur avvecklingen skall gå till, om inte annat så för att visa industrin att man menar allvar. Bo Finnkviks uttalanden i förmiddagens debatt ter sig väl luftiga. Industrin behöver klara besked så att skräckpropaganda av Lars De Geers

Vissa övriga frågor

typ inte skall ställa till skada bland de mindre kunniga inom näringslivet.

Till de okunniga räknar jag Lars De Geer, i varje fall när det gäller koldioxideffekten. Hans uttalanden att utsläppen från ett stort gaseldat kraftverk skulle vara försumbara är minst sagt en överdrift. Om man skulle bygga ett kolkraftverk i Barsebäck på 500 MW skulle det komma det att spy ut ca 1 000 000 ton kol per år i atmosfären. Skulle verket vara gaseldat blir mängden förvisso bara hälften, ca 500 000 ton per år, men detta är inte försumbart. Miljöpartiet kräver förbud mot all nybyggnad av förbränningsanläggningar och kraftverk för fossila bränslen. Den enda förbränning av kol som är acceptabel är förbränning av sådana biologiska bränslen där den årliga återväxten är lika stor som förbrukningen.

Tyvär urartar energidebatten ofta till en dialog mellan döva. Jag har fortfarande förhoppningen att kunna diskutera dessa frågor i samband med en total syn på framtid och livsstil, och jag vet att vi kommer att få åtskilliga tillfällen här i kammaren att återkomma till det.

Anf. 201 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! På grund av något missförstånd i samband med anmälan till talarlistan kommer mitt anförande om kulturen här, trots att kulturen haft ett eget avsnitt tidigare i dag.

Att skapa gemenskap och föra människor samman utgör en av kulturens viktigaste uppgifter, framför allt när det gäller att erbjuda barn och ungdom en rikare kulturmiljö och förbättra deras möjligheter till eget skapande. Av statsbudgeten är det en mycket liten del som går till kulturen. Med facit i hand kan man nu se att kompensationen för 80-talets inflation varit otillräcklig. Särskilt under det senaste året har bristande förutsättningar att täcka de löner avtalen gett upphov till varit framträdande. Kulturinstitutioner har försatts i en akut krissituation, vilket också belystes i dagens kulturavsnitt.

Som vi ser det i centerpartiet framstår det allt tydligare att riksdagen måste uppsätta ett mål för hur mycket av statsbudgeten som skall gå till kulturen. En målsättning på 1 % fram till år 2000 vore enligt vår mening skäligt. Vilka poster vi anser skall ingå framgår av vår kommittémotion. Men det är också angeläget att klarlägga om det finns kompletterande finansieringskällor. Centerpartiet har föreslagit att det inrättas en kultur- och folkrörelsefond med medel från de alltmer expanderande statliga spel- och lotteriverksamheten. Sponsring för vissa riktade insatser är ett ytterligare komplement.

1980-talets verklighet är en annan än det tidiga 1970-talet. Den statliga kulturpolitiken formades i en tid som präglades av ekonomisk tillväxt och i 1974 års kulturpolitiska beslut fick decentraliseringsmålet en mycket framskjuten ställning. Med stöd av denna målsättning har bl.a. de regionala kulturinstitutionerna byggts upp. Att så har kunnat ske beror i minst lika stor utsträckning på att landsting och kommuner ute i landet tagit sitt ekonomiska ansvar för dessa kultursatsningar. Ser man till hur staten har satsat sina medel finner man att 57 % hamnat i storstadsområdena.

Enligt centerpartiets mening måste nu statsmakten samla sig kring en kulturpolitisk strategi för att förverkliga 1974 års kulturpolitiska beslut. Den uppgiften bör anförtrors en parlamentarisk utredning och bl.a. innehålla

följande: en översyn av grundbeloppen till kulturinstitutionerna, en precisering av riksinstitutionernas lokala funktion i Stockholms kulturliv och vilka deras nationella och internationella funktioner är, ansvarsmuseernas roll för erfarenhet och information, samverkan mellan radio, television och levande teater, musik, opera och balett. Det är naturligt och angeläget att huvudstaden har ett rikt och allsidigt kulturliv. Lika naturligt borde det vara att riksinstitutionerna har kraft att nå ut i hela landet. Särskilt angeläget är att sådana orter som inte kan nås av bussbolagens teatererbjudanden ges företräde.

Det regionala och lokala kulturlivet är starkt beroende av att det finns vitala och engagerande folkrörelser. Här spelar studieförbunden en utomordentligt stor roll. Studieförbundens medverkan i projekt som kultur i arbetslivet och kultur i boendemiljö har tilldragit sig stor uppmärksamhet. Nu vill regeringen enligt budgetpropositionen satsa vidare på kultur i arbetslivet. Från centerpartiet anser vi att det i stället borde satsas på kultur i vardagen för att därmed få med alla grupper, även hemarbetande, pensionärer, många handikappade, barn och ungdomar. Samhällets stöd måste nå ända fram till vardagskulturen.

För en levande bygd och natur har hembygdsrörelsen samlat 98 folkrörelser till kampanjen "Hela Sverige ska leva". En satsning på hembygdsrörelser ger möjlighet att stärka det intresse som inte minst ungdomar visat i denna kampanj. Genom att bli medvetna om den historiska bakgrunden ökar även ansvaret för kulturarvet.

Herr talman! En mycket stor del av människors kulturupplevelser kommer till stånd utan samhällets medverkan. Det är viktigt att det även framdeles får vara så. Samhällets uppgifter får inte vara styrande, utan stödjande och förutsättningsskapande.

I en social och ekonomisk brytningstid finns det stor anledning att se kultur och kulturpolitik som en viktig del att bygga framtiden på. Samhällets kultur handlar till stora delar om de värderingar och traditioner som håller samman ett samhälle.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

27 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1988/89:79 till bostadsutskottet

28 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1988/89:K201–K251, K301–K329, K401–K445, K501–K506, K601–K635,
K701–K713 och K801–K824
till konstitutionsutskottet
1988/89:Fi201–Fi226, Fi301–Fi314, Fi401–Fi425, Fi501–Fi513, Fi601–Fi608
och Fi701–Fi722
till finansutskottet

Prot. 1988/89:60
2 februari 1989

- 1988/89:Sk301-Sk468, Sk601-Sk703, Sk801-Sk825 och Sk901-Sk904
till skatteutskottet
- 1988/89:Ju201-Ju252, Ju301-Ju303, Ju401-Ju425, Ju501-Ju515, Ju601-
Ju643, Ju701 och Ju801-Ju822
till justitieutskottet
- 1988/89:L201-L211, L301-L304, L401-L421, L501-L505, L601-L627,
L701-L732, L801-L806 och L901-L904
till lagutskottet
- 1988/89:U201-U238, U301-U320, U401-U426, U501-U510, U512-U556,
U557 utom yrkande 5, U558-U611, Ub806 yrkande 31 och N310
till utrikesutskottet
- 1988/89:Fö201-Fö210, Fö301-Fö306, Fö401-Fö444, Fö501-Fö514, Fö601-
Fö603 och Fö701-Fö732
till försvarsutskottet
- 1988/89:Sf201-Sf376, Sf401-Sf416, Sf501-Sf516, Sf518-Sf547 och U511
till socialförsäkringsutskottet
- 1988/89:So201-So333, So401-So480, So482-So547, So601-So640 och Ub267
till socialutskottet
- 1988/89:Kr201-Kr356, Kr401-Kr417, Kr501-Kr521, Sf517 och T711
till kulturutskottet
- 1988/89:Ub201-Ub266, Ub268-Ub339, Ub501-Ub777, Ub801-Ub805,
Ub806 utom yrkande 31 och Ub807-Ub838
till utbildningsutskottet
- 1988/89:T201-T259, T301-T369, T401-T447, T501-T565, T601-T621,
T701-T710, T712-T716, T801-T816 och T901-T927
till trafikutskottet
- 1988/89:Jo201-Jo295, Jo301-Jo324, Jo401-Jo436, Jo501-Jo552, Jo601-
Jo617, Jo701-Jo899, Jo901-906, Jo951-Jo972 och U557 yrkande 5
till jordbruksutskottet
- 1988/89:N201-N309, N311-N375 och N401-N480
till näringsutskottet
- 1988/89:A201-A289, A401-A488, A601-A612, A701-A756, A801-A810
och So481
till arbetsmarknadsutskottet
- 1988/89:Bo201-Bo280, Bo301-Bo317, Bo401-Bo417 och Bo501-Bo554
till bostadsutskottet

29 § Kammaren åtskildes kl. 20.20.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Torsdagen den 2 februari

Tredje vice talmannen 93
Andersson, Barbro (s) 65
Andersson, Birger (c) 54
Andersson, Sten, utrikesminister 113
Andersson, Sten, i Malmö (m) 127, 128, 129
Biörsmark, Karl-Göran (fp) 85
Björne, Eva (m) 51
Bolkéus, Sigrid (s) 149
Brunander, Lennart (c) 96, 97, 98, 99, 101
Carlsson, Roine, försvarsminister 115, 116
Cars, Hadar (fp) 114
Castberger, Anders (fp) 76
Cederschiöld, Charlotte (m) 82
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 90, 91
De Geer, Lars (fp) 42, 47, 49
Eliasson, Stina (c) 152
Ericsson, Kjell (c) 60
Eriksson, Ingvar (m) 99, 100, 101
Eriksson, Per-Ola (c) 44, 47, 50
Finnkvist, Bo (s) 45, 48, 50
Franck, Hans Göran (s) 123, 125, 126, 128, 129
Fransson, Jan (s) 55
Freivalds, Laila, justitieminister 111, 112
Fridolfsson, Filip (m) 107, 108
Gahrton, Per (mp) 109, 110, 111, 116, 117
Gennser, Margit (m) 143, 147, 148
Gillberg, My (mp) 91
Gustavsson, Stina (c) 154
Göransson, Bengt (s) 24, 27, 29, 86, 91, 92
Haglund, Ann-Cathrine (m) 3, 8, 9
Hagård, Birger (m) 13
Halvarsson, Isa (fp) 5
Hedfors, Lars (s) 131, 134, 135
Hedkvist Petersen, Ewa (s) 10, 12
Hegeland, Hugo (m) 145, 147, 148
Hellström, Mats, jordbruksminister 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101
Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 84, 85
Holmberg, Bo (s) 139, 142, 143
Hörnlund, Börje (c) 31, 33, 37, 39
Johansson, Larz (c) 6, 8, 9, 11, 13, 92
Karlsson, Ove (s) 32
Leijonborg, Lars (fp) 87, 88, 89
Leissner, Maria (fp) 102, 103
Lindblad, Gullan (m) 119, 124, 126

Prot.
1988/89:60

Lundgren, Bo (m) 130, 133, 134
Lundgren, Kent (mp) 121
Lövdén, Lars-Erik (s) 77, 79, 80
Lööv, Maj-Lis, statsråd 102, 103, 104, 105
Martinger, Jerry (m) 74, 79, 80
Mellqvist, Arne (s) 15
Mikaelsson, Maggi (vpk) 68, 71, 72
Mårtensson, Ingela (fp) 104, 105, 106
Nilsson, Kaj (mp) 19, 23, 26
Norberg, Lars (mp) 153
Olson, Bengt Harding (fp) 111, 113
Olsson, Martin (c) 118
Oscarsson, Berit (s) 62
Persson, Bertil (m) 136, 141, 142
Persson, Elisabeth (vpk) 18, 23, 26
Persson, Göran (s) 87, 88, 89, 90
Pettersson, Christina (s) 64
Rembo, Sonja (m) 29, 35, 37, 39
Sahlström, Ingegerd (s) 150
Samuelsson, Ulla (s) 72
Silfverstrand, Bengt (s) 114
Stenberg, Anita (mp) 57
Sundin, Britta (s) 52
Svensson, Kristina (s) 86
Tammenoksa, Erkki (s) 21, 24
Thalén, Ingela, arbetsmarknadsminister 36, 38, 66, 117, 118
Thurdin, Görel (c) 94, 95
Uusmann, Ines (s) 34
Wallström, Margot, statsråd 106, 107, 108, 109, 110
Wennerfors, Alf (m) 81
Westerberg, Per (m) 41, 46, 49
Westerholm, Barbro (fp) 138, 140
Wikström, Jan-Erik (fp) 16, 22, 25, 28
Winberg, Margareta (s) 59
Östrand, Olle (s) 69, 72